

**STÁLA KONFERENCIA OBČIANSKEHO INŠTITÚTU
S K O I**

**VEREJNOSŤ PROTI NÁSILIU
- NOVEMBER 1989
V OKRESOCH A REGIÓNOCH**

Juraj Hrabko
editor

December 2005

STÁLA KONFERENCIA OBČIANSKEHO INŠTITÚTU
S K O I

**VEREJNOSŤ PROTI NÁSILIU
- NOVEMBER 1989
V OKRESOCH A REGIÓNOCH**

Vydala Stála konferencia Občianskeho inštitútu - S K O I

Stála konferencia Občianskeho inštitútu – S K O I

ISBN 80 – 969123 – 1 - 3

Táto publikácia vznikla vďaka finančnej podpore **Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.** v rámci projektu *Demokratieentwicklung Slowakische Republik /Rozvoj demokracie v Slovenskej republike/*.

OBSAH

Úvod.....

OKRÚHLY STÔL
Bratislava, 12 a 13 decembra 2003.....

OKRÚHLY STÔL
Košice, 7 a 8 mája 2004.....

Vážení priatelia,

v rukách práve držíte nielen mimoriadne vzácnu, ale zároveň aj výnimočnú publikáciu. Sú v nej zapísané svedectvá ľudí, ktorí tvorili dejiny. Sú to ľudia známych novembrových udalostí v roku 1989 zo všetkých regiónov a kútov Slovenskej republiky.

Mohlo a malo ich byť na našich stretnutiach viac. Niektorí však už nie sú medzi nami, iní si nenašli čas a ďalší možno aj zatrpkli alebo nechcú verejne oživovať spomienky. O to vreľšia a väčšia vďaka patrí tým, ktorí ponuku na diskusiu a osviežovanie pamäti prijali. Ani oni si už vždy a rýchlo niekedy nedokázali spomenúť na všetkých ľuďoch, okolnosti, udalosti a detaily, ktoré v tých časoch prežili. Čas je naozaj neúprosný.

Preto sa tiež Stála Konferencia Občianskeho Inštitútu napokon rozhodla túto publikáciu vydať v takmer úplne autentickom znení. Pretože aj to má – a obzvlášť v tomto prípade – značnú výpovednú hodnotu. Neučesával som veľmi ani výrazy ani sled myšlienok spomínajúcich osôb. Z dôvodu autentickosti som zvolil cestu ponechať ich rozprávanie tak, ako sú zvyknutí. Samozrejme, pri čítaní treba vziať do úvahy istú dávku stresu diskutujúcich a ich snahu či obavu nič nezabudnúť a vydolovať z pamäti čo možno najviac spomienok. To bolo oveľa dôležitejšie, ako hľadať správny slovosled či excelentné výrazy.

Uznajme, že za krátky čas si mali spomenúť na množstvo ďalších ľudí a udalostí. Spolu s Petrom Tatárom sme ich začali spovedať najskôr na tému ich aktivít pred a počas Novembra 1989, vytvárania základných buniek Občianskeho hnutia Verejnosť proti násiliu, ich komunikácie s KC VPN. Zaujímala nás aj premena hnutia na politickú stranu spolu so všetkými sprevádzajúcimi javmi až po jej rozpad a neskôr zánik.

Všetky spomienky účastníkov dvoch okrúhlych stolov – v Bratislave a v Košiciach - sú, prirodzene, výlučne osobné. Rovnako, ako sú osobné ich názory na vtedajšie udalosti a ďalších ľudí. Patrí im za ne veľká vďaka.

Juraj Hrabko

BRATISLAVA, 12 – 13 decembra 2003

Július Hrala, Komárno

Robil som predsedu okresnej rady VPN a predtým som robil manažéra VPN okresu. Hneď na začiatku by som chcel povedať, že nikoho sa nechcem dotknúť, každého mám rád, ja hovorím to, čo bolo, nehovorím vždy len svoj názor, lebo to, čo sa udialo, tak niektoré veci som ja nechcel, ale to tak bolo. My sme videli problém v tom, že jadrom vedenia bola skupina ochranárov z Bratislavy. Na začiatku, kým sa politika robila len v Bratislave, bolo to veľmi výhodné, neskôr sa tá politika rozťahla aj do okresov a vtedy, žiaľ, okresy sa nemohli dostať do Mozartovho domu tak, ako by bolo potrebné a keď sa tam niektorí ľudia aj dostali, často boli izolovaní. Ja som tam neraz došiel, neraz som robil v Mozartovom dome cirkus, dokonca niektorým pracovníkom, keď som našiel materiál, ktorý som im dal vo februári ešte aj v máji ležať na stole. Tak som niektorým aj povedal, páni prosím vás, vy tu dlho nebudete. Vyhodíte nás? Hovorím, ja vás nevyhodím, ale aj mňa aj vás vyhodia, spolu pôjdeme preč. Proste neskôr v tom Mozartovom dome sa moc venovalo styku s novinármi, okresy sme koľkokrát odchádzali nevybavení a samozrejme, ja som to musel referovať, ja som dostal svoje na okrese keď som niečo nevybavil. Čiže komunikácia s centrom VPN nebola dobrá v tom, že pokiaľ sme im poslali nejaké materiály, ktoré mali ísť napríklad do vlády, tak tam nešli a vrátili nám ich bez vysvetlenia.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Takže čo sa týka okresu Veľký Krtíš, vzťah centra a VPN v okrese. Treba si uvedomiť, že VPN-ky vznikali dosť živelne, a ten vzťah napríklad v okrese Veľký Krtíš bol vzťah centrálnej VPN k niektorým VPN-kám, ktoré vznikli tak, že oznámili svoj vznik do Bratislavy. Až po generálnom štrajku vznikla akási rada, zástupcovia jednotlivých podnikov VPN-iek vytvorili Koordinačný výbor a tu začala prvá komunikácia medzi centrom a VPN-kou na úrovni okresu. Avšak tam bola jedna veľmi dôležitá vec a to je štruktúra VPN. Ak sa dobre pamätáte, tak štruktúra VPN bola taká, že vlastne okresná rada a okresný koordinačný výbor bol postavený do polohy akéhosi koordinátora, a nie ani výkonného ani prenášača informácií. Čiže správy o dianí v okrese sme nedostávali a až v januári, vo februári sme začínali mať zmapované, čo sa deje v jednotlivých VPN-kách podnikoch a tak ďalej. Náš dojem bol taký, že ani v Bratislave to nemajú celkom dobre zorganizované. Takže to centrum nefungovalo, nebolo dostatočne organizačne pripravené na to, čo sa dialo. Nebudem rozoberať, či sú to objektívne alebo subjektívne dôvody, ale ten pocit tu bol, pretože najmä po tom januári, keď nastalo obdobie, že sme mali pripravovať ľudí do nejakých funkcií, alebo niečo podobné, tak tá komunikácia bola dosť problematická. Žiadali sme, ak sa má úrad vytvárať, dajte nám dopredu vedieť čo to bude za úrad, aké má kompetencie, aby sme my pripravili ľudí, ktorí sú odborne aj inak na úrovni. Čiže až potom, keď sa v stanovách zmenila štruktúra, začalo to trochu fungovať, ale to už žiaľ bohu nastali prvé problémy a to je ten pokles popularity VPN, ktorý sa prejavil v tých jarných mesiacoch pred voľbami. Takto to vnímam. Čiže je to možné pre to, že Slovensko nebolo dostatočne pripravené. My sme napríklad nemali VPN, my sme založili OF vo Veľkom Krtíši. Na Bani Dolina š.p. bola VPN, prvá VPN v štátnom podniku, ktorý mal cez 2200 ľudí. My sme založili VPN z toho dôvodu, že ja som mal kontakty do Prahy, mal som tam priateľov. Takže taká kuriózna situácia

vznikla. Až potom, v januári, sme sa rozhodli, že by bolo logické, keby sme aj my boli VPN, a nie OF.

Martin Hrnčiar, Poprad

Málo môžem povedať o začiatkoch okresnej rady VPN, pretože som nebol členom okresnej rady VPN, ale aj napriek tomu. Bol som pracovníkom Naftoprojektu Poprad a to bola prvá firma, kde sme založili štrajkový výbor. Bol to prvý týždeň vo štvrtok. Prihlásili sme sa tiež k OF Praha. My sme neboli OF, my sme mali štrajkový výbor a ten sa prihlásil k OF Praha. Na druhý deň v piatok prišli študenti zo stavebnej fakulty z Prahy, a doniesli nám propagačné materiály, doniesli videokazetu, čo sa stalo na Národnej triede. Pekná príhoda bola, keď som v piatok námestníkovi na chodbe povedal: Marián, v pondelok ideme do štrajku. A keď ste povedali, že nie. Vedľa neho stál Jožo Pučkovský, on mal tie zvláštne úlohy. To viete, na každej takej väčšej firme boli pracovníci pre zvláštne úlohy, ale vtedy som o ŠTB nevedel nič. On len tak stál a počúval čo hovorím, zrazu sa otočil a utekal preč. Ale námestník to o ňom vedel a zakričal na neho - Jožo, len nehovor žiadne mená. Vtedy som pochopil, on ide ma bonznúť. Tak som za ním zakričal - Jožo, už môžeš, ja sa vás nebojím. Takže u nás, v Naftoprojekte, začalo prvé takéto verejné vystúpenie proti vtedajšiemu režimu. V pondelok bol generálny štrajk, ktorého sme sa zúčastnili, ale už tam sa začala tvoriť taká pre mňa divná skupina ľudí, ktorí rozhodovali, kto bude rozprávať a kto nebude rozprávať do mikrofónu, bolo to na futbalovom štadióne v Poprade. Ja som sa zapájal do tejto činnosti, ale iba v rámci firmy, nie v rámci okresu. Do okresnej rady som sa vlastne dostal až vo februári – marci. A keď som tam prišiel a videl som tam ľudí ako Michal Kováč, to je menovec bývalého prezidenta, inžinierka Kucová, doktor Klimeš, Edo Raček, už si na všetky mená nespomínam. Váhal som, či mám odtiaľ odísť, lebo mne sa nepáčili, ale bolo tam aj pár slušných ľudí a nakoniec sme to urobili tak, že sme väčšinu tých ľudí z okresnej rady odvolali. Odvolali sme ich a oni všetci sa neskôr zúčastnili Trnavskej iniciatívy. A, samozrejme, boli potom aj zakladatelia HZDS v Poprade.

K tej komunikácii. Vtedy nám išlo hlavne o to, aby sme zrušili rozhodnutie okresnej rady, kde Mišo Kováč bol kandidát do Federálneho zhromaždenia. Hlavne o neho nám To bol jeden vulgárny primitív, nič iné. Rozprávali sme sa o tom, ako ho odvolať aj s Fedorom Gálom. Bránil sa tým, že on nemôže meniť rozhodnutie okresnej rady. Jemu osobne sa tiež nepáčil ten Michal Kováč a bol veľmi nerád, že kandidoval, nakoniec sa do FZ aj dostal.. No a komunikácia. Na tej komunikácii s centrom VPM mi prekážalo, že prichádzali požiadavky z centra, navrhnete na, čo ja viem, do diplomatických služieb, navrhnete na také a také miesta. My sme aj navrhli, ale neexistovala žiadna spätná odozva z centra. Náš kandidát jednoducho neprešiel, ale centrum nám ani len neoznámilo dôvod. Či nevyhoveli požiadavkám alebo prečo.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

Na úvod stručná charakteristika. Patrím k pár chlapom v Chemkostave v Humennom, v tej dobe niekoľkotisícový stavebný podnik, kde sme založili podnikovú VPN. Ako zástupca jedného z najväčších podnikov v okrese som sa dostala do okresného koordinačného výboru niekedy v januári 1990. Po odchode Ing. Petra Kulana do Prahy v súvislosti s jeho nástupom do funkcie poslanca federálneho zhromaždenia stala som sa jeho predsedníčkou. Túto funkciu som vykonávala až do ukončenia činnosti VPN, vlastne zániku ODÚ. Počas celej tej doby som zároveň zastupovala okres v republikovej rade VPN, ODÚ, ktorého sa spolu so mnou zúčastňovali ďalší členovia okresnej rady Marián Korba a Milan Hrisenko.

Teraz odpoveď na otázku, aký bol vzťah okresnej rady k centrále v Bratislave. Na začiatok chcem povedať, že v prvých zimných revolučných mesiacoch sme ako zástupcovia Humenného chodili do Košíc na Občianske fórum. To bol fakt, tak sme to vnímali, že centrála revolučného diania je v Prahe. Potom sa vedľa vlajky Občianskeho fóra objavil symbol VPN a ešte určitou zotrvačnosťou sme chodili do Košíc na OF a až následne do Bratislavy, keď sa vytvorili už konkrétnejšie štruktúry. Z celej tej doby mám pocit a presvedčenie, že sme boli po okresoch revolučnejší, ako to bolo v centrále v Bratislave, ba dokonca väčšiu revolučnosť a odvahu bolo cítiť v Košiciach, ktorej nositeľmi boli v tej dobe Marcel Strýko, Jožo Križan, Daniel Liška a ďalší. V centrále sa pohybovalo mnoho mladých ľudí, boli aj takí, u ktorých bolo revolučné nadšenie, avšak bez osobnej zlej skúsenosti s bývalým režimom. Je pravdou, že tam boli ľudia s obrovským úsilím, ktorí nás informovali o všetkom, čo sa deje, ich ochota prísť za nami tam na východ bola úžasná. To bola jedna stránka revolúcie, avšak bol tu aj náš zápas s boľševikom a ten v okresných, miestnych podmienkach bol oveľa tvrší a ťažší ako v Bratislave. Preto vzťah okresu a konkrétne mne najbližšej skupiny – okresnej rady k centrále bol taký, že v mnohom sme mali pocit nepochopenia, naša skúsenosť vyplývajúca z malého prostredia bola iná, my sme sa oveľa intenzívnejšie stretávali s konkrétnymi nositeľmi straníckych funkcií, denne sme s nimi museli komunikovať a to bolo veľmi ťažké najmä v súvislosti s personálnymi výmenami. Spomínam na revolučné diskusie členov republikovej rady stanici v Bratislave i vo vlaku pri návrate z republikových rád, kde sa rozoberali prvé rozporuplné výroky Mečiara, niektorých šesťdesiatosmičkárov i budúcich aktérov pri založení HZDS. Povedala by som, že sa mi zdá, že centrála mala záujem dostať okresy tak trošku aj do útlmu. Východ bol veľmi zaťažený komunistickým strachom a keď sa ľudia trošičku spamätali v podnikoch, na družstvách a začali organizovať VPN, tak sa rozhodlo z Bratislavy, že VPN-ky musia odísť z podnikov preč. Dnes to považujem za veľkú chybu, pretože v rozhodujúcich hospodárskych funkciách ostali straníckej kádre. Boli pri informáciách a práve im v podstate nič nebránilo mnohé podniky, družstvá zruinovať či sprivatizovať. V našej okresnej rade niekedy na jar v roku 1990 sme debatovali aj o tom, že jej členmi by nemali byť členovia strany ani šesťdesiatosmičkári, prezentovanie tohto názoru pred zástupcami z Bratislavy na stretnutí v Humennom bolo prijaté s rozpakmi.

Pre objektivnosť odpovede na otázku ešte spomeniem aj tú skutočnosť, že to bol práve rozhodný, objektivný postoj Fedora Gála, Márie Adriánovej i Petra Kulana, ktorí pomohli vyriešiť už v polovici roku 1990 jeden z prvých vnútorných personálnych konfliktov vo VPN v Humennom. Skupina vo VPN vyvolávajúca aj neskôr opakovane tieto konflikty, neskôr založila v okresnom meste Snina HZDS. Musím povedať, že ani jeden z členov vtedajšej okresnej rady sa k nim nepridal.

Karol Honner, Žilina

Ja by som to začal z takého špecifického pohľadu. Žilina bola a je mesto s vysokou školou a k vysokej škole určite patril Ústav marxizmu – leninizmu. Čiže to bola tá vyhňa komunizmu, to bola tá ideologická lokomotíva. Keď vznikli tieto revolučné pochody študentov z internátov na námestie pred Slovakiou, to si zvolili študenti sami, a mali už aj svoj štrajkový výbor, chodili tam sólo. Vždy večer alebo podvečer zapálili sviečky a išli. A po druhom dni takéhoto ich demonštratívneho pochodu na toto námestie niečo vo mne skrslo. Ja som nikdy v živote v žiadnej politike nebol, ale tie udalosti, ktoré som videl vždy večer na televízii, tak som si povedal, dosť bolo, tak musím niečo do toho povedať, keď nikto nič nehovorí. Totiž u nás bol ten strach medzi vysokoškolskými pedagógmi, že keď sa skompromitujeme proti politike strany, tak nás bez milosti zlikvidovali. No ale už vtedy som si povedal, že nech sa deje vôľa Božia, že nenecháme tých študentov tak neorganizovane tam

chodiť, vznikne tam nejaká provokácie zo strany eštabákov a nedajbože použijú aj moc a bude tam aj krviprelievanie. A náhodu som sa stretol s jedným mojím kolegom, volá sa Štefan Tóth, on bol jeden čas u nás na škole zamestnaný ako právnik. A hovorím, Štefan, poďme čosi robiť, to sa tu nedá takto na to dívať. Hovorí, no poďme. Ja vravím, tak sa stretneme na druhý deň. To si pamätám, bol piatok, a bola sobota a ja som obtelefonoval ľudí, ktorých som považoval za vhodných, aby sme sa zišli na druhý deň na námestí pred bývalým Baťom, lebo sme sa báli, to sme mali taký strach, že nás sledujú tí eštabáci. A aj nás sledovali, to som sa potom dozvedel. A tak sme sa zišli na námestí pred tým Baťom a išli sme k tomuto doktorovi Tóthovi do jeho kancelárie, že napíšeme prehlásenie, ktoré prečítame na tom večernom zhromaždení. Aj sa tak stalo, lenže kategoricky to odmietol písať na jeho stroji, že prídu hneď na nás.

Bol tam kolega Podstanický, ktorý bol bývalý predseda fakultného výboru strany a ktorého mlyn komunistov v roku 1968 zomrel a ja som s ním udržiaval tajné kontakty. Jeho vyhodili a nemohol byť ani v žilinskom okrese zamestnaný, tak toho som považoval za človeka, ktorý by tam mal byť. Miro Grečný, ovšem to bola tragédia. To bol kolega, ktorého vylustrovali a bol aj navrhnutý za poslanca a to bol taký prvý šok, ktorý nám potom vyhodili na oči, že sme tam mali eštabákov. Tak sme to vyhlásenie napísali na mojom stroji, ktorý som doniesol, No a keď sme napísali to prehlásenie, vznikla otázka, že kto ho prečíta a nikto nechcel. Zostal som posledný a tiež so strachom som povedal, že keď som si to navaril, tak to aj zjem a ja to večer prečítam. Tak sme to pred tými študentmi prečítali a takto to začalo vlastne v Žiline. Mal som vždy strach, keď som prišiel domov a počul som auto zastaviť pred domom, tak som myslel, že už len zubnú kefku zoberiem a pôjdem. No a tak sme sa začali schádzať a samozrejme študenti, ktorí mali ten štrajkový výbor prišli za mnou, oslovili ma a ja som im robil takého tútora. Pozvali ma na stretnutie so stranickými orgánmi okresu a kraja a s vedením školy. Vtedajší rektor, ktorý pochádza z Trnavy, volá sa Puškár, poskytol akademickú pôdu, že budú debatovať. Tak som tam prišiel ako pozorovateľ a mali 12 bodov, to boli tie známe požiadavky. Debata mala časový limit dve hodiny. Môžem povedať, že títo študenti z toho štrajkového výboru, klobúk dole pred nimi, už nikdy v živote sa s takýmito študentmi nestretnem, to boli dokonalí organizátori, inšpirátori, pusa im išla, usadili tých podkutých straníkov. Po skončení debaty sa ich vedenie opýtalo, že kedy sa opäť stretneme. A študenti povedali - my už sa nestretneme. A oni že prečo? A študenti - no lebo vy už tu nebudete. To im dokázali povedať. Na druhý deň sa prejednávala v Národnom zhromaždení v Prahe otázka zrušenia vedúcej úlohy strany a mali sme v Dome umenia stretnutie s týmito stranickými papalášmi a vzadu v zákulisí bol zapnutý televízor a ja som tam mal strach, že či to teda odsúhlasia, zrušia vedúcu úlohu strany, tak som odbiehal tam pozeráť od toho predsedníckeho stola. A keď som sa dopočul, že to zrušili, tak som skoro skríkol od radosti, že sa to stalo. Už som vedel, že sa to asi takto pohne.

Čo sa týka hodnotenia vzťahu s koordinačným centrom, to bola paradoxná situácia. Samozrejme, založili sme Občianske fórum, nemali sme ešte vtedy kontakty s Bratislavou. Nevedeli sme, že v Bratislave existuje VPN. O OF sme vedeli od našich študentov, ktorí boli organizačne napojení, to boli väčšinou českí študenti, na Ostravu. Tá bola najbližšie a tam bola vysoká škola. A odtiaľ sme teda mali organizačné inštrukcie, čo treba robiť. A tak sme boli najskôr Občianske fórum a až potom VPN. Sídlili sme v Dome odborov. Prichádzali medzi nás ľudia, my sme boli otvorená spoločnosť, nechcem hovoriť politická strana, to sme ešte boli len takí kandidáti, dobrovoľníci, komunistobijci, no a medzi nás sa tam vlúdili samozrejme živly, potom sme zistili, že to boli nasadení ľudia. Ja som odišiel potom do Prahy 30.januára, do Federálneho zhromaždenia, istý čas som bol predsedom, ale potom som sám navrhol, že to nie je únosné, nech zvolia iného. A zvolili - volal sa Roman Koso - a bol šofér v žilinskej kafilérii. Nakoniec vysvitlo, že to bol nasadený pracovník Štátnej bezpečnosti.

Alfréd Haško, Kremnica

Päť a pol tisíca obyvateľov, nedeľa ráno, po prejave, respektíve zverejnení dvanástich požiadaviek VPN, snežilo. Nič sa nedialo, tak som obvolal asi desať kamarátov. Boli to Roman Kyselý, Imro Fodor, Miroslav Vik, Marián Kapusta a ďalší, s tým, že sa stretneme pred kostolom o 15.00 hodine. Prišiel som pred kostol a tam nebola ani noha. Tak som sa zobral do Klubu mladých Labyrinth a tam boli mladí ľudia. Začali sme hneď spolu organizovať nejaké veci a postupne prišli aj tí moji kamaráti do toho klubu mladých. Vtedy sme dostali echo, že v nedeľu popoludní zasadá plénum Mestského národného výboru, vtedy to bolo asi 60 ľudí. No tak sme tam vybrali, hore námestím je to asi 200 metrov a pokiaľ sme tam my, pôvodne tridsiati vyšli, tak nás už bolo asi 150, lebo ľudia sa začali pridávať. Prišli sme tam a pán predseda hovorí - dobrý deň prajem, čo chcete. No, my sa chceme s vami rozprávať, ale bez poslancov. Že počkajte chvíľočku. On si asi myslel, že som sám, alebo že sme dvaja, traja. Tak sme ukludnili ten dav, čo bol za nami, a oni urobili taký špagát, a hovorím, chlapci, počkajte tu, poslanci vypadnú a ideme sa rozprávať s predsedom MNV. Tam sme nemali žiadne stranícke bunky, ONV, OV KSS, maličké mestečko, jediný problém bol národný výbor. Asi o tri minúty sa otvorili dvere a poslanci po jednom začali vychádzať von. My sme vytvorili špalier a tam oni medzi tými 200 ľuďmi vychádzali. Niektorí sklonená hlava, druhí držíme vám palce a tak ďalej, no a potom sme prišli dnu a predseda MNV sedel za predsedníckym stolom, my sme si posadali do tých poslaneckých lavíc, a teraz že čo chceme. No chceme mestský rozhlas, chceme sálu na večer, chceme ozvučenie. Samozrejme, všetko bude. Nevieť prečo bol zrazu taký ústretový. Tak sme obsadili mestský rozhlas v meste a hneď do toho sneženia sme pustili Modlitbu pre Martu a požiadali sme všetkých občanov mesta, aby prišli do kultúrneho strediska. O siedmej večer tam prišlo 300 – 400 ľudí. Na druhý deň bol generálny štrajk, to bol pondelok 27., ak sa nemýlim. Na tomto stretnutí sme založili VPN v Kremnici. My sme s Občianskym fórom nekokoťovali, lebo my sme nemali vysokoškolákov, ani kontakty na Prahu. Tak sme založili VPN, hneď sme mali 400 členov samozrejme ten večer a už sme mali dohodnuté stretnutie s bratislavským centrom Študentského hnutia, ktorí boli ochotní poslať nám študentov k nám do Kremnice. Teraz ten vzťah k centru. Ja si myslím, že tie telefonické kontakty, ktoré sme my z toho maličkého mestečka mali, že tie nám stačili, lebo Kremnicu pravdepodobne brali v Bratislave tak, že je to také multikultúrne mesto a zaslúži si nejakú pozornosť, takže k nám chodili ľudia. Na verejné stretnutia prišli Peter Michalica, pán Chudík a ďalší. Takže v tom prvom mesiaci do konca decembra to celkom dobre fungovalo. Nemám z toho taký zlý pocit ako kolegovia, pretože ja som odišiel v januári do Prahy ako poslanec a čo potrebovali ľudia v okrese, už v okrese, nielen v Kremnici, tak mne sa podarilo vybaviť. Občas sa sťažovali, že je v Bratislave chaos, ale uvedomme si, že to bola totálne hektická doba. Tí ľudia nemohli vedieť, čo potrebuje niekto v Hornej Maríkovej, ako to má zariadiť a komu to posunúť ďalej a tak ďalej. Takže ja si myslím, že Bratislavčania robili čo mohli, a neboli tak isto pripravení ako my.

Júlia Krpelanová, Prievidza

Moje pohnútky, presvedčenie, skúsenosti a zážitky z počiatkov revolúcie v Prievidzi. Mám dve dcéry, ktoré nekonečne milujem a keď som v televízii sledovala ako na námestí v Prahe bijú študentov, rozhodla som sa protestovať proti tomu, aby sa to raz nestalo mojim dcéram. Dala som si členku a vyšla som do ulíc. Deti ma presviedčali: „mami nechod tam, niečo sa deje, ublížia ti“. Akože by som nešla! Vonku sa schádzali ľudia, pýtajúc sa, čo sa deje. Z centra mesta už prichádzali odhodlaní študenti, učni aj robotníci so zástavami a spevom. Sústredili sme sa pred hotelom Magura, kde sme mali možnosť vystúpiť a vyjadriť

svoj nesúhlas. Ozvučenie poskytol pán Elo Špánik. Postupne sa k nám pridávali hlavne ženy, vyjadrujúce svoju nespokojnosť. Tie, na ktoré si spomínam sú Marta Kamenská, Eva Sokolová. Vystúpenia už chceli ukončiť, pre krik a zvadu, ale keď som sa predstavila a začala hovoriť, počula som, ako ktosi kričí: „Nechajte ju, nech prehovorí aj niekto z radov inteligencie.“ Toto mi rezonovalo v ušiach. Kto to vlastne riadil? Kto rozhodoval, kto môže ešte hovoriť a kto nie? To je ten otáznik, na ktorý by som raz chcela dostať odpoveď!

Mítingy na námestí pokračovali aj v ďalších dňoch. 25. novembra som bola oslovená, aby som sa stala členkou prípravného výboru OF. Najskôr sme sa hlásili k Občianskemu fóru, pretože z Prahy nám dodávali materiály, plagáty, prevolania k činohernému klubu. Prípravný výbor v zložení Peter Haulík, Marta Kamenská, Eva Sokolová, Miro Okres, MUDr. Heriban, Rast'o Havalda, Ľubo Šatura a ja sme sa schádzali v predajni Slovakia, potom v mládežníckom klube, neskôr v kancelárii Národného frontu, kde nám poskytli aj telefón, ktorý nám bol počas nášho pôsobenia neraz odpočúvaný. V budove OV KSS bývali pravidelné okrúhle stoly a mítingy, ktoré boli búrlivé a zmysluplné. Z celého okresu k nám prichádzali podporné stanoviská od zdravotníkov, zo škôl, podnikov, z Nováckych chemických závodov i od radových občanov. Občianska iniciatíva VPN pri Okresnom ústave národného zdravia vyjadrila podporu študentskému hnutiu a vyzvala učiteľov stredných škôl, aby rešpektovali osobnosť každého študenta a neupierali im nárok na vlastný názor z dôvodu neploetosti. 27. novembra bol generálny štrajk. Robotníci zaplnili námestie. 29. novembra bol prvý okrúhly stôl s predstaviteľmi okresu. Predseda ONV Ján Urban, predseda OV KSS Ján Brozman, okresný prokurátor Pavol Balaj, predseda MNV Michal Krajčík a za Národný front Florián Leitman. Za hovorcu sa nám ponúkol vtedajší predseda OV SZM Ivan Šimka, ktorý sa neskôr stal podpredsedom ZMOS-u a v súčasnosti je primátorom mesta Nováky. Na prvom okrúhlym stole sme vyjadrili požiadavky, aby sme mohli vstúpiť do médií, vydávať vlastné noviny. Žiadali sme, aby naši členovia mohli ísť na pracoviská, kde sa utvárali koordinačné výbory, žiadali sme o ďalšie stretnutia za okrúhlym stolom. So zdvihnutým prstom sme dostali výstrahu, za toto sa budete zodpovedať. Postupne však boli naše požiadavky splnené. 29. novembra večer sme prijali pozvanie na celoštátne stretnutie do Národného divadla. Bol to úžasne nádherný, dojímavý, hlboký zážitok a oslobodzujúci pocit, keď Milan Kňažko oznámil, že článok 4 o vedúcej úlohe KSČ bol vypustený z Ústavy. Povzbudení sme sa vrátili domov.

Zo zástupcov okresu sa vytvorila 25-členná rada. Zjednotili sme sa, že budeme OF-VPN.

V okrese vznikla nadácia za Horné Ponitrie ako prirodzené pokračovanie kultúrnej a ekologickej iniciatívy Zachráňme Hornú Nitru, ktorá pôsobila na Slovensku a na Morave od roku 1981. Hlavnými aktérmi nadácie boli Ľuboš Babárik, Roman Smejkal, Laco Némethy, ktorí sa podieľali na realizácii divadelnej, výtvarnej a hudobnej kultúry, na organizovaní seminárov o ochrane životného prostredia, jazykových a vzdelávacích kurzov a pozývaní zahraničných lektorov. Popri tejto nadácii vznikla aj Nadácia pre matky a deti, ktorú založila Matra Kamenská.

Práca, ktorú sme vykonávali bola náročná pre všetkých. Nedostatok, ktorý ja cítim v súvislosti so spoluprácou s KC VPN v Bratislave je ten, že Koordinačné centrum zahlásilo koniec okrúhlym stolom. Mali sme naplánovaný ešte jeden okrúhly stôl na doriešenie otázky školstva v okrese. Záležalo mi na tom, pretože som bola členkou pracovného predsedníctva pri utváraní UFS, ktorého zakladajúci snem bol 7. apríla 1990 v Bratislave. UFS sme potrebovali na vyriešenie systémových zmien v školstve. Napriek tomu, že UFS bolo nositeľom nových myšlienok, neprijali nás ako odborovú profesijnú organizáciu. Odborári, ktorí prislúchovali bývalému režimu nám hádzali polená pod nohy a vytvárali o nás obraz ako o skrachovancoch, ktorí robia zlú atmosféru na školách, kádrujú a nerobia nič pozitívneho. Bol to však omyl! UFS sa pričínilo o šírenie pokrokových a demokratických myšlienok v školstve. V kluboch učiteľského fóra v našom okrese pracovali: Jana Gogová, Ľudmila

Stančíková, Marta Masariková, Ivana Uherová, Katka Pánisová, Ľubica Tvrdá, Jana Šnircová, Anton Špeťko, Boris Habšuda, Stano Malega, Štefan Mihalus, Stano Vojtek. Priestory nám poskytoval riaditeľ LŠU pán Krško a riaditeľ Bojnického múzea pán Papco.

Ďalšiu nevýhodu zrušenia okrúhlych stolov vidím v tom, že nomenklatúrne kádre ONV si mohli vytvoriť svoju vlastnú štruktúru VPN. Tým sa stali nedosažiteľnými na výmenu funkcií, zostávali, len si menili kancelárie. Vytvorila sa nová rada ONV, v ktorej bolo viac partajných ako nepartajných. Nehoráznosť!

Jednou z výhod okrúhleho stola bolo splnenie našej požiadavky, aby budova OV KSS, ktorá bola postavená za 38 miliónov prešla v prospech školstva. Dnes je to budova Vysoké školy dopravy a spojov. Vďaka tomu verím, že boj, ktorý sme začali, musíme aj dokončiť a nevzdávať sa!

Nemyslím si, že tí, ktorí nejdú s nami, idú proti nám. Možno sú už o krok pred nami. Častokrát som vyčítala vzdelaným a inteligentným ľuďom, ktorých názor poznám, že sa nepridali k nám. Boli poučení rokom 1968 a báli sa.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

Pamätám sa, že niekedy v tom prvom týždni hneď po sedemnástom, doniesli študenti nejaké materiály, vylepili ich na námestí a predseda národného výboru, ktorý sa volal inžinier Bohuš Mikláš, pribehol a strhával ich. V nedeľu sme s Františkom Bunkom a učiteľom Vildom zorganizovali o 13. hodine manifestáciu, protest pred budovu mestského národného výboru. Prišla aj ľudová hudba, na čele ktorej bol Štefan Baláž, ktorý bol komunista, aký bol zo neviem, ale začal nám vyhrávať. Začali prichádzať ľudia, ja som sa postavil a začal som hovoriť o čo ide. Potom niekto doniesol zástavu a s tou zástavou sme išli po meste. Za hodinu prešli všetky hlavné ulice, skončili sme pred kinom, kde sme stretnutie ukončili podpisovou akciou. Na druhý deň sme spravili nové stretnutie, už v samotnom kine, kde už bol normálny míting. Dňa 27 novembra sme ustanovili mestskú pobočku občianskej iniciatívy Verejnosť proti násiliu v Novej Dubnici: Blinka Jaroslav, Bulko František, Fajnor Ján, Krajčír Rudolf, Krupa Vladislav, Pavlík Milan, Pčola Vojtech, Rudijský Ján junior, ja Šušaník Juraj, Švančara Jozef, Timka Jozef, Vavřík Emil, Záhorová Edita. Tak to boli ľudia v tom začiatku, potom sa to obmieňalo, niektorí odchádzali, potom sa hneď začali zakladať strany. Oddelila sa od nás Strana zelených, potom odišlo KDĽ, takže takto sa to rozvrstvilo. Čo sa týka ku vzťahu k centru. Tak vytykám jednu vec, chýbala spätná väzba, to, čo už tu bolo povedané. No a ešte jednu vec - prvý snem VPN. Bol som tam ako delegát a musím povedať, že sa mi jedna vec nepáčila. Prijala sa tam myšlienka, že komunisti môžu byť dokonca vo výboroch VPN. Pamätám sa, Jano Budaj to odobril a to sa mi jednoducho zdalo, že to naozaj nie je dobré. Lebo to znamenalo, že sa dostanú komunisti priamo a oficiálne do našich výborov VPN. No a čo tam budú robiť? Rozkladať! My sme to zamietli, my sme to neprijali, áno, stali sa členmi, lebo prihlášku dali. Ja som neskúmal kto je, len som ho poznal, pravda, ale my sme nepripustili, aby sa nám tam členovia dostali a vďaka tomu sme sa nakoniec ubránili.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Hovorili sme o pocitoch, tak budem hovoriť najprv o pocitoch. Tie pocity boli dosť zvláštne. Keďže som bol zamestnaný mimo mesta, v Smoleniciach, čo bolo 20 kilometrov do Trnavy, tak ma prvé udalosti novembra zachytili tak, že vzhľadom na to, že sme bývali v centre mesta, bolo u nás akési „zhromaždisko“ detí tých rodičov, ktorí odchádzali na námestie na mítingy, a práve naše deti na ne v tom čase dohliadali. Po určitom čase bol zorganizovaný prvý snem. Bola tam plná športová hala. Organizátori sa usilovali získať čo najviac ľudí, zbierali adresy, telefónne čísla a kontakty, pretože bolo treba niečo rozbehnúť. Stáli tam v podstate tí istí ľudia, ktorí boli neskôr na čele VPN v Trnave. Takto sa situácia vyvinula hneď, prakticky na

druhý deň. Míting viedol Vlado Oktavec. A potom nás jednoducho oslovili, priamo mi telefonovali, či sa nechcem zapojiť, že je toho veľa a nedá sa to stíhať, pretože sa tam neprestajne valia ľudia a podobne. Tak som tam prišiel. Nebolo to hneď, až po určitom čase. Rozbehli sa už výmeny, a tak my, čo sme prišli dodatočne, sme viac – menej zabezpečovali chod kancelárie, diskutovali s ľuďmi, vysvetľovali a podobne. A v tom čase už, veľmi iniciatívne, práve Arpád Matejka s dvomi - tromi ľuďmi neustále chodili po týchto diskusiách, výmenách, ktoré sa diali. Po čase som začal mať zvláštny pocit, o čom vlastne bola tá výzva, aby sa vytipovali ľudia, ktorí by boli vhodní do určitých funkcií a že na tieto funkcie nemáme ľudí, a to bolo stále dookola, stále sme bedákali, že nemáme ľudí. Ja osobne som mal trochu problém s tým, keďže nepochádzam priamo z Trnavy, moji rodičia prišli na Slovensko zo zahraničia, niektoré mená som nepoznal. Ale veľa tipov, mi vedela poskytnúť moja manželka, ktorá je stará Trnavčanka, a práve s týmito tipmi som prichádzal na VPN. Tieto mená som spomínal nielen ja, ale aj ďalší, napríklad jedna redaktorka, ktorá tam pôsobila – tie mená dodám, lebo teraz si nespomeniem. Neskôr, na prvom sneme nastala problematická situácia, keď určití redaktori, ktorí spočiatku spolupracovali aj so študentmi aj s rodiacou sa VPN, zrazu začali proti VPN ostro vystupovať. Ako som už spomínal, nastali situácie keď sa diali tie výmeny a veľmi aktívne sa do toho zapojil Arpád Matejka. Viacero ľudí, ale hlavne Arpád Matejka, sa vtedy začalo stretávať aj s inými „osobnosťami“, V Trnave vtedy každý hovoril o Arpádovi Matejkovi ako o šedej eminencii, ale ono to tak celkom nebolo. Tým mozgom bol Karol Kabát, nie Arpád Matejka. Arpád Matejka bol akoby tvrdá úderná päšť, mysliteľom bol Karol Kabát a ten človek, ktorý bol podľa mňa zneužívaný bol Mojmír Kovář. Toho využívali vlastne na všetko. Ako sme to vnímali? Inak, tam to proste každý vnímal inak. Ja som vedenie v Bratislave svojím spôsobom viac obhajoval. Pretože som začal mať pocit, že sa nejedná len o takú náhodnú kritiku, ale že samotná Trnavská iniciatíva bola tá zovretá päšť, ktorej sa potom chytil niekto úplne iný. Pamätám sa, ako som na schodoch vo VPN stál s Karolom Kabátom, a on mi tak hovorí, „vieš, keď sa tak človek ocitne vo vysokej politike, to až sa mi hlava krúti“. Hovorím mu na to, „veď veľká politika sa robí zložito a sú okolo toho rôzne veci“. A to bola zasa tá chvíľa, keď som si to tak výrazne uvedomil. Arpád Matejka bol päšť, ale mozgom bol práve Karol Kabát.

K vzťahom. Áno, spravili sa aj chyby a dosť veľké a neskôr sa to aj prejavilo.

Lubor Guniš, Považská Bystrica

Robil som myslím od jari funkciu predsedu Okresnej rady v Považskej Bystrici. Čo sa týka toho vzťahu k centru, k tomu by som sa chcel vyjadriť, lebo si myslím, že u nás to bolo také dosť osobité. Ja som na tie republikové rady chodil so Slávom Flimmelom z Púchova, škoda, že tu ten nie je, ja som sa aj ponúkol, že nejaký kontakt na neho zoženiem, ale nepodarilo sa a nemal som ani toľko času. Dúfam, že možno ho niekedy ešte vypočujeme v úvodzovkách. A hlavne ak si pamätáte, Peter Tatár, ty si asi pamätáš, že to boli často kritické slová na tých republikových radách z jeho úst a si myslím, že on bol aj obľúbený u tých „matejkovcov“ a tých „michalov kováčovcov“ lebo ho brali ako svojho, ale my sme to nikdy tak nemysleli a dokonca sa nám stala jedna taká nemilá vec, ktorá si myslím, že sa na Slovensku ani nestala, ako nás v Banskej Bystrici vypiekli s tými kandidátkami do volieb v roku 1990, že nám povedal, čo sa v Banskej po celodennom rokovaní dohodlo, že to platí, deň predtým ako sa dávali krajské kandidátky a pritom vedeli, že klamali, takže môj osobný vzťah k Banskej Bystrici bol od začiatku veľmi negatívny a ja si myslím, že práve, no nechcem posudzovať Košice, ale tie krajské rady, keby som bol dnes v tej situácii, tak by som nikdy nerobil. No chcel som to povedať v Banskej, hlavne si pamätám z jedného toho stretnutia Macušku, ktorý bol veľký bratislavobijec a hneď priamo tam sme mu ja oponovali na tom stretnutí, ale časovo si to už presne nepamätám. Ale podľa toho vývoja vidíme, že kde sa Macuška dostal, tak

skutočne to bolo tak ako hovorím, aspoň teda v tej Banskej Bystrici určite. Takže ja si myslím, že v tej Bratislave bola, samozrejme ako v období každej revolúcie, aj keď toto bola nežná, chaotická tá situácia, ale my sem ani nikdy nemali v Považskej Bystrici pocit dochádzať tam denne, alebo týždenne do Bratislavy po nejakej inštrukcie. My sme, myslím si, veľmi dobre vedeli čo máme robiť a ani táto situácia po tých voľbách, nás ani nenapadlo, hoci to by každého druhého vohnalo do toho mečiarovho košiara, takáto vec, ale nás nenapadlo, že by sme mali kvôli tomu opúšťať VPN. To bola žiaľ bohu vec, ktorá ani medzi banskobystričanmi nebola dobrá. Osobne, by vám to mohol pán Sušaník povedať, kto to bol Juraj Fuks, čo to bolo za meno a ktorý toto všetko spôsobil, inak emigrant vo Švajčiarsku teraz. Takže ja musím povedať, že my sme mali celkom kladný vzťah k tomu bratislavskému centru, i keď sa to možno vtedy zdalo, že tam sa okolo VPN nejako taký náhodilý zhluk ľudí mien dostal, tak dnes si myslím, že tí ľudia, ktorí tam boli, vo väčšine ako patria k elite Slovenska. To je asi všetko, čo som chcel povedať k tomuto.

Milan Galanda, Dolný Kubín

No v roku 1989 som mal 26 rokov, takže som asi patril medzi takých najmladších a preto som aj do toho išiel. No a z toho spočívalo to, že ja som mal kontakty na študentov, ja som inak aj 17.november strávil v Bratislave, konkrétne v Elam klube. Potom som bol pár dní v Čechách a ono to začalo tak, že keď som sa vrátil v štvrtok – piatok, prišli za mnou študenti a už sa hovorilo, že treba pripravovať november 1989. A keď sa hovorí vzťahy región a centrum, ja poviem také dve etapy – ako vlastne vzniklo regionálne centrum Oravy, aké boli naše vzťahy voči Bystrici a potom naše vzťahy a komunikácia s Bratislavou. Takže my sme začali v piatok v klube mladých pripravovať niečo ako generálny štrajk, a vzhľadom k tomu, že ja mám predsa len to právnické povolanie, tak musím povedať, že on bol atypicky pripravený. Na základe žiadosti, Miňo ..ktorý zase paradoxne bol pripravený cez jednu partiu, to bola partia okolo Miňa a jeho známych, ďalšia partia to robila na evanjelickej fare, čo asi bol vplyv pána Jakobyho, dokonca aj na mestskom národnom výbore ďalší chlapík pripravoval ten štrajk, bol jediný nekomunista medzi nimi. Ale paradoxne to začalo tak, že ten 27., my sme napísali oficiálnu žiadosť na generálny štrajk, poslali sme jedného chalana na technické služby, aby nám vyčistili mesto a ozvučili. Ja som išiel vtedy na okresnú správu ZNB, aby odklonili dopravu a zabezpečili poriadok. Takto u nás začalo, s tým, že jednoducho, keď skončil generálny štrajk, tak niekto vykrikoval, zajtra sa stretne znova. Čo nás dosť zaskočilo, ale budiš. Tak sme robili dve veci, jednak sme sa zišli jedna partia, tu mám menoslov tých základných ľudí, posadiť do jedného klubu, kde sme povedali, tu je 12 bodov VPN. Kto s nimi súhlasí, tu môže zostať, kto nie, nech nás opustí. No a tak vznikol taký ten základ, čo tvoril to kubínske jadro. Vtedy sme išli do redakcie Oravských novín, oni vychádzali každú stredu a tlačili ich v Bystrici, kde sme povedali, že toto sú požiadavky a to by sme chceli, aby to vyšlo. Samozrejme, v stredu to nevyšlo. A to vznikol základ tej partie, ktorá bola tá dolnokubínska, dolnooravská. To už sme zadefinovali nejaký model, že tam bude fungovať nejaký triumvirát, keď sa bude chodiť a rokovať, lebo to už bolo jasné, že to nás čaká. Musím povedať, že sme mali celkom zaujímavých partnerov, predsedom ONV bol vtedy doktor Jozef Škerda, niečo ako Čalfa takých okresných pomerov, právnik, inteligentný, kvalifikovaný, jeho tajomník bol Miroslav Bachinec, tak isto právnik. Tajomník OV KSS sa volal Diablik, toho sme dostali zo Žiliny, lebo my sme po afére Babinský a spol. mali dosť prečistený región, takže to bolo také dosť zaujímavé. Vtedajší predseda MsNV bol Ivan Budjak, ktorý to dotiahol neskôr na primátora, potom na poslanca, na štátneho tajomníka a dnes je v kancelárii prezidenta, takže aby ste chápali aj tú situáciu. No a my sme s nimi začali rokovať a oni boli istým spôsobom veľkorysí, ale my sme boli trošku ale možno, no, možno celkom funkční, ponúkli nám miestnosť či už na ONV, alebo na MsNV, sme si povedali že nie, že chceme

budovu ONV. Dole bola jedna velikánska zasadačka, vedľa bol bufet a malá miestnosť. To sme obsadili, získali sme hneď telefóny a začali sme fungovať. Tá základná partia fungovala tak, že potom sme hľadali kontakty na hornú Oravu, aby sme vytvorili jednoducho prirodzené centrum a ono ta aj vzniklo s tým, že tie tri regióny – Dolná Orava, Horná Orava, Biela Orava fungovali. Na Hornej Orave sa zjavil veľmi rýchlo Milan Kraus s manželkou, zjavil sa tam Rudo Jurolek, ktorého sme dokonca dostali za šéfredaktora novín. On keď v novembri 1989 povedal, že on je antikomunista, v novembri 1989, to bol šok na tú dobu. Ale v priebehu mesiaca sme ho koptovali do novín a začal tam písať. To bola tá námestovská oblasť, horná Orava. Trstená, Tvrdošín, tam sa zjavil Jaroslav Lepiš, to sme potom chvíľku robili riaditeľa, starý pán profesor Fero Petrovič, a tak ďalej. A jednoducho takto vznikol ten model, že áno, Dolný Kubín je prirodzené centrum, je tam kancelária, získali sme hneď v prvých dňoch telefón, cez Miňa a jeho kamarátov sme mali šancu, že sme hneď mali hlavičkový papier, tlačiarne. Jeho veľmi dobrý známy bol ochotný nám načierno tlačiť veci. A vy viete, že v tej dobe zohnať len blanu, tak to bolo umenie. A plus boli tie kontakty, moje cez študentov, Miňove trošku napravo a na ľuď, ktorí mu tam nosili Lidové noviny a ďalší, čiže boli sme celkom funkční, aj dobre zásobovaní informáciami a boli sme aktívni. V priebehu pár dní sme sa dohodli čo chceme, žiadali sme podpredsedu ONV, podpredsedu MsNV, aj sme to vylobovali, Niekedy sme urobili chybu, a keď sme získali predsedu ONV, ktorý nám dohodili KDH-áci, tak po mesiaci povedal, že už nie je VPN-kár a stal sa KDH-ákom. A na strane druhej, sme si to držali po svojom, nám sa to nerozpadlo.

Teraz budem hovoriť vzťahy my a Bystrica. Ja mám rád hierarchiu, a vzťahy a štruktúru, preto som chápal, že naším partnerom musí byť aj Bystrica, aby sa niečo koordinovalo aj v rámci toho kraja. V rámci kraja čo bolo? Bolo KNV plénum, KNV, a tiež bolo treba sa dohodnúť, či tam niekoho chceme vymeniť, či niekoho chceme dostať na nejaký odbor na úrovni kraja a tak ďalej. Potom sme komunikovali s tou Bratislavou a tam by som povedal, že začali vznikať problémy. A ten problém bol v tom, že niekedy nás Bratislava nechápala a niekedy nestíhala. Niekedy aj problém bol v tom, že sa povie pojem Bratislava, tak aby sme vedeli čo to je, to koordinačné centrum, tí ľudia, by som povedal pracovníci toho aparátu a potom sa bavme o tom politickom vedení, o Slovenskej rade. To myslím bol oficiálny názov. Totiž tam niekedy vznikali problémy, lebo my tu máme napísané, že my pracujeme medzi 16 a 21.00 a pripomienky a návrhy a informácie v pracovné dni po 19.hodine. Čiže nerobili to ako hlavné svoje zamestnanie, to robili popri svojom zamestnaní a niečo podobné to boli aj tí ľudia v Bratislave. Tí mali tiež svoje zamestnania, až na pár jedincov, čo boli väčšinou Peťo od vás, tí ľudia, čo robili na SOPK a tak ďalej, a potom možno niekedy začali prichádzať ľudia na úväzok. Takže problém bol aj nájsť niekoho, kto môže kompetentne rozhodnúť, keď použijem toto odborné slovo, kto mal právomoc rozhodnúť, kto bol ten, aby mohol povedať áno, to je v poriadku, to je legitímne rozhodnutie, to má nejakú validitu, to má nejakú racionalitu. Takže to bol ten problém, tiež niekoho nájsť. Vznikol potom problém toho typu, ešte sme sa nepoznali, ja si pamätám, môj prvý konflikt s Bratislavou, s vedením bol, a začal vlastne tým, že keď sme začali mať taký divný pocit, že dobre a to boli tie fabriky. Fajn, revolúcia skončila a choďte von aj z fabrík, aj z národných výborov. Čo ale nie je pravda, lebo revolúcia vtedy ešte ani nezačala. A vtedy to bolo, vtedy predseda vlády profesor akademik Milan Čič vyhlásil anketu o Zlatého slávika, čo bola habadúra podľa mňa, to jasne politický podvod. Došli sme do Bratislavy s tým, že podľa nás je systémovjšie riešenie prijať zákonné opatrenia, odvolať všetkých funkcionárov, čo boli vlastne všetci okrem farárov, a jednoducho povedané poveriť ľudí vedením a potom cez konkurzy tam dosadiť ľudí. Na to mi bolo povedané, ty tomu nerozumieš, proste akademik Čič povedal, že to je protiústavné, proti ľudským právam, nesystémové, my tu máme odborníkov a právnikov a ty si kto? 26 ročný chalan, právnickú fakultu máš rok, dva za sebou a to bol taký prvý systémový konflikt. Na druhej strane zase treba brať do úvahy čo povedal Fedor Gál v jednom takom prejave.

Keď som sa ho pýtal, čo máme robiť, tak povedal, že ja neviem, ja nežijem tam hore u vás, vy si musíte svoje problémy riešiť tiež. A tu vznikol ten problém, že či tá štruktúra má mať nejakú hierarchiu, alebo či je to na jednej úrovni. No ale potom vznikol ten problém, takto to nemôže fungovať. Ono sa to potom prejavilo na jednej veci, sme zvolali tuším do Ružomberka jednu takú akciu, sme sa bavili, že takto to nefunguje. My sme nemali problém na Orave, nám vadilo, že jednoducho boli iné problémy a vtedy išiel Ďuro Flamík okolo a tak povedal, že ak sa vám nepáči, urobte hierarchiu, štruktúru, urobte stanovy. Ja som ich robil asi do druhej v noci, ráno o štvrtej išiel autobusom do Bratislavy, odniesol ich na KC-ečko, asi dva týždne sa nedialo nič, tak sme sa pýtali, že čo s tým. Tak sa potom našli, že áno, nejaký návrh stanov tu je. No ale kto by sa tým mal zapodievať a prečo vôbec. Takže to je tiež obdobie, ktoré treba brať ako obdobie toho novembrového, decembrového chaosu alebo vrenia a potom sa bavme o tom období napríklad už po vzniku oficiálnej slovenskej štruktúry VPN, ktorá mala prvý snem, ktorá si prijala nejakú štruktúru, nejaké stanovy, veľmi voľné a dosť málo funkčné, veľmi demokratické by som povedal. Tam bolo tiež také isté obdobie, ktoré tiež vrcholilo jednou vecou, čo tu naznačil Ľubor a to bola tvorba kandidátok. Jednoducho povedané, v rámci štvrťroka sme si svoje dohodli v Bystrici, dohodli sa v tom, že jednoducho sú to vlastne dve komory Federálneho zhromaždenia, jedna SNR, urobili sme kandidátku a hneď začali telefonáty, že niekomu sa to nepáči. Poviem konkrétne, nám bolo povedané, že číslo 1 za Oravu by mal byť Milan Čič, lebo sa na Orave narodil, lebo je predseda vlády, lebo je populárny. Na našu odpoveď do Bratislavy, no a čo, že je z Oravy, on tu nežije, on tu nebýva a my ho nechceme. My máme 15 kandidátov a za Oravu pôjde ten, koho navrhne my. No tak isto sme mali jednotku do Federálneho zhromaždenia, Miňo Roubal sa musel posunúť, lebo nám bolo povedané, že by bolo dobré, keby tam bol Milan Šútovec – ja som rád, že tam ten Milan bol – ale teraz sme nevedeli kto to je, lebo pardon, prečo by som ja mal vedieť, že Milan Šútovec, ktorý sa narodil v Martine vtedy kooptovaný poslanec Federálneho zhromaždenia, je taký fajn chlap. Zase pre nás to bol taký divný signál, že čo teda za systém, jednoducho my si niečo dohodneme a zrazu sa robia nejaké posuny. A zase sme si urobili svoje a to bola zase tiež taká skúsenosť. Iná doba bola po voľbách v roku 1990. Ja som sa stal vtedy poslancom SNR, Miňo Roubal už išiel do Prahy, vtedy sme predsedu okresnej rady urobili Milana Krausa a vtedy vznikol problém, ktorý ma potom dosť trápil, napriek tomu, že sme boli oficiálna vládnuca moc, niektoré veci sa nedali vybaviť. My keď sme aj prišli s konkrétnou požiadavkou a keď sme sa bavili o školstve napríklad, presvedčiť Kamod'u v Banskej Bystrici, že tuná, Učiteľské fórum Oravy sa rozhodlo a že má návrhy a požiadavky, nám bolo povedané, riešte si to niekde inde. Ja som mal vtedy taký maličký problém, ktorý sa volal okresný súd, kde bola absolútne jednoduchá príležitosť, bol tam dosluhujúci predseda okresného súdu, bol v dôchodkovom veku, čo je zákonný dôvod na to, on mohol ostať sudcom, ale nemusel byť predsedom, a ponúkol som trom ministrom spravodlivosti, že jednoducho povedané, že máme tam troch kandidátov – mne bolo jedno koho vyberú – za toho dva a pol roka sa to nestalo. Inak musím povedať, že po roku 1992 to ponúkli HZDS-áci mne, že mali pocit, že chcem ten post kvôli tomu, aby som sa tam mohol, som povedal, že nemám sudcovské skúšky, tak povedali, že to nevádi to zariadime. A ešte horšie veci bolo, keďže ja ako poslanec VPN som napríklad nemal niektoré informácie, napríklad odvolanie vlády bolo také, že som sa to dozvedel s prepáčením vo vlaku, alebo aj niektoré naše vzťahy voči koalíčným partnerom, keď som sa dozvedel, že vymeníme post ministra spravodlivosti za post ministerstva obchodu a cestovného ruchu, čo ma zaskočilo, lebo hovoril som si, že minimálne aspoň cez poslancov by tie informácie mali byť, aby fungovali. Takže toto je, keď sa bavíme o tej skúsenosti a o tej osobnej skúsenosti. Ak sa máme baviť o Orave, tak my sme si väčšinou svoje vedeli uhrať a s prepáčením, vďaka tomu, že tam bol decentralizovaný model, tá základná partia bola vybraná dobre, až do roku 1992 sme to prežili, potom sme ešte rok – dva ťahali a v podstate až vtedy to skončilo.

Jozef Kováč, Bytča

U nás takým iniciátorom činnosti a rozbiehania VPN bol Ladislav Pritel, sochár, ktorý bol dušou všetkých týchto akcií, takou najvýraznejšou postavou na Bytčiansku. Prvé také veľké stretnutie bolo zvolané do kultúrneho domu v Bytči na základe článku v novinách, ktorý v denníku Pravda zverejnila Judita Hariňová, vtedajšia riaditeľka základnej školy, kde popisovali ľudí novembra ako tých, ktorí budú vešať komunistov na kandelábre a proste bolo tam popísané také morbidne vlastnosti nových ľudí, VPN-károv, demokratov, budúcich demokratov a to bol taký light motív toho stretnutia, na ktorom sa zúčastnilo v rámci kapacity toho kultúrneho domu asi 300- 400 ľudí. Ja som bol jeden z tých, ktorý tam vystupoval takým skôr uvážlivým zmierlivým spôsobom, pretože tí radikálni tam by boli naozaj sekerami chceli riešiť problémy. A tým, že som tam viackrát vystupoval, potom ma Laco Pritel trochu pritiahol viac k tej problematike, dostával som informácie ako sa to deje v Žiline. Tam som počul, o tom ako organizujú vysokoškoláci, že tam je pán docent Honner, ktorý týchto vysokoškolákov v istom zmysle usmerňoval a tie aktivity, ktoré prebiehali a do centra okresu som sa dostal fakticky až neskôr, keď tie boli známe výmeny funkcionárov. Zhodou okolností to poverenie mi napísal na splnomocnenie robiť tieto personálne zmeny, práve spomínaný Roman Koso, ktorý bol neskôr identifikovaný ako agent ŠTB, takže ja som vlastne chodil s takýmto poverením a neskôr, keď som sa už dostal viac do tej práce na okrese, už vlastne to bolo trochu rozbehnuté a moja skúsenosť s centrom v Bratislave bola vlastne pozitívna. Až v tom zmysle, že sme mali niekedy problém spracovávať tie informácie, pretože tak ako všetci ostatní, sme sa stretávali až po pracovnej dobe vo večerných hodinách častokrát, čiže tá komunikácia začínala vlastne tým, že sme mali veľké množstvo podnetov, informácií, a toto všetko sa zlepšilo až keď došlo k výmenám na okresnom národnom výbore, kde bol do funkcie ustanovený Jaroslav Belaj, ktorý nám všestranne pomohol radou, materiálom a všelijakými takýmto prostriedkami, takže od tej chvíle sa zvýšila aj tá štábna kultúra aj z našej strany. Ja môžem povedať, že to tu prítomný pán profesor Honner rozbehol a ja som teda nastúpil do fungujúceho systému, tak nemôžem inak povedať. V čase, keď už ja som pracoval na okresnom centre, tak už tie detské choroby boli trochu v úzadí a už sa riešili také konkrétne problémy, myslím, že dostatočne efektívne. A až do toho rozkolu, myslím si, že malo to takú gradujúcu tendenciu, boli nové skúsenosti, dostávali sme informácie z Prahy, takže získavali sme veľmi rýchlo ostrohy a myslím, že tá spolupráca bola obojstranne v daných podmienkach v poriadku.

Karol Honner, Žilina

Chcel by som povedať jednu dôležitú vec. Veľká chyba sa stala u Milana Šútovca, to zaspalo. Pamätám sa na to, keď Milan Kňazko namiesto pána Mečiara vystúpil v Slovenskej televízii a povedal, že pána Mečiara tu preto nevidíte, lebo pán Mečiar je cenzurovaný. Poviem to preto, aby som to nezabudol. A mňa sa pochopiteľne ľudia pýtali, že ako to bolo s tým cenzurovaním pána Mečiara. Tak ja som zdvihol telefón, ešte ako som bol v Prahe, išli sme na víkend domov a zavolať som pánovi riaditeľovi Zemanovi, Slovenskej televízie. Poprosil som ho o stretnutie, aj sme sa stretli, on bol veľmi seriózny človek, tak som sa ho na toto opýtal. No a on mi povedal, že pán Mečiar nebol nikým cenzurovaný. A vravím, pán riaditeľ, ale môžete mi to dať na papieri, lebo ja to potrebujem kvôli voličom, tí sa ma na to pýtajú a ja neviem k tomu zaujať stanovisko. Že ja vám to dám, tak ja som mu na to povedal, že toto je veľmi vážne rozhodnutie, čo idete spraviť, poraďte sa so svojím právnikom a na druhý deň v sobotu sa stretneme v Carltone v kaviarni. A on aj prišiel a doniesol mi to potvrdenie, kde bolo výslovne napísané, že pán Mečiar nikým nebol cenzurovaný. A ja víťazoslávne som

v pondelok prišiel do Prahy a Milanovi Šútovcovi som to ukázal, vravím, máme tromf v rukách a on mi hovoril, že vieš, ja to nepovažujem za príhodnú chvíľu, aby sme toto využili, to by mohli byť z toho nejaké problémy. No a skrátka, toto zostalo v ofsajde a vtedy sme mali na koordinačnom centre ohromný tromf v rukách. Neviem prečo, tam boli asi nejaké vzťahy s Milanom Kňazkom, lebo Milan Kňazko tam vyslovene podviedol týmto výrokom, tak ako mi to riaditeľ Zeman povedal, že tak sa to nestalo.

Vladimír Oktavec, Trnava

Zodpovedať na otázku, aký bol vzťah ku KC VPN, no bol taký aký vtedy bol, chaotický. Taký, že kto sa kedy dostal na Jiráskovu, vtedy niečo doniesol. Takže asi na tomto princípe to fungovalo nedá sa povedať, že veľmi organizovane, pokiaľ sa ja pamätám. Potom keď prišli Arpi Matejka a Karol Kabát, a tak ďalej, tak možno, že oni to chytili do rúk poriadne a už to zorganizovali.

Michalovský, Nová Baňa

No bolo to niečo podobné, obdobné, ako hovoril pán Oktavec predom mnou, že keď sme niečo chceli, tak sme jednoducho sadli do auta a išli sme do Bratislavy na KC VPN a nestalo sa, že keď sme niečo žiadali, že by sme to neboli dostali. Bolo to také chaotické, že nebola vytvorená nejaká presná štruktúra a presné podávanie nejakých príkazov a podobne. Každý si to vtedy prakticky organizoval na svojej úrovni sám. Naša hlavná organizačná štruktúra, ktorá bola, tak to bolo okresné centrum, ktoré sme si vytvorili s jednotlivých tých piatich obvodov, ktoré boli vtedy v žiarskom okrese – Kremnica, Štiavnica, Nová Baňa, Žarnovica a prakticky všetko sme si riadili a keď sme si s niečím nevedeli poradiť, tak buď sme zatelefonovali, alebo sme zašli osobne, skrátka fungovalo to takto.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Ešte k tej genéze. V podstate Krtíš bol poľnohospodársky a menej priemyselný, národnostne zmiešaný, 70 % Slováci a 30% Maďari a to aj istým spôsobom určovalo ďalší vývoj, aj vývoj čo sa týka politických strán, aj to poľnohospodárske zázemie bolo trochu komplikovanejšie a také nehybné. V podstate po tom 17.novembri, okolo 20.- 23., sa objavili prvé nejaké letáky, ľudia sú informovaní, čo sa deje a na bani Dolina, ktorý bol najväčší podnik, cez 2000 ľudí, vzniká prvá VPN, ktorá má kontakt priamo do Bratislavy. Tie mená by som povedal, že tam boli Albín Haleš, inžinier Andrej Šterbinský, Eugen Kader, Miroslav Beňo, Jozef Krupa, doktor Július Kováč, Marián Pivka – to sú tie mená, ktoré tam vtedy boli. Asi v tom období, okolo 23., 24. Táto skupina ľudí sa tak spontánne zišla pred kultúrnym vo Veľkom Krtíši, vznikla taká prvá manifestácia verejná, otvorená, skupina 200 – 300 ľudí, postupne prechádzala Krtišom a vyzývala ľudí, aby sa pridali k tým udalostiam, ktoré sa diali. Títo, no potom vlastne nastal taký maličký útlm, lebo sa čakalo vlastne na výsledok generálneho štrajku. Medzitým, no tá doba bola chaotická, prvé tie informácie, to boli tí študenti, zastavili sa v Liaze, ďalšom veľkom podniku, kde hovorili so zamestnancami, prichádzali ľudia z Bratislavy, niektorí boli dokonca z Prahy, informácie sa takto konkrétne širili. Generálny štrajk bol spontánny, som narátal zhruba minimálne 18 podnikov, inštitúcií sa tam zúčastnilo, i zástupcovia, pred kultúrnym domom vo Veľkom Krtíši vystúpili postupne za jednotlivé tie podniky a inštitúcie, vyjadrovali proklamačne, že teda podporujú to, čo sa deje. Moderoval to vtedy Jano Kalmár, neskorší prvý predseda HZDS, ktorý bol s otcom Milana Kňazka v jednom podniku zamestnaný a takto nejakým spôsobom sa k tomu dostal.

Július Hrala, Komárno

Chcel by som To, čo veľmi dobre fungovalo medzi Komárnom a KC VPN, to bola otázka telefaxu. Meno neviem, to musia pracovníci z KC doplniť, toho pána, ktorý to pekne rozvážal, po okresoch boli aspoň okolo nás tajné schránky – sme to ešte vtedy nazývali, u nás to bola moja manželka, ktorá od neho preberala a tento pán a táto činnosť veľmi dobre fungovala. Cez poštu by sme to vtedy ešte neboli dostali alebo neboli dostali načas, proste toto by som chcel ešte dodať..

Alfréd Haško, Kremnica

Ja som včera konštatoval, že ten vzťah bol taký aký sme my chceli a chápali sme, že doba je revolučná a hektická a aj v tej Bratislave nemajú jednoducho na starosti len nás a my si musíme sami pomôcť. Napadla ma však jedna vec, že postupom času, ako sme sa viac začali venovať politike, aktívnej politike v tých regiónoch, tak sme s tým koordinačným centrom už inak spolupracovali. A vtedy sa ukázalo, že niektorí ľudia majú záujem z toho vyťažiť čo sa len dá, a keď to posudzujem od novembra 1989, až po ten 1991, ktorý teraz hodnotíme, tak niekedy po voľbách 1990 sme sa úplne prirodzeným spôsobom začali aj v tých regiónoch, čiastočne rozlišovať v názoroch. Niekedy koncom roku 1990 sme zachytili prvý problém s Andrášom, vtedy sme všetci podporovali Mečiara, komplet, komplet všetci sme urobili veľkú podpisovú akciu po celom Slovensku a signály toho akéhosi rozkolu a nespokojnosti s centrom naozaj boli na strane výkonných pracovníkov okresných koordinačných orgánov. Pravdepodobne tam bolo to semenište toho budúceho rozkolu. Oni aj prví boli v Trnave, ostatní tam neboli ešte, manažeri tam išli prví. To boli výkonní ľudia, ktorí musím otvorene povedať, niektorí tam boli na to, aby navarili kávu a robili zápisy.

Michalovský, Nová Baňa

Teraz som sa tak rozpamätal, že tou hlavnou nosnou časťou, ktorá bola spolupráca medzi KC VPN a medzi našimi regionálnymi bolo to, že vtedy si pamätám, boli tie akési identifikačné karty, v jednotlivých závodoch vznikali tie VPN-ky a si pamätám, že vtedy sa registrovali tieto jednotlivé VPN-ky. Dostávali určitý punc, by som povedal, legitimacy, čiže toto bola tá hlavná nosná časť, čo si pamätám, úplne v tých začiatkoch. Registráciu sme udeľovali prakticky každému združeniu VPN, ktoré vzniklo na určitom pracovisku, že legálne sú predstaviteľmi VPN, lebo hocikto mohol povedať, že ja som tiež VPN. Ale viem, že my sme ich registrovali v rámci regiónu, v rámci mesta a to sme nahlasovali na KC VPN. Toto si pamätám a to bola taká nosná časť, čo sme robili. To sme už všetci zabudli, a mňa to teraz napadlo.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Môžem k tomu povedať, že dokonca, tá baňa Dolina š.p., oni sa legitimovali tiež, oni dostali priamo, oni mali faxy a tak ďalej, že dostali priamo z Bratislavy potvrdenie, že teda tá ich VPN na bani Dolina š.p. je legitímna tým, že majú to potvrdené, správnosť z Bratislavy v písomnej podobe. Aj takáto forma jestvovala. Tí, ktorí mohli komunikovať, mali na to techniku, vybavenie, tie veľké podniky, takto sa legitimovali. Už si však nepamätám, kto to z Bratislavy potvrdil.

Július Hrala, Komárno

Totíž v počiatku bola aj taká situácia, že v jednom okrese boli aj dva okresné výbory, bolo také obdobie, že v jednom závode vznikali kontra VPN-ky a na to potom nastala táto registrácia, čo tu kolega povedal a na čo sme zabudli. Pravdepodobne mám aj doma registračný list, ja ho pohľadám, KC dostalo a potom my sme dávali ďalej tým ktorých sme asi uznávali. Ale zase bola jedna chyba, že kto mal v Bratislave známeho, stalo sa, že on doniesol a ukázal, že on je v Bratislave registrovaný. Hovorím, že ty nemôžeš byť registrovaný v Bratislave, ty musíš byť v Komárne, cez okres. No proste to bola taká tá doba, keď sme sa začali ustanovovať a ísť už na nejakú koľaj. Tu spomeniem ešte napríklad snemy. Ja hovorím teraz za Komárno. Boli také snemy, že sme mali tam Tatára, proste došlo tam celé to vedenie a snemy sa zvolávali na základe plagátov. Najprv to bolo celkom dobré, lebo prišli tam ľudia, ktorým sa niečo v tom zriadení nepáčilo, ale neskôršie, na tie tretie, štvrté snemy okresné, došli ľudia, proste naši nepriatelia, ktorí nám to rozhadzovali. My sme neboli schopní zvoliť niečo, my sme neboli schopní niečo odhlasovať, lebo tam boli ľudia len na to, aby to rozhádzali a ich prišlo viac. Potom sme začali už aj s tým členstvom alebo sympatizantom a tak to išlo ďalej.

Michalovský, Nová Baňa

Ja viem, že tak to bolo urobené, že boli vždy nejaký dvaja štatutári z každého VPN, ktoré sa vytvorilo v závode, škole a tak ďalej a vždy boli určení dvaja štatutári, ktorí boli prakticky zodpovední za tých ostatných. Tam sa robili potom zoznamy tých jednotlivých členov a takýmto spôsobom sa to legalizovalo a tlačivá viem, že z KC VPN, že existovali tlačivá. Možno, že neboli tam celé zoznamy, povedzme konkrétne, čo ja viem, v Izomate Nová Baňa v závode vzniklo VPN, tak sme mali štatutárov, a mali sme mestský výbor VPN a vždycky dvaja štatutári z toho ktorého VPN v meste tí sa zúčastňovali, prakticky skoro každý deň sme mali sedenie. Takže takýmto spôsobom sme to my koordinovali a keď bolo treba niečo preniesť hore do centra, tak to prostredníctvom nás, toho koordinačného centra v meste sme to prenášali. To bolo už počnúc januárom 1990, lebo však prakticky už bol december, kým sa to všetko. No ten začiatok bol úplne chaotický, ale potom sa to začalo trochu koordinovať práve týmito štatutármi.

Vladimír Oktavec, Trnava

Ešte teda, teraz mi Rasťo našepkal, keďže možno, že to bolo, ale možno že bol taký efekt konkrétne v Trnave, že niektorí o tom vedeli a niektorí nie a že konkrétne povedzme Arpi Matejka už vlastne to možno úradoval už trochu na svoje tričko, takže toto pripúšťam.

Lubor Guniš, Považská Bystrica

Ja som to včera vynechal, lebo som sa držal témy. Tak by som pár viet k tomu dnes povedal, U nás to začalo, pravda sedemnásteho to bolo na tom Václaváku, tak vlastne o týždeň potom, 24., sme sa stretli blízko Považskej Bystrice na fare v Jesenci, tam bolo viac takých by som povedal, kresťanských disidentov, by som povedal dve mená, doktor Kolník, prokurátor vtedajší zo Žiliny a taký odborársky predák neskorší, z Považských strojární, František Jánošík. Tam sme sa dohodli, že urobíme nejaké stretnutie v Považskej Bystrici, také verejné, a to bolo, pokiaľ si pamätám, deň pred generálnym štrajkom pri vtedajšom – my sme to volali Katolícky dom – to bol nejaký taký kultúrny dom v Považskej Bystrici, tam sa zišlo asi 1000

Ľudí, možno v takej snehovej metelici si pamätám a bol to taký dalo by sa povedať Hyde Park, že kto prišiel dostal mikrofón a mohol sa vyspovedať, vyžalovať sa na to minulé obdobie. Viem, že to trvalo nekonečne dlho, ale ľuďom to nevadilo a stáli tam až do konca. Predtým myslím, že sme nedeľu po omši, to už bola taká dohoda s kňazom, že keď opustí kazateľnicu a pôjde do sakristie, môžeme prejsť k oltáru a s doktorom Kolníkom sme tam vtedy prečítali výzvu, aby sa ľudia zúčastnili generálneho štrajku. To boli také prvé aktivity, ešte snáď k tomu ako som sa ja dostal k VPN. Ja som v tom roku 1989 v júli myslím, podpísal Hnutie za občiansku slobodu a predtým ešte sme robili spolu s priateľom, volá sa Vincent Kvašaj, takú podpisovú akciu, vlastne dávali sme podpisovať texty Niekoľkých viet, ktoré som aj ja podpísal, niekedy na jar, a niekedy v septembri myslím bolo v našom regionálnom týždenníku Obzor, bol uverejnený taký článok o tých temných silách, ktoré rozvracajú socializmus a tam bolo spomenuté moje meno, že som vodcom nejakej, dokonca ozbrojenej skupiny, že máme nejaké skladisko zbraní a treba pred nami varovať. V čase akurát, keď sa toto na nejakom straníckom stretnutí pripravoval tento článok, tak som bol v Nemecku na takej dovolenke u známych, už sa dalo trošku ľahšie dostať do zahraničia, tak som to využil, a možno keby mi ktosi vtedy avizoval, že čo sa deje, tak by som sa už nevrátil, ale tá správa sa ku mne nedostala. Tým len chcem povedať, že tak nejako automaticky som sa dostal do kancelárie VPN po generálnom štrajku, ktorú pripravili veľmi tak promptne z vtedajšieho mestského národného výboru. Vtedajší predseda ten asi zistil, že odkiaľ vietor fúka, ten nám vychádzal po generálnom štrajku maximálne v ústrety a malo to aj svoju nevýhodu, že sme boli naproti kancelárie myslím že vtedajšieho tajomníka Národného frontu, a mnohí nám hovorili, že sme boli dokonca aj odpočúvaní, ale teda tá kancelária fungovala pár dní po generálnom štrajku a vďaka tomu, že som mal u vtedajšieho svojho zamestnávateľa už kvôli tým mojim aktivitám prakticky výpoveď, bol som vo výpovednej lehote, tak som mal aj možnosť si tam hneď aj sadnúť, lebo som bol bez zamestnania. Takže takéto boli začiatky u nás. Potom sme sa pokúšali formovať aj okres, vtedajší ešte pomerne veľký, kde potom patrila aj Dubnica.

Vladimír Oktavec, Trnava

Tak na tento bod si spomínam veľmi dobre, lebo k tomuto, keď chceme vysledovať prvopočiatky VPN, revolúcie v Trnave, tak musíme zájsť do Bratislavy 18. novembra do štúdia S, kde prebiehala premiéra hry Georga Švajdu Pomoc. O tomto predstavení by sa dala zvolať osobitná diskusia, pretože ja som presvedčený, že pokiaľ by rozbuškou k revolúcii nebola Národná trieda 17. novembra v Prahe, tak by asi to bolo toto predstavenie, pretože v žiadnom predstavení v socializme sa tak drasticky neprezentovala zručnosť, zhovadilosť komunistického režimu ako v tomto postavení, ale to nechajme bokom. V tomto predstavení, prečo to má vzťah k Trnave – v tomto predstavení, to bolo vtedy sa to nazývalo agentúrne predstavenie – účinkovali tam okrem Mariána Labudu, Stana Dančiaka, Zuzky Krónerovej aj štyria herci vtedy v angažmá v Trnavskom divadle – Peter Šimun, Anna Šišková, Marián Gaišberg a Vlado Oktavec, čo je moja maličkosť, a režíroval to Ďuro Nvota, tiež vtedy interný režisér divadla v Trnave. Počas tohto predstavenia prišla telefonická správa od pražských kolegov – neviem presne kto telefonoval a kto telefonát prevzal, pretože my sme s Mariánom Gaišbergom mali narežirované tak, že sme boli celé predstavenie na javisku ako predstaviteľ robotníckej triedy sme vstupovali do deja a zároveň obstarávali hudobné vložky s gitarami a čiže až po klaňačke som sa dozvedel, čo sa v zákulisí dialo. Dialo sa asi to, že po prijatí tohto telefonátu, sa chceli okamžite pripojiť – ten telefonát spočíval v tom, že pražskí kolegovia oznamovali, že deň predtým bili študentov na Národnej triede a teraz sa v pražských divadlách nehra, ale debatuje s divákmi na spoločensko-politické témy. Niektorí okamžite chceli prerušiť toto predstavenie 18. novembra v štúdiu S, problém bol v tom, že sme si uvedomovali, že po dlhých rokoch a desaťročiach, kedy Milan Lasica si odskákal svoje

s rôznymi zákazmi a neviem čím všetkým, konečne bol omilostený a mohol byť riaditeľom divadla a mohol verejne fungovať a teraz mu na jeho pôde spraviť takýto psí kus, vlastne takúto provokáciu, tak nám bolo v ten deň v tom momente, tak tým pádom Lasica končí. Lasica nebol prítomný, mal nejakú filmovačku v televízii. Snažili sa ho telefonicky dovolať, aby sa nejakým spôsobom vyjadril, aby sme bez jeho vedomia na jeho pôde nespravili a nedovolali sa. Takže predstavenie sa skončilo, ale po predstavení miesto obvyklého oslavovania premiéry a tak ďalej, by som povedal, že začala vznikať VPN, hoci tento názov neexistoval, pretože bol dramaturgom predstavenia Martin Porubjak, ktorý v tú noc spísal prihlásenie sa slovenských divadelných umelcov k tej výzve českých divadelných umelcov a študentov, potom prišiel Milan Lasica, nejakým spôsobom to odobril, vtedy bola ešte taká situácia, že bolo v správe, že štyroch ľudí tam zabili, v tú prvú noc. Tak prišiel a povedal, že toto je dosť, tu končia všetky srandy, tu sa zabíjajú ľudia, treba vystúpiť. My sme potom Trnavčania odišli nad ráno do Trnavy, Peter Šimun, ktorý býval v Bratislave zostal takým styčným dôstojníkom a celú tú nedeľu 19., sa zúčastňoval rôznych tých stretnutí a 19., potom poobede bola umelecká beseda, keby nás telefonicky do Trnavy informoval a dohodli sme sa, že v pondelok ráno, 20., vlastne sa trnavské divadlo pripája k štrajku, lebo v nedeľu večer na Malej scéne a v divadle Korzo sa nehralo, čítali sa tie vyhlásenia a debatovalo sa s divákmi. V pondelok ráno Peter Šimun prišiel do Trnavy a Ďuro Nvota, Peter Šimun a ja sme čakali na – pretože každý pondelok začínal vedením divadla – sme čakali na všetkých tých – riaditeľa, stranických, odborových a neviem akých funkcionárov, kedy skončia vedenie, aby sme im na chodbe oznámili, že Trnavské divadlo sa pripája k štrajku. Oni zrejme podľa všetkého, ako s nami komunikovali, mali nejaké informácie po stránickej linke, že sa niečo deje a že majú byť na niečo pripravení, lebo nás tak poklepkávali po pleci, že no tak však dobre, chlapi, no tak neblbnite. Večer sa malo hrať predstavenie, medzitým už bolo v divadle dosť rušno, v kancelárii predsedníčky strany, paradox bol, že tú kanceláriu čo sme my okupovali, to bola kancelária režisérov, a boli dve tesne pri sebe, takže tuto bol ruch revolučný a vedľa ruch protirevolučný, chodili tam už všelijakí funkcionári a večer predsedníčka strany aj nejaká pani z nejakého okresného výboru alebo akého výboru strany prišli teda večer medzi nás a snažili sa nás presvedčiť, že to predstavenie sa musí odohrať. No my sme už medzičasom obvolali aj takých kolegov hercov, ktorí v tom predstavení nehrali, aby večer prišli, pretože sa večer ide niečo diať. Niektorí prišli, niektorí nie, ale viac-menej, ten večer sa už všetci pripojili k nám, že teda áno, za týchto okolností vstupujeme do štrajku. Tá pani zo stránického výboru vyzvala vtedajšieho riaditeľa Mikuláša Fehéra, aby sa teda vyjadril, či sa predstavenie ide hrať alebo nie. No a treba čestne povedať, že vtedy nomenklatúrny riaditeľ istým spôsobom, sa relatívne zavčasu, kedy ešte nikto o ničom nevedel, 20. novembra, v tom momente postavil a povedal, že podporuje hercov a že sa stavia ako riaditeľ na stranu hercov. To predstavenie sa nehralo a už ako v prvom mimobratislavskom divadle sa teda toho 20. novembra čítalo to vyhlásenie a diskutovalo s divákmi. Trošku handicapom bolo, že veľká sála trnavského divadla bola vtedy v rekonštrukcii, niektorí si potom aj mysleli, že nám to zavreli, aby zabránili, ale to nebola pravda, lebo ona bola v skutočnosti rekonštruovaná a zavretá už od septembra. Predstavenia sa hrali v štúdiomom priestore, teda predstavenia, ktoré sa mohli hrať a tam aj prebiehali tieto debaty s divákmi a teda konštituovanie potom aj VPN. Nevýhodou bolo, že tam bola dosť malá divácka kapacita. Čiže to bol úplný začiatok, pripojenie sa Trnavského divadla, utorok, streda, štvrtok, samozrejme sa to všade roznieslo po meste, tak nás tak akože blahosklonne – no čo umelci, sa vám máli peňazi, čo? A tak ďalej, pretože nikto o ničom nevedel, okrem tých, ktorí počúvali Hlas Ameriky alebo Slobodnú Európu. V stredu sme sa vybrali na míting do Bratislavy, to neviem, či bol prvý alebo druhý veľký míting na veľkom námestí na SNP, a potom sme išli na Jiráskovu, do VŠMU na divadelnú fakultu, kde už fungovalo študentské centrum a akurát tam prišla správa, že trnavskí vysokoškooláci z technologickej fakulty, ktorí v ten deň ráno vstúpili do štrajku, tak boli zlomení počas toho

dňa dekanmi a prodekanmi a neviem kým všetkým a že štrajk odvolali. Tak okamžite v ten večer, v tú noc, vznikla taká úderná skupina a bol pridelený, aby s nami išiel do Trnavy nám pomôcť, za ten Študentský štrajkový výbor, istý pán menom Miloš Žiak. Išiel s nami rovno z Jiráskovej na technologickú fakultu do Trnavy, kde sme sa snažili dobyť do internátu k študentom, ale tam boli nejaký prodekan a neviem kto všetko a nám v tom zabránili. To bol neskorší kandidát na primátora, a taký blondiák, on bol za SDL kandidátom a on tam bol nejakým kvestorom alebo čím na tej fakulte a tak tí nám v tom zabránili, ale nejako sme si násilím vydobyli sľub, že na nasledujúci deň bude v aule taký míting so študentmi a dvaja zástupcovia od nás sa tam môžu zúčastniť. Medzitým už sme dali správu do Bratislavy a na ten druhý deň na ten míting prišla dosť veľká skupina, asi dve autá, pamätám si, že tam bol Štefan Kvietik, neskorší minister školstva Ladislav Kováč, Ľubo Paulovič a neviem kto ešte a sme vlastne prevalcovali zmysel alebo význam toho, o čom ten míting študentov mal byť, že tí ich šéfi im chceli povedať, že to je všetko nezmysel a že majú pekne chodiť do školy. Tak hlavné slovo sme tam prebrali s pomocou týchto bratislavských kolegov my a rovno z tej auly išiel sprievod Trnavou, ešte s takým tlampačom na námestie, kde sa konal prvý, v skorých popoludňajších hodinách taký improvizovaný míting na Trojičnom námestí s tým, ktorý bol vlastne pozvánkou na akýsi oficiálny míting, ktorý sa konal potom a potom všetky ostatné nasledujúce, z balkóna Trnavského divadla, ale v podvečerných hodinách o piatej sme začínali. A ten štvrtok, 23., sa konal prvý míting po tomto študentskom zhromaždení, prvý ohlásený míting v Trnave na Trojičnom námestí moderovaný z balkónika Trnavského divadla, ale mali sme problém, že ako to ozvučiť. Kričať na to celé námestie bude problém, tak vtedy nám to pomohol ozvučiť trnavský hudobník Štefan Slezák, ktorý mal nejakú aparatúru, ktorý nám ju na ten prvý míting požičal, aby to aspoň z tých reprobední bolo počuť. A to si už nepamätám presne, či o dva alebo tri dni, nám mesto zapojilo na tie tlampače, takže to nebolo len na námestí, ale potom po celom meste. Úloha moderovať pripadla mne a tak som sa vlastne na to prvé mítingové a revolučné obdobie stal akýmsi viditeľným predstaviteľom VPN, ale dosť veľkú pomoc alebo zázemie bolo v tých kolegoch, hlavne Petrovi Šimunovi, Ďurovi Nvotovi. Peter Tatár bol asi v piatok na druhom, ak si dobre spomínam, Anton Srholec bol na tom istom, to bolo tuším v piatok, lebo na ten prvý sme viac-menej nikoho nezohnali hneď. No a na toto prvé obdobie sa divadlo stalo akosi takým prirodzeným spádom, centrom, tá režisérska kancelária vlastne tou kanceláriou VPN, kde chodili už na výzvy zástupcovia s tými hárkami jednotlivých podnikov, kde boli podpísaní ľudia, že toľkoto a toľkoto ľudí sa prihlásilo k myšlienkam VPN, ktoré sa potom posielali vlastne do Bratislavy. Takže toto bolo to prvé obdobie, a nejako tak koncom novembra, v decembri už vtedy sa začali – my sme sa vždy cítili, teda ktorých som menoval, vlastne z toho prostredia divadelného – Ďuro Nvota to aj nazval raz, že samozvanci, lebo proste akýmsi samospádom, pretože sme nejako boli pri tých prvopočiatkoch, sme to nejako rozbehli, ale pociťovali sme také, že takto to nemôže ísť ďalej, že musia prísť nejaké demokratické voľby, veď o tom to celé je a bude niekto zvolený. Ale skôr, než nastalo toto, tak sa tam objavili takí aktívni ľudia, ktorí nemali s týmto problémy, či sú samozvanci alebo nie, či boli zvolení alebo nie, povedzme ako už niekoľkokrát spomínaný Arpád Matejka, ktorému treba priznať, že v prvých dňoch prišiel, už čo bolo za tým, z akých dôvodov, manažérskych alebo akých, ale veľmi aktívne sa zúčastňoval, Mojmír Kovář, krátky čas kooptovaný poslanec vo FZ za VPN, no a potom postupne, viem, že za zdravotníctvo doktor Chmelík sa tam veľmi aktívne zúčastňoval a potom postupne a to už neviem presne kedy, prešlo to centrum a tá kancelária z toho divadla do Mestského kultúrneho strediska, to bol január, december ešte? Čiže asi toľko k tým prvopočiatkom.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Ja sa vrátim k tomu, čo sa hovorilo už na začiatku, tak ešte raz k otázke subjektívnych pocitov a ako som sa k tomu dostal. Ak sa mám dostať aspoň trolinku ďalej, tak o politiku v rámci Československa, som sa začal zaujímať prakticky od výzvy 2000 slov, potom prišiel február, zbieranie podpisov v roku 1989, kde sa pýtali Havla, že či už nastala tá doba, keď sa to už začína a on povedal, že nie, že teraz to ešte nie je. A išlo to ďalej, bola sviečková demonštrácia, kde som sa osobne zúčastnil a videl som, čo sa deje. Pravidelne som počúval vysielanie Slobodnej Európy a Hlasu Ameriky. Vyzeralo to asi tak, že som chodil po byte s rádiom a usiloval som sa nájsť miesto, kde ani rušičky nefungovali Nuž a potom neskôr, keď sa znova raz zbierali podpisy, bol som v Smoleniciach v Chemolaku, a prišiel som ich odovzdať do zrkadlovej sály, kde sa konali prvé mítingy.

Vladimír Oktavec, Trnava

Ešte na doplnenie som si spomenul, že 8.decembra vyšlo prvé číslo Trnavskej verejnosti. Bola to práca skupiny regionálnych novinárov – pani Ševčenkova, Ondrušková, Dano Ryba a Karásek. A ešte jedno, čo sa týka faktografie, tu mám Trnavský hlas, to bol oficiálny okresný denník, kde je zmienka o prvom okrúhlym stole, ten Trnavský hlas je zo 6. decembra, čiže ten okrúhly stôl bol niekde predtým, teraz neviem presne kde, na pôde Národného frontu za účasti predsedu ONV, podpredsedu Komunistickej strany, ktorý bol ochotný s nami diskutovať.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Čo ma priviedlo k 17 novembru 1989? Povedal som už, že tie kontakty a teda to dianie v Prahe som dlhodobo vnímal, jednak preto, že som sa prostredníctvom dnes už nebohého Gusta Dobrovodského zoznámil s pár ľuďmi pražského disentu vtedajšieho, dneška už nebohého Andreja Stankoviča, Aleša Březinu, ktorý za podpísanie Charty sedel. Takže tieto kontakty mi ostali, ja som veľmi pozorne vnímal, že čo sa deje. Že to padne v tom 1989, to bolo úplne jasné. Ale čo ma zaskočilo, to bolo keď som hovoril s ľuďmi na Slovensku, tí vôbec nevnímali, že tá situácia je na to zrelá. Čiže tam som prvýkrát začal vnímať, že toto asi nebude v poriadku. Keď sa to odohralo, tak to vystúpenie v podstate v Krtíši je spojené s tým spontánnym generálnym štrajkom, popoludní sme sadli do kultúrneho domu a zvažovali sme, čo ďalej. Ja som navrhoval, aby sa vybrali zástupcovia – takých 6, 7 - z tých najväčších podnikov, lebo to na komunistov platí. Akceptovali to, ale žiadali odo mňa, aby som tam išiel s nimi, do toho prvého konfliktného stretnutia s predstaviteľmi moci. Sadli sme si s nimi a oni povedali, že vás všetkým poznáme a vy ste kto, vy nezastupujete žiadny podnik. To mi povedali otvorene, tak som povedal, že nezastupujem, ale som tu medzi nimi. To čo sa potom dialo, všeobecne ste popísali, bolo to chaotické, tak ako tá doba a podmienky. Snažili sme sa niečo dať dokopy, z tých zástupcov štrajkujúcich vznikol akýsi taký koordinačný štrajkový výbor, začali sme kontaktovať sa s Bratislavou, ja som presvedčil, že založíme OF alebo teda zakladajme OF, ale samozrejme, ako som povedal, baňa mala kontakt na bratislavské centrum, takže jedna linka bola cez VPN baňa do Bratislavy cez tých ľudí a druhé to, čo sa dialo v tom štrajkovom výbore. Išli sme do školy, do gymnázia na debatu medzi študentov, pozvali nás do Bratislavy, tak sme sa tam zúčastňovali s hercami na niekoľkých mítingoch. Potom si pamätám, že 4.januára sme prvýkrát zasadali, tak, že sme už boli ako akási štruktúra. Mali sme nejaký kvázi zasadací poriadok, robil sa zápis, VPN-kári z bane nás napadli, že toto sú komunistické maniere, že sme málo antikomunistickí, že toto je blbosť, čo tu nejaké zápisy robíme, že čo toto znamená, že oni majú lepšie informácie a odišli z OKV. Veľmi krátko odišla z OKV i VPN-ka z OUNZ. Jej šéf sa stal riaditeľom OUNZ – MUDr. Ilenčík, ktorý sa stal veľmi pevným kameňom HZDS až do dnešného dňa. Miesto riaditeľa OUNZ si vybavil

cez vtedajšieho predsedu ONV, ale neskôr sa nestal riaditeľom NsP. Po nástupe HZDS sa stal riaditeľom NsP a dobrým HZDS-ákom. Moderátor toho prvého mítingu Ján Kalmár sa stal prvým predsedom HZDS. Ďalej, myslím, keď budeme hovoriť o tých ďalších mesiacoch, tak zmienim sa neskôr o menách ako k čomu dochádzalo. To čo sa dialo, mňa to neprekvapilo, len v podstate pamätám si, že keď vznikli noviny Verejnosť, taký dotaz bol, že kde vidím zádrhel? A ja som povedal, že najväčší zádrhel vidím v tom, že Slovensko nie je pripravené na demokratické zmeny. Na Slovensku je vážny defekt vnímania pojmu demokracia, sloboda, zodpovednosť a že tu vidím najväčší kameň úrazu do budúcnosti.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Ešte by som sa rád na niektoré veci pozrel trošku aj z druhej strany. Medzi mojimi spolužiakmi som bol ja jediný nekomunista. Oni všetci získali funkcie, ale napriek tomu to boli moji priatelia, koniec-koncov, poznali sme sa celé roky. Bolo to zaujímavé a dialo sa to aspoň dva roky pred 89. Bol som ich kamarát a tak nemali zábrany sa predo mnou rozprávať a nadávať ako to nefunguje, aké je to zlé, ako sa tento systém rúti do záhuby a podobne. Vedel som, čo si myslia a zároveň to, ako sa jeden druhého boja. Oni medzi sebou však nikdy nediskutovali.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

Úplne prvý dotyk a začiatok, to bolo naozaj rádio, pravidelné počúvanie a nekonečné debaty s najbližším okolím o správach Hlasu Ameriky. Bol to víkend, november 89, najprv taký zmätočný, zbieranie informácií, tichá radosť ale aj obavy. V pondelok zhodou okolností som mala začať študovať postgraduál na stavebnej fakulte v Bratislave, bola to veľká náhoda, že práve v tie prvé rozhodujúce dni som bola v Bratislave. Ten postgraduál vyzeral tak, že ešte zotrvačnosťou sa pokúšali niečo odrečniť z marxizmu, to bolo o ničom a v podvečer som bola na námestí. Pamätám si, že v prvý deň demonštrácií, vychádzala som z reštaurácie Veľké srdce, keď sa valili mladí ľudia dole námestím SNP, jeden mladý chlapec s našou vlajkou v rukách kričal, však poďte s nami, bolo to úžasné, oslobodzujúce, pridala som sa. Nevydržala som v Bratislave a po dvoch - troch dňoch som sa vrátila do Humenného na svoje pracovisko, kde na dverách kancelárie moje kolegyne už vylepili prvý plagát so znakom VPN. Hneď ráno ma ako prvý oslovil Jozef Boško, vzápätí Ondrej Púpava, Jaro Hladík, spomínam si aj na Tona Machniča, či nechcem ísť s nimi prvýkrát rokovať na tretie poschodie a prvé poschodie, to boli poschodia vyhradené komunistickej strane, odborom a vedeniu podniku. Tak vznikla VPN na podnikovom riaditeľstve, súbežne s nami vznikali VPN na našich závodoch, kde musím spomenúť predovšetkým Milana Hrisenka, Ivetu Rusňákovú. Už v predchádzajúcej odpovedi som uviedla, že ako zástupca tohto stavebného podniku som sa dostala do Okresného koordináčného centra, kde som bola až do ukončenia činnosti VPN, ODÚ.

Hrnčiar, Poprad

Prvé informácie, ktoré som dostal, to bola Slobodná Európa, Hlas Ameriky. Moja dcéra vtedy študovala v Bratislave na elektrofakulte a volala mi. V utorok poobede o druhej mi volala dcéra a tú vetu nezabudnem nikdy: otec, robte niečo aj vy. Ona od tej nedele každý deň bola na tých námestiach a ja som chodil ako tiger v klietke po Naftoprojekte a nevedel som ako začať. No čo, vyjdem na ulicu, začnem kričať, tak ma zoberú do blázince. No ale najkrajšie bolo na tom, že nám pomohol okresný tajomník KSS, ktorý mal na starosti mládež, Zdenko Kožuch. Ten vo štvrtok prišiel diskutovať s našimi SZMákmi a začal také hlúpe reči. Naši

SZMáci predsa len boli vyspelejší, starší, mali rodiny a on im prišiel ako stredoškólakom rozprávať také rozprávočky. Títo sa naštváli a začali na neho vrieskať, začali sa s ním hádať. A to tak, že o poschodie vyššie mal riaditeľ schôdzu a nemohli jednať, pretože naši SZMáci tak revali na Zdenka Kožucha, že sa tam nedalo rozprávať. Predseda SZM Laco Hrušovský a ešte s Lacom Hrotom prišli za mnou, že čo majú robiť. Ja už som medzitým bol informovaný, že tam bol krik, že tam sa, Kožucha vlastne vyhnali z Naftoprojektu a oni vlastne prišli s tým, že sa prihlásia – vtedy bola tá výzva – Vasil' Mohorita ako šéf SZM vydal nejakú výzvu, že sa prihlásia k tejto výzve. A hovorím: chlapi, ÚV SZM je komunistický orgán v podstate a vy sa chcete k tomu teraz k tomu prihlásiť? Hovorím, keď chcete urobiť nejaký revolučný čin, založme ešte dneska štrajkový výbor. Už sa hovorilo o generálnom štrajku. No a oni súhlasili. Hovorím, do každej kancelárie, nepoužívajte rozhlas, ale choďte do každej kancelárie, je vás dosť. Tak súhlasili, obehli a na 13.hodinu zvolali ľudí do zasadačky. Prvé čo bolo, sme vyzvali ľudí, ktorí s týmto nesúhlasia, aby odišli. Asi piati vstali, a tí mali najviac rečí. Tí, čo vtedy vstali a odišli, tak tí mali najviac rečí potom. Neviem, si spomenúť na tie mená už. Vtedy sme dali podpísať, niečo cez 200 ľudí nám podpísalo listinu na založenie toho štrajkového výboru. O 15.hodine sme sa prihlásili k Občianskemu fóru v Prahe, na druhý deň prišli tí študenti zo stavebnej fakulty a priniesli nám propagačné materiály, a videokazety, kde bolo zachytené čo sa dialo na Národnej triede. To bol taký začiatok, taký prvý impulz, ako som ho vnímal.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

Ja som už dávno predtým počúval Slobodnú Európu, mal som kontakty, navyiac som mal brata v Kanade, ktorý odišiel v roku 1947. Mal som mnoho takýchto kontaktov, takže keď to prišlo nebol som tým tak prekvapený. Prvé informácie sme dostali z rozhlasu, to hovorili v Žurnáli, 17.november, zásah a tak ďalej. Viete dobre ako to vysvetľovali, to netreba hovoriť, ale ja som mal kontakty na bratislavských študentov, jeden z nich bol aj Milan Pavlík, a ten nám nosil informácie z bratislavského prostredia tých prvých dní. Potom som sám vyštartoval na tie prvé stretnutia na námestí SNP, všetkých som sa tých veľkých akcií zúčastnil. No a toho 27., ako som hovoril, sme vystúpili a potom to už dostalo rýchly spád. Opakujem, ja už som bol dôchodcom, čiže nemal som kontakty na závody, ale robili sme to na úrovni mesta, ako mestská pobočka VPN, to sme založili a zorganizovali. Vznikla potom ešte jedna pobočka VPN o nejaký asi mesiac a síce v Elektrotechnickom ústave Nová Dubnica. No a to je zaujímavé, lebo tam bol na čele nejaký inžinier Jurkovič, a ďalší okolo neho. Ale tam hneď začalo také nejaké nepochopenie tej myšlienky, tí už išli na to vyslovene osobne, že už mali nejaké ambície, čo sa týka ich závodu a čo sa týka, by som povedal, presadenia ich osobného záujmu. Teda nešlo im o tú spoločnú vec ako takú a ani potom veľmi neuspeli.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Jednu zo skúseností, po tom, čo už vlastne tá kvázi mocenská otázka bola v prospech VPN už nachýlená, došlo k takým kurióznym situáciám, že vznikli VPN-ky v niektorých podnikoch na podnet ich ústredných alebo riadiacich orgánov. Napríklad tak to bolo PNZZ š.p. Veľký Krtíš (Poľnohospodársky a zásobovací podnik), tam im poslova povedali, že z ministerstva pôdohospodárstva dostali pokyn na to, aby založili VPN. Tam to bolo skôr účelové a ja som mal taký dojem, že tam je to otázka vypočítavosti, ktorá začína fungovať.

Jozef Kováč, Bytča

Ja zatiaľ na základe toho čo som počul, tak sa hanbím ako pes, pretože nemal som žiadne antikomunistické postoje, dokonca zo začiatku som bránil študentom, aby sa angažovali. Keď prišiel už včera menovaný Ladislav Pritel na našu školu, že sa pripravuje akcia, míting, aby som zvolal nejakých študentov, tak som to urobil, a chlapcov som zavolať. Hovorím, viete chlapci, pôjdeme tam, ale komunistické režimy majú taký systém, že vždycky povolia trochu uzdu, akoby demokratizáciu, ľudia sa prejavia a potom ich pekne pozbierajú a majú zase 20 rokov pokoj. A takto teoreticky pripravených, som išiel s tou skupinou študentov, rozptýlil som ich po sále s tým teda, že pokiaľ možno, nech sa držia bokom, aby teda zbytočne nevírili hlavu, všímali si, pamätali si a nejakým takýmto spôsobom sa od toho odrazili. Takže pre mňa ten začiatok bol taký, že trochu som do toho išiel tak, že som chránil tú svoju drobotinu okolo seba, s tým, že ja som išiel dosť naplno vzhľadom na to, že som mal tie roky také neisté za sebou a nevystupoval som proti tomu režimu ani z hľadiska toho ideologického nejakého, ale predovšetkým z hľadiska hlúposti, ktorú prezentoval.

Július Hrala, Komárno

Teší ma, že je tu viacej ľudí, ktorí začali v tom roku 1968 a nie sú tí šesťdesiatosmičkári až tak zlí ako sa o nich hovorí. Hneď v prvopočiatkoch zazvonila ku mne a vojdú dvaja ľudia - pán Mikuláš Molnár a Bednárík, s tým, že si sadli za stôl a že či sa môžu so mnou rozprávať. Hovorím, čo by nie. Oni sú vraj z OF a chceli by, aby som vstúpil do politiky. Hovorím, tým deťom treba pomôcť, beriem to. V Komárne, to je zmiešaná oblasť, ale vlastne celé to dianie začalo zmiešané. Na jednej strane veľmi aktívne bolo MNI, Kišmiška, s jedným lekárom, tí boli asi prví, ktorí sa vôbec angažovali. Na druhej strane, Strana zelených, pán Augustín Ľuboš, títo robili túto politiku v meste a pán Molnár a Bednárík, čo som spomenul, to robili v lodenici. Samozrejme, v takýchto mestách, tie fabriky, to bola nosná sila pravicového myslenia. V lodenici sa týmto pánom spolu s ďalšími veľmi rýchlo podarilo, proste za pár hodín, očistiť odbory. Vytvorili nové odbory. Potom sme sa presunuli na pomoc okresnému koordinačnému výboru a potom som sa stal manažérom. Neskôr ma zvolili za predsedu a do Republikovej rady VPN.

Júlia Krpelanová, Prievidza

Ku kooptácii orgánov ONV v Prievidzi bola v stredu 13. decembra zo strany zástupcov Koordinačného výboru VPN vyjadrená požiadavka na odstúpenie rady ONV. Po dlhých preťahoch 13 členov KSC zmenilo svoju stranícku príslušnosť, stali sa nepartajnými, bolo evidovaných len 7 členov KSC, jeden člen DS a jeden člen bez politickej príslušnosti. Nesúhlasili sme s týmto zložením, lebo stratili dôveru občanov, ale odôvodnili to tým, že že k zmenám, ktoré VPN požadovalo, už došlo. Vychádzali z toho, že keďže sa pripravuje sčítanie ľudu, plány na prvý štvrtrok 1990, ako aj slobodné voľby, žeby nebolo žiaduce aby sa menil funkcionársky aktív od základov. Nepriamym hlasovaním si vyjadrili dôveru a priamym hlasovaním vyslovili poslanci hlasovaním dôveru predsedovi ONV Jánovi Urbanovi. Neskôr sa stal predsedom Teodor Palkovič.

Kvôli výmene okresného prokurátora sme intervenovali až krajskú prokuratúru v Banskej Bystrici, JUDr. Ivana Špeníka. Dištancovali sme sa od stanoviska Rasťa Havaldu, ktorý rozhodol, že vtedajší okresný prokurátor JUDr. Balaj spolu s JUDr. Jelačičom sú prijateľní. S tým sme nemohli súhlasiť. Ku korupcii v okrese Prievidza bola vznesená požiadavka obnovenia šetrenia v JRD Horná Nitra na základe nových faktov. Okresný prokurátor sa zaviazal prehodnotiť prípad, no od dnešného dňa... Problémy pretrvávali v Nováckych uhoľných baniach, taktisto v Tatranábytku Pravenec a v NCHZ. V NCHZ som oslovila pána Arpáda Tarnóczyho, ktorý spolu s ostatnými žiadali zrušiť ZO KSS v podniku a iné.

Požadovali sme zrušiť povinné stranické vzdelávanie, žiadali sme odbornú spôsobilosť pred abstraktnou vyspelosťou politickou a neobsadzovanie národných výborov nomenklatúrnymi kádrami. V suteréne OV KSS a v priestoroch Ľudových milícií sa dvaja zástupcovia predvedčili, že sa nenachádzajú žiadne zbrane.

Alfréd Haško, Kremnica

Nebyť komunistov, tak sa nenarodím v takom nádhernom kúte sveta ako je Kremnica. Totiž môjho starého otca ako vysokého policajného dôstojníka vyhodili komunisti po odchode do dôchodku z Bratislavy. Bol tu nevítaná osoba, proste musel opustiť Bratislavu, môj otec vtedy na základnej vojenskej službe v Kremnici mu našiel ubytovanie, aj starej mame samozrejme, v dome, ktorý zostal po Nemcoch, ktorých sme vyhnali po druhej svetovej vojne na jednej dedinke a potom som sa ja v Kremnici narodil. Čiže ďakujem ešte raz komunistom. No a toto celé sa vlieklo mojou rodinou, pretože aj z matkinej strany bola rodina prísne antikomunistická, ani jeden človek nebol v strane vlastne, zo sedem člennej rodiny, to znamená, že ja som mal veľmi blízko k tomu. A teraz by som od vás všetkých chcel jedno potvrdenie. V sobotu, 25., Kňazko prečítal v televízii 12 požiadaviek. O deviatej večer na Hlase Ameriky bola informácia, že v nedeľu o 15,00 sa majú všetci veriaci stretnúť na mimoriadnej bohoslužbe vo všetkých kostoloch Slovenska. Pamätáte si niekto na to? Totiž, ja som sa ešte nestretol za tých 14 rokov s nikým, kto by si na to pamätal, len ja. Preto som aj zvolal všetkých známych do kostola. Išiel som aj za pátrom vtedajším, pánom Šubertom, ktorého som vyzval, no išiel som sa ho spýtať, či o tom vie, ale nič nevedel. Oficiálnou cestou sa to nedozvedel a preto do toho kostola nikto neprišiel. Ale teraz, keď sa na to spätne pozerám, tak tá revolúcia u nás v Kremnici prebehla ako keby to bola jedna zorganizovaná akcia, ktorá bola pripravovaná niekoľko týždňov alebo mesiacov dopredu. Improvizácia nastala s tým, že sme vtrhli na ten mestský úrad ako sme hovorili, respektíve na MNV, vyhlásili to v mestskom rozhlase, všetci nám vychádzali v ústrety, my sme mali hneď v nedeľu večer 400 členov, v pondelok štrajk už nebol problém, lebo všetci boli informovaní. Ono to krásne prebiehalo, tí komunisti z pozadia pozerali, ale kývali hlavami súhlasne všetci rad radom. Ja tu mám fotografie, na ktorých je podpredseda krajského národného výboru, je tu predseda strany mestského výboru, je tu predseda SZM, je tu predseda MNV, tí všetci sa zúčastnili na tom mítingu, kde sme založili VPN a podpísali sa, že súhlasia so všetkými dvanástimi požiadavkami. V tejto chvíli, keď vás počúvam, tak pre mňa je to prekvapujúce, že to takto frčalo, a to nič, pár telefonátov to spravilo. Jediné vzopnutie komunistov bolo v januári, keď som bol kooptovaný do federálneho parlamentu, vtedy počas jednej noci komunisti, respektíve odporcovia, oblepili takmer celé mesto, výklady, plagátmi s hanlivým textom na moju osobu a ešte ďalších dvoch ľudí, ktorí boli priami aktéri úplne od začiatku. To bolo v januári, tá jedna noc, potom bol míting a veľikánske za a proti a tak ďalej a tak ďalej, ale to bolo všetko. Čiže mám pocit, že v tom meste bola dobrá klíma, už vopred pripravená, že na to len ľudia čakali, že sa to spustí. A ja som bol preto ten prvý, že som prvý nevydržal s nervami, pretože v televízii každý deň míting, večer v Bratislave, už sme vedeli v Košiciach niečo sa deje, niečo sa dialo v Trnave, a my nič, nič, nič, nič. Tak v nedeľu ráno sme to spustili a išlo to ako po masle.

Michalovský, Nová Baňa

Neviem čím to je, ale možno tým, že som študoval práve v tých rokoch v Bratislave, v roku 1968, a my sme boli taká partia, ktorí sme boli tak nejako prirodzene antikomunisti, možno to bolo práve tým rokom 1968 a potom nastalo to potlačenie tejto revolúcie a také sklamanie a tak ďalej. Ale už ja a tí moji priatelia, ktorí sme študovali, môžem povedať, že na celý život,

sme zostali antikomunisti. Čo sa týka toho, ja som bol vždy prozápadne orientovaný, možno aj preto, že v neskoršej dobe, dá sa povedať za hlbokého komunizmu, ako športovec, aj keď nie v nejakom atraktívnom športe, v rybačke, som sa stal reprezentantom a od roku 1985 som sa pravidelne zúčastňoval majstrovstiev sveta po celej Európe, či už v Taliansku, Švédsku, Luxembursku, Francúzsku, a tak ďalej. Mal som možnosť vidieť ten rozdiel, aký je vonku a ako je to u nás. A ďalšie, zažil som tie nepríjemné skúsenosti, keď ako vedúci výpravy som sa musel zúčastniť na ústrednom výbore ČSTV v Prahe, musel som podpisovať všelijaké papiere, že nebudem vonku rozprávať o tom ako je u nás a keď som sa vrátil, musel som napísať elaborát na niekoľko strán, ako mi pripravili tlačivo, že čo bolo vonku, ako sme sa správali, s kým sme sa stýkali, či sme stretli nejakých emigrantov a tak ďalej a skrátka toto všetko to vo mne vyvolalo. Ja možno patríam medzi tých, alebo som patrilo medzi tých pesimistov, ktorí stále vnútri mali to, že snád' sa už toho nikdy nedočkám, že dôjde u nás k zmene. Tak preto ten rok 1989 mňa síce stretol takého nepripraveného, že nepočítal som s tým, že to príde a naraz to prišlo. No a tak o to väčšie bolo moje oduševnenie a je zaujímavé, že my sme vedeli aj v meste o sebe, ktorí sme tí, ktorí sme proti tomu režimu a ktorí by sme chceli tú zmenu. To automaticky už okolo toho 24., 25. novembra to tak isto, ako vy ste spomínali, že to z rozhlasu, televízie, a tak ďalej, aj tie televízne správy ktoré boli akože komunistické, ale človek už vedel medzi riadkami čítať, že hop, tak čo oni odsudzujú, tak to asi je to, čo potrebujeme my. Takže takouto cestou sme sa nakontaktovali telefonicky, čo sme boli v Novej Bani, v okolí a sme sa dohodli, že sa stretneme, urobíme vyhlásenie a založíme niečo. Čo mi ostalo z takých dokumentov a čo mi kolega, hoci, to je kolega, ktorého všetci veľmi dobre poznáte, to bolo v začiatkoch, pán Sobotka, to je ten v Košiciach, keď sme sa lúčili, na tom zjazde, sme sa rozchádzali s HZDSákmi, ktorý vykročil von, k tomu mikrofónu a povedal, že netreba ďalšie jednanie, lebo pán Mečiar súhlasí. Pamätáte si nič takého? Čo taký búrlivý smiech bol, tak to je môj kolega, s ktorým som spolu učil, už momentálne neučím, ale učil som s ním, ale prakticky s tým sme dvaja začali a obvolali sme našich priateľov, a 26., sme vydali výzvu, že v živote človeka nastanú chvíle, kedy nemá právo zostať ľahostajným a nezaujať stanovisko. Takéto historicky dôležité obdobie nastalo v našom živote v týchto dňoch – veľmi zle sa to číta, lebo to je fotokópia – my podpísaní občania vyhlasujeme a podporujeme a prihlasujeme sa po prvé k požiadavkám Občianskeho fóra, k požiadavkám iniciatívy Verejnosť proti násiliu, k požiadavkám študentov, k požiadavkám slovenských umelcov. Žiadame všetkých uvedomelých občanov, aby svojím postojom sa pripojili k požiadavkám na politické a hospodárske zmeny v našej krajine. No tu sú podpísaní viacerí ľudia, ktorí tam boli. Niektorí boli takí, ktorí tu nie sú uvedení, ktorí sa zúčastnili toho sedenia, ale keď bolo treba svojim vlastnoručným podpisom to podpísať, tak vtedy sa zháčili a báli sa, jednoducho povedané. Veď tá doba bola taká, tak sa nepodpisali. Ján Polc, ten bol dlhšiu dobu potom primátorom mesta Nová Baňa a toho sme si zvolili aj v mestskom ako Verejnosť proti násiliu, v koordinačnom výbore mestskom on bol predsedom dlhé roky, bohužiaľ, už nie je medzi nami, už zomrel; Ladislav Sobotka, to som už spomínal, to je ten, ktorý tam vystúpil; Juraj Vojčiak, akademický sochár, Juraj Ševčík doktor, Imrich Michalovský, Terézia Polcová, to bola jeho manželka, pána primátora a potom tu boli študenti Záhumenský, Čík, Gajdoš, ktorých ja si už tak ani veľmi nepamätám, ale podpísali to, a potom pán Stanislav Ništík. Čiže toto bolo úplne to začiatkové a presne tak, ako tu Fredo hovoril predom mnou, tak mestské zastupiteľstvo, ale vtedy to bol mestský národný výbor, tak tiež sme okamžite išli a jednali sme. A tí komunisti mali skutočne strach, lebo nevedeli, že čo sa deje a skutočne nám vychádzali všemožne v ústrety, takže aj ten generálny štrajk, ktorý sa konal toho 27. novembra už sme mali ozvučené námestie, čiže takýmto spôsobom sa to začínalo.

Alfréd Haško, Kremnica

Ja ak dovoľíte, doplním mená, lebo to vyzerá, že som tú revolúciu robil celkom sám. 26., sa utvorila taká skupina, ktorá potom vlastne pokračovala v tých aktivitách, ja tu mám ten zoznam, tak dovoľím si ho prečítať: Miro Slávik, Jožo Brezáni, Mária Romanovská, Imrich Fodor, Palo Sekay, Roman Vykysalý, Marián Kapusta, Vlada Puliš, Ďula Tamáši, Petr Šlosár, Tóno Vaský. Toto bola taká skupina, ktorá to ťahala, niektorí viac a niektorí menej od začiatku.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Ja som ročník 1963 a z toho teda vyplynie aj ten záver, že v roku 1968 som mal 5 rokov a v roku 1976, keď vznikala Charta, som mal 13 rokov a keď zoberiem tie kľúčové obdobie pre mňa, to sú roky 1982 – 1986, keď som študoval. Skončil som v roku 1986 právnickú fakultu a narukoval som na vojnu a dostal som sa na Šumavu pohraničná stráž. Mesiac som si odležal v tom trojuholníku šumavskej hranice, kde som nás mal brániť pred kapitalizmom. Už vtedy bola zaujímavá situácia, keď sme sa pýtali, že do čerta, čo je to za systémy, máme brániť našu vlasť pred nepriateľom, sú tu 50 kilometrové zátarasy a 99 % našej agendy bolo namierené voči tomu, že tuna máme zabrániť tomu, aby nejakí zločinci neutekali na západ. Keď sme to vysvetľovali našim veliteľom, že je to trošku nelogické a nesystémové, tak nám nevedeli nič vysvetliť. Potom som strávil zhruba rok v Prahe na hlavnej správe, čo znamená, že divadlá ako Semafor, zázemie, knižnice, študentské kluby, relatívne dosť som bol informovaný a vtedy prebiehal jeden z procesov s Havlom a počas noci to kamarát púšťal cez Hlas Ameriky a podobne, ale v zásade som nebol antikomunista. Otvorene povedané, mňa vlastne do roku 1990 najviac zaujímali basketbal, lyžovanie, film, kultúra a kamaráti. No a teraz ja som nastúpil do podniku, ktorý sa nazýval OPVS Dolný Kubín a my sme v roku 1987 fúzovali Babinského firmu. Ak vám to teda niečo hovorí, tak to pre mňa bol ďalší dôkaz o tom, jednak ako funguje ekonomika a akí sú komunisti. Mal som možnosť vidieť aj to pozadie toho, lebo jednoducho mal som dosť dobré informácie a navyše, pracoval som na právnom odbore a cez nás chodila aj pošta. A chodili také dve zalepené obálky, jedna bola pre súdruha riaditeľa a jedna bola pre súdruha ZO KSS. To boli zvláštne správy, zaujímavosti, aktuality „pouze pro členy strany“. A mne to nedalo, tak som to otvoril, tú pre súdruha riaditeľa a bolo to zaujímavé, boli to správy, ktoré robili ako monitoring pre členov Komunistickej strany, zvodky, informácie, prepisy zo zahraničných článkov a podobne. A chodil aj Týždenník aktualít, čo bol síce časopis vydávaný sovietskym Tassom, ale tiež to boli informácie. Vtedy sa už prevalili niektoré veci v perestrojke, Brežnevove deti, problémy v Tadžikistane, pašovanie drog a tak ďalej. Čiže môj názor na ten komunizmus bol dosť jasný. No a teraz začnem tým – 17. novembra som bol v Bratislave, bol som v Elam klube, ktorého dodnes mám byť čestným členom. A potom to pokračovalo takým zaujímavým štýlom, tri dni som bol v Čechách v Olomouci na seminári právne školenie. Vtedy som dostal informácie a už v tej Bratislave sme počuli, že v Prahe zmlátili študentov, čo jednoducho povedané, ma nenechalo ľahostajným. Keď sme boli v tom Olomouci, už som videl oblepené mesto plagátmi, vrátane toho Obesiť Husáka, Jakeša, komunisti fuj, Štěpána von. Došli tam študenti na ten náš seminár, nám porozprávali čo sa dalo a to boli autentické zážitky, tí ľudia to zažili. A jeden taký starý pán právnik im povedal, že my vám môžeme len poradiť, tak im povedal, že on má skúsenosti s tým, dal im právny servis, že čo majú robiť, ako sa majú správať. Vrátil som sa na Oravu do Kubína 24., vo štvrtok. Vo vlaku som prvý raz videl noviny, ktoré boli cenzurované, nočné vydanie a ranné vydanie, Mladá fronta dnes, s úplne inými textami. Tak som si povedal, že toto musí raz prasknúť. No a keď som prišiel v piatok, tak za mnou prišli študenti a hovorili, že treba pomôcť, že sa pripravuje generálny štrajk, že potrebujú mená a kontakty. V piatok, sobota, sme jedna partia, už som to naznačil, začali

pripravovať generálny štrajk, s tým, že zaujímavé je to, že sme to robili v klube SZM, ktorý bol zriaďovaný pod hlavičkou Mestského národného výboru. Ako som už povedal, cez víkend sa robili iné akcie, ďalšia partia to robila na evanjelickej fare, pokiaľ som informovaný, ďalšia okolo Miňa Roubala, to robili ľudia zase z tej jeho partie, Miňo Roubal mal kontakty na ľudí z Prahy, čo mu nosili Lidové noviny cez jeho ocka a tak ďalej. A ono to potom vrcholilo v pondelok, 27., ráno, keď som prišiel do práce, zhodou okolností to je deň, keď mám meniny a ja som povedal súdruhovi riaditeľovi, že dneska nepracujem, lebo robím generálny štrajk a že si beriem neplatené voľno alebo dovolenku. On na mňa kukol a povedal, ber, to je v poriadku. Teraz doplním, čosi, čo povedal Bohuš. Bohuš, oni makali, cez víkend zasadal OV KSS, ONV, dostávali inštrukcie, a mali jasný príkaz, čo som sa dozvedel dodatočne, jednoducho nebrániť tomu, lebo nemá zmysel riskovať konflikt a stret a tá situácia bola napätá, ale manažovať to. Vstúpiť do toho a podľa možnosti ovládnuť všetko, čo sa dá. Takže oni povedali, že generálny štrajk môže byť, ale mali predstavu, že bude pod ich manažovaním, ako sa dneska moderne hovorí. My keď sme začali robiť ten generálny štrajk, takže vzhľadom k tomu, že mám to právnické vzdelanie, tak sa podľa niektorých ľudí správam nelogicky, že chcem zápis, uznesenie, úlohy, inštrukcie. My sme požiadali úplne vážne o povolenie generálneho štrajku, Miňo Roubal to podpísal a išiel s tým na Mestský národný výbor, a to povolenie ináč aj dostal. Ako som povedal, ďalší kolega, kamarát, mal otca na technickej správe mesta, tak sme im povedali, nech nám vyčistia námestie, lebo bol november, na Orave bolo trochu nasnežené, tak primerane, tak sme im povedali, nech nám vyčistia námestie, nech ho ozvučia, to nám urobila okresná správa spojov a ja som išiel na okresnú správu ZNB za niekým, kto je tam najvyšší, tak som vedel, že to musí mať nejakého náčelníka, so žiadosťou, aby odklonili dopravu, aby zabezpečili bezpečnosť. Ak poznáte to kubínske námestie, to Hviezdoslavovo, to je uzavretý veľký obdĺžnik. Priznám sa, že keď som navštívil tú budovu a povedal som, že chcem hovoriť s najvyšším, tak sa spýtali, že prečo, tak som povedal, že sa volám Milan Galanda a idem so žiadosťou, aby sme organizovali generálny štrajk, tak som päť minút nevedel, že čo sa bude diať. Zavolali si ma, potom ma pustili do miestnosti, kde bol taký človek, vysoký v obleku, volal sa JUDr. Ján Michalko. A kukal sa na mňa a keď som povedal, že o čo ide, pozrel sa na tie papiere a on povedal, že je policajt a vie, čo je jeho povinnosť. A vtedy som sa zamyslel a povedal som si, že ja odtiaľto dneska asi tak rýchlo neodídem. A sa na mňa kukol a povedal, že to bolo svinstvo zneužívať policajtov, on si o tom myslí svoje, že on v roku 1968 bol tiež pokefovaný, pardón za ten výraz, vraj behal kdesi so slovenskou vlajkou ako inštruktor lyžovania po kopcoch a tak ďalej. Ale aj tak som furt nevedel, že čo bude. Dobré, tak to začalo, ale povedal, že súhlasí, že áno, ale nepošle tam policajtov v uniforme, aby to nevyzeralo zle, ale jednoducho povedané, že sa nemusíme báť, že zo strany policajtov nebude žiadny zásah. A v Kubíne bola aj železničná posádka, tých som sa nebál, to boli vojaci, železničné vojsko, tam som vedel, že majú rozkaz nepohnúť sa z kasární. Okrem vojakov z povolania, nikto nesmel vyjsť z kasární, asi dva týždne mali zákaz pohybu. Pointa bola v tom, že keď mal začať generálny štrajk, námestie vyzeralo fajn, bolo ozvučené, bolo nás tam nejakých 20 ľudí, väčšinou tí kvázi organizátori a dost som sa bál, že čo z toho bude. Ale keď okolo dvanástej hrala hudba, to nám tiež zariadili, vďaka bohu, alebo vďaka našej odvahe a potom prišli ľudia. Zo ZVL-ky Ernest... priviedol veľké množstvo ľudí, partia okolo Mira Jurgu prišli z OFZ-etky, to námestie sa naplnilo a začalo to vyzeráť dosť nádejne. Bol to moderovaný priebeh, my sme tam posielali ľudí na ten – tam bol vyrobený pľac, také pódium, a napríklad Jano Bencúr, ja som ho dovtedy nepoznal, a vedľa mňa tam stál, kukal som na neho, jeho manželka učila na gymnáziu, a keďže neučila, nemal som dôvod poznať jej manžela, a vedľa mňa stál Števo Klimek, ktorého som poznal veľmi dobre, a mával zástavou a na tribúnu sme pustil aj zástupcov SZM, aj zástupcov Národného frontu, komunistov nie, to sme si nejako tak ako vytočili, tak vtedy skoro Klimek tam vyletel s tou našou vlajkou československou a keby tam

nebol Jano Bencúr, tak tam možno niekomu rozbije hlavu. No ale nevadí, toto skončilo a dohodli sme si dve veci. Tí čo chcú, aby išli s nami do klubu mladých, že dohodneme sa čo ďalej, a s tým, že niekto tam zakričal, že zídeme sa zajtra, tak treba zorganizovať zajtrajšok. A zároveň sme začali robiť jednu vec, poslali sme nejaké informácie do novín. Dolný Kubín bol okresné mesto, takže tam vychádzal Orgán rady ONV a OV KSS, tak sa to volalo, akože týždenník. A keďže som ja mal dobré kontakty, ako basketbalista som tam robil nejakú športovú rubriku, že nech nám tam dajú fotky z toho, záznam, prehlásenie, texty. To nám sľúbili, že to vyjde. Noviny vyšli v stredu v Bystrici a nič také tam nebolo. Bol tam vyfoteny predseda OV SZM, také cenzurované citlivé vyhlásenia tam boli. Ale už v ten večer, v tom klube, ale ináč za to nemohli dievčatá, ktoré to robili, to jednoducho zmanažované bolo po tej linke Bystrica –Dolný Kubín, inakšie. Už v ten večer sme mali tých 12 bodov, tých 12 bodov bolo známych nejako v piatok, sobota, nedeľa, to sa už vedelo, že to je 12 bodov VPN, základné požiadavky. Tak sme povedali jednu vec, všetci, čo sedeli dole v klube, tak sme povedali jednu vec, buď sú za tých 12 bodov a môžu zostať, ktorí sa neboja môžu sa aj podpísať pod nejaké prehlásenie a kto má výhrady čo len s jedným, nech odíde. Takto odišiel predseda SZM, lebo povedal, že nemôže byť proti zrušeniu vedúcej úlohy strany a zrušeniu monopolu komunistov, odišiel jeden môj dobrý kamarát, lebo povedal, že jemu sa nepáči odluka cirkvi od štátu, ale väčšinou ich ostalo. A keď zoberiem, že z toho vzniklo niečo, čo sa nazývalo výkonný výbor a keď idem menovite, bol tam Jaro Foro, on bol zo Sevaku, spomínaný Lojzo z Ofezetky, Jaro Bolf, to bola okresná správa ciest, Ivan Dudáš zo ZVL, Jožko Gálik ČSD, on bol železničiar, ja za našu milovanú OPS Dolný Kubín, Miňo Roubal, Jano Bencúr, vtedy ešte robil v knižnici, Ďuro Štefák z nemocnice OÚNZ, Jaro Brašeň, to bola prevádzkárka MNV, Krupa Jožo z Oravanu a Ďuro Kvas. Môžem povedať, že vzhľadom k tomu, že ja občas mám také systémové myslenie, tak sme vedeli, že potrebujeme sídlo s telefónom a zázemím, a teraz sme začali vyjednávať. Aj ONV a MsNV nám ponúkli, že môžeme sa k nim usídlit'. Ja som povedal, že to nemá zmysel, veď ste náš, nechcem povedať nepriateľ, ale vy ste náš politický oponent, ale vy ste jednoducho ľudia, ktorí predstavujú moc, štát a stranu a my k vám nemôžeme ísť do budovy. Tak sme sa dohodli, že chceme budovu ONV, presnejšie povedané jednu miestnosť, jednu telefónnu linku, zasadačku. To sme prebrali a začali sme fungovať. Potom začali vznikať také veci, že bude treba rokovať. Ja som vtedy zaviedol taký model, že za výkonný výbor môže rokovať minimálne trojčlenné zastúpenie, aby sa nestalo, že tam ide niekto ako sólista. Ja viem, čo to znamená, keď niekto dostane šancu rozprávať a nikto ho nekoriguje. Tak sme chodili vždy trojice a tento systém triumvirátu sme zaviedli aj na okresnej úrovni, to sme urobili, že vždy bol zástupca Hornej Oravy, z Bielej Oravy a Dolnej Oravy, keď bol celooravský problém. Keď bol mestský problém, tak sme si ho riešili ako vlastná trojička. Tu sme začali zakladať niečo ako pracovné skupiny, základ Učiteľského fóra, Lekárskeho fóra, a tak ďalej, kde tak isto, oni mohli rokovať, ale keď sme im mali dať legitimitu my na rokovanie, tak tam vždy museli byť minimálne dvaja oficiálni členovia výkonného výboru. Čiže takto to začalo, začalo to potom pokračovať tým, že maličkosť bola boj o budovu OV KSS. Tam na križovatke bola budova OV KSS a my sme povedali, že chceme budovu OV KSS. Do mesta, lebo sme potrebovali budovy pre školy, jednak zdravotnú školu, jednak obchodnú školu. To bol taký prvý vážny boj, ktorý bol viditeľný. Čo bolo menej viditeľné, to boli politické dohody. Kooptácie, okrúhle stoly, to prebiehali postupne, jednoducho potom prišla tá doba, že bol schválený zákon o možnosti kooptácie, a vtedy sme už boli v tej situácii naplno, to sa už pomaly nedalo stíhať, jednoducho povedané, že bolo treba sa do toho zapojiť a hľadať ľudí, persóny. Keď to ešte zjednoduším a končím tým, do istej miery ten náš mančaft bol relatívne veľmi mladý. Miňo Roubal, ktorého som predtým nepoznal, bol ročník 1962, chodil on do gympla o ročník vyššie, ale prečo by som ho poznal. Ja som hral basketbal, on bol vodák, on fotil a ja som chodil do kina, čo nás malo spájať. Tak isto tých ďalších ľudí, ale my sme čakali, že príde tá

kategória šesťdesiatosmičkári, alebo dokonca dôchodcovia. Musím povedať, že tí ľudia nám hovorili, robíte to dobre, je to fajn, už keď som hovoril o novinách, už v druhom čísle čo vyšlo 6.decembra, bolo 12 bodov VPN, už sme tam dostali priestor, ja som bol kooptovaný do redakčnej rady, aby sme zabezpečili pluralitu a vyváženosť. Už sme mali dohodu, že dostaneme podpredsedu MsNV, podpredsedu ONV, takže už sme akože šlapali. A prišli tam aj títo ľudia, čo zažili rok 1968 a hovorili, robíte to dobre, a držíme vám palce, ale oni boli tí popálení. Kto nám trochu pomáhal, tak to boli tí dôchodcovia, tí ľudia v tom veku, čo zažili 50-roky, to bol napríklad Karol Stupka, Čech prirozený na Slovensko, dôchodca, starý Roubal bol tiež v 50-tych rokoch vo väzení, takí tí ľudia, tí k nám chodili a dodávali nám morálnu oporu, ale jednoducho dosť dlhé obdobie sme sa do istej miery v tom potácali sami. A fungovalo to celkom dobre, by som povedal, až do tých dvoch vecí. To prvé to bolo vyhlásenie von z fabrík a to druhé, potom bolo jednoducho vznik ostatných politických strán. Napríklad my sme zakladali kluby VPN po Orave s jasnými pravidlami a v priebehu týždňa – dvoch nám prišlo oznámenie, že sa transformovali na kresťanský klub, na klub KDH. A to boli také veci, že v istom období skôr, mne to nevadí, však VPN mala byť akože tým zdrojom tých nových prúdov, ale niekedy nás to nahnevalo, že my sme si odrobili robotu, čiernu robotu a zrazu sme potom zistili, že jednoducho povedané, persóny, ktoré tam sú nám povedali ďakujeme, stali sa niekedy dokonca našimi oponentmi a nechcem povedať nepriateľmi.

Lubor Guniš, Považská Bystrica

Čo sa týka týchto otázok kooptácie a výmen, tak dá sa povedať, že na jednej strane v Považskej bystrici podľa mojich informácií, sme boli, ak nie prví na Slovensku, tak aspoň medzi prvými, kde sa nám podarilo, ak si dobre pamätám, 14. decembra, vlastne povaliť vtedajší okresný národný výbor, jeho zložky, radu, predsedu a kooptovať do pléna niektorých našich ľudí. To isté sa udialo aj na pôde mestského národného výboru v Považskej Bystrici, a tým, že to bolo tak zavčasu, na jednej strane to bola dajme tomu výhoda a možno rekordové, ale na druhej strane to nebolo až také dôsledné ako potom neskôršie v tých ostatných mestách a okresoch. Pretože my sme mali vtedy takú ideu, aby sme znížili počet komunistov, ktorí tam sedeli, lebo dobre viete, že tam boli aj iné zložky, aj ľudia, ktorí neboli členmi strany, takže sme sa snažili ponechať aspoň polovicu tých mladších a nečlenov strany, čo sa nám myslím podarilo. Do Federálneho zhromaždenia a do Slovenskej národnej rady sa nám nepodarilo kooptovať poslancov za náš región. Mali sme o to snahu, čo sa týka Federálneho zhromaždenia, tam bol nejaký taký mladý poslanec myslím z Dubnice, možno by pán Šušanič lepšie vedel, ale ten odmietal abdikovať a nejaký taký špeciálny tlak sme nevyvíjali. Ja som osobne, aj tí moji kolegovia boli, jednak protivníkmi týchto výmen, pretože pre mňa to neprichádzalo do úvahy prísť do podniku a na základe nejakého päťminútového rozhovoru robiť výmeny. Pamätám si len tak bokom, kedy som sedel naproti proti Matejkovi na tej Trnavskej iniciatíve, na tom stretnutí v Trnave, tak to mi bolo úplne odporné ako sa tam on chválil, sa mi to hnusilo, on sa tam chválil pred tými všetkými zúčastnenými ako si on predvolával tých riaditeľov podnikov, ako sa triasli pred ním, ako ich odvolával, tak takéto jakobínske správanie, to mi bolo proti srsti skrátka. Boli sme teda, môžem povedať, za to, že sme príliš mäkkí ale ja si myslím s odstupom tých rokov, že to tak nebolo, pretože tí najviac skompromitovaní, tak tí odišli, museli odísť, boli si toho myslím aj vedomí, že doba sa zmenila a dosť veľa z nich malo šťastie, že to bolo celkom také prirodzené aj pre nich, že dosť ich išlo do dôchodku, alebo do predčasného dôchodku z tých vysokých funkcionárov. Predseda ONV ten sa vzdal sám myslím, predseda MNV odišiel, ten čo nastúpil na jeho miesto, ten síce bol tiež funkcionárom nejakým, ale tak isto aj dosadený predseda ONV aj on s nami spolupracoval takým spôsobom, možno že lepšie, keby to bol v úvodzovkách náš

človek, že bez konzultácie s nami nespravil ani krok. Predseda MNV ten teda vymenený akože kvázi, tak ten na to tak či tak doplatil, lebo potom neskôr už po voľbách, keď bol nejakým referentom radovým, tak spáchal samovraždu, pomerne ešte mladý človek. Takže takto to bolo v našom regióne.

Karol Honner, Žilina

Tak ja som sa teraz občerstvil v mozgových závitoch a už mám ten obraz jasný. Tá kooptácia došla na pokyn z koordinačného centra z Bratislavy, že teda máme tie určité posty obsadiť a menovať kto kde pôjde. Čo sa týkalo Slovenskej národnej rady, tak tam to bolo pomerne jednoznačné, vedeli sme ten výber spraviť, ale trošku napätia vzniklo, kto pôjde do Federálneho zhromaždenia. Tak hodili sme do klobúka mená a tam bolo aj moje meno. No a nakoniec tých, čo vyhlásili výsledok toho výboru, tak povedali, že idem tam ja. Hovorím, nebláznite, takéto veci som ja nikdy nerobil. A oni hovorili, potom mi mimo ostatných, nebuď sprostý, my sme žiadne meno nevybrali tvoje, ale my sme chceli, aby si tam ty išiel, lebo tam boli totiž bývalí, ktorí sa tam ku nám votreli na Komunistickú stranu, exponenti. Tak takto som sa ja dostal do Federálneho zhromaždenia a išiel som tam v noci rektorovým autom, pretože v ten deň sme riešili otázku pridelenia budovy OV KSS a bola to dislokačná komisia mesta, kde som mal možnosť mal vidieť, ako sa komunisti dostali trošičku, ten solar plexus im ožil. A bol tam za polikliniku predseda VPN-ky Ivan Chaban, veľký komunista, jeho otec bol tajomník Okresného výboru strany, s ktorým som ja mal možnosť jednať, kde mi nadal, aj mojej mame; ja mám brata o 10 rokov mladšieho a zakázali mu, kvôli môjmu otcovi, ktorý bol zavretý za komunistov, bol vyznamenaný a nesmel ísť študovať. Ja toto hovorím nie, že by som chcel Ivana Chabana akosi podtrhnúť, ale natoľko som demokrat, že deti nemôžu za svojich rodičov. No a takto som sa dostal potom, no a tak sme prideliť tú budovu našej škole. Chabana spomínam preto, lebo on bol lekár, a on tvrdil, že oni tam potrebujú polikliniku dostať, lebo je v dezolátnom stave. On si nevedel predstaviť, že budova OV KSS je administratívna budova a nevyhovuje absolútne pre medicínske odbory a okrem toho som s hrôzou zistil v akom stave sú určité inštitúcie v meste, lebo tá dislokačná komisia dala možnosť všetkým inštitúciám sa uchádzať o toto miesto. Tak v noci som sa potom so šoférom zastavil v Prahe, zavčas rána na tom tenisovom stredisku, v Prúhonicach je to, a prišli sme ráno do parlamentu, na ôsmu som sa tam mal hlásiť, a poviem vám moje, také intímne pocity. Keď som išiel na WC, s prepáčením dámy, čúral som do misy, kde čúral aj Vasil' Biľak, sedel som na mieste, kde sedel minister, ja som bol na jeho miesto kooptovaný. A tak som si dal z recesie noviny na sedadlo, aby som sa nedostal do kontaktu, to viete to boli také tie fámy. No a, to som už spomínal minule, že sme mali jedného kandidáta do národnej rady do Bratislavy, toho Mira Grečného, ktorého sme potom museli stiahnuť, lebo bol pozitívne vylustrovaný. Čo sa týka tej mojej činnosti, bol som strašne rád potom, že som v tej Prahe bol, a bol som potom zvolený ďalej. No a čo sa týka tých výmen, to budem hovoriť inokedy, tých výmen na tých postoch, to sme chodili v trojici a udiali sa tam určité veci, ktoré sa udiat' nemuseli. Totiž my sme nezvládli určitých ľudí, ktorí nieže mali nenávisť voči režimu, ale určité personálne nenávisť, že niekedy niečo mu niekto spravil a vyhodili aj takých ľudí, ktorí si to nezaslúžili. To nám mnohí zazlievali potom, aj pri voľbách sa to dost' prejavilo. A ja som mal takú pikantnú úlohu, lebo ja som bol na tom čele okresu, ale vzhľadom na to, že som bol zamestnanec školy, tak to, čo sa dialo na škole, tak to som vedel len občas, keď som tam prišiel a v počiatkoch môj kolega z katedry, Jano Súkup, ktorý potom od nás odišiel a založil VPN u nás v škole a riadili prehodnocovanie našich pedagógov, celý zbor, od rektora počnúc až po dekanov, tými verejnými pohovormi a nasadili sme na tieto funkcie ešte v prvých dňoch našich kolegov, ktorí mali dôveru v rektorovi a dekanom, ktorí im robili takých kontrolórov. Báli sme sa, aby oni nepodnikali nejaké kroky a nespájali sa s tými mocenskými centrami,

ktoré ich určili do týchto funkcií, tak pozerali im na prsty. A kuriozita, ktorá sa dnes prejavila spočíva v tom, že sme sa nevysporiadali s minulosťou, že my sme mali 50 ročné jubileum a terajší dekan, komunistický predseda strany fakultného výboru, ktorý je teraz dekanom, pozval dekana, 20 ročného, ktorý tam bol nomenklatúrny káder, ktorý robil svinstvá a škrtil kolegov pod hrdlom a dostal medailu takú istú ako ja a ešte ho posadili za predsednícky stôl.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Po prvé, kooptácie do tých najvyšších úrovní. My keď sme už boli etablovaní a mali sme priamy kontakt jednak cez Bystricu, jednak cez Bratislavu, tak sme tak isto chceli niekoho dostať do nejakého parlamentu, ale nikde sa neuvolnilo miesto. Vo Federálnom zhromaždení Oravu zastupoval inžinier Jozef Stank, poslanec za Oravu a Liptov, takže toho sme nemali šancu stiahnuť, lebo vtedy už jeho pozícia bola zaujímavá. On sa vypracoval na podpredsedu Federálneho zhromaždenia, šéfoval vtedy tej komisii, ktorá prešetrovala 17.november, takže tam nejaká šanca nebola. Výhoda ale bola, že vtedy sa úplne ten regionálny princíp až tak nebral. Pamätám si, že prišla požiadavka od priateľov z KDĽ, že majú veľmi dobrých kandidátov a chceli niekoho do SNR. Tak sme sedeli v tej budove Národného frontu a prišiel niekto odzadu a hovorí, že počujte, nejaký chlap, niekto volá, že máme voľné miesto do Federálu, nechcete? Tak vtedy sme boli frajeri a poslali sme tam pána Habovštiaka z Krivej, takže on bol kooptovaný do Federálneho zhromaždenia formálne za Oravu. To bola jediná kooptácia na tej najvyššej úrovni, čo sme v tom období realizovali. Budem sa držať ale svojho, a to je to ONV a MsNV. Už som naznačil, že jednoducho povedané, sme si vytvorili istú svoju koncepciu, ak to tak môžem nazvať a naša požiadavka bola, že chceme podpredsedu aj ONV aj MsNV. S tým sme prišli na oficiálne rokovania, druhá strana položila otázku, že koho teda majú vyhodiť. To bolo také milé a vtipné. Naša reakcia bola, že my máme kandidátov na rôzne typy podpredsedov, každý podpredseda má istú agendu a podľa toho, ktoré miesto nám uvoľníte, my niekoho budeme nominovať a veríme, že plénum ho schváli. Čo bolo zaujímavé, to bola taká politická hra, lebo oni chápali o čom to je, ale nechceli to urobiť. Na tej úrovni ONV to nebol problém, v priebehu nejakého mesiaca, to by sa dalo aj zdokumentovať, sú tu aj nejaké záznamy, nám uvoľnili miesto podpredsedu, my sme kooptovali Milana Krausa z Námestova, doktora medicíny a vydržal tam a držal VPN celé dva roky a dodnes. Na úrovni mesta tak isto sme získali post. Čo sa týka predsedu MsNV alebo ONV, priznám sa, že sme to nechceli. Ale raz sme zažili šok, keď oni už trošku otrnuli a pri jednom rokovaní sa na nás kukli a povedali dobre, že už im trošku lezie na nervy, že ich furt kontrolujeme, riadime, usmerňujeme, že oni pracujú, ale v podstate sme prebrali vedúci úlohu my nad nimi. To nám povedali, že od zajtra končia, na druhý deň plénum ich rezignáciu prijme a máme zobrať aj ONV aj MsNV. To bol dosť veľký šok a jeden z dobových okamihov. Vtedy sme potom sedeli u Jána Bencúra do rána a ráno medzi piatou a šiestou sme povedali dobre, ideme domov, hodinku si pospíme, osprchujeme sa, hodíme obleky a ideme s tým, že Jano bude predseda ONV a ja preberám MsNV. Došli sme na rokovanie, a povedali sme, že berieme tú ponuku a druhá strana povedala, tak teda nie, stop. A odvtedy to fungovalo. S metom tak isto neboli problémy, dokonca s mestom sme v istých situáciách spolu, ten boj o budovu OV KSS bol zaujímavý v tom, že večer sme im povedali, že máme výhrady voči činnosti MsNV a na druhý deň sme si sadli do auta a išli sme rokovať na OV KSS, kde sme spolu s mestom hovorili, že chceme, aby do konca roka budova OV KSS bola zbavená ľudí, ktorí tam sú, teda súdruhov, aby bola daná mestu, aby sme tam od nového roku mohli mať školu. To boli niekedy také dosť zaujímavé situácie. Čo sa týka napríklad, mesto sme povedali, že nemáme záujem, povedali sme že dobre, bolo evidentné, že budú voľby. Čo sa týkalo predsedu ONV dohodli sme sa, že Jožo Škerda ako právnik mal podľa nás takú čalfovskú komunikáciu s nami, že to potiahne do volieb, po voľbách parlamentných že on abdikuje a my to obsadíme svojím človekom. To aj splnil, a dali sme si požiadavku, že chceme komisiu pre slobodné voľby, aby sme vedeli, že tie voľby budú slobodné, chceli sme

komisiu pre ľudské práva, zriadil to. Takže tá spolupráca bola dobrá, potom sme dali za predsedu ONV Martina Vrabčeka, učiteľa z Hornej Oravy, ktorý bol fajn, ale stal sa hneď potom kresťanom, asi po týždni čo bol vo funkcii, ale to už nejdem komentovať. Vrátim sa k podnikom a odborom. Čo sa týka odborov, to nebol náš problém, odborová organizácia nech si robila svoje, v podnikoch, áno, niekde to fungovalo. Ja sa priznám, ja som bol skoro dva mesiace podpredseda odborov, zvolený tuším v januári a v marci som z tej funkcie odišiel, lebo niečo sa stalo v podniku, ale to s tým trochu aj súvisí. Ale v odboroch si robili svoje, tam bol aj iný problém, okrem odborov boli jednak aj rady pracujúcich a jednak VPN-ky, Takže vlastne až tri orgány v podnikoch vlastne volili a do istej miery to niekedy narážalo na seba. Personálne zmeny v niektorých podnikoch boli dobré, spomeniem toho Lojza Opártyho, z ktorého sme urobili potom riaditeľa OFZ a udržalo sa to. V odboroch v OFZ sa tuším šéfom odborov stal Miro Juriga, a paradoxne, to boli tak pravcové a zaujímavé odbory, že ťahali to s nami nonstop. Zaujímavá bola situácia vo výrobnom družstve Oravan, kde mali už v decembri pripravenú členskú a výročnú schôdzu, kde sme prvý raz vstúpili a moja maličkosť ukázala tým chlapcom, že ako sa dajú vyhrať voľby a vtedy sa im to aj podarilo. Pôvodného súdruha predsedu, ktorý bol nomenklatúrny káder, že tam má doživotné postavenie, prekvapujúco nezvolili a zvolili si svojich ľudí. Takže nejako to fungovalo a išlo to. No a teraz poviem čo nevyšlo a budem hovoriť o svojej skúsenosti, ktorú mám so svojím podnikom, obdobnú mal Miňo so svojím podnikom. Napríklad ja som sa dopracoval do tej pozície, že som sa stal podpredsedom odborov, šéfom odborov sa u nás v podniku stal Rasťo Navrátil, člen Cirkvi bratskej, čo bolo zaujímavé na tú dobu. V odboroch som mal ešte Ondra Štiráka, on bol programátor, účastník sviečkovej demonštrácie napríklad. A mali sme 15 členný odborový výbor, akosi základnú odborovú skupinu, okrem toho v podniku bola Rada pracujúcich, lebo zo zákona o štátnom podniku musela byť, a ešte vzniklo niečo také ako podniková VPN-ka. A ja sa priznám, mne sa tá anketa o zlatého slávika, o vyslovení dôvery a nedôvery, nepáčila, ja som na to išiel systémovo. Zavolali sme si zakladateľa, čo bolo ONV, prišiel predseda ONV so svojimi ľuďmi a prebehlo kolečko nejakých rozhovorov, že o čo ide, s tým, že sa tam tlačili už niektorí ľudia, ktorí povedali, že oni súdruhovi riaditeľovi dôverujú, však len pred rokom bol slávnostne zvolený. Ja som na to podotkol, no bol zvolený, ale vzhľadom na to, že bol jediný protikandidát, tak ani zvolený nemohol nebyť. A vtedy som povedal, že čo je moja filozofia, že súdruh riaditeľ môže byť súdruhom riaditeľom aj po novom roku, ale mal by urobiť uzávery, mal by ukončiť účtovníctvo a povedať jednu vec, že ak chce byť riaditeľom, nech predloží do budúcnosti nejakú koncepciu. S tým, že ONV ako zakladateľ vyhlási konkurz do ktorého sa môže prihlásiť každý, a dá ešte nejaké podmienky. A toto aj skoro vyšlo, dokonca to aj rada ONV odhlásila, v piatok bolo nejaké rokovanie. A ja tu mám potom nejaké také článočky, to sa volá: Štrajky po našsky, z Pravdy taký pekný „Za riaditeľa sa postavili pracujúci“, a to znamenalo takú jednu maličkosť, že cez víkend sa zorganizovala istá skupina ľudí, súdruh riaditeľ to by som nehovoril, ale robil to jeho námestník výrobný, šéf ZO KSS, a takýto ľudia, nahnali ľudí pred ONV, mňa mimochodom poslali na služobku do Bystrice a keď som sa vrátil, rada ONV rozhodla, že keď súdruhovia pracujúci chcú svojho riaditeľa, tak nebudú sa robiť žiadne personálne zmeny. To isté urobili aj Miňovi a možno aj ďalším ľuďom. Hovorím o tej etape, keď jednoducho povedané, že to prestalo takto jednoducho fungovať. A záver bol taký, že ten človek zostal riaditeľom, potom tú firmu sprivatizoval, a dneska funguje. Ja mu to nevytýkam, len hovorím o tom, že vzhľadom k tomu, že jednoducho povedané, že chýbali systémové pravidlá, nemalo to legislatívnu oporu, tak jednoducho tam, kde sa našla dobre zorganizovaná skupina VPN s podporou ľudí v tej konkrétnej fabrike, alebo podniku alebo družstve a jednoducho povedané našli dobrého kandidáta, tak to boli schopní prejsť. Naopak, ale väčšinou neboli zorganizovaní. Oni síce robili materiály, napríklad tu mám taký inštrukčný materiál čo sme robili pre VPN-ky, pre ich činnosť, nejaké tie základy, zásady, ale preboha, ako to tí ľudia

mali vedieť ovládať. Ja sám, v 26. rokoch si netrúfam povedať, že sme to robili dobre alebo zle. A to bol ten problém, že tomuto chýbala nejaká jednotná metodika, a nejaké zákonné opatrenie. Preto sa mnohokrát stalo, že vyhrali ľudia, ktorí boli ochotní robiť tú funkciu, ale nemali charakter a robili to z prospechu. Alebo vyhrali to zorganizované skupiny a tie zorganizované skupiny mohli byť väčšinou len podľa nejakej minulosti. A tá minulosť musela byť komunistická, nejaké vzťahy a väzby. Oni vedeli čo, oni boli ochotní sa uchádzať o funkciu, oni boli ochotní ju zobrať, poznali základnú technológiu ako sa v tej funkcii správať.

Vladimír Oktavec, Trnava

Kooptácie. Pokiaľ si ja spomínam, tak prišla výzva, vlastne že sa idú komunisti sťahovať, treba navrhnuť kandidátov na kooptácie. Keďže vtedy chtiac-nechtiac personifikáciou VPN-ky v tých prvých týždňoch a mesiacoch som bol ja, tak som dostal túto ponuku. Ale my divadelníci v Trnave, na rozdiel od niektorých našich kolegov, ktorí sa nakoniec stali ministrami a veľvyslancami, sme boli takí nejakí bázlivejší. My sme stále mali ten pocit, že nemôžeme byť samozvanci, že my toto všetko robíme preto, aby sme v rámci všeobecnej slobody dosiahli slobodu kultúry a potom tú kultúru, alebo to divadlo chceme robiť, nakoniec to už 10 rokov nerobím, ale to už je iná kapitola. Tak som to vtedy odmietol a pokiaľ si dobre spomínam, tak nakoniec na tom, nieže moje, ale to miesto vyfúkol ten strandista Mojmir Kovář, a záver z toho je, že vlastne keďže to neprijali tí, ktorí si mysleli, že to nebudú vedieť a preto nechcú, tak potom to prijali tí, alebo zobrali tí, ktorí to možno tiež nevedeli, ale chceli. To je jedna vec a druhá vec tie výmeny. Pokiaľ sa zase pamätám na to obdobie, to revolučné a tie prvé týždne a mesiace, tak poviem jeden príklad. Bol som pozvaný na okresný súd, kde potrebovali alebo chceli vymeniť, dialo sa to na základe o tých hlasovaniach o dôvere a nedôvere, tiež potrebovali vymeniť predsedu okresného súdu, tak ma tam pozvali. Nevedel som si dosť dobre predstaviť, že čo asi ja tam budem robiť, ale oni ani nepotrebovali, aby som tam niečo veľa rozprával, ale potrebovali akýsi back up, proste toho predstaviteľa tejto súčasnej moci za sebou a oni si to už viac-menej zaranžovali sami. Spomínam si, že tam vtedy dosť, ale inteligentne vystupoval, súčasný skoro najvyšší sudca Majchrák a myslím, že potom sa stal tým okresným predsedom on, ak sa nemýlim. Čiže tým chcem povedať, a tak isto v TAZ-ke som takto figuroval, že ani nič sme nemuseli až tak veľmi veľa aktivity vyvíjať, pretože oni už vedeli čo chcú a čo nechcú, že tomuto chcú vysloviť nedôveru a že majú na funkciu svojho kandidáta. A vlastne my sme tam boli prizývaní, bola vtedy taká situácia. Potom viem, že v rámci aj tej VPN-ky trnavskej prišli už takí, ktorí mali tie svoje ciele, zase budem menovať – Karola Kabáta, Arpiho Matejku, a títo už potom to robili inak, asi tú bázeň už nemali a tí vedeli o čo im ide.

Rastislav Diovčoš, Trnava

My sme si to už vtedy začali uvedomovať. Že to nie je celkom tak, ale proste chcú mať tieto výmeny v rukách a to vychádzalo najmä z toho, ako bývali odmietnuté ponuky, ktoré sme dávali a podobne. A chcel by som, aby sa nezabudlo tiež na jedno meno. Už dnes nebohá Ľubica Boorová, rodená Krahulcová, ktorá pre zmenu a VPN v našom regióne veľmi veľa urobila a s tou som hodiny a hodiny diskutoval. Postupne sme vďaka tomu začali do niektorých vecí prenikať, a preto sme aj začali byť odstavovaní.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Kooptácie, tak my sme nemali, lepšie povedané, vzhľadom na početnosť 45-47 tisíc ľudí v okrese, teda nejakého kooptovaného poslanca do federálneho alebo SNR nie, ale kooptácie prebiehali na úrovni okresu, ONV. Taká kuriózna situácia vznikla...pomery počtov, 40 % komunistov, ostatok nekomunisti. Viete, že medzi tými ostatnými boli aj nejaká Strana slobody, pridala sa tam Demokratická strana, ktorá mala svoje požiadavky a bola tam hŕba ľudí, ktorí boli ako cez Národný front, ako nekomunisti, poslanci ONV, ktorí trvali na tom, že na nich toto neplatí, že nejaké výmeny, pretože oni nie sú partajní, neboli komunisti a tam nás pekne dostali. Lebo potom, keď sme začali hlasovať, tak sme zistili, že títo ľudia väčšinou hlasujú s komunistami, ktorí tam boli tí takzvaní nepartajní, ktorí tam zostali. A problém bol, že ako toto vlastne doriešiť, lebo tá dohoda bola podpísaná na najvyššej úrovni takáto. Na odstúpenia, predseda ONV bol mladý človek, rok predtým sa stal predsedom ONV, nomenklatúra okresná bola proti nemu, pretože mali iného kandidáta a on v rámci toho nejakého gorbačovského ťahu sa tam dostal, takže tí ľudia ho vnímali, teda všeobecná mienka bola taká, že je tam rok, ešte nestihol niečo urobiť, a čo by sme tam chceli s výmenami, veď je mladý a perspektívny. Takže bol problém priamo útočiť na človeka, ktorý bol takto všeobecne vnímaný. Ale odstúpili podpredsedovia, potom dokonca vedúci oddelení, lebo bolo zvolané rozšírené plénum, a prišli sme tam štyria, inžinier Török, Jozef Kolečko, ja a ešte jeden a predniesli sme veľmi plamenné reči, na čo sa vzdali asi z dvanástich desiatich vedúci oddelenia a podpredsedovia. Čiže to asi takto prebehlo na tejto úrovni, vzdal sa predseda MsNV vo Veľkom Krtíši, so zástupcami, tam došlo podľa vtedy platných smerníc sa muselo postupovať, nakoniec sa stal predsedom MsNV a jeho zástupcom z VPN, troško v neskoršom období. Dost' dlho trvalo kým sa to nejakou legislatívne a v rámci týchto platných právnych predpisov urobilo, to trvanie malo nejakú dobu. Došlo k zmenám v nemocnici, riaditeľom OÚNZ sa stal Ilenčík Marián za VPN, ktorý potom odišiel do HZDS ako som spomínal. V Modrom kameni, lesný závod a ČSAD došlo k personálnym zmenám, dochádza i na iných podnikoch, ale už trošku neskôr, a dost' skoro došlo v závode v Plete. Neskôr myslím aj okresný súd. Teraz spomeniem tú situáciu VPN-iek, ktoré vlastne iniciovali tie podnikové zmeny. Ako som hovoril, tá VPN z bane, tak nám povedali, že my sme málo antikomunistický a oni si vedia svoje veci poriešiť, odišli. Keď zrušili VPN-ky v podnikoch, tak tých chlapcov z vedenia podnikovej VPN-ky takmer všetkých vyhodili, vyhodili z tej bane, to treba povedať. Oni urobili zmeny, ale tie zmeny boli takého charakteru, že sa tam dostali úplne iní ľudia ako si oni predstavovali. Lepšie povedané, že z nich sa tam nik nedostal do riadiacej funkcie, jedine cez odbory tam mali svojich ľudí, dost' silnú pozíciu mali v odboroch, a pomaly to nové, pretože am sa až dvakrát menilo vedenie bane, tak to ich pomaličky ale isto, ich dostali, tí chlapi sa vrátili na VPN-ku k nám, že pomôžte nám. Asi v takom duchu, čo sa tam udialo. Nechcem teraz nejakou, ale vo viacerých takýchto podnikoch, aj v JRD sa stalo čosi obdobné, nedokázali urobiť tie výmeny ako si predstavovali a následne potom z nich mnohí, najmä potom, čo boli VPN-ky zrušené, tak boli mimo, boli rôznym spôsobom odsunutí, šikanovaní, prepustení. Tam sme prvý raz zažili, ako nám vlastní ľudia nám povedali, že sme nedokázali niečo ubrániť. To si myslím, že si to dobre pamätáte.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

K problému personálnych výmen budem hovoriť najprv o prostredí v Chemkostave, kde som sa v tej dobe pohybovala. Tak ako povedal môj predrečník, skutočnosť, že sa zavelilo VPN-kám z podnikov preč, tak to bolo veľmi zlé. Rokovania s vedením sme mali za sebou, začali sme hľadať mladých inžinierov - adeptov do vrcholových funkcií v stavebnom podniku. Rozhodnutie o ukončení činnosti VPN v podnikoch spôsobilo, že k podstatnej výmene nedošlo, čo vyvolalo veľké sklamanie väčšiny pracovníkov. V tej dobe na úrovni okresu pôsobilo Okresné koordinačné centrum, ktorého predsedom bol Peter Kulan. Pamätám

si, že keď som prišla do OKC ako zástupca Chemkostavu namiesto Jaroslava Hladíka, ktorý sa stal členom Krajského koordinačného centra v Košiciach, vládol tam zmätok a veľká nevraživosť, hovorilo sa poväčšine o funkciách. Pokiaľ viem zástupcovia OKC pod vedením Petra Kulana rokovali vo veci kooptácií na úrovni Okresného národného výboru s jeho bývalým vedením. Pri tých prvých rokovaníach som nebola. Nikdy som sa však netajila tým, že bola chyba, keď neskôr na miesta predsedov obvodných národných výborov nastúpili staré nomenklatúrne kádre z bývalého ONV. Potom došlo aj ku kooptácii na úrovni Mestského národného výboru a jeho pléna a rady. Tu sa pamätám na okolnosti presnejšie, pretože sa ma udalosti priamo dotkli. Za predsedu Mestského národného výboru bol za VPN navrhovaný OKC Ing. Voroňák ako zástupca najväčšieho podniku v meste Chemlon. Voľbou pléna s kooptovanými poslancami, však neprešiel. Po krátkom odstupe času na ďalšom zasadnutí pléna, myslím, že to bolo v marci 1990, bola som zvolená poslancami za predsedníčku MsNV, zároveň bola zvolená nová mestská rada, spomínam si na jej prvých členov : Anka Kolesárová, pán Dutko Michal, pán Repko, pán Janko Dobrovský, Ing. Prúša, pán učiteľ Dunda, pán Škerlík, Ing. Juranko, MUDr. Švanderlík, Ing. Mišička, aj pani doktorka ...

ospravedlňujem sa ostatným, ktorých neuvádzam v tejto chvíli, a ktorí vykonali do prvých skutočných volieb do mestského zastupiteľstva v novembri 1990 obrovský kus práce pre mesto a dovoľm si tvrdiť, že vtedajšia mestská rada a plénum položili mnohými svojimi rozhodnutiami základ občianskej spoločnosti v našom meste. Potvrdilo sa, že na miestnej úrovni nie sú až tak dôležité politické názory, dôležitejší je záujem volených zástupcov o občana. Zmeny boli vykonané aj na úrovni podpredsedov, ktorými sa stali Ing. Ondrej Púpava, Ing. Michal Stanko - obaja navrhovaní za VPN. K podstatnej výmene došlo na úrovni riaditeľov jednotlivých odborov mestského národného výboru i mestských podnikov. Tieto zmeny si vynútili jednak občania i zamestnanci. Zmeny schvaľovala rada i plénum národného výboru.

Spomínam si, že hneď v prvý deň úradovania v novej funkcii vypukol štrajk pracovníkov Technických služieb mesta. Stretnutie so štrajkujúcimi sa udialo na kúpalisku, odtiaľ som bola vyzvaná, aby som si išla pozrieť úbohé priestory určené pre mestských smetiakov. Prišli konkrétne problémy, ktoré bolo potrebné okamžite riešiť a občania v tej dobe naliehali, aby sa ich riešilo čo najviac a čo najrýchlejšie. Treba len dodať, že relatívny pokoj v Humennom narušila „revolúcia“ na mestskom národnom výbore a dnes s istotou tvrdím aj vyprovokovaný naozaj veľký konflikt o obsadenie budovy okresného výboru komunistickej strany, postavenej v rámci komplexnej bytovej výstavby, do ktorého boli zatiahnuté pani učiteľky a bohužiaľ aj deti z ľudovej školy umenia.

Hrnčiar, Poprad

Žiaľ, nemôžem moc o týchto výmenách, vzhľadom na to, že ja som sa viac venoval VPN vo firme a nebol som člen okresnej rady. Do okresnej rady som prišiel prakticky až po tých základných výmenách. Niektoré výmeny prebiehali počas toho, keď už som tam bol, ale mňa k týmto veciam nepúšťali. Bola tam partia, včera som ju spomínal, bola tam partia, ktorá neboli to VPN-kári proste – Klimeš, Kováč, Kucová, hej, to bola partia, ktorá išla tvrdo za svojím ziskom, za svojimi vecami, takže mňa k tomu ani nepúšťali. Ja som mal vtedy dve možnosti – zobrať sa a odísť preč alebo ostať a snažiť sa, aby tí ľudia odišli preč. Rozhodol som sa pre tú druhú variantu. Našiel som tam pár ľudí slušných, ktorí ma podržali. Tak v prvom rade to bol inžinier Fris, inžinier Skop, potom to bol Alfonz Zoričák, bývalý poslanec Slovenskej národnej rady. Pribrali sme ďalších potom ešte – Zdeno Kráľ, a vtedy ešte s nami išiel aj Milan Roudel, doktor veteriny, a nakoniec sme tých ľudí z tej okresnej rady dostali. Ja som sa stal predseda okresnej rady a prakticky až do konca som bol predseda okresnej rady VPN.

U nás vo firme, tam ten okrúhly stôl prebiehal dosť divne, totiž tá rada, ktorá bola zvolená, sme dosť jednotne vystupovali, až tam bojovali dve skupiny komunistov – komunisti, ktorí stáli za riaditeľom a komunisti, ktorí stáli za námestníkom. Námestník vyhral, tým pádom vyhodil riaditeľa aj jeho kumpánov a ostal tam ale iný komunista, námestník so svojou partiou. On si to chcel nechať potvrdiť pri okrúhlym stole. Ja som odišiel na služobnú cestu, bol som myslím tri dni na služobnej ceste a keď som sa vrátil, už ma volali moji priatelia, počúvaj niečo sa robí. Riaditeľ si volá jednotlivých členov výboru VPN a tlačí na nich. A zaujímavé bolo, že potom hneď sme sa stretli, niečo sme hlasovali, dovtedy sme skoro jednotne hlasovali a zrazu sme hlasovali osem ku jednej. Ja som bol zrazu v opozícii, sám. On ich všetkých spracoval, niekomu niečo prisľúbil, niekomu pohrozil, on vedel už na koho čo platí. Potom som sa dostal do tej okresnej rady, tam tie výmeny, no také nesystémové, mne sa to nepáčilo. No samozrejme, chcel som vymeniť, ale také nesystémové, nepripravené, ono tí ľudia, hovorím, ktorí tam boli, tí si viac pozerali svoje kšefty a svoje pozície ako niečo robiť pre verejnosť. Boli také prípady, napríklad navrhli sme predsedu okresného súdu, doktora Záchveja, ktorého komunisti odsunuli z Popradu, dvadsať rokov pôsobil na Ostravsku, preto, že sa im tu nehodil. Keď sme vtedajšiemu ministrovi spravodlivosti Ivanovi Posluchovi navrhli, sľúbil, sľúbil, nakoniec vymenoval tam syna svojho kolegu z fakulty. Dobré, ja to beriem, to bol ožran, ktorého policajti chytili opitého za volantom, prúsery, no nakoniec ho museli oni vyhodiť, hej. Takže, nemám fakt k tomu moc čo povedať, lebo nebol som pri tom..

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

V Novej Dubnici, neboli sme a nie sme okresné mesto, patríme pod Považskú Bystricu, tie veci okolo okresu tu hovoril pán Guniš, tie výmeny, ktoré sa tam diali, my sme sa k nim vyjadrovali a prakticky sa diali s našim súhlasom a pokiaľ išlo o naše pomery, tak my sme sa zamerali na dve výmeny. Jednak v školstve, pretože tam sme mali tri základné školy a troch dobrých fundovaných komunistov na čele každej školy, tak to muselo byť. Jeden z nich, pán Hladký, bol dokonca predseda Komunistickej strany v Novej Dubnici. Tak to sme spravili jeden míting, prišiel tam zástupca už okresu, školstva, nový, pán Krištofik, a tam sme predložili argumenty, že prečo ich musíme meniť. Mali sme určitú výhodu, že občania nám už v priebehu toho týždňa, to sa dialo v decembri toto, nám dávali podnety na výmenu, že prečo nesúhlasia s týmito ľuďmi a tak ďalej, pripomienky, tak v celku to prebehlo dosť hladko, i keď teda boli nejaké odozvy, sme to zvládli, vymenili sme dvoch riaditeľov. Tretiu riaditeľku, nejakú pani Hantákovú, to bolo zaujímavé, na tú sme nemali argument, ľudia aj občania, teda rodičia boli vcelku spokojní. Mali sme jeden anonym, zásadne som nechcel na základe anonymu nič riešiť, tak sme ju nechali. Aj dožila nejaký rok ešte, lebo potom už mala ísť pomaly do dôchodku, tak v tejto oblasti sme proste celkom dobre uspeli. Druhá výmena bola samozrejme ťažšia, tam išlo o mestskú samosprávu. Tak už som čosi hovoril, ale teraz musím ešte povedať. Tam sme mali záujem vymeniť predsedu národného výboru, inžiniera Bohumila Mikláša. To bol mladý človek, spolužiak zhodou okolností mojej dcéry jednej, a teda typický komunista, vychovaný ideologicky, mal neustále ruku na kľúčkach okresného výboru strany a tak ďalej, a tak sme na neho hľadali. Ako? Tak sme spravili takí užší výbor, štyria sme sa poverili, že budeme s ním rokovať. Tak sme ho navštívili a predostreli sme mu, že musí odísť z funkcie, pretože ide o demontáž vedúcej úlohy strany v zmysle toho článku zrušenia. Tak to vcelku chápal a navyiac mu dali ešte taký argument, že v tom týždni, ktorý začal po 17. novembri do 26., kedy sme my vystúpili s tým naším mítingom na verejnosť, že strhával osobne plagáty, ktoré tam študenti doniesli z Bratislavy. Prichytili ho tam, dokonca tam mal nejakú kontroverziu s nejakým občanom, tak proste akosi to zobral na vedomie a povedal, že dobre, že sa teda vzdá. Ale po týždni si to rozmyslel a už zasa sa nechcel vzdáť, ale potom sme to jednoducho teda dotiahli až k okrúhlemu stolu, keď povedal, že sa vzdá, tak

sme hľadali kandidáta. Už som o tom hovoril. Za tým okrúhlym stolom došlo k nemilej situácii, lebo tesne predtým sme skúšali rôznych ľudí, nikto to nechcel vziať. To je teda poučenie z toho, ako naši ľudia, ako sme my nekomunisti neboli vôbec pripravení na nejaké prevzatie nejakej moci. Tak došlo to tak, že 15 minút pred zasadnutím mi ten posledný kandidát, ktorý povedal, že to prijme, Ludo Krajčí, povedal, že to neprijme. No tak nezostalo nič iné, nechcel som zostať v hanbe, poviem tak ako to je, tak zostalo to na mne. Že musíš to zobrať ty, no tak ja som bol navyše dôchodcom, nemusel som prísť o funkciu, čo malo svoj význam, lebo to bola funkcia zhruba na 10 mesiacov, to sa dialo od 15. februára, to sme mali tú výmenu robiť a tak som teda nahlásil, že budem ja, no dobre a teraz k tomu prišlo, ale čo ďalej. Ja neviem, ako sa robili inde tie výmeny, ale my sme to robili v zmysle predpisov, ktoré platili, to znamená, že normálne mestské zastupiteľstvo muselo odvolať a muselo zvoliť a to nebolo jednoduché. Prečo? Lebo tam bolo to zastupiteľstvo pomerne široké, tuším 50 členov to malo, tam bolo vyše 60 % komunistov a aby sme my vôbec dosiahli u týchto komunistov súhlas s tým, že odvolajú tohto svojho človeka, tak bolo treba zredukovať počet. Tak bolo treba zredukovať o 27 poslancov komunistov a vymeniť ich novými ľuďmi. K tomuto nám, musím povedať, pomohol komunista, výborne, už som ho spomínal, Štefan Baláž, riaditeľ Ľudovej školy, inteligentný človek, medzi nami Róm, ale jeden z tých vzdelaných Rómov, hudobník pravda, vzdelaný človek, veľmi inteligentný chlap. Ten sa na to podujal, prišiel za mnou do kancelárie VPN a povedal, že pán Šušaník, čo potrebujete, a tak ďalej, a povedal, že ja to zariadim. Tak si predstavte, že on presvedčil 27 komunistov, že sa musia vzdať a my sme teda nadelegovali našich 27 ľudí, takže v tejto prvej fáze prišlo k tejto výmene, aby sme vôbec mali záruku, že zvolia toho nového predsedu, ktorým som mal byť ja. Tak toto sa udialo a teraz táto voľba druhá, teda to konečné moje zvolenie vôbec neprebiehало jednoducho. Aj keď boli dohovory, aj keď sľúbili tí komunisti, že ma zvolia, bolo to predjednané v tých ich kluboch komunistických, keď prišlo k voľbe chýbalo mi 5 hlasov. Normálne sa hlasovalo a teraz nastala trápna situácia, vstal znova tento, on bol totiž tento Baláž predseda Národného frontu ešte, tak vstal a povedal, že predsa takýto dohovor bol tak ďalej a tak ďalej, dohodovil im do svedomia ako sa hovorí a potom po dlhej pomlke a debatám, mňa si začali podávať, že predsa som už starý človek, 65 rokov som mal, že už som starý a či to zvládnem a tak ďalej, tak jednoducho sa volilo druhý raz a potom sa ešte jeden medzi nimi taký známy človek, Jano Reháč, ten im tiež dohodovil, a teda odporučil aby ma zvolili a tak ma potom teda nakoniec zvolili. Ale čo? Predstavte si, že po štrnástich dňoch príde z okresu vedúci útvaru organizácie, pán Guniš by ho mal poznať – ako sa volal inžinier Rybár alebo Rybák, teraz už neviem, skrátka dobre ten príde, ja som už sedel ako predseda na mestskom národnom výbore a hovorí, pán predseda zle je, vy ste boli protizákonne zvolený. Ako prečo? Pretože vy ste boli zvolený normálnou väčšinou a podľa vyhlášky tam bola treba dvojtretinová väčšina, pri voľbe predsedu. No a tak ako sa to stalo, lebo ja som samozrejme nebol znalý týchto predpisov, bola tam vedúca organizačného výboru pani Novotná, bol tam Holba, tajomník, ktorý mal tieto veci ovládať, bol právnik navyše, no skrátka dobre, stalo sa, zvolený ste boli v rozpore s predpismi. No hovorím, to je veľmi jednoduché, to treba zrušiť, ja sa toho vzdám a bude to treba prevoliť. A on na to, že to v žiadnom prípade nemôžeme spraviť, takú ostudu si uhnúť nemôžeme a ja jednoducho o tom neviem a zostanete tam. Takže ja som úradoval 10 mesiacov ako predseda národného výboru nezákonne, lebo protizákonne zvolený. A teraz sa to stane súčasťou histórie a vždy som si na to zmyslel, keby to tí komunisti, lebo teda tam a to znova opakujem, Nová Dubnica to bolo hniezdo komunizmu, lebo to bol ten závod zbrojársky a všetko čo s tým súviselo, keby to teda boli vedeli, tí by si ma boli podávali. Ale kto to z nich doteraz vie alebo nevie, tá vedúca odboru pani Novotná, tiež puncovaná komunistka, aj ten tajomník náš doktor Holba, tí to tiež vedeli, ale všetci zhodne sa dohodli aj s tým ich šéfom z okresu, že sa o tom nebude hovoriť, že to je pasé. Takže takto som s nimi žil. Len to chcem povedať na záver, že mojou úlohou za tých 10

mesiacov, neviem ako kde, ale za 10 mesiacov sa nedá nič spraviť prakticky, napokon našou úlohou, mojou, bolo zabezpečiť dvoje voľby. To bolo podstatné v tom čase, aby prešli parlamentné voľby, aby sme vyhrali, aby prešli voľby do samosprávy, už teda riadne, aby tam náš kandidát vyhral.

Jozef Kováč, Bytča

Dva ilustračné príklady. K tým vyšším zastupiteľským útvarom nebudem hovoriť nič, nezasahovali sme vtedy. K personálnym výmenám v podniku, sa odohrala taká jedna zaujímavá, kedy riaditeľ priviezol na autobuse zo vzdialenosti asi 400 metrov patričný počet svojich zamestnancov na mestský národný výber a tam sme vymenili súdruha Šťastného za pána Šťastného, teda komunistu Šťastného za demokrata Šťastného, ktorý prisľúbil, že od zajtra už bude iný človek a keďže to bola všetko ženská osádka tej fabriky, tak tam pri jeho slzách zdvihli všetky za neho ruku a tak mne neostávalo nič, iba túto skutočnosť akceptovať. Druhá vec bola podobná ako spomínal pán Šušanič, rekonštrukcia mestského národného výboru. Tam sa politické sily a Národný front zhodli na troch kandidátoch, jeden z nich na funkciu podpredsedu mestského národného výboru som bol aj ja, už som si bol aj v tichosti pozrieť kanceláriu, kde dnes sedí pán Guniš, a už som si myslel, že som majster sveta a že budem podpredseda a že budem znamenať niečo v tomto malom mestečku. Ale čosi mi tak víťalo v hlave, že dohoda s komunistami, že to asi nemôže len tak byť. Tak som sa ráno prišiel pozrieť za tými pracovníčkami, čo pripravovali materiály na voľbu a teraz tam vidím úplne iných ľudí a zhoda len pri iných funkciách a pri mojom naraz nejaký protikandidát. Tak sa pýtam, že kto to je, čo to je a tak už mi tie dievčatá vyšveholili, že čo tam všetko sa odohralo vo vedľajšej kancelárii, aké dohody sa pomenili. Tak ja som sa zobral domov, obliekol som si ancug, dal som si čiernu kravatu, posadil som sa na námestie pod svätého Jána, pod lipy, a všetkým čo išli okolo, tak som hovoril, že dnes práve zomrela demokracia v Bytči a ja ju tam oplakávam na tom námestí. Tak bolo z toho riadne haló, že čo sa teda deje, škandál v Bytči sa chystal, no ale ja som popri inom povystrihával zo všetkých tých listín aj svoje meno, takže oni už boli ako pokojní, všetky dohody, ktoré mali dotiahnuť ešte s ďalšími sa nekonali, pretože boli tri funkcie, traja kandidáti, žiaden problém. No ale asi 15 minút predtým ako to malo vypuknúť, tak som si dal čosi predsa len povedať a na taký lístoček som napísal svoje meno a všetky tie veci, ktoré boli treba pri predstavovaní, oni už nestihli preskúpiť sily a keď sa už sčítavali hlasy po tajných voľbách, tak z ničoho nič, ten kandidát ich, ktorý bol takto pripravený, získal o dva hlasy menej ako bolo potrebné a takým spôsobom som sa napokon stal podpredsedom mestského národného výboru v Bytči, čo bol ako taký malý zázrak, pretože to bolo naozaj všetko dohodnuté. Dodatočne som sa dozvedel ako sa koptovali ďalšie tie funkcie, ktoré boli volené a pravdepodobne nebyť tohto nezvyklého prejavu tak by som túto epizódu mal dávno za sebou.

Július Hrala, Komárno

Dal by som to do dvoch rovín, jedno je lodenica a druhé ako mesto a okres. V lodenici, ako som už spomenul, pod vedením pána Mikuláša Molnára, to celkom dobre prebehlo. V prvom rade odbory, tam boli skutočne uskutočnené voľby na každom úseku, vytvoril sa nový celozávodný výbor a potom spolu s odborníkmi sa odvolal riaditeľ podniku, pán Machlica, on išiel takmer dobrovoľne, nútene, lebo on išiel do dôchodku a nastúpil tam inžinier Milan Kopčok, ktorý bol aj tak nomenklatúrnym kádrom, aj straníci by ho tam chceli dať aj rodina Machlicu, ale pokiaľ VPN bola pri moci, tak veľmi dobre s nami spolupracoval, nemali sme žiadne ťažkosti, až po vytvorení samozrejme HZDS, tak začal koketovať s HZDS. Teraz

mesto a okres. Tam, pokiaľ išlo o poslancov ONV, hladký priebeh. No začnem, najprv predseda ONV a tajomník. Tak tí boli odvolaní, boli vymenení, to dobre dopadlo, bolo to veľmi hladké. Tak isto, zišli sme sa, nanominovali sme do kooptácie našich ľudí, oni jak sa zišli tiež sa zišli a ako, tých 36 – 40 či neviem koľko poslancov, jednoducho vystúpilo, vzdávali sa svojej funkcii, boli odhlasovaní, že môžu odísť. Nato sa prečítali naše mená a po jednom sme takto boli kooptovaní. Do mesta podobne, ovšem na ONV sa podarilo urobiť hodne zmien aj na odboroch, ale ako sa včera spomenulo a teraz to akože potiahnem. Na mestskom národnom výbore sa vytvorila vlastná VPN a náš človek, to bol Augustín, ktorý tam chodil, povedal, že už na nich nemáme vplyv a že oni sami si urobia túto očistku. Urobili tak ako urobili, no neurobili prakticky. V tomto sme boli slabí. Pri týchto odvolaniach boli okrúhle stoly, KDĽ, VPN, a MNI, dokonca ešte takú perličku, že každé zasadnutie našej rady bolo za účasti MNI, nikdy sme zvlášť nezasadali. A ešte taká ďalšia perlička, tam bol pán Tóth, za MNI chodil, a potom dostal meno „Sundavač“, lebo ako sme prečítali meno, hneď hovoril sundať.

Júlia Krpelanová, Prievidza

Ku kooptácii orgánov ONV v Prievidzi bola v stredu 13. decembra zo strany zástupcov Koordinačného výboru VPN vyjadrená požiadavka na odstúpenie rady ONV. Po dlhých prietáhoch 13 členov KSČ zmenilo svoju stranícku príslušnosť, stali sa nepartajnými, bolo evidovaných len 7 členov KSČ, jeden člen DS a jeden člen bez politickej príslušnosti. Nesúhlasili sme s týmto zložením, lebo stratili dôveru občanov, ale odôvodnili to tým, že že k zmenám, ktoré VPN požadovalo, už došlo. Vychádzali z toho, že keďže sa pripravuje sčítanie ľudu, plány na prvý štvrtrok 1990, jako aj slobodné voľby, žeby nebolo žiaduce aby sa menil funkcionársky aktív od základov. Nepriamym hlasovaním si vyjadrili dôveru a priamym hlasovaním vyslovili poslanci hlasovaním dôveru predsedovi ONV Jánovi Urbanovi. Neskôr sa stal predsedom Teodor Palkovič.

Kvôli výmene okresného prokurátora sme intervenovali až krajskú prokuratúru v Banskej Bystrici, JUDr. Ivana Špeníka. Dištancovali sme sa od stanoviska Rast'a Havaldu, ktorý rozhodol, že vtedajší okresný prokurátor JUDr. Balaj spolu s JUDr. Jelačičom sú prijateľní. S tým sme nemohli súhlasiť. Ku korupcii v okrese Prievidza bola vznesená požiadavka obnovenia šetrenia v JRD Horná Nitra na základe nových faktov. Okresný prokurátor sa zaviazal prehodnotiť prípad, no od dnešného dňa... Problémy pretrvávali v Nováckych uhoľných baniach, taktisto v Tatranábytku Pravenec a v NCHZ. V NCHZ som oslovila pána Arpáda Tarnóczyho, ktorý spolu s ostatnými žiadali zrušiť ZO KSS v podniku a iné.

Požadovali sme zrušiť povinné stranícke vzdelávanie, žiadali sme odbornú spôsobilosť pred abstraktnou vyspelosťou politickou a neobsadzovanie národných výborov nomenklatúrными kádrami. V suteréne OV KSS a v priestoroch Ľudových milícií sa dvaja zástupcovia predvedčili, že sa nenachádzajú žiadne zbrane.

Alfréd Haško, Kremnica

No aj som z tých, čo sú stručný, ja tu mám fakty. Takže 11. decembra 1989 vzniklo Učiteľské fórum a tým pádom sme považovali za vyriešené školstvo. Na každej škole prebehlo vyjadrovanie dôvery a nedôvery, Učiteľské fórum nielen v meste, ale potom už aj v okrese, sa rýchlo scentralizovalo, utvorilo okresný orgán Učiteľského fóra, a tam si riešili proste školstvo ako také. Na úrovni mesta boli veľké tri firmy, Rudné bane, Mincovňa a Elba, vo všetkých troch sa taktiež uskutočnilo to vyjadrovanie dôvery a nedôvery. Na Rudných baniach bol vymenený riaditeľ, v Mincovni taktiež. No je paradox, že vo veľkej firme Elba, ktorej riaditeľ bol súdruh Dominik na jednom okrúhlom stole ešte v polovici decembra

sa nám vyhráždal, že na nás pustí 300 milicionárov, ktorých má ešte ozbrojených stále, no tak ten pán Dominik je dneska majiteľom tej firmy. Ostal tam, potvrdili mu dôveru. No milicionári samozrejme nie, on nám len hrozil, v tom čase už asi tie zbrane aj zahadzovali do poľa kdesi. Na úrovni mestského národného výboru, ONV a KNV to prebiehalo nasledovne. Prvá kooptácia bola kooptácia do Federálneho zhromaždenia, dostali sme niekedy v polovici januára avízo, že máme vymeniť nášho obyvateľa, ktorý tam bol za ČSTV, bol nestraník, paradoxne, ale súhlasil s tou abdikáciou a odstúpil a my sme mali navrhnúť nového poslanca. Vtedy už vznikali kluby KDĽ, čiže už sme vlastne koalície rokovali. KDĽ navrhlo za poslanca federálneho zhromaždenia Ľudovíta Černáka, vtedajšieho riaditeľa závodu SNP Žiar nad Hronom, ktorý paradoxne získal dôveru aj po revolúcii 1989, pretože on bol vo funkcii 1,5 roka, v roku 1988 ho zvolili, tam už prebiehali akési perestrojkové voľby, takže ho podržali tam a KDĽ ho navrhlo na federálneho poslanca. Musím povedať, že sme sa zhrozili, keď komunistu navrhovali po revolúcii za poslanca, tak to sme my VPN zamietli a potom začala veľká diskusia, že kto to bude. Ja som navrhoval Jožu Brezániho. Jožo Brezáni, slobodný umelec, nemal čas na politiku a tak ďalej, tak nakoniec navrhli mňa. Ja som sa zase na to necítil, je paradoxné, že u vás síce mladí to ťahali na Orave, ale ja som bol jeden z najmladších u nás a mal som vtedy 37. U nás to chytali ľudia okolo štyridsiatky, päťdesiatky a postupne pribúdali šesťdesiatosmičkári, ale priamo do toho výkonného orgánu, no tak nakoniec ma presvedčili. Tak som išiel do tej Prahy. Vo februári, ako pán Šušaniček hovoril, začali kooptácie MNV, ONV a KNV. KNV ešte v januári, tam sme do Banskej Bystrice do pléna poslali aj do rady doktora Vaského Tóna, ONV sa celé rekonštruovalo od predsedu, cez podpredsedov, tajomníka a ešte si pamätám, jedna funkcia bola vraj veľmi dôležitá, volalo sa to výbor Ľudovej kontroly. Tak to chytil Jano Paučo a z tých pôvodných funkcionárov ONV jeden podpredseda sa začal rýchlo prikláňať ku KDĽ, takže ono ho navrhli za predsedu, bol to Marián Futák, ktorý tam sedel dlhé roky potom ako predseda ONV. Z našej strany sme navrhli dvoch podpredsedov, obidvaja šesťdesiatosmičkári, Jano Krajčo, a Julio Koleda a Paučo bol ten štvrtý. Plénum sa nám podarilo rekonštruovať tak, aby sme tam mali väčšinu, tá koalícia, ktorá už pomaličky vznikala aj s DS. Na úrovni mesta nám to prebehlo ešte jednoduchšie, však som hovoril, že ten prvý revolučný deň sa pridala aj predseda MNV k nám, takže sme ho nepovažovali za nutné meniť, veď mali byť voľby na jeseň, ale plénum sme vymenili, on ústretovo všetko zabezpečil organizačne, takže vymenili sme akurát podpredsedov na úrovni mesta. No a čo sa týka tých iných inštitúcií ako fabrík a tak, tak hovorím, Učiteľské fórum si to vyriešilo samo. Možno v polovici škôl, alebo dvoch tretinách sa vymenili riaditelia, to je pravda, ale to išlo mimo nás politikov VPN, to si robilo Učiteľské fórum. Ostatné inštitúcie, našli sa také perličky, že múzeum si zvolilo, vyjadrilo nedôveru pôvodnému a potom boli voľby nového riaditeľa, on sa znovu prihlásil a zvolili si ho. Potom bolo veľké haló okolo toho, ja som už bol v Prahe vtedy, keď som prišiel domov, tak uskutočnili znovu okrúhly stôl a že to bolo nedemokratické, tie nové voľby a neviem čo a tak sme to všetko zmenili a stala sa tá pani, ktorá je tam teraz riaditeľkou a ktorá je tam doteraz. Problém sme mali s políciou, okresnou políciou. Šéfom, náčelníkom, neviem ako sa to volalo, tam sme rokovali asi dva mesiace. Tam sme sa nevedeli dohodnúť na novom šéfovi polície okresnej, lebo už KDĽ, DS malo svoje návrhy, tam sa už lustrovali, už sme chceli mať čistého človeka, tak nám to veľmi dlho trvalo, kým sme ho konštituovali a tak isto predsedu okresného súdu. Aj tam nám to dlho trvalo, už ani neviem, ako to dopadlo, to si nespomínam, ale myslím si, že najprv sme chceli tú morálnu autoritu dosiahnuť u toho človeka, ktorého sme na políciu aj na súd dosadzovali a až potom tá odbornosť rozhodovala, mám taký pocit, že tá morálka bola prvoradá v tom čase.

Michalovský, Nová Baňa

Ja k tomu doplním Freda, z ohľadom na to, že sme boli z jedného okresu, vtedy sme boli, teraz už nie, v Žiarskom okrese, snáď len toľko k tým kooptáciám do zákonodarných zborov, tak tam ešte okrem Freda ešte do Slovenskej národnej rady Pauča kooptovali, a do Federálneho zhromaždenia Jula Minku, však to si určite pamätáte. Ten potom odskočil do HZDS, ale títo dvaja tu ostali dokonca. Bol som aj v Učiteľskom fóre. Aj v okresnom Učiteľskom fóre sa to potom dialo tak, že na tých jednotlivých školách sa robilo také v rámci celého učiteľského kolektívu, také vyjadrovanie dôvery alebo nedôvery. Nejako sme do toho špeciálne my nezasahovali. Jedine čo sme robili na okresnej úrovni, tak tam bol vedúci odboru školstva odvolaný a inšpektori boli tam kooptovaní noví. Ale tu som chcel povedať jednu vetu, ako Fredo hovoril, že nevie na súde ako to dopadlo presne, takéto veci, to treba niekde zasadiť v rámci regiónu a tieto veci treba presne napísať. Ja si nepamätám mená, Fredo si nepamätá mená, to nie je taká jednoduchá vec. Takže takéto podrobnosti, ak by sme chceli mať históriu, tak to bude treba doplniť. Potom na mestskej úrovni sme urobili jedine, že do mestského zastupiteľstva alebo do rady mestského národného výboru, vtedy sa to ešte tak volalo, sme kooptovali dvoch ľudí a to bol inžinier Mištík a bol tam inžinier Kopernický. Možno, že sme boli naivní, ako som hovoril pred chvíľou, lebo napríklad v závode, ktorý je na území mesta Nová Baňa, veď Izomat, to určite veľmi dobre poznáte, a chodili sme po mítingoch a boli sme aj priamo v závode, mali sme tam VPN a chceli sme to riešiť tak, že sa urobí nejaká voľba nového riaditeľa a podobne, nakoniec si to oni riešili sami a stal sa tam riaditeľom predošlý, komunistický a potom bolo možné, že z Trnavy ten veľkopodnikateľ, ako sa volal ten čašník? Poór, tak napríklad Poór tam mal veľké ingerencie, v tom závode, lebo to sa stalo akciovou spoločnosťou, však vyrábajú nobasil. Čiže mnoho vecí, aj s tým aj s odchodom VPN zo závodov, a podobne, tak škody sa narobilo dosť, možno, že sa dalo viacej vecí poriešiť a možno, že dá čas za pravdu, že aj tak aj tak by sa to po čase vyvinulo tak, ako sa to vyvinulo teraz.

Alfréd Haško, Kremnica

Ja ešte doplním pri výbere tých ďalších dvoch poslancov. Jano Paučo bol právnikom OUNZ v Žiari nad Hronom v tom čase a na generálnom štrajku prvý asi vybehol na tribúnu a začal tam kričať. A bolo dobre, že je právnik, ktorý vedel čo hovorí, a pri kooptácii, to je pravda, že čo Taši hovorí, že on vymenil nejakú pani alebo súdružku zo Žarnovice alebo Novej Bane a oni nemali vhodného kandidáta, takže Jano Pauči tam išiel do Národnej rady. U Minku to bolo podobné. Minka robil v závode SNP na nejakom výpočtovom stredisku a prvý zakladal VPN v závode SNP v Žiari nad Hronom. Potom sa stal dokonca na krátky čas predsedom, keď sme sa už konštituovali ako VPN, predsedom rady alebo koordinačného výboru, ja už neviem, čo to bolo na okresnej úrovni na začiatku, a on bol veriaci a je. Tak jeho v podstate silno podporovalo KDH v tom čase. KDH povedalo, že s Minkom súhlasí, tak my sme tam Minku dali.

Karol Honner, Žilina

U nás tie kooptácie prebiehali na úrovni štátnej správy pomerne plynulo, neboli nejaké veľké odpory. Robili sme to za okrúhlymi stolmi, voľbami, tam sa to všetko riešilo a rozpustili sme ONV aj Mestský národný výbor. Tam sme navrhli, za KDH, to bola tá trojkoalícia KDH-DS-VPN, inžiniera Lacku, ktorý bol potom navrhnutý aj za poslanca do Národnej rady, za Demokratickú stranu tam bol inžinier Slušný. Vo VPN v Národnej rade sme nemali žiaľ nikoho. Jaro Belaj bol postavený vtedy na úroveň predsedu okresného úradu, teda ONV, alebo ako sa to volalo, a potom ho Ivan Gaža nahradil. Čo sa týka Učiteľského fóra, tak tam sme to riešili tiež tým istým spôsobom, že nech si to riešia sami medzi sebou, že sa poznajú.

Ovšem, vznikli na niektorých školách hysterické situácie, kde si nás oni zavolali a my sme potom museli tam robiť arbitrov. Veľké problémy nám robil Výskumný ústav dopravy, kde na jeho čele bol riaditeľ doktor inžinier Jaroslav Brda, ktorý neskoršie sa stal predsedom Komory komerčných právnikov, puncovaný eštabák z Banskej Bystrice. Pretože ja som bol vo Federálnom zhromaždení, prišli za mnou pracovníci VÚD, že aby som im preboha pomohol dostať toho človeka preč. To si neviete predstaviť, aká tam bola spolupráca, už keď sme mali Federálne zhromaždenie a vládu svoju, tak minister dopravy ani nechcel počuť o Brdovi a to kádrové oddelenie, ktoré tam ešte fungovalo, tam zostali tie pracovníčky, po roku a pol sa ho podarilo odstrániť, nie nám, ale on už bol znechutený, čo sme do neho toľko bili a odišiel. Potom minister otvoril železničný prechod Skalica - Zvardoň ako odpustky za to, čo zlého nám narobil. Čo sa týka potom ešte ČSAD nám robilo problémy, tam sa komunisti zabetónovali a tam vznikli také scény, že skoro došlo k inzultáciám nás, ktorí sme tam prišli riešiť výmenu riaditeľa toho podniku. Čo sa týka potom komunálnych volieb, tak to je o Slotovi.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Ako právnikovi mi nedá, ten právny aspekt, alebo to právne pozadie, ktoré pri tom bolo. Treba zobrať do úvahy, že kooptované parlamenty potom schválili ústavný zákon, ktorý umožnil na všetkých úrovniach zastupiteľských zborov robiť odvolávania, ale stále tam bola podmienka, že tam mohli nominovať iba, buď Národný front, alebo OF v Čechách alebo VPN na Slovensku. A bavme sa o tom, že vlastne už v tom januári, februári jednak v rámci toho Národného frontu bola na Slovensku Strana Slobody, a Strana obrody, ktorá sa už vtedy volala Demokratická strana, takže oni mali tiež do istej miery tento právny nástroj v rukách a teda sa toho museli zúčastňovať. A vznikla už vtedy KDĽ, u nás na Orave napríklad vznikli už aj sociálni demokrati, to bola taká zaujímavá partia, vznikli okolo turistov, lyžiarov, jedného starého milého pána, tak to boli takí pravicoví sociálni demokrati. Ale pointa bola v tom, že v zásade vždy každá personálna výmena musela byť predrokovaná na okrúhlym stolom, kde vznikla buď veľká koalícia alebo menšia koalícia a potom sa hľadala podpora. A všetky tieto veci formálne museli vždy prejsť celým tým mechanizmom, kde bola buď abdikácia, alebo odvolanie až následne potom muselo byť prevolenie. A my sme na to vždy dbali a ja som na tom bazíroval, že ten rámec treba zachovať.

Ešte doplním jednu vetu, ktorá s tým súvisí, že ako sme ovplyvňovali ako VPN Orava voľbu tú najvyššiu, voľbu prezidenta. 10.decembra abdikoval Husák a bolo voľné miesta a tam sa pár dní nevedelo, že čo s tým, či voľba bude, či bude vo Federálnom zhromaždení, či bude do konca roka. Ja som vtedy poslal v mene VPN Stankovi, poslancovi za Oravu a Liptov telegram. On potom aj odpovedal, došlo to a bolo to aj publikované, že áno, a že sa to s ním stotožňuje a aj tá voľba skončila tak, že jednoducho jednomyselne toho Havla zvolili a potom keď Stanka v januári prišiel na Oravu, tak išiel najprv na stránku schôdzu, lebo tam patrí a pokiaľ mám informácie, tak mu vypucovali žalúdok. A potom bol aj na pléne ONV a je tam aj taký rozhovor z toho, kde dostal otázku, že prečo hlasoval ako hlasoval ako je tá veta. Ja z toho odcitujem, lebo je to také milé a vtipné, on hovoril, že : pokiaľ išlo o to, či mal prehľad o spoločensko-politickej situácie na Orave, telefonicky som sa informoval u predsedu MsNV v Dolnom Kubíne Ivana Budiaka a dostal som štyri telegramy. Bolo v nich uvedené, že všetci voliči si želajú, aby prezidentom bol pán Havel. Žiadne iné návrhy ani pripomienky som nedostal a musel som sa aj rozhodnúť politicky, či rozhodnem v záujme spoločnosti. A tak ďalej a tak ďalej. To bola tiež jedna taká nenápadná metóda, ako sa vtedy niečo dialo a treba povedať, že jedno je fakt, keď ľudia mlčali, keď bola mlčiaca väčšina, niekedy jeden rozumný odvážny človek to mohol posunúť Alebo naopak, jeden zlý a odvážny to mohol zvrátiť. A posledná zmienka k tým silovým rezortom, čo je polícia, armáda a tak ďalej, tam to bolo

omnoho komplikovanejšie a tie zmeny sa nedali robiť tak jednoducho, lebo tam to išlo tak hierarchicky, na základe potom odvolávaní, rozkazov a tak ďalej, a do toho fakt zasahovať, bolo umenie. Ja keby som hovoril o tej Orave, my sme mali výhodu, kvôli tej afére Babinský, že sme mali relatívne slušných ľudí od roku 1987-8, vymenených. A keď som spomínal toho majora Michalka, vtedy sa to volalo náčelník okresnej správy ZNB, asi po pol roku, keď som za ním chodil na ten okresný policajný úrad, tak mi bolo povedané, že už je v Bystrici. On tam chodil na služobky a hovorím dobre, a kedy sa vráti? A on sa asi nevráti, lebo je krajský náčelník ZNB Banská Bystrica. Tak občas som ho navštívil aj v Bystrici a keď som raz prišiel, tak že tu nie je, ale že už je v Bratislave. Hovorím na ministerstve, áno služobne a kedy sa asi vráti? Asi sa nevráti, je námestník ministra vnútra. A to sa tak ťahalo, taká zaujímavá figúra, on potom bol aj vedúci úradu na ministerstve vnútra a tak ďalej a hovorím, niekedy to bola náhoda, ale niekedy to bol veľký problém a zvlášť u takýchto rezortov silových a špeciálnych.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

No tie silové rezorty, došlo k zmene v polícii, počas pôsobenia VPN, prokuratúra – pol roka pred 1989 bol tam vymenovaný nový, veľmi mladý prokurátor, vzhľadom k tomu, že tí predošlí boli dosť kompromitovaní, a to je ten obdobný problém, že narádzate, chcete robiť zmeny, musíte povedať, čo ten dotyčný urobil zle. A z prokuratúry a generálnej prokuratúry bola odozva, že jednoducho nemôžete žiadať, lebo kadejaké sólo žiadosti tam boli, pokiaľ ten človek niečo nevyviedol. Je tam pol roka, je to mladý človek, tie výmeny musia dokázať čo všetko napáchal. Ťažko povedať, že za pol roka čo. Baňu som spomenul, tam došlo dokonca postupne k dvojnásobným výmenám vo vedení, ale žiaľbohu, všetci to boli ľudia mimo vplyvu VPN, a nakoniec to posledné vedenie sprivatizovalo baňu. Viete, že vtedy už platil rok ten zákon o štátnom podniku, o voľbách do štátnych podnikov, kde boli volení riaditelia. Tam tiež, kto bol nový zvolený, mladý človek, bol problém. Štátny majetok Veľký Krtíš, novozvolený človek, trištvrte roka, zhruba. No ten krátko nato zahynul pri autohavárii, takže tam sa nedialo nič, ale takýto si ľudia udržali v mnohých podnikoch pozície, napriek tomu, že tie miestne VPN-ky do toho vstupovali. V zásadne sa tam neudržali kde boli také VPN-ky, o ktorých sme často ani nevedeli, ktorí sa prihlásili potom, že neuspeli niekde pri zmene podniku, robili nejaké kroky, neprihlásili sa, prihlásili sa až potom, keď už nedokázali urobiť čosi. No a boli sme prítomní pri takých, ako Tesla š.p. Veľký Krtíš, kde bolo osadenstvo zvolané a podniková VPN-ka nedokázala urobiť zmeny. Tí ľudia, väčšina osadenstva povedala nie. Obdobne to bolo aj v Okresnom stavebnom podniku, Agrochemickom podniku. Svoje postavenie si neudržali VPN-ky v STS š.p., Plete a potom i v LIAZ-e š.p. kde dochádzalo postupne ku zmenám, ale VPN bola rozložená.

Alfréd Haško, Kremnica

Na tejto fotografii ukazujem deň 26.novembra, čiže nedeľu večer, na prvom mítingu. Je tam jedna kamenná tvár, v tom čase to bol podpredseda krajského národného výboru v Banskej Bystrici, inžinier Peter Berčík. Do tejto chvíle je vo vysokej funkcii na ministerstve vnútra, kam ho vytiahol hneď v januári 1990 novozvolený minister vnútra Mečiar. Keď sme sa Mečiara pýtali, asi o dva – tri mesiace, keď konečne prišiel k nám na návštevu, do Ladomerskej Viesky, babku pozrieť a na okresnú VPN sme ho zavolali a sme sa ho spýtali, ako sa sem dostal ten Berčík, tak povedal, že nemá lepšieho a ten človek je tam 14 rokov. A bolo v podstate v tej chvíli, možno toto rozhodujúci moment jeho kariéry. A k tomu, čo Milan spomínal, k tej voľbe federálneho prezidenta, vtedy ešte nie federálneho, my sme zaviazali nášho poslanca, môjho predchodcu, pána Trangoša, na verejnom mítingu, ktorý sme

zvolali tesne pred tou voľbou, aby hlasoval za Havla. A on s takýmto velikánskym štósom papierov išiel do Prahy a tam to kdesi mal ešte odovzdať, že musí voliť Havla.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Môžem doplniť. Keď sme spolu s RNDr. J.Bencúrom pracovali na MV SR, tak ani pán Pittner nebol ochotný pána Berčíka odvolať z funkcie, napriek tomu všetkému, že bol vylustrovaný ako agent ŠTB, oficiálne a riadne, vzhľadom k tomu, že jeden z tých starých pracovníkov nám pošepkal, že pán Berčík zastával funkciu po tej – že bol pozitívne lustrovaný – bola mu vytvorená zvláštna funkcia, bol nad riaditeľmi odborov, čiže bol medzi námestníkom a medzi riaditeľmi. Jeden starý úradník nám pošepkal, že toto je v rozpore s akousi vyhláškou, s nejakého roku 1971 – 72, že nemôže byť päťstupňové riadenie, že podľa príslušnej vyhlášky je len štvorstupňové. Pán Pittner išiel na služobnú cestu a o tri dni už pán Berčík bol doma, Jano Bencúr to tak stíhol zariadiť, no a potom sme si to od pána Pittnera vypili, že sme mu takúto habaďúru urobili

Karol Honner, Žilina

U nás to pokračovalo v trojkoalícii: VPN – DS – KDĽ. Voľba primátora: inžinier Lacko, ktorý bol, ktorý vymenil predsedu mestského národného výboru, kandidoval za KDĽ, a my sme teda na tejto kandidatúre trvali a pri tom prejednávaní v tejto trojkoalícii, bol za Demokratickú stranu jeden jej člen, volá sa inžinier Melner Dušan, brat môjho spolužiaka, ktorý je normálny človek, namiesto tohto človeka, ktorý je dosť zvláštny, sa našťval a vynadal nám, či si my myslíme, že on je sprostší ako inžinier Lacko, že prečo jeho nenavrhuje, a že keď ho nenavrhneme, tak on sám, na vlastné triko bude kandidovať na primátora. Ja som to považoval a aj ostatní, za taký výbuch, ktorý ho prejde, zavrie dvere a bude koniec. No ale on to zrealizoval, prišli voľby a pretože tam bolo viacej takých kandidátov rozptýlených, že sme neboli dohromady, výsledok bol taký, že o 300 hlasov zvíťazil Ján Slota. Toto je trauma, ktorá ma mrzí do smrti, lebo takýmto našim neobratným činom, že sme tomu nevenovali pozornosť, sa Jano Slota stal primátorom mesta a to sa všetko okolo toho motalo. Čo sa týka tých parlamentných volieb, tak samozrejme prebiehali v rámci tých predvolebných mítingov a ja som bol za VPN navrhnutý kandidovať do Federálneho zhromaždenia, do toho funkčného obdobia, a tam som sa stretol fyzicky prvý raz s pánom Mečiarom. A boli sme v Považskej Bystrici, a to až neskoršie som zistil, že ten pán Pavlík mal pravdu, ktorý tam proti Mečiarovi vystúpil. Do Slovenskej národnej rady sme kandidáta vyberali tiež v rámci tej trojkoalície. Za KDĽ tam bol nanominovaný inžinier Kučera, ten bol do Federálneho zhromaždenia, sa dostal do Federálneho zhromaždenia, no a podľa toho, ktorý ten politický subjekt navrhol, tak to sme rešpektovali, tak sa tam dostal potom ešte ďalej za DS a za KDĽ ten inžinier Lacko a inžinier Slušný. Toto boli naši nominanti, ktorí sa tam takto dostali. Národná rada, tak to boli títo dvaja, a my dvaja sme s Kučerom boli vo Federálnom zhromaždení.

Lubor Guniš, Považská Bystrica

Čo sa týka parlamentných volieb, už som to spomenul čiastočne aj včera, že pamätám si to nekonečné dlhé stretnutie v Banskej Bystrici, kde sme robili poradie na tej kandidátke. To už bol vlastne ako finiš. V okrese sme robili to poradie po dohode s tými našimi okresnými regiónmi – Dubnicou a Púchovom. Prakticky tam sme spolupracovali iba s KDĽ, čo sa týka tých neskorších vlastne len volieb komunálnych. Tam sme podporili ich kandidáta, vychádzali sme z toho, že to bol človek, ktorý pracoval predtým v národných výboroch, ale bol za svoje názory potieraný, bol to inžinier architekt, neviem, či nerobil aj mestského architekta, inžinier

Ján Knapo, myslím sa volal, ktorý potom aj suverénne vyhral, bol prvý ponovembrový primátor v Považskej Bystrici. Vrátim sa ešte k tým parlamentným voľbám, tam sme mali osem alebo deväť kandidátov, ale spomínam si už len na Sláva Filnala, ktorý mal zvoliteľné miesto v Národnej rade, neviem či pätnáste, či šesťnáste, ja som bol na štvrtom mieste za Miňom Roubalom, myslím v tej snemovni, kde bol Mečiar na prvom mieste, nepamätám si, či to bola ľudu alebo národov, ale došlo k tomu škandálu, o ktorom som včera hovoril, že nás napriek dotazu deň pred odovzdávaním kandidátok, že potvrdili tie miesta, tak sme boli v tom čase už vyčiarknutí.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Začnem parlamentnými voľbami. Zase historická skutočnosť, voľby išli podľa krajov a stredoslovenský kraj mal vtedy trinásť okresov. Ja si pamätám, veď to tej Bystrice sme občas chodili, ja som tam bol vtedy s Miňom Roubalom a mali sme asi 20 obálok, kde boli návrhy kandidátov za Oravu, ktoré sme si pekne poctivo pripravovali mesiac – dva dopredu. A keď sa tam všetci hádali a chodili fajčiť, tak k večeru, ja som vtedy prišiel s jedným nápadom a hovorím, že ja vás počúvam už celý deň a vidím, že sa nedohodnete. Slavo Filin tam vtedy skúšal nejaké matematické modely, skúšal nejaký prepočet, aby to bolo spravodlivé, a pomerné a férové. Tak ja som vtedy navrhol jednu vec – ja vám ponúkam ako systémové riešenie, ktoré by malo uspokojiť každého. Stredoslovenský kraj má 13 okresov, máme Slovenskú národnú radu, kde je 150 miest, z toho my máme 40 kvázi rezervovaných. Máme Federálne zhromaždenie, kde je snemovňa ľudu a snemovňa národov. Takže som navrhol, že my si zoberieme do Slovenskej národnej rady číslo, ktoré nám patrí podľa počtu obyvateľov. Orava mala nejakých 110 – 120 tisíc obyvateľov, dostaneme nejakú desiatku alebo dvanásťku, už si nepamätám ako to bolo, podľa veľkosti okresov a následne ďalších a ďalších 12 miest a tak ďalej a tak ďalej. A do snemovne ľudu alebo snemovne národov, chceme jednotku a do druhej komory trinásťku a takto že urobíme takéto rozhádzanie podľa okresov. Náš názor bol, že okresy majú dostať nejaké miesta a my tam nominujeme tých ľudí. Tento model bol aj schválený, chytil sa toho Saša Slafkovský, súhlasili s tým ľudia z Martina a Slavo Filin uznal, že to tento model je absolútne spravodlivý voči okresom. Koho si tam nanominujú okresy, tak to je ich vec. Vrátili sme sa potom na Oravu, s tým, že toto sme ponúkli ako výsledok a sme povedali, že, no nepovedali sme žiadne meno, bolo nás tam asi 200 ľudí v tej našej sále v budove Národného frontu, a bolo ponúknuté, že dobre, je tu asi 10 alebo 20 ľudí, ktorí súhlasili, ale pozor, ten kto kandidoval, tak musel súhlasiť s tým, že kandiduje, že bude lustrovaný a že má čistý register a že nemá komunistickú minulosť. To bola podmienka, každého kto kandidoval. Ja sa priznám, aj som nemal veľkú chuť kandidovať, my sme tipovali, že môže ísť Bencúr, Lepiš a tak ďalej. Lepiš povedal, že akurát sa stal riaditeľom a nemá záujem, Jano vtedy išiel na riaditeľa knižnice a on to vyriešil vlastne starý pán Stupka, Pepo, ako som mu ja hovoril, Čech, čo som ho spomínal. Pozrel na to a povedal: „Hele pánové, je to na dva roky, kto chce byť dva roky mimo rodinu, kto má čas a kto môže a po druhé, čo je to parlament? To je o právu. Kolik je tady právníků, kukněte se“. No a pozeral na mňa a povedal: „Milane můžeš si vybrat, Federál, nebo SNR.“ Tak ja som povedal, že v Prahe som bol rok na vojne, že Prahu poznám a SNR neviem kde je. To sa priznám, že som nevedel, kde je SNR, ale v Bratislave som študoval, poznám právnickú fakultu, mám tam asi zázemie, tak som povedal, že to beriem a stal som sa tuším tou dvanásťkou. Miňo dostal na výber, Miňo bol jednotka do FZ, bol tam ešte Milan Kraus ako kandidát, bola tam Jezná, ale rákali sme s tým, že keď budeme mať jeden federál a jeden SNR, že viacej nedostaneme. Tie preferencie VPN boli vtedy okolo 12 – 15 percent, viacej nie. To sa teda potom aj stalo, tak nám to vyšlo. Môžem povedať, že ani Miňo ani ja sme s tým problémy nemali a boli sme jeden z mála okresov, čo mal poslanca vypárovaného, jedného

federálneho, jedného slovenského. O kampani myslím, že je zbytočné hovoriť, bola celkom fajn, bola príjemná, mali sme tam aj Olympic, aj Mirku Brezovskú. Za veľké plus kampane považujem Arthura Londona a jeho Priznanie a vtedy aj Andy Hryc zohral veľkú úlohu s tým filmom, čo prešiel celé Slovensko. Pokánie nie, ja hovorím Priznanie, Arthur London a to, čo bol ten proces akože s komunistami, Slánskeho skupina a tak ďalej. Boli tam niektoré veci celkom fajn. Čo mám výhrady, ja som to povedal už včera, napríklad tie posuny na tej kandidátke. Namiesto jednotky sme mali zrazu dvojku, lebo tam bol ten posun nejaký o toho jedného človeka, čo sme mali výhrady, voči niektorým kandidátom, niektoré okresy nebudem hovoriť, ale si tam nominovali hercov, politikov, známe bytosti a potom frflali, že nemajú žiadneho poslanca. Nevieť, či sa to týkalo vedľajšieho okresu Rimba Somba, alebo kto si tam dal Kňažka a potom sa sťažovali, že nemajú poslanca za svoj okres. Takže to je len k tomu čo bolo. Komunálne voľby, to je už iná otázka. Tie boli v novembri alebo kedy to bolo. Vtedy už bolo KDH silné, malo pocit, že jednoducho povedané, že je na tej stúpajúcej vlne, Orava je slovenská a kresťanská, a budem hovoriť len o Kubíne, ostatné obce a mestá si nebudem všimáť. Tak bolo jasné, že majú kandidáta. Vytiahli Ľuba Behulu, že to je šikovný inžinier, robí na energetike. My sme nemali pocit, že je to také a s nimi sa dohoda nedala urobiť, oni chceli všetko. My sme mali pripraveného kandidáta Jan Bencúra, a sme zvažovali, či ho chceme v úvodzokách obetovať do volebnej kampane a na primátora, keď sme si ho pripravovali ako budúceho prednostu okresného úradu. Tak sme sa stiahli a v tých voľbách sme nemali vlastného kandidáta na primátora. Tie voľby vtedy vyhral Ivan Budiak, on skončil ako predseda MsNV, vzdal sa členstva v strane, pôvodne hovoril, že nebude kandidovať, potom sa ale rozhodol viac-menej zo dňa na deň, a musím povedať, že vyhral to dosť suverénne. Ináč on to vyhral o ďalšie štyri roky a tak ďalej, takže to bola tá situácia na tej úrovni mestskej. Dostali sme tam pár poslancov, väčšinou dobrých slušných ľudí, ktorí sa udržali. Mesto ale primárne bolo na takú dvojkoalíciu, kde časť toho mesta ovládalo KDH a časť ovládalo KSS. My, s pár ľuďmi, sme mali občas ten jazýček na váhach, občas nás prevalcovali a pustili.

Ešte dokončím myšlienku. My sme toho Bencúra pripravovali dobre, lebo on sa fakt potom stal prvým prednostom okresného úradu v Dolnom Kubíne, vyhral ten konkurz na prednostu a bol prvým prednostom. Potom vzhľadom k tomu, že sme potrebovali posilniť aj Bratislavu, tak nám ho Bratislava zobrala, myslím, že to bol Čechetkov výber a návrh, keď sa hľadal námestník na ministra vnútra na colno-správny úsek, tak jednoducho vytiahli nám Jana a stal sa prvým námestníkom ministra vnútra a spolu s tým spomínaným majorom Michalkom, ktorý to dotiahol až na generála, boli taký tandem na tom ministerstve až do volieb roku 1992 do príchodu jedného generála. Volal sa Tuchyňa a ktorý ich potom pustil oboch. Tým by to asi končilo a otvorene povedané, na tej okresnej úrovni sme nemali problémy. Na tej stredoslovenskej, alebo celoslovenskej, tak isto sem sa udržali a tá VPN tam mala a dodnes myslím má, celkom slušné meno. Mená ľudí, ktorých sme vyberali, tam vždycky bola jedna vec – minulosť, odbornosť, zázemie, ktoré má, odborné, ľudské, morálne. A preto, ja keď jednoducho vzniklo HZDS, ja môžem povedať, že vlastne nám skoro nikto neodišiel z tých ľudí, ktorí boli čelní predstavitelia Novembra. Ak odišli, tak tí čo prichádzali, až potom, keď sme patrili medzi víťazov volieb a pridávali sa.

Ľubor Guniš, Považská Bystrica

Jednu vetu k tomuto, čo hovoril Milan. Ešte ako to bolo s tým Bencúrom. Myslím, že vtedy tam vznikla potreba vymeniť toho Berčíka, práve námestníka ministra, požiadavka, áno, a zvolali ste myslím, prednostov, nás vtedajších a pýtali sa na KC VPN, kto by teda mal tú chuť. Nakoniec sme zostali dvaja alebo traja, ale na pohovore u Pittnera sme boli iba dvaja, Bencúr a ja sme boli, on si mal vybrať potom pohovore a vybral si Bencúra.

Alfréd Haško, Kremnica

Chcem doplniť informáciu, ktorá sa týka Považskej Bystrice a nemožnosti kandidovať. Pri konečnom schvaľovaní kandidátky na úrovni banskobystrického kraja, si pamätám, že Slávo Flimel bol na tej kandidátke a už pri úplnom uzatváraní prišla informácia, že Slávo Flimel je pozitívne lustrovaný a vtedy bol vyškrtnutý.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Ešte takú technickú poznámku, lebo pokiaľ ja si pamätám, aspoň na úrovni nášho okresu, to bolo celoslovenská požiadavka, kto chcel kandidovať, musel podpísať prehlásenie, že je ochotný kandidovať, žiadal sa tam ešte nejaký životopis, výpis z registra trestov. Čo sa týka lustrácie, lustrácie v tom páde ešte nemali zákonnú oporu, lebo lustračný zákon bol prijatý v roku 1991 Federálnym zhromaždením. Ale písalo sa také prehlásenie, že prehlasujem čestne, že som nebol spolupracovníkom ŠTB, a tak ďalej, nie sú žiadne iné dôvody a súhlasím s tým, aby splnomocnená osoba, ktorým mal byť niekto z KC Bratislava mal právo ísť na federálne ministerstvo vnútra a tam zistiť jednoducho, že ten človek bol alebo nebol lustrovaný. Takto vznikol ten základný model ako to vyzeralo, ale pokiaľ ja viem, že v Bystrici bola uzavretá kandidátka tak, že okresy mali pridelené miesta, k tomu jednoducho sa dopísali mená a splnomocnenec, ten krajský alebo čo to tam bolo, ktorý ich mal zaniest' na registrované miesto a odovzdať. To je to, čo si ja pamätám, a jediné čo nám bolo povedané, že to bol telefonát z Bratislavy, že nám posunuli jedno miesto. Ale nám nikto nesiahol na naše miesto a čo sme my mali miesto vyblokované aj tými persónami boli doplnené. A tak potom boli vytlačené aj kandidátne listiny. Čo sa týka tých lustrácií, nedá sa tomu uniesť, áno, my sme mali potom informáciu, ktorá bola v podstate v deň volieb, keď niektorí ľudia boli škrtnutí. Ale mohli byť škrtnutí až potom, keď na tej kandidátke fyzicky existovali, keď boli na tej kandidátke vytlačení. A pamätám si to naše zdesenie, keď sme sa dozvedeli, že škrtnutá jednotka vo východoslovenskom kraji, nebudem hovoriť ktorá to bola komora alebo ktorý to bol parlament. Ale jednoducho povedané, tie kandidátne listiny boli urobené, podpísané, vytlačené na tej úrovni krajov, to je fakt, s ktorým sa treba vysporiadať.

Vladimír Oktavec, Trnava

Toto už je obdobie, kedy sme sa my, čo sme dúchali do tej vatry revolúcie, vrátili do divadla, necítim sa kompetentný k tomuto niečo hovoriť, lebo tam už vlastne fungovali už spomínaní Kabát, Matejka, a tak ďalej. Ja skutočne k tomu nebudem mystifikovať.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Pre mňa platí asi to, že keď som pri tom bol, tak som pritom vlastne nebol, lebo celú tvorbu kandidátky mal vlastne v rukách Karol Kabát, ktorý spolu s Arpádom Matejkom, hoci on už sedel na okrese. Mimo štruktúr VPN sa stretávali a zostavovali kandidátne listiny. Vlastne obchádzali tých, ktorí to mali robiť. A z dákych z dôvodov, vybrali za kandidáta do SNR aj mňa. Ten dôvod mi je asi jasný. Myslím, že predpokladali že budem taký istý typ ako bol Mojmir Kovář, ktorý povedal, čo chceli a urobil čo chceli. A keďže som pôsobil ako taký trocha tichší typ, vyhovovalo im to. To isté sa dialo aj čo sa týka mestského zastupiteľstva, s napĺňaním kandidátok. Samotné výbery jednotlivých ľudí, ako som povedal, to sa dialo mimo štruktúr VPN, po večeroch. Čo sa týka samotnej kampane, tak musím korektne povedať, že v Trnave prebiehala veľmi dobre. Skutočne to bolo veľmi dobre zorganizované,

fungovalo to vrátane tlače, novín, propagácie mítingov, všetko to bolo veľmi dobre zorganizované, to musím napriek všetkému otvorene pripustiť.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Ja som hovoril, že vzhľadom na počet obyvateľov a tým, že okres je aj etnicky rozdelený tak ako je, my sme v podstate nemali šancu mať poslanca nejakého buď v Národnej rade alebo vo Federálnom, pretože ten počet obyvateľov je taký aký je a parlamentné voľby sú aj o počtoch. Tá kampaň prebehla, myslím si, normálne. Z takých tých, ktorých si pamätám ja, bol tam Milan Kňazko 5.mája a myslím, že vtedy bol s ním aj Ivan Lexa, kde som mal prvýkrát možnosť vidieť, čo je to za človeka, tam ho nejaký menoval, že pracuje kdesi na Úrade vlády. No tých ľudí na to mítingu tam nebolo bohviekoľko, Kňazko odišiel s tým, že sa ponáhl'a do Bratislavy, a potom v motoreste v Šebovciach popíjal do rána s predsedom MNV pánom Filipom. To nám povedali hneď ráno všetci s veľkou škodoradosťou. Samozrejme, to sme mu aj veľmi rýchlo povedali pri najbližšej ceste do Bratislavy, za čo sa urazil. Milan Kňazko sa veľmi rád uráža a potom taký chladný vzťah zostal. 8.mája tam bol Jano Mlynárik, celkom fajn, pretože to je také pre mladých ľudí a pre tých, ktorí sa zaujímali o to nepopísané, to bolo myslím, že veľmi dobré a 2.júna tam bola pani Ponická a Vlado Ondruš, tam sa prvýkrát ozvali nacionalisti a veľmi. Totižto pani Ponická oslovila ľudí aj po maďarsky, s tým, že ona je síce Slovenka, ale má toľko rokov, že ešte si pamätá keď v detstve nejaká pestúnka, nie pestúnka ale v domácnosti bola tá pani, na to tí SNS-áci a už vtedy aj časť tých ľudí, ktorí inklinovali k Mečiarovi, ju tam slovne napadli, dokonca aj vonku. Komisia, musím spomenúť meno Alexander Ileš, to bol predseda okresnej volebnej komisie, to sme hovorili, že po štyridsiatich rokoch prvý predseda slobodných volieb. Výsledky boli myslím si, dopadli tak ako v rámci Slovenska, celkom to dobre dopadlo, najmä do federálneho, to bolo skoro 30 %. Na naše pomery, vzhľadom k tomu, že sa jedná, väčšinou sa jednalo o hlasy, ktoré išli zo slovenskej časti, pretože tí maďarskí voliči volili MKDH a Egytueles. MNI tam bolo veľmi slabé, aj keď sme s nimi spolupracovali stále, silní boli v Lučenci, u nás boli slabí. To je asi všetko. Komunálne voľby, mám tu celý zoznam kompletne, poslancov mená, primátorov, starostov. No zase systém prebehol trochu usporiadane, už sme to mali okukané, už sme vedeli koho volíme. No dá sa povedať, že , čo sa týka mesta Veľký Krtíš, tam bol ten desaťmesačný predseda doktor Amroš, to ešte za VPN vystupoval, potom ale odišiel do Strany zelených, tak sme teda povedali, že nebol to šťastný krok, pretože my budeme musieť hľadať niekoho nového a najmä KDH a DS povedali, že v žiadnom prípade ho podporovať nebudú. Vznikla dilema koho. Potom KDH oslovilo mňa s DS, aby som ja išiel kandidovať, lebo nemajú nejakého kandidáta. A ja som nevelmi chcel ísť, pretože ja som kopu rokov žil mimo okresu. Mňa v tom meste ľudia málo poznali, ja som hovoril, že bude problém, budem musieť kandidovať ako málo známy človek. Oni nevedeli, povedali, že nevidia vhodnejšieho kandidáta, prehral som to tesne, o nejakých 40 – 50 hlasov, ale prehral, tým, že kandidoval človek, ktorý tam bol známy, ja som tam bol ako neznámy. V druhom meste vyhrala VPN a mám to v zozname, to by som musel vytriahnuť a celkom sme, dá sa povedať, celkom slušne sme dopadli a čo sa týka poslancov ešte lepšie. No ale pri tej roztržke samozrejme, keď sa delilo VPN, kopu tých starostov, najmä starostov, cítili mocensky, že je lepšie sa prikloniť neskôr na stranu HZDS. Zostali takí neutrálni a vyčkali, do tej doby, keď sa rozhodli ako sa rozhodli.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

Najprv teda k tým veľkým voľbám, jún 1990. S návrhom na poslanca za VPN do federálneho zhromaždenia sme nemali problém, bolo prirodzené, že to bol v tej dobe Ing. Peter Kulan. Prijali sme rozhodnutie, by aj Snina ako druhé najväčšie mesto okresu mala svoje zastúpenie v zákonodarnom zbore. Konkrétne do SNR sme kandidovali Ing. Jána Čopíka, ktorý sa v parlamente po svojom zvolení pridal na stranu V. Mečiara a patril medzi zakladateľov HZDS v okrese. Tak ako povedal pán kolega z Dubnice, našou úlohou bolo pripraviť a zvládnuť tieto voľby. Bolo to nádherné, tá spolupráca, to nadšenie občanov, predovšetkým staršej generácie, kde musím spomenúť pani Fialovú, pani Breinerovú i môjho otca a Evku Behúnovú a ich záujem byť vo volebných komisiách, radostné ohlasovanie výsledkov z jednotlivých komisií. Spomínam, bola som v budove národného výboru, keď dochádzali správy o tom, že ľudia idú vo veľkom počte voliť, že sa schádzajú, no a do toho prišla zdrvivúca telefonická otázka, či je to pravda o Janovi Budajovi, opäť a opäť znel telefón s tou istou otázkou, priznám sa, že sa, že tým bolo narušené nadšenie z volieb, vnesená neistota do práce komisií a jedno z prvých sklamaní revolúcie.

Teraz k tým komunálnym voľbám, to už také jednoduché v Humennom nebolo. Tiež som kandidovala za primátorku. Zostavovanie kandidátnej listiny za poslancov i primátora za VPN bolo opäť dôvodom na veľký vnútorný konflikt. V čase krátko pred odovzdaním listín som prijala ponuku kandidovať za Demokratickú stranu, Sociálnu demokraciu ba aj Slovenskej strany Slobody. V samotnom prostredí VPN sa hľadal kandidát na primátora, aktérmi bola skupina, ktorá neskôr iniciovala založenie HZDS. Ten vnútorný zápas nielen o moju kandidátku ale aj o kandidátku za poslancov VPN sa skončil úspešne. Ráno v ten deň, keď sa mali uzatvárať kandidátky prišla ponuka aj od KDĽ, v priebehu dňa sa to zmenilo a kandidátom na primátora za KDĽ sa stal Ing. Melničák, aj napriek tomu, že Okresná rada okamžite prišla s ponukou na jeho podporu do funkcie prednostu Okresného úradu. Bohužiaľ, neprijal to a ešte bolo zaujímavejšie to, že úplne v posledné minúty, večer, keď sa odovzdávali kandidátky, prihlásil sa ďalší kandidát, môj kolega, podpredseda mestského národného výboru, Ing. Michal Stanko. I keď ohlásil svoju kandidatúru ako nezávislý, verejnosť to chápala ako tichú kandidatúru Strany demokratickej ľavice, ktorá v tej dobe oficiálne svojho kandidáta nepostavila. Takže, keď to tak zosumarizujem, bolo nás deväť kandidátov na funkciu primátora, skončila som druhá s odstupom pár desiatok hlasov. Len pre zaujímavosť a dokreslenie celej atmosféry komunálnych volieb uvediem, že v noci po prvom volebnom dni prišlo na úrad pár voličov z cigánskej osady, ktorí ohlásili pálenie volebných lístkov, vraj ma volili a prišli mi to oznámiť. Keď voľby skončili, spísal sa protokol na políciu, bohužiaľ, títo naši spoluobčania svoje oznámenie po vyhlásení výsledkov volieb, odvolali. Primátorom sa stal nezávislý kandidát. Aj tieto voľby boli zorganizované pracovníkmi úradu úplne bez problémov, komisie boli obsadené z radov nadšených občanov, považujem ich po tejto stránke za úspešné.

Martin Hrnčiar, Poprad

U nás prakticky kandidátov do veľkých volieb, do parlamentných volieb, vyberala okresná rada, aj to nie celá. Určitá úzka skupina z okresnej rady. Bol som aj ja na tej kandidátke, ale na nevoliteľnom mieste. Samozrejme, išlo o miesta, ktoré boli voliteľné. Do snemovne národov na voliteľnom mieste sa dostal Michal Kováč a Marián Farkaš, na kandidátke do snemovne ľudu sa dostal doktor Milan Rauder a do Slovenskej národnej rady Alfonz Zoričák. Nakoniec všetci sa dostali do týchto parlamentov okrem doktora Milana Roudera. Hovorím, týchto ľudí, ktorí boli na týchto voliteľných miestach, vyberala úzka skupina, ktorá potom aj skončila. My sme sa nakoniec aspoň jedného snažili z nich odvolať, ktorý bol fakt nevhodný človek na tento post, Michal Kováč, párkrát sme boli za to aj na Jiráskovej, mali sme pomerne dlhý rozhovor s Fedorom Gálom. Žiaľ ostalo tak a Ján Langoš

dostal na starosť Michala Kováča, že ho bude strážiť v parlamente, no bolo to dosť naivné aj z jednej aj z druhej strany, že niekto môže aj Michala Kováča tam strážiť. Kampaň bola u nás pomerne dobrá, tento okres je pomerne dobrý, pretože predsa tam tie Tatry, hodne turistov, to myslenie tých ľudí je trochu iné, prichádzajú hodne do styku s cudzincami, takže je dobré. My sme skončili vtedy, v týchto voľbách, ako tretí najlepší po dvoch veľkých mestách, Bratislave a Košiciach. Dokonca môžem hrdo vyhlásiť, že Fedor Gál ma tam pochválil verejne na jednej republikovej rade, že ako dobre sme to urobili. Skutočne, tam boli veľmi dobré výsledky. Už na tie percentá sa presne nepamätám. Komunálne voľby – veľa zla u nás robilo KDĽ v týchto komunálnych voľbách, ťažko sa bolo s nimi dohodnúť. Mali pomerne menej ako my, ale oni chceli všetko. Oni chceli všetko, oni boli stále takto, oni všetko chceli. V tom meste Poprad sme sa s nimi ale celkom rozumne dohodli. My sme kandidovali na primátora, Jano Madač, bol to spoločný kandidát náš a KDĽ, s tým, že prednosta úradu budú mať KDĽ. Naopak, my sme ich podporili v tom, že Štefan Kubík bude prednostom okresného úradu, jeho zástupca bude z VPN. Asi hodinu sme mali tento, pretože Števo Kubík chcel, aby som mu ja robil zástupcu, ale viete, mne tá úradnícka robota nejako nevyhovuje a som odmietol a som urobil chybu. Chybu z hľadiska celkového, pretože nakoniec sme tam dali inžiniera Rataja. A inžinier Rataj prebehol k HZDS. Inžinier Hroš sa stal potom prednostom mestského úradu ako zástupca KDĽ. Náš kandidát vtedy suverénne vyhral, skutočne nemal tam súperov.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

Pokiaľ ide o FZ a Národnú radu, to som už hovoril, my sme do toho veľmi nezasahovali z pozície Novej Dubnice, to sa robilo na okrese. My sme dostali na vyjadrenie kandidátov, dohodli sme sa a viete ako to dopadlo, to hovoril pán Guniš. Pokiaľ ide o komunálne voľby, tak tam som mal zásah, lebo som vlastne robil toho predsedu tých 10 mesiacov, takže som to ja pripravoval s mojimi ľuďmi. Vcelku to prebiehalo podľa našich predstáv, zveľadila sa koalícia, ktorú tvorila VPN – KDĽ – Demokratická strana a Strana zelených. Ďalej proti nám boli Slovenská národná strana, ktorá tam už získavala pozície a SĽS. No a kandidáta sme sa dohodli, pokiaľ ide o primátora, na inžinierovi Milanovi Hortovi. Ten už v tých prvých, keď som ja kandidoval, respektíve keď sme ho navrhovali tak odmietol, asi z toho pohľadu, že by nebolo dobré, keby sa príliš angažoval za tých desať mesiacov, že bude lepšie, keď bude kandidovať až na to štvorročné funkčné obdobie. Tak vyhrali sme tie voľby s prevahou, neboli problémy, získali sme dostatočný počet, čo sa týka poslancov, dostatočný na to, aby mal potrebnú väčšinu na to, aby mohol mať k dispozícii to zastupiteľstvo. Takže v tomto to všetko pekne prebehlo bez problémov. Čo ma prekvapilo, že SĽS získalo len jedného poslanca, to boli nástupci pravda bývalej Komunistickej strany, ktorá tam bola silná, ale zrejme to bola už taká nejaká recesia, takže takto dopadli. SNS mali pomerne dosť poslancov, ale celkovo to bolo jednoducho pre nás. Čiže ten program, ktorý sa tam stanovil sa mohol plniť celkom úspešne a dobre. Ovšem prišla roztržka vo VPN a nám myslím z ôsmich poslancov zostali traja.

Jozef Kováč, Bytča

K tým veľkým voľbám doplním len to, čo pán profesor Honner hovoril, a to za bytčiansko kandidoval do Federálneho zhromaždenia sochár Ladislav Pritel, ďalšie kandidatúry sme nemali. Ku komunálnym voľbám by som doplnil, to čo spomínal tú Žilinu, Slota, Melner a Lacko. Tam treba povedať, že zhruba ten Slota mal okolo 8700 hlasov a Lacko s Melnerom dokopy vyše 16 tisíc. To znamená, že keby naozaj nebol jeden z nich dvoch, teda v tomto prípade Melner za Demokratickú stranu kandidoval, tak bolo viac ako isté, že ten Lacko zvíťazí v tých komunálnych voľbách v Žiline. To znamená, že týmto sa odštartovala kariéra

Jána Slotu so všetkými tými následkami, ktoré boli v Žiline a blízkom okolí. Na bytčiansku boli komunálne voľby boli voľby koalíčné, dohodlo sa medzi VPN a KDĽH, aby si konkurenčne nekandidovali v jednotlivých obvodoch a primátor bol tiež koalíčný, Peter Lalinský, ktorý bol nominovaný za KDĽH s podporou VPN.

Július Hrala, Komárno

Začnem s voľbami do federálneho parlamentu a do Slovenskej národnej rady. Zo zvoliteľných miest sme dostali jedno voliteľné miesto a to bolo do federálneho parlamentu, kde som mal ísť ja. U nás tiež nastala taká roztržka, taký ťah, že pani Adrianová a pani Tarabčíková, o ktorej potom neskoršie vysvitlo, že spolupracovala s ŠTB, mali sme potom v rukách aj jej spis, vymenili a dali ma do SNR, kde bolo nevoliteľné miesto a Adrianová sa napísala sama do FZ. Čo sa týka komunálnych volieb, tak tam zase, tam sme mohli byť veľmi úspešní. Totiž predseda MKDĽH doobeda prišiel za mnou, že by nechceli koalíciu s Egytueles alebo s niekým iným, ale chceli by koalíciu s VPN. Zvolal som rýchlo náš výbor, lebo bola to veľmi atraktívna koalícia v našej oblasti a začal sa dlhý spor. Neskôr pán Macho napríklad, ktorý neskôr prestúpil k HZDS, mal taký názor, že keď budeme s MKDĽH, tak musíme urobiť aj s SNS koalíciu. A ja teraz hovorím dobre, bolo to po dlhej hádke, hovorím dobre, ty tiež kandiduješ, tak budeš kandidovať na spoločnej kandidátke s SNS, on že nie, tak koho tam dáme, povedz koho tam dáme. Proste toľko sme sa hádali, že sme sa nedohádali. Samozrejme niekto z nás vyniesol túto záležitosť a o pol noci Egytueles vyhládalo MKDĽH a uzavreli medzi sebou koalíciu. Takže do mestského zastupiteľstva sme veľmi dobre neuspeli, no mali sme tam dvoch poslancov, jeden bol doktor Bača a jeden tiež taký šikovný, ktorí niečo urobili. No a čo sa týka primátora, u primátora tam som neubránil, proti môjmu názoru tie ženy naše boli strašne za jedného pána so Sociálnej demokratickej strany. Mne vadilo to socdem hlavne na tom človekovi, i keď ako osoba je to veľmi dobrý človek, ale proste bol už aj veľmi starý, aj vzhľadovo, on sa aj tak triasol, a keď išiel niekde hore, no nemám nič proti tomu, lenže ľuďom neimponoval. Bol to pán Šnet, inak riaditeľ priemyslovky bývalý, no jednoducho ho ľudia nebrali. A samozrejme v tomto neuspelo ani Egytueles, lebo nakoniec bol zvolený bývalý primátor, ešte bývalý predseda mestského výboru strany, ktorý bol predtým komunista, ktorý tam ešte dosť dlho sedel. Čo sa týka kampane, ja si osobne myslím, že kampaň sme robili dobrú. Skutočne tá kampaň bola na úrovni, však aj tu pán Tatár môže povedať, takmer celý okres sme preliezli, že Peter, z dediny do dediny, všade sme mali ovácie, všade nám tliekali, všade nás ľúbili, len nás nevolili.

Júlia Krpelanová, Prievidza

Okresný snem VPN pred Veľkými voľbami do Federálneho zhromaždenia a Slovenskej národnej rady zaujal kladné stanovisko k volebnému programu VPN Šanca pre Slovensko. Volebná kampaň bola slobodná a radostná. Obchádzali sme všetky, aj tie najodľahlejšie kúty okresu. Predvolebnú stratégiu VPN predniesol hosť Martin Krajčovič. Na predvolebnú kampaň sme pozývali hercov, hudobníkov, výtvarníkov. Do SNR bol zvolený JUDr. Pavol Okres, do FZ Ing. Anton Ondrejko. Podporovali sme aj kandidáciu Alexandra Dubčeka. Komunálne voľby mal na starosti Jozef Ugróczy. Jeden volebný okrsk mal 1000 voličov. Volebná komisia pozostávala zo zástupcov politických strán. Nová štruktúra národných výborov mala byť dvojstupňová a 5. júna skončila volebná kampaň. V komunálnych voľbách sme získali jedno miesto. Poslankyňou sa stala pani Viera Nedeljaková. Celkové umiestnenie

vo voľbách: VPN 28,65%, SNS 24,71%, KDH 18,99%, KSCĽ 13,39%, DS 4,7%, Strana zelených 3,56%.

Alfréd Haško, Kremnica

Mám to šťastie, že tu mám kolegu, ktorý to môže potvrdiť, lebo sedel na tej okresnej rade alebo okresnom sneme, ktorý schvaľoval kandidátov. Mali sme tú výhodu, že sme mali troch poslancov predtým, v jednej aj druhej snemovni Federálneho zhromaždenia, aj v Národnej rade. Pravdepodobne okresní funkcionári boli spokojní s našou prácou, takže nás navrhli znova, prešli sme tým bystrickým kolom, a potom aj tým ústredným, na zvoliteľných miestach, takže všetci traja, tak ako sme boli kooptovaní, tak sme boli aj zvolení vo voľbách. Kampaň bola celkom príjemná, pomáhala nám pani Ponická, Ernest Valko dobehol už ako známa osobnosť, prišiel Mečiar, Kňazko. Vo všetkých mestách sme urobili veľké mítingy, na dedinách nejaké plagáty a tak ďalej. Voľby v okrese Žiar nad Hronom sme prehrali so SNS v tom čase, keď hovorím za Kremnicu, tak to je niečo iné. Nám tie voľby okresné prehralo mesto Žiar nad Hronom. Žiar nad Hronom ako také, tam je silná základňa SNS a potom HZDS. To je snáď všetko o parlamentných. Komunálne voľby, z pohľadu mesta Kremnica, utvorili sme koalíčnú kandidátku VPN – KDH – DS – ROI, 36 kandidátov sme mohli stavať, my, VPN, sme stavali 20 a zbytok si rozdelili KDH, DS a ROI. Jediní sme mali podmienku, že na našej kandidátke nesmie byť bývalý člen KSCĽ. No a tam nastal ukrutný problém. Pretože Demokratická strana kandidovala na funkciu primátora svojho človeka a my tiež svojho človeka. Keď sme predstavovali svojho človeka, tak Demokratická strana odhalila, že je to bývalý komunista. No ale vtedy som prvý a poslednýkrát v živote použil svoje postavenie, svoju moc, a oznámil som tomu plénu, v ktorom sa to schvaľovalo, že na primátorov sa to nevzťahuje. Žiaľ bohu, ten primátor je tam doteraz, pretože naozaj sme nemali vhodnejšieho kandidáta. Takže komunálne voľby sme úplne drvivo vyhrali, úplne drvivo, tam z tých 36 sme mali asi 28 miest, niečo KSCĽ a SNS nič, v meste. Čo sa týka okresného mesta Žiar nad Hronom tam VPN s KDH utvorili tiež koalíciu, postavili za kandidáta bývalého prednostu Mariána Futáka, ktorý bol ešte z komunistickej éry ešte podpredseda ONV, potom my sme ho spravili predsedom ONV, vyhrali voľby aj v Žiari. V Banskej Štiavnici sme stavali tiež koalíčného kandidáta, ale vyhral to bývalý predseda MNV, terajší primátor Marián Lichner, ktorý je tam už asi 20 rokov.

Imrich Michalovský, Nová Baňa

Tak ja budem hlavne hovoriť o Novej Bani. V parlamentných voľbách sme tam postavili dvoch kandidátov za poslancov, už som tu spomínal pána Polca, ktorý bol aj v tom prípravnom výbore a druhým bol pán Olejček. Výber sme robili takým spôsobom, že prakticky zo všetkých tých kandidátov na celomestskej úrovni VPN z tých všetkých inštitúcií sme brali ako kandidátku, návrhy, tam to bolo jednoznačné v prospech pána Polca, s ohľadom na to, že on už od roku 1968 bol perzekvovaný a tvrdo. Bol pedagóg a bol vyhodený a v bani musel roky a roky robiť. čiže on to mal také strastiplné, toto sme všetko zohľadnili a dá sa povedať, že bez nejakých pripomienok bol za kandidáta. Druhým bol Olejček, ktorý potom neskoršie pracoval v KANe, to je Klub angažovaných nestraníkov, čo boli a ten mal tiež podobný osud. Jeho otec bojoval v československej armáde, v nejakom zahraničnom odboji, potom musel ujsť do Ameriky a tiež mal pohnutý život. Tiež sme sa teda na tom Olejčekovi zhodli. Maličký rozdiel je taký, že medzi tým, čo Fredo hovoril a ja, že samozrejme potom sme túto našu kandidátku premietli do celookresnej kandidátky, kde sa určovalo akési poradie a tam do Slovenskej národnej rady bol taký rozdiel, že Paučo bol na druhom mieste a na prvom mieste bol tento pán Polc.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

Ja som si spomenul na jednu zvláštnosť, keď boli mítingy na Novej Dubnici, k týmto voľbám, myslím tým do federálu a tak ďalej, tak tam za KDH prišiel Ivan Čarnogurský a medziiným tam padla aj otázka, či, neviem už kto to položil Ivanovi Čarnogurskému, či keď vyhrá KDH voľby, či pôjde do koalície s VPN. No tak ja osobne a všetci sme čakali kladnú odpoveď a on kludne povedal nie. Vtedy sa už ukázalo vlastne určité, by som povedal, vážne rozpory v celom tom smerovaní, povedzme týchto dvoch hlavných, vtedy demokratických síl, ktoré mali byť zárukou nejakého jednotného postupu. A on to takto povedal.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Keďže som bol v Nitre, kde sa stanovovalo poradie, rád by som spomenul takú zaujímavosť. Keďže sa začalo diskutovať o tom kto bude na ktorom mieste a podobne, a postupne to spelo k takmer nekonečnému sporu, prišiel niekto s nápadom, aby sme sa na to vykašľali, veď aj tak tých ľudí nepoznáme, a tak sa proste hodili do klobúkov čísla, vyťahovali sa mená a tak sa zostavila kandidátka.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Chcel by som len doplniť k tomu komunálne voľby Veľký Krtíš. V podstate rozhodlo to v neprospech nás, v neprospech VPN to, že doktor Amroš, ktorý bol asi 10 mesiacov za VPN, predseda MSNV, odišiel do Strany zelených a na poslednú chvíľu ohlásil kandidatúru a skončil v poradí tretí. Časť hlasov, ktoré sme mohli mať, žiaľ takto prepadli.

Boris Seryj, Martin

K parlamentným voľbám: je pravda, že ja som v tom čase robil v okresnej rade a kandidátku zostavovalo prakticky koordinačné centrum, ktoré si to nenechávalo ani schváliť na okresnej rade. Do Národnej rady bol zvolený Žingor. Zrejme hodne urobilo aj to meno, takže ten sa dostal potom za náš región, prakticky jediný, do Národnej rady. Vo Federálnom zhromaždení sme nemali za náš región nikoho, toľko zhruba asi k parlamentným voľbám. Komunálne voľby už boli trochu viacej prístupné širokému plénu členstva. A možno, že to bola práve chyba v tom, že vznikali rôzne spory, vznikali rôzne dohady, pri určovaní kandidátov, niektorí si zase budete pamätať, že ste chodili do Martina riešiť rôzne sťažnosti a rôzne spory, najmä ešte vtedy Balgavý chodil k nám. Z tých sporov v konečnom dôsledku došlo aj k rozkolu, že nás vo VPN zostalo 20 a zbytok bolo HZDS, takže tie spory nám trochu zablokovali aj tú činnosť okolo komunálnych volieb. Tam sme mali pôvodne dohodu urobenú s Demokratickou stranou, koalíčnú dohodou, s tým, že kandidátom na primátora bol člen Demokratickej strany, ten v tých komunálnych voľbách obsadil tretie miesto, ale už ako za Demokratickú stranu, pretože táto naša dohoda sa rozpadla práve tým, že okresná rada ho neschválila, naša VPN-kárska okresná rada, ho neschválila na kandidátku za primátora a tým pádom odstúpila Demokratická strana od koalície s nami a my sme na úplne poslednú chvíľu robili novú kandidátku a predkladali sme novú kandidátku, na ktorej som bol zhodu okolností ja na funkciu primátora, pretože nebolo koho. Nebolo na poslednú chvíľu ani možné niekoho nájsť. Tak nejako zaujímavé je, že to sa ešte vlastne vrátim k tej tvorbe tých kandidátok, že vtedy, za Slovenskú národnú stranu, bol najaktívnejší v našom regióne Móric, a ten dokonca prišiel raz za nami na okresnú radu a ponúkol nám spoločný postup v kandidátke. My sme to samozrejme odmietli, takže to len tak bokom, že bola aj takáto eventualita vytvoriť

s Móricom spoločnú kandidátku. Tieto komunálne voľby dopadli tak, že terajší primátor martinský Bernát, ktorý ako viete chcel kandidovať za prezidenta bol na druhom mieste za komunistom. On vtedy kandidoval za KDH a potom od tej doby ostával stále nezávislý, ešte aj teraz, v týchto posledných komunálnych voľbách. Takže on bol vtedy druhý a v ďalších komunálnych voľbách to vyhral a odvtedy robí primátora. Primátorom sa stal komunista, zhodou okolností riaditeľ Turčianskych strojární, alebo závodov ťažkého strojárstva v Martine, ten potom robil to prvé volebné obdobie, robil primátora.

Imrich Michalovský, Nová Baňa

Na obdobie po voľbách si veľmi dobre pamätám, lebo prakticky som bol pri všetkom, však nakoniec som bol aj na sneme v Košiciach, kde sme sa rozchádzali, kde prakticky vznikla tá platforma HZD, lebo oni vtedy hovorili pomlčka, za demokratické Slovensko, a bol som nakoniec aj na Ventúrskej, kde sme sa rozvádzali, to bola tá povestná noc, keď odišli mnohí a išli zakladať to v Ružinovce. Takže toto si pamätám, ale keď sa tu mám vyjadriť o regióne, o našom regióne, konkrétne, že ako sa zachovali ľudia v tom našom regióne, tak až na minimálne výnimky, to teraz myslím nie na okres, ale v Novej Bani, výnimkou bol práve len ten pán Sobotka čo som spomínal, čo tam vyskočil zo sedadla v Košiciach a povedal, že pán Mečiar s tým súhlasí, tak to bol môj kolega, ktorý odišiel do HZDS, a ináč neviem nikoho, len keďže tu nikto nie je zo Žarnovicka, tak viem, že jeden z tých, ktorý bol kandidátom na poslanca v parlamentných voľbách, inžinier Priesol, ten tiež odišiel do HZDS a tiež inžinier Šálka, to boli dvaja, ktorí zo Žarnovicka odišli a od nás odišiel tento jeden. Bol to jeden zo zakladajúcich členov VPN, čo sme dvaja začínali v Novej Bani, tak jeden z nás dvoch odskočil, áno, revolucionár. Nevie, či sa dotkneme tej otázky, keď sme sa ako na okresnej úrovni delili, čo sme ostali vo VPN pôvodnom a HZDS, vtedy si pamätám, že v Slovenskej národnej rade, tak tam to bolo na tri časti rozdelené, tam boli jedni, ktorí ostali vo VPN, potom boli tí, ktorí išli do HZDS a potom bola tá tretia skupina, ja to tak hovorím nerozhodných ešte, ktorí ešte sa nerozhodli, že kam budú patriť. A oni sa aj nazvali nejakou iniciatívou – hlas Iniciatíva stredú – a potom sme mali okresnú radu a bolo to v Žarnovici, to si pamätám ako dnes, tam sme lámali ten stred, aby si priklonil na našu stranu, a tak sa aj stalo, že sa priklonil na našu stranu. Nebudem ho menovať, lebo načo by som to robil, ale zostalo nás podstatne menej na okresnej úrovni, musím povedať, že z okresnej rady sme ostali štyria – Beči, ja som ostal, Jano Paučo ostal a Koleda. Zo Štiavnice nič, ostali sme štyria, mám taký dojem. Čiže tam sme utrpeli na okresnej úrovni, zhruba štyria zo sedemnástich, takže to bolo to bolestivé obdobie. Ale potom musím povedať, že boli takí, ktorí neodišli do HZDS, ale jednoducho odišli preč, niečo podobné ako Budaj vtedy v Bratislave, že odišli preč a potom po pol roku, to bol prípad Bohuša Vavrince, ktorý po pol roku, jednoducho sa vrátil do nášho košiara, lebo zistil, že tá politika, ktorú robíme my, to je to správne orechové, ako sa hovorí, tak sa vrátil ku nám a potom dlhé roky už s nami robil ďalej..

Alfréd Haško, Kremnica

Na tie udalosti, čo teraz kolega popisal, sa ja pozerám úplne inak a mám aj iné čísla. Kde je pravda? Je pravda to, že z pohľadu okresu sme mali rozlučovacím snem, kedysi v marci 1991 to mohlo byť a boli sme zastúpení proporčne podľa jednotlivých miest okresu. V okrese je 5 miest: Štiavnica, Nová Baňa, Žarnovica, Žiar nad Hronom a Kremnica. Z každého toho mesta, respektíve regiónu, boli v okresnej rade traja ľudia, čiže 3 krát 5 je 15. To je celkový počet okresnej rady za regióny, plus tam bol predseda, čo som bol ja, predseda okresnej rady

a Taši bol člen Republikovej rady, takže 17 ľudí bolo v okresnej rade. My sme vtedy naozaj, na výzvu Jána Pauča hlasovali o tom, kto sa kam pridá. Lebo Jano Paučo s Moravčíkom a neviem s kým ešte, v Bratislave, vytvorili iniciatívu stredú. Mne Jano telefonoval do Prahy, počúvaj ma, toto nemôžeme rozdeliť, VPN nemôžeme rozdeliť, vytvor tam skupinu, ktorá to scelí. To neboli nerozhodní, to boli tí ľudia, aspoň ja som to tak vnímal, to boli tí ľudia, ktorí sa pokúsia to ešte dať dokopy. Samozrejme trvalo to dva týždne a uhaslo to, lebo to nemalo žiadnu nádej. Pri tom hlasovaní to dopadlo naozaj tak, že štyria zostali vo VPN, ja som medzi nimi nebol v tej chvíli, asi štyria sme boli v tom strede, ktorí sa ešte pokúšali to zlepiť a ten zbytok nám odišiel. Čiže odišla väčšina, najmä preto, že tá väčšina, to bol celý Žiar nad Hronom, komplet. Z Kremnice dvaja sme ostali na jednej strane dvaja na druhej, Štiavničania, Ľudo Kaník s Oľgou Kuchtovou si už ani nepamätám ako sa vtedy zachovali, to neviem presne povedať, ale nemám ten pocit, že len štyria zostali pôvodní VPN. Všetci z HZDS, ktorí išli do HZDS, boli pôvodní revolucionári, boli to oni, ktorí s nami začínali od začiatku a potom postupne sa k nim nabaľovali ďalší a ďalší ľudia. Musím však povedať jednu vec, že títo ľudia, ktorí odišli do toho HZDS nemali významné funkcie ani na úrovni okresu. Nemali, naozaj nemali, viedla ich pani Romanovská a Julo Minka, ktorý bol síce poslanec Federálneho zhromaždenia, ale bol radový člen okresnej rady, my sme mu ani funkciu nedali, lebo sme ho poznali a Romanovská nám varila kávu. Potom sa stala poslankyňou Národnej rady za odmenu v roku 1992. Takže asi takto to vyzeralo z nášho pohľadu, že naozaj to boli ľudia, ktorí bažili po moci, boli pri revolúcii od začiatku, a my sme po tej filtrácii tých ľudí za jeden a pol roka zistili, že nemusíme ani za nimi ťuťovať, keď odišli. Neľutovali sme, ale doplatili sme. Ich motívom bolo možno to, že to boli to ľudia, ktorých sme už nepúšťali do rozhodujúcich funkcií a to im asi chýbalo.

Imrich Michalovský, Nová Baňa

Ja si v podstate tiež myslím, že to bola osobnosť Vladimíra Mečiara, lebo mnohí z týchto ľudí viem, že boli nadšení Vladimírom Mečiarom a možno po určitom časovom odstupe to aj oľutovali, ale možno, že im už bolo nepríjemné sa odtiaľ odčleniť, alebo podobne. Ale ja si myslím, že veľmi veľa ľudí išlo hlavne kvôli Mečiarovi.

Júlia Krpelanová, Prievidza

Delenie VPN z môjho pohľadu. Situácia v spoločnosti bola zlá. Nehýbala sa ekonomika, všetko akoby zamrzlo. Bol chaos. Každý na niečo čakal. Aj tí, ochotní uťahovať si opasky, boli nespokojní. Vznikla Trnavská iniciatíva, ktorej sa potajme zúčastnila Ľubica Gálisová. Rozoberalo sa to na mestskom zasadnutí VPN. Nie všetci tomu rozumeli, čosi sa kulo! Nastúpil mimoriadny Topoľčiansky snem. Po návrate delegátov z Topoľčianskeho snemu bol Okresný hodnotiaci snem. Z 25-člennej okresnej rady sa mal každý otvorene vyjadriť, kto je za pôvodnú platformu, a kto prechádza k Mečiarovi. Predniesla som svoju hodnotiacu správu a dozvedela som sa, že som fuj židovka, gálovka, atď. Sama som zostala na pôvodnej platforme, pretože títo ľudia boli pre mňa čitateľnejší ako všetci ostatní ktorí sa zrazu ocitli po rýchlo vytvorených kluboch na okresnom sneme. Zúčastnili sa ho aj hostia z Bratislavy. M. Kováč ma mylne informoval, že mňa má na Košický snem delegovať Bratislava, hoci v TV bolo povedané, že okresné snemy majú delegovať aj zástupcov pôvodnej platformy. Po búrlivom okresnom sneme vyšla informácia v miestnych novinách, že z 25-člennej okresnej rady iba Krpelanová sama zostáva na pôvodnej platforme. V meste to vrelo, pod okná nám chodili neznáme postavy, a neboli toprepadlíci z posledných lavíc! V noci mi zazvonil brat a zakričal: „Nie si sama, už sme dvaja“. Na sneme v Košiciach som rozprávala s Milanom Kňazkom. Pýtala som sa ho, či sa situácia nedá zvrátiť, že nie je rozumné sa trieštiť, apelovala

som na jeho cit, spomínali sme začiatky, slzili, potom prišiel pán Filkus so slovami: „Milan pod', musíš niečo podpísať“. Ľudí okolo Mečiara hnali osobné ambície a túžby povzniesť sa hore.

Július Hrala, Komárno

No, ja by som to, niektoré veci videl trochu inak, teraz poprosím, aj čo boli manažéri, čo so mnou už koncom prvých tých víťazných volieb a potom ďalej išli, aby sa rozepamätali na niektoré veci, lebo v niektorých menách a tak ďalej, mám tiež nie celkom jasno. VPN Bratislava vybuďovala dosť silnú skupinu manažérov, ktorí sa v politickej práci veľmi dobre zdokonalili. A teraz nastala taká vec, že urobili na nás nátlak, že musíme rozviazať pracovný pomer so svojimi zamestnávateľmi, čiže ja s lodenicou. Ja som sa poškriepil osobne s pánom Ondrušom, a povedal som, tak idem od politiky preč. Ja si proste nerozviazem, ako nastalo pracovný pomer s lodenicou, ja u vás budem robiť, budem robiť všetko, pre mňa je hlavná moja robota na mojom bývalom pracovisku. No a z ničoho nič, naraz, teraz sa rozepamätajte, pred Vianocami, 41 bezo mňa, ľudí dostalo výpoveď od pána Flamíka. Čiže títo ľudia sa dostali na ulicu, a na poslednom sedení, centimeter neviem, my sme medzi sebou manažéri komunikovali stále, telefón sme mali a tak ďalej, proste celé Slovensko. A teraz, Horský odišiel, skončili sme to posledné sedenie, kde nám oznámil toto a tamto, predtým sedením ešte kričal, že ako sme silní, všetko vyhráme lebo my sme tí najlepší na VPN. No a teraz ako sme tam ostali, teraz sme sa rozhodli, hovorím nie za seba, za všetkých áno, akože spolu rozhodli, s niektorými vecami som nesúhlasil, rozhodli, že zvolíme si troch ľudí, ktorí pôjdu jednať s Flamíkom. A budú trvať na tom, aby neboli prepustení. No a teraz, samozrejme s týmto sa neuspelo a tu bolo 42 alebo 41 silných ľudí vo VPN nespokojných. Pán Bauman sa rozhodol vytvoriť, že vytvorí s tou trojicou, keď neuspeli, platformu. Táto platforma hľadala svojho vodcu. Vodcom mal byť Mečiar, Mečiar silná osobnosť a tak ďalej. Podľa informácií od Baumana, dlho to Mečiar nebral. Pred Topoľčianskym snemom, nejako tak, niekedy vraj o pol noci súhlasil, že on sa postaví na čelo tejto platformy. Ešte pred Topoľčianskym snemom mi v noci o pol dvanástej telefonovali, že Mečiar to berie, aby som sa pripravil a aby som sa k nim pridali. Keď som vchádzal na Topoľčiansky snem, Bauman stál vo dverách a pýtal sa, Julo kde sa pridáš? Ja hovorím, že zostávam kde som bol, ja nesúhlasím, ja som taký typ, čo rád buduje, no nerád búra. Takže takto sme vchádzali na ten Topoľčiansky snem. Na Topoľčianskom sneme už viete čo bolo, Flamíka to stálo život politický, jednoducho nebol zvolený, tam útočili na niektoré ďalšie mená, ktoré sme lobovali južné okresy, čiže my sme tam, tak ako KC komunikovalo, aj my sme medzi sebou komunikovali. Dokonca cez prestávku snemu sme s zhlukovali do všetkých takýchto skupín a medzi nami to lietalo, proste čo ako sa chceme rozhodnúť. No takto skončil snem. To už ďalšie čo tam bolo viete, vystúpenie jedného, druhého, vedľa mňa sedel Langoš, ja som napríklad nevedel, neviem prečo, ja som Langoša odhadoval na tom Topoľčianskom, že bude za Mečiara, tak som sa potešil, tak sme sa na seba dívali, že hlasuje ako ja a že ostal vo VPN. Medzitým Kňazkov nešťastný rozhovor v tej televízii, proste to, čo narobil ten rozruch, ja som mu to raz strašne vyčítal a on povedal, že sa vrátil z Prahy a nič nevedel, ale ho Mečiar oklamal, no nevedí o tom nebudem hovoriť. Samozrejme, doma, tá ŠTBáčka, čo som už hovoril raz, Ľuba Horváthová, tie neboli na sneme ako delegáti, poslali podporný telegram Mečiarovi, proste že ho podporujú a tak ďalej. My sme prišli domov a oni hneď nám povedali, že v našom mene poslali. My sme sa strašne rozčúlili, ako sme mali ten náš výbor ako zasadol, sme sa rozčúlili a povedali sme, že akým právom dvaja – traja ľudia posielajú telegram v mene nášho okresného výboru. Na to oni povedali, že sú oslnení Mečiarom a oni ostávajú tak. Tak sme si zasadli. Ešte predtým, než sme vedeli ako to dopadne na Slovensku, hneď asi na druhý – tretí

deň Topoľčianskeho snemu sme si zasadli a som sa opýtal, lebo ja som to viedol, vieme takto spolu pracovať? Nech každý povie áno alebo nie, žiadne dôvody, len aby sa to neľahalo. Tak sme to pekne povedali, skoro každý povedal, že nie, nie a nie. Dobré, čo budeme robiť, tak sa rozdelíme. Tak sme sa rozdelili asi v tom pomere, že sedem ľudí – to je Tarabčíková, Horváthová, Bugarová, Výboch, Editka druhé meno jej neviem, Macho, tí prešli akože do tej Mečiarovej platformy. Ostatní, a chvalabohu, u nás v okrese, ako samotné tie organizácie, čo boli dedinské, mestské, a tak ďalej, ani jedna neprešla. Čiže, boli to síce harcovníci, ktorí začali s revolúciou, všetci ktorí prešli, ale oni potom museli budovať vlastne tú organizáciu HZDS a v našom okrese HZDS nikdy nebolo silné, to je taký špecifický okres, tam nikdy nebolo silné. Ešte som tu niečo chcel dodať pre tú zaujímavosť, že ako sme sa rozdelili, tak hneď sme si rozdelili aj financie. Hneď sme rozdelili aj medzi sebou funkcie, dali sme si názvy hovorcovia a hovorcom VPN som bol ja a hovorcom tej ešte nenazvanej HZDS, ale už predzárodok HZDS, bola Ľubica Horváthová, ktorá sa potom neskôršie rozišla s Mečiarom, na neho veľa nadávala, ale nevádi, takto to išlo. Na Košický snem sme išli už za svoje peniaze, lebo hneď sme si rozdelili aj pokladňu.

Jozef Kováč, Bytča

Ja by som sa v tej spomienke sústredil iba na to zlomové zasadnutie v Bratislave. Do Bratislavy som ešte odchádzal s takými zmiešanými pocitmi, nevyhraneným postojom a názorom a mal som tú česť to zasadnutie sedieť za takou skupinkou, kde bol Kňažko, Mečiar, Húska a celá táto partia, a fakticky a až tak akoby v priamom prenose som skoro s otvorenými ústami počúval, čo tí ľudia sa tam dohovárajú a o čom sa bavia a ako komentovali vystúpenia jednotlivých aktérov. A môžem povedať, že to bolo také pre mňa zjavenie tej reality, keď som tých ľudí videl osobne, nebolo to nejakým spôsobom zinscenované, bavili sa za tie hodiny úplne slobodne, tak tam som postupne na tomto zasadnutí si vytvoril taký celkový obraz a myslím si, že keď som sa vrátil do Žiliny na okresnú radu, a riešili sme túto situáciu, tak si myslím, že som mal úplne jednoduchý jasný a trvalý postoj. Tento postoj som samozrejme v tej okresnej rade tlmočil. Bolo to 5. marca, na Jiráskovej, neskôr Ventúrskej, kde teda tieto okolnosti výrazne ustálili môj postoj, ktorý som sa snažili vehementne tlmočiť na okresnej rade v Žiline. Malo to myslím aj taký pozitívny dôsledok. Paralelne s tým sa diali veci, ktoré som nevnímal celkom presne, pretože tá druhá strana pracovala takým spôsobom, že získavali ľudí, ktorí neboli priamo v kľúčovom postavení v okresnej rade a celková bilancia bola taká, že z tej 15 – 17 člennej rady napokon odišli 4 – 5, teda podstatná menšina a tú platformu ZDS tvorili ľudia, ktorí neboli bezprostredne v okresnej rade, ale objavovali sa a pracovali v nejakých epizodických úlohách. No a takto sa tam postupne sformovala nejaká skupinka – Vráblová, Jaroš, Bátor, Turčíková, Pauček, Mosor, Šurina. Jaroš ten áno, samozrejme, v tom čase to bola jediná taká viditeľnejšia figúrka, ktorá sa takto angažovala, takže naša okresná rada žilinská si ustála túto situáciu a potom myslím si, že to už jasne gradovalo k tomu odporu voči týmto ľuďom a mali sme celkom natvrdo vyjadrené postoje. Vyrokovali sme nejakú skupinku, ktorá sa starala o rozdelenie. Bola poverená okresnou radou, taká trojčlenná skupina, ktorá vyjednávala o rozdelení majetku a tých ďalších záležitostí, takže tam to prebehlo vcelku kultivovane. Nebol, pokiaľ si pamätám, nejaký osobitný režim v podobne nejakého oficiálneho spoločného snemu, ale konalo sa to takým spôsobom, že z jednej aj druhej strany boli poverení ľudia. Dokonca sme si popriali navzájom, aspoň teda ja, keď som s nimi rokoval, ďalšie úspechy, a že v prípade keby sa chceli vrátiť, tak budeme radi. Ale myslím, že sa to nestalo a keď získali taký väčší vietor do plachiet, tak potom už to ich pôsobenie bolo dosť tvrdé a arogantné, a potom po parlamentných voľbách v roku 1992, tak nám to už postupne spočítavali. Ale u nás to prebehlo pokojne, nie veľký úbytok, aspoň nie funkcionárov okresnej

rady, a myslím si, že tí čo teda takým pirátskym spôsobom komunikovali poza chrbát oficiálnych orgánov, tak tí sa nemali už ani chuť potom vrátiť.

Karol Honner, Žilina

Ja som v tom čase bol vo Federálnom zhromaždení, takže ja som to sledoval len pri návštevách a to, čo sa dialo s rozdelením, to som zažíval vo Federálnom zhromaždení a to boli zaujímavé veci. Ale vrátim sa k tomu, Ivan Jaroš bol z rodiny policajta, ktorý bol dosť činný v Komunistickej strane, pochopiteľne, ako policajt a on si zobral agendu výmeny postov v tejto silovej zložke. My sme ho tam navrhli, on prišiel medzi nás zo začiatku a sme považovali jeho za kompetentného, že má blízko k tej téme. Pani Vráblová, to bola slobodná žena, pomerne pohľadná, ale prejavila sa potom ako tvrdá mečiarovka a ona aj dosiahla vysoké posty u Mečiara. No a tí ostatní, to boli povahovo takí, ktorí sa necítili byť využití u nás a preto tam prišli. A jeden taký militantný člen našej VPN bol z Rajeckých Teplíc a toto bola tá skupina. Keď už hovoríme o tých pocitoch, že ako sa to teda delilo a aké som mal ja na to názory, tak samozrejme, že sa to organizovalo vo Federálnom zhromaždení, v našom poslaneckom klube, kde hlavným aranžérom bol Roman Zelenay. Ten to tam rozbúral a ďalší takí spiritus agents boli Soboňa a Vicen. Zelenay mal úlohu nás rozbiť, bol veľmi v tejto veci zaangažovaný. No a Milan Čič. Keď chceš sedieť v politike a mať úspechy, sleduj, čo robí Milan Čič a to sa mi potvrdilo. Milan Čič v tom období váhal a cez prestávku som s ním sedel v tej jednej zasadačke a vravím, Milan, čo ty na toto hovoríš a on hovorí, vieš ja tomu Mečiarovi moc neverím, mne sa to nezdá, on je taký vulgárny, ale povedz mi, čo mám robiť, keď títo mladí zasrani – to myslel tých, čo mali 30 a málo nad 30 – ktorí Milanovi Čičovi celkom natvrdo toľko razy vmietli do očí jeho minulosť. A že ja rozmýšľam, či mám zostať tu, ja by som aj medzi vami ostal, ale čo, keď sú tu takéto pomery. Druhý raz sa prejavil Milan Čič keď sme boli v Košiciach, rokovanie nebolo ešte skončené, už to gradovalo, zhodou okolností som bol na chodbe a Milan Čič sa poberal domov. A vravím, Milan a ty kde ideš, preboha, veď ešte to neskončilo. Ale vieš, mňa sem doviezli autom, ale mňa strašne bolí chrbtica, ja musím ísť vlakom. Nevidíš, čo národ chce, takto asi takto bolo chápané to rozdelenie a pohľad na VPN. Teda aj tí, ktorí s nami boli, nakoniec zistili, že tá VPN, ktorá zostala, že tá je nanič a treba ísť za tým svetlým vzorom, Vladimírom Mečiarom.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

No, my ako mestská organizácia sme tieto problémy na úrovni federálu alebo vôbec tých vyšších miest koordinačného centra nemali, to skôr išlo cez okres, pán Guniš bude o tom hovoriť. Pokiaľ ide o našu VPN a vznik HZDS a rozštiepenie, tak sa to odohralo zaujímavovo. Proste už v tom období, keď teda už to bolo ako zjavné, tak sa na jednom našom stretnutí, niekedy v marci alebo apríli, neviem presne, skrátka keď už Mečiar sa oddelil aj s Kňazkom, prišiel medzi nás na naše zasadnutie VPN Stanislav Neubauer. Oznámil mi - pán Šušaník, ja som zástupca HZDS a ja som prišiel s vami dojednať rozdelenie majetku. A hovorím, akého majetku? No však predsa máte nejaký majetok a tak ďalej, tak my si z toho nárokuje polovicu. A hovorím, milý pane, my žiadne peniaze sme od nikoho nedostali, my máme svoj fond, ten fond vznikol z nejakých príspevkov, teda nemáme sa o čo s vami deliť a nemáme s vami o čom ďalej rokovať. Ja neviem ako on potom ďalej išiel na úroveň okresu, to možno pán Guniš potom povie, skrátka takto vznikli a tak sa to vytvorilo. Pokiaľ ide o zoznam ľudí, ktorí od nás odišli práve z toho základu, keď sme to vytvorili, tak musím povedať, že od nás prakticky z celého výboru odišiel len jediný muž inžinier Bulko František, zhodou okolností bol to môj najbližší spolupracovník, už v rokoch tiež človek, so mnou z fabriky, seriózny inak, ale proste prepadol tomu a tak ten odišiel a inak celá tá naša skladba ako bola zostala

tam. Takže po tej stránke sme my problémy nemali, aj keď samozrejme sa to dotklo nášho poslaneckého zboru, z osem ľudí, ktorých sme mali u Horta ako primátora, tak piati odišli. To bolo dosť pravda. Zaujímavé tiež bolo, že neprišli títo ľudia, takto to vznikalo, ja neviem ako sa oni združovali, neprišli na nejaké sedenie, však sme sa stretali, kde by povedali, pozrite sa, máme takéto výhrady, máme toto proti vašej činnosti, a toto chceme, nič jednoducho zrazu sme zistili pri hlasovaní, že sú za nejaké HZDS a nedalo sa s nimi už ďalej hovoriť, odišli, tak odišli. Takže toto sa nejakýmto spôsobom vytvorilo a tento Neubauer, o ktorom hovorím, tej sa aj vlastne stal predsedom tej skupiny HZDS. Dlhý tam nebol, zrazu sme zistili, že na čele je niekto iný a to už prišli iní ľudia, inžinier Slavkov, Eva Antošová sa už tam angažovala, inžinier Vrábel.

Martin Hrnčiar, Poprad

U nás situácia bola celkom dobrá, pretože u nás tá revolúcia na okresnej rade prebehla o rok skôr, v roku 1990 cez leto. Takže my sme sa vlastne zbavili týchto zlatokopov už v roku 1990. Na jar 1991, keď prišlo vznik HZDS tak z okresnej rady v podstate neodišiel nikto. Odišiel jedine Alfonz Zoričák, to bol za nás poslanec v Slovenskej národnej rade. On nebol priamo členom okresnej rady, ale zúčastňoval sa zasadania. Ja som ho stále pokladal za slušného človeka, podľahol kúzlu Mečiara, a odišiel. Inak celá okresná rada ostala tak ako predtým. Ešte jednu vec, málo sa spomína na tú republikovú radu, keď Mečiar vstal a odišiel do Ružinova založiť HZDS. Oni boli pripravení na to, oni nás mali rozdelených. My sme v podstate, neviem kto ako sa na to pamätá, ale my sme v podstate vedeli, kto vstane a odíde. To už bolo vtedy skoro jasné, hej, a oni si nás rozdelili, že kto koho bude prehovárať a verbovať aby odišiel. Mňa vtedy prehováral Roman Zelenay, Jano Budaj a Eva Bartošová z Michaloviec taká blondína, keď sa na ňu pamätáte. No títo traja ma spracovávali a lámali ma tam na chodbe, aby som odišiel a mne to bolo jasné od začiatku, že ja tam nemám čo robiť, ja som nešiel po žiadnych funkciách, ani po moci, takže mne to bolo jasné.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

Podobne ako v Poprade, aj v Humennom ten vnútorný nejaký rozkol vo VPN nejakýmto spôsobom vyvrcholil v súvislosti s komunálnymi voľbami. Takže v čase, keď sa Milan Kňažko objavil na televíznej obrazovke, a vtedy nás tak všetkých dosť zdezorientoval, tak okresná rada v Humennom hneď na druhý deň dala vyhlásenie, že nesúhlasíme s jeho vstúpením. Samotné HZDS vzniklo z týchto – ja si naozaj myslím, že to boli v prvom rade ľudia, ktorí nemali uspokojené svoje osobné ambície - a HZDS si založili v Snine a ani nie v Humennom. Na to teda v Humennom priestor nebol. Iná bola verejná mienka, ktorá potom, keď prepuklo, že ja som sa postavila proti Mečiarovi, tak naozaj treba povedať, že tá nálada bola veľmi proti nám. Bola to veľká revízia našich vzťahov s okolím, kde som si myslela, že je veľa ľudí, s ktorými vysielam na rovnakej vlnovej dĺžke a zistila som, že to tak nie je. Že som mala mnohých kamarátov a odrazu som ich stratila. Boli to útoky aj na mojich najbližších, rodičov, kde napríklad moja mama musela odísť zo Zelovocu z rady, pretože jej ľudia vykričali, že si mysleli, že sme poctivá katolícka rodina a s jedným židákom sme sa dali do partie a podobne. Takže to patrí k tomu, myslím, že to nie je ojedinelé čo ja hovorím, že ste to všetci zažili v tom svojom mikrosvete, kde ste sa pohybovali a doteraz to tu nezaznelo, takže treba hovoriť aj o tomto, že to bola praktická skúsenosť z toho, že sme sa kdesi zaradili.

Bohuslav Beňo, Veľký Krtíš

Začnem od Trnavskej iniciatívy. Ak sa pamätáte, Matejka vyhlásil, že zakladá pravicovú platformu, podľa Klausa, že vo VPN chýba pravica, že Gál a Flamík sú ľavičiari, alebo ľavicovo viac orientovaní a je potrebné založiť takúto viac pravicovo orientovanú a tým pádom budeme pragmaticí a takéto reči. Kopa ľudí o tom vôbec nevedela. Dozvedel som sa o tom na poslednú chvíľu od okresného volebného manažéra. Preto som tam aj išiel a tam som videl, že kopa ľudí tam nie sú priatelia Matejku. Ale tá kritika, ktorá narastala voči KC, časť sa dalo povedať, že je opodstatnená, a časť sa nedala povedať, že je opodstatnená, to bolo tak, že ktosi si prihrieval pomaličky polievocku a my sme to zistili dosť neskoro. V podstate v tej Trnave, k čomu došlo. Uprostred toho sedenia bola prestávka, vyšli sme na prestávku a Rádiožurnál oznamoval, že Trnavská iniciatíva vyslovila nedôveru vedeniu v KC a tak ďalej. Proste tam boli veci dopredu pripravené. No nato Slafkovský a my, čo sme tam ešte zostali, sme im povedali páni, toto je vopred pripravená a naaranžovaná záležitosť, to nemá nič spoločného s tým, čo ste tu vyhlasovali. A odišli sme preč. Následne na to, asi snáď týždeň – dva, prišiel Arpád Matejka na svojej bielej 613-tke do Banskej Bystrice, kde zvolal všetkých zástupcov stredoslovenského kraja a kde nám veľmi dôverne oznamoval, ako mu Jano Budaj radí s Ondrušom nerokovať, oddaľovať, vyčkať a potom dal za to hlasovať. No skoro spadol z nôh, keď sme boli väčšina proti nemu. Vytackal sa, bol belší ako tá jeho úradná 613-tka a prášil naspäť do Trnavy. Tam som vedel, že v tom má prsty definitívne už aj Jano Budaj, ale čosi sa deje už aj iné. No a ono sa to potom postupne stupňovalo, gradovalo, ja som bol vtedy členom republikovej rady, tých 19 čo nás tam vtedy bolo, takže som dostatočne ľudí mohol informovať, čo sa deje, pretože u nás sa pridala k Mečiarovi tá skupina Obroda, ktorá sa pred voľbami stala, akože prihlásili sa k VPN, časť z nich aj bola a títo starší páni veľmi radikálne vystupovali. Až tak, že pokiaľ niekoho otec bol komunistický funkcionár, tento vo VPN nemôže byť. Tak som povedal, že toto je čo za debilina, pretože čo tu za maniere zavádzate, hodnotíte ho podľa toho, čo robil, ak má 26 rokov, tak nespájajte jeho, s tým, čo robil jeho otec. Čiže oni nám takto pár ľuďom znepríjemnili životy a sami odišli z VPN. A žiaľ bohu, na lep im sadli aj niektorí naši z VPN, že musia byť radikálni, a takto sa to začalo kryštalizovať. Preklopilo sa to potom do toho ďalšieho roka, však viete, čo vystúpil vtedy Kňazko a Mečiar, my sme zahlasovali, že odvolať z vlády. Došiel marec, musím povedať jednu vec, že kto sa zúčastnil tej republikovej rady 5. marca, musí s úžasom skonštatovať, keď sa dozviete, že čo všetko sa povedalo médiám, keď sa dobre pamätáte. Fero Mikloško vytiahol všetko to, čo na verejnosti nepovedal, Fedor Gál vytiahol faxy pánovi predsedovi Mečiarovi, ktoré sa posielali na úrad vlády, aby sa zúčastňoval zasadania republikovej rady, kde on tvrdil, a najmä jeho sekretárka pani Nagyová, že sa robí zákulisná politika, že ho nikde nepozývame, hovorilo sa o tých zväzkoch ŠTB, no všetky tieto veci sa vytiahli. Na druhé ráno som o tom nenašiel v novinách nič, okrem Sme, neutrálnu správu a povedal som, tak sme prehrali. Definitívne sme prehrali, toto je už nezvratiteľné. Média urobili obrovskú chybu.

Rozdelili sme sa a v podstate väčšina ľudí zostala za VPN, menšina za HZDS a z tých pôvodných len skutočne pár ľudí odišlo a tým sme to definitívne skončili. Mená, snáď by bolo zaujímavé zachytiť to, kto ostal vo VPN. Okrem mňa pán Alexander Iléš, pán Eugen Káder, pani Vlasta Nitscneiderová, Ing. Marián Povrazník, MUDr. Anna Bomborová, Ing. Pavel Čižmár, pán Ján Oravec, Ing. Dušan Mihaleje, Ing. Ladislav Andrášik. Tí čo odišli do HZDS boli najmä z Obrody, Milan Benčok, Ľudovít Kráľ, Karol Šoóš, s nimi pán Demuš, pán Stamen Cvetkovič a MUDr. Rigo. Ďalej sme už fungovali bez nich.

Rastislav Diovčoš, Trnava

V podstate môžem potvrdiť to, čo tu odznelo, že to prebiehalo takto. Trnava, a okresné centrum, to boli vlastne Trnavčania a dvaja zástupcovia Piešťan, ktorí prichádzali na okresnú

radu. Keďže ja som už bol v tom čase v parlamente, priebeh jednotlivých okresných rád som nemohol sledovať, ale vedel som, že vždy existovali zásadné rozdiely medzi Piešťanmi a Trnavou. Piešťany boli vždy tak demokraticky naladené, ale Trnava, to bol Matejka, Kabát a podobní so svojimi názormi, tlakmi a cieľmi. Začala pôsobiť Trnavská iniciatíva. Vtedy som síce ešte na trnavskú VPN-ku chodieval, ale to sa už so mnou prakticky nikto nechcel baviť, robili si už totiž svoje.. Môžem potvrdiť, že to pani Lacušková, už nebohá, ako bývalá redaktorka, zabezpečovala všetky tieto veci týkajúce sa spomínanej prípravy, všetky hlásenia. Ale to všetko sa ku mne dostalo len akosi pomimo z tých telefonátov a podobne. Jedného dňa, z ničoho nič som prišiel do kancelárie a našiel som dvere zamknuté. Vyskúšal som kľúč a ten nepasoval. Vymenili zámky, mňa vyhodili, nevpustili dovnútra a viac sa so mnou nebavili. A vtedy začal ten útok na moju mamu, útok na mňa, nepriamo na moju ženu . Keďže Mikuláš Fehér sa pridal na stranu Arpáda Matejku, začali zasa mítingy. Piešťanci boli vlastne v pohode, lebo tam ich bola väčšina, nie som si istý ani tým, či od nich vôbec niekto išiel do HZDS. Ale v Trnave odišli úplne všetci. Keď som prišiel do výboru, v najväčšom výbore Národnej rady, národohospodárskom, som zostal jediný, všetci ostatní odišli k HZDS.

Vladimír Oktavec, Trnava

Môžem doplniť a zodpovedať tú otázku, že čo to boli za ľudia, či revolucionári, alebo VPN-kári a aká bola ich vlastne charakteristika. Ako som už v inom bode spomínal, tak revolúciu do Trnavy vlastne priniesli divadelníci. V divadle niekoľko týždňov to potom fungovalo, dokonca divadlo zastrešilo aj študentov, pretože v Trnave boli študenti vysokoškolski takí ustráchanjší, zrejme preto, že ich tam bolo menej ako v Bratislave. Ale čo môžem povedať, že po prvom veľkom námestí na druhý deň doobeda prišiel do tohto centra v divadle človek, ktorý takým zvláštnym spôsobom podával ruku, predstavil sa ako Arpád Matejka a povedal, tu som a som pripravený ísť do toho a pomáhať. Na jednej strane som bol nesmierne rád a na druhej strane som mal nesmierne obavy. Nesmierne rád som bol preto, lebo to bola taká vlastne širšia legitimizácia toho hnutia začínala, každá ruka bola proste dobrá. A druhá vec, mal som obavy, pretože od prvého momentu bol trochu iný ako my. My sme boli takí tí Havlovi chlapi, takí tí idealisti, že nepolitická politika a tak a toto bol človek, ktorému bolo od začiatku jasné, tuto sa nehráme o fazuľky, tuto sa ide bojovať o moc. My sme vtedy rozmýšľali, či môžeme žiadať zrušenie štvrtého článku ústavy a on už mal všetko jasné. Čiže je pravda, no kde ho zaradiť? Medzi revolucionárov? No tak bol to prvý mimo týchto divadelných kruhov, ktorý prišiel ešte pred Julom Brockom, za tú neoficiálnu podzemnú cirkev, prišiel sa takto ponúknuť. Karol Kabát, druhý čelný predstaviteľ Trnavskej iniciatívy tak isto prišiel o pár dní neskôr, s petíciou, s podpismi, bol čelným predstaviteľom VPN-ky v Pozemných stavbách a tiež tam vlastne tak odvtedy začal, už aj v tom divadle, tak aktívnejšie a pripravovať si tú pozíciu a vlastne to prevzatie moci, potom keď vlastne VPN odišla z divadla a začala fungovať ako politická sila alebo ako čo to bolo. Takáto historická charakteristika tých ľudí a ešte, že čo bolo za tým, čo ich k tomu viedlo. No uvedomme si jednu vec, ktorá tu asi nebola ešte povedaná, Trnavská iniciatíva bola politická záležitosť, ale bola to ešte Trnavská privatizačná skupina, ekonomická záležitosť a tie mená ale boli tie isté. Takže ja by som poukázal, alebo teda videl to v tom, že to bolo o peniazoch.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Takže najprv rekapitulácia, je po voľbách v roku 1990 a Orava zažila svoje hviezdne chvíle, aspoň z pohľadu VPN. Mali sme federálneho poslanca, ja som mal mandát v SNR a vtedy som presvedčil aj Miňa Roubala, že on ako federálny poslanec by nemal šéfovať Oravskej VPN, lebo nebude mať čas, predsa len to je voľákych 800 kilometrov. Vtedy vlastne túto

funkciu šéfa Oravy prebral Milan Kraus, na Hornej Orave to zastrešoval Fedor Petrovič, a tú dolnokubínsku oblasť prevzal oficiálne Jano Bencúr. V podstate my sme nemali nejakých platených ľudí, alebo manažérov, alebo aktivistov, volebnú kampaň s nami robil Miloš Huba, naši kamaráti dobrovoľníci, chvíľu pre nás robil Števo Klimek, ale keďže sme ho vychovali dobre, tak ho stiahla Bratislava. Čo sa týka nejakých priestorov, tak sme sa posunuli z budovy Národného frontu najprv na Hviezdoslavovo a potom do prístavby okresného úradu. Ale to nebola ani tak kancelária VPN, tam bol veľikánsky nápis poslanecká kancelária a bola platená z Miňových a mojich peňazí, takže o nejaké majetkové a ďalšie spory sme ani v budúcnosti nemali problémy. Čo je ale zaujímavé, sme obsadili nejaké posty, spomínal som toho Janka Bencúra, že stal sa okresným prednostom, ale VPN, alebo ľudia, ktorých nominovala VPN, získali sme Úrad práce, to bola inžinierka Milka Jezná, Gaba Hubová z nemocnice, obsadila potom to bola Správa sociálneho zabezpečenia, bol tam Števo Jány, ktorý vyhral legálne konkurz na šéfa školskej správy, v nemocnici bol Ďuro Štefek a tak ďalej, takže relatívne ľudia, ktorých sme my nominovali, sa uplatnili a v tej štátnej správe dostali svoje pozície a miesta. A keď sa potom bavíme aj o tom, aj tí pôvodní ľudia, čo som čítal tú prvú dvanásťčlennú zostavu, ak od nás odišli, tak jedine do KDĽH alebo takto podobne. Keď som hovoril, že vrcholná doba, tak spomenie jednu akciu, ktorú mi nedá nespomenúť, tak to bol Deň zmierenia, deň pred 1. novembrom sme mali Václava Havla, federálneho prezidenta, v Dolnom Kubíne. To bola jedna neskutočne dobre pripravená akcia, sme tam vtedy odhaľovali pamätnú tabuľu našim židovským spoluobčanom, a myslím, že to bola vynikajúca akcia. A teraz povedzme, že je už ten rok 1991, už sa to rozbieha. Ja som o tých problémoch medzi manažérmi a vzťahmi nejakými úradníckymi nevedel a ani ma to netrápilo. Relatívne často som bol v Bratislave a tiež som niekedy frflal, že sedím v parlamente, z toho Župného na Ventúrsku, nebolo ďaleko, ale tiež niektoré informácie mi ulietali. Neraz som bol nahneváný, keď niektoré veci som sa dozvedel od kolegov KDĽHákov, že toto sa dohodlo na koalície, alebo prišlo niečo z ministerského. No a teraz budem hovoriť o tých kľúčových udalostiach, čo sa stali a čo sa nestali. Ono to vlastne odštartovalo to Kňazkove vystúpenie. To bol ten viditeľný prejav a na to potom zasadal jednak poslanecký klub, a tam bola otázka, že čo s tým. No my sme mali istá skupina dosť jasno, a keď hovorím istá skupina, tak tam by som asi zaradil Vlada Sládeka, Maroša Krajčoviča, Mira Ondruša z Košíc. Kňazka odvolať. Vôbec sme mali niekedy s Kňazkom problémy, lebo sme nevedeli, či je viacej federálny poslanec alebo slovenský minister. Naviac niektoré jeho ťahy boli dosť divné. Tak isto, nebol problém, čo sa týkalo Mečiara, nám už vtedy niektorým Mečiar vadil ako predseda slovenskej vlády. Jeho štýl predsedovania sa mne ako človekovi a ani ako právnikovi nepáčil a dokonca ma nahnevalo, keď som sa dozvedel dodatočne, že už na jeseň v tom roku 1990 Abdikovať chcel, len jednoducho vedenie VPN mu to, no vtedy bol za medvedmi a tak ďalej, keď sa nejako aj bojovalo, vtedy ho aj prehováral Havel aj Fedor Gál, aj tak ďalej. Ale v tomto sme nemali problém, z tých 48, tak zhruba 22 až 25 nás chodilo pravidelne do Bratislavy, čo sme brali iba poslaneckú robotu ako hlavnú činnosť. Čiže to bolo také dosť jasné a tvrdé jadro tej poslaneckej skupiny a pre nás to problém nebol. Problém bolo to, že ako nám bolo naznačené, že nevieme presvedčiť ľudí v predsedníctve SNR, aby ich odvolali. To bola podľa mňa zbytočná vec, ktorá sa vliekla niekoľko dní, týždňov, podľa mňa neskutočne zbytočne a dlho, že sa teda hľadal konsenzus na strane predsedníctva SNR, že treba odvolať Kňazka, Mečiara a popritom by sa dala urobiť rekonštrukcia vlády. Zasa som zavŕčal, išiel som do Bratislavy, my sme pondelky mali voľné, a od utorka väčšinou začínal parlament, buď výbory, alebo parlament. Ja som sa dozvedel vo vlaku, že predsedníctvo SNR sa rozhodlo a odvolalo Mečiara, Kňazka, Húsku, asi nejakých štyroch – piatich ľudí, ako sa to pomenilo. Na druhý deň potom padol Kučerák, čo bola škoda. Čo bola jedna prvá politická prehra, ktorú jednoducho treba mať historicky zafixovanú a niečo naznačuje. A potom vlastne aj došlo k rozdeleniu toho poslaneckého klubu, na to, čo sa nazývalo mečiarovci, tá skupina

stredú a gálovci, a hovorím, vtedy vznikla aj samostatná bojová jednotka Galanda, ktorý o sebe hovoril, že je monarchista, ale ja som vedel jednu vec, že nikdy nepôjdem medzi mečiarovcov. Keď si zoberieme aj minulosť tých ľudí, ktorí išli do toho, od nás, no kto odišiel, no nebudem to menovať, ale to sa dá zistiť. Takže to bola tá pozícia z toho poslaneckého postoja z mojej osoby. Tak isto Miňo Roubal nikdy nemal problém, že čo a ako, on hovoril, že z tej Prahy sa to videlo jednoduchšie a ľahšie. Keď sa ale vrátim na Oravu, tak tam bol zase problém ako to odkomunikovať, ako to vysvetliť v tom regióne, že prečo nie ste za Mečiara, keď ho miluje 80 % národa alebo 90 %, no jednoducho boli plné médiá toho, aký je on fajn. Už vtedy sme mali za sebou tú skúsenosť, že zrádzame národ, už sme boli federalisti, kariéristi, židobolševici ako kopec tých vecí. Ono to nie je príjemné mať namalované trojmetrové písmená na knižnici v strede mesta. Ja som bol starý mládenec, relatívne mladý človek, mňa to až tak netrápilo. Ale viem si predstaviť, že tie nátlakové skupiny, čo boli na niektorých iných ľudí, a teraz sa ne bavme o Bratislave alebo anonymnom stotisícovom meste, ale bavme sa o okresnom mestečku, 15 –20 tisícovom, takže jednoducho v tom období povedať, že niekto nemá rád Mečiara, bolo dosť odvážne. Ale keď zoberiem tú zostavu tých ľudí, čo boli, tie oficiálne štruktúry VPN, tak tam neodišiel nikto. Odišla nám jedna pani z Námestova, Vierka Kleinová, to bola ich manažérka, aktivistka, staršia milá pani a ona preto, lebo ona toho Mečiara milovala. Ona v ňom videla toho vodcu, záchranu Slovenska. Keď zoberiem iných ľudí, tak odišiel šéf okresnej privatizačnej komisie, a odišiel podľa mňa preto, lebo bol odvolaný Húska a on mal pocit, že možno aj on padne, ale potom aj tak odišiel z funkcie ale z iných dôvodov, lebo to nezvládal. Ale v zásade nám neodišiel nikto z tých ľudí, ani z tých, čo boli v oficiálnych štruktúrach. Začali vznikať nové VPN-ky, to bola tá druhá sranda, že napriek tomu, že istým spôsobom už boli stabilizované pravidlá, zrazu začali niektorí hovoriť, že oni sú VPN. A začalo sa hrať o to, že kto má viac členov a podobne. To sme odmietli a povedali sme, že toto nie je hra, ktorú budeme s vami hrať. Tam sa začal ukazovať a angažovať Jozef Tarčák z Námestova. On vtedy bol učiteľ a jeho prvá úloha bola, že on mal k dispozícii voľný čas a auto, a vozil ich a vytváral nové štruktúry. Zaujímavé bolo, že oni peniaze nechceli, je to paradoxné od prvej situácie. My sme mali z VPN jeden jediný fax, telefón, ktorý sme si prenajímali a požičiavali. Oni veľmi rýchlo získali peniaze, zariadili si kancelárie, paralelne popri nás, mali autá k dispozícii, peniaze na benzín a tak ďalej. Takže majetkovo neboli problémy. A potom bola otázka toho, že ako prebehli tie snemy. No aj teraz poviem jednu vec, na okresné snemy boli vždy delegovaní zástupcovia a plus sme tam chodili ako poslanci, detto, keď sa išlo na republikový snem, my sme mali voľný mandát, keby som to tak nazval, alebo divokú kartu. 99,9 % ľudí čo išli, vždy mali jasnú predstavu, že sú proti roztrhnutiu, alebo že sú proti vstupu do HZDS. Ale čo musím povedať, tak podľa mňa to Pyrhovo víťazstvo boli tie Topoľčany, ktoré navonok vyzerali, že sme to ešte vyhrali a že sme jednotní, ale vtedy, keď tá skupina odchádzala, ono už ten Ružinov bol náznak niečoho toho, že oni myslia trošku dopredu. Bohužiaľ, asi si to Fedor Gál nepripúšťal a možno aj ľudia okolo neho, že tí ľudia to hrajú ako dlhodobú hru a keď nevyhrajú tuná, keď im to tu neprejde, skúsia to ináč. To bol ten pokus na tej Ventúrskej, keď išli do Ružinova a založili základ. To isté boli tie Topoľčany, oni keď odchádzali, vedeli sa pripraviť na niečo ďalšie. Aj sa im to potom podarilo realizovať iným spôsobom. Ale beriem to tak, že Topoľčany prebehli, závery boli jasné, no a potom podľa mňa bolo už len to rozlúčkové akože sólo v Košiciach. My sme sa vrátili a žili sme a fungovali sme po svojom, udržali sme, čo sa dalo udržať ľudsky a možno aj spoločensky. Mocensky sme tak isto nestratili nič. Stratili sme popularitu, boli sme v podstate na dne a ono sa to vlastne prejavilo až v roku 1992 pri voľbách. Dovtedy tá partia bola životaschopná, funkčná, ak sa o tom bavíme, tí klasickí, by som povedal tí novembroví ľudia, ľudia z Novembra, kontinuálne vydržali dodnes a je to moja krvná skupina. Stratil som pár ľudí, ktorí bol skôr takí inakší. A tí ľudia prečo odišli k Mečiarovi, tak hovorím, buď to boli tí

Ľudia, ktorých oslnil, ktorí uverili, že on zachráni Slovensko, že on je ten typ, ktorí verili, že on nám urobí dobre, to bola tá pani Kleinová, a ľudia toho podobného typu. Potom to bolo niečo, čo by som nazval kariéristi alebo budúci funkcionári. Ktorí jednoducho nezachytili tú fázu november až január, ktorí jednoducho nedostali šancu v žiadnych voľbách, neprešli ani v komunálkach a boli v medzi priestore a mali pocit, že tam by ešte niečo bolo. Nehovoril by som, že už za tým boli peniaze, lebo povedzme si otvorene, koho v roku 1991 napadla nejaká privatizácia malá alebo veľká. Ale možno sa mýlim, možno už tam boli ľudia, ktorí už vedeli odhadnúť, a možno im to pošepkal Húska alebo niekto podobný, že okrem toho, že sa budú dražiť nejaké drobné prevádzky, raz možno príde na rad aj to, že to budú podniky, fabriky a možno aj banky.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Ešte by som rád dodal, čo sa týka toho, či ide o peniaze alebo nie. Sspomínam si ako sme s jedným z poslancov z HZDS, sedeli vonku na lavičke a on mi hovoril: „Páni, teraz pri tejto privatizácii, to sa bude dať prísť k peniazom“. Už vtedy toho vedeli veľmi veľa, mali veľmi dobré informácie. Nie je pravda, že by boli všetci takí naivní ako my, pretože my sme uvažovali o tom, aká bude ústava, bojovalo sa o čiarku, a čo ja viem čo, ale oni zatiaľ bojovali o peniaze. A druhá vec, každý mal svojho „anjela strážneho“, ja som mal tiež z ich strany Kabáta, ktorý bol za mnou trikrát, na troch snemoch, aj v snemovni, aj všade kde chodil, presviedčal ma, že si to treba rozmyslieť.

Lubor Guniš, Považská Bystrica

Tak ja nadviažem na to pár vetami, kde som prestal, ako sa to organizovalo u nás po tom decembri alebo januári. Vzhľadom na to, že v našom okrese boli voči samotnej Považskej Bystrici dosť silné animozity z tých socialistických čias zo strany Púchova a čiastočne z Novej Dubnice, tak my sme 6. januára 1990, keď sme prvýkrát združili všetky tie vidiecke VPN v dome kultúry v Považskej Bystrici, sme sa dohodli, že to bude koordinovať taký triumvirát, ako to ktosi spomínal, že jeden zástupca bol z Púchova, ten Slavo Flimel, a jeden zástupca bol z Dubnice. Vičian to bol myslím, tamojší odborový predák, až potom, keď sa do toho vniesol systém a prišlo sa na to, že niekto musí osobne zastupovať, tak neviem, či to bol marec alebo apríl, tak som bol zvolený ja za predsedu okresnej rady a ako ďalší delegát na republikové rady so mnou chodil spomínaný Slavo Flimel z Púchova. U nás nejaké také problémy neboli, ani potom neskôršie keď sa už oddeľovala tá časť za demokratické Slovensko. Nás práve tá situácia ohľadom tých volieb, dá sa povedať, že tak stmelila, a tí ľudia, ktorí vtedy sa toho chytili, Hnutia za demokratické Slovensko, to neboli len že nejakí z tej druhej vlny, ale ani z tretej nie, to boli ľudia, ktorých som nikdy predtým nevidel, nepoznal, nezúčastňovali sa na tých stretnutiach nejakých VPN. Z tej našej okresnej rady, pokiaľ si pamätám, tak tam bol iba čo sa týka mien, Stanislav Kobla z Ilavy, teraz to vyzerá tak čierno – bielo, že my sme tí dobrí a oni zlí, ale to bol človek, ktorý si nepamätám, že by na tých okresných stretnutiach, na tých našich teda, povedal jednu vetu. Stal sa neskôršie prednosta okresného úradu, a počul som, že to vraj bol nejaký vzdialenejší Mečiarov príbuzný. Druhé také meno, z tých neskôrších mečiarovcov, ktoré vám možno bude viac hovoriť, aspoň tým, čo bolo v parlamente, Tomáš Cingel, to bol vyslovený Mečiarov lokaj, si myslím. Takže u nás sme vlastne všetci zostali viac- menej, okrem toho Kobolu, možno nejakí dvaja – traja ďalší. Spomínam si ešte, že – to myslím, že už bolo po Topoľčanoch – Mečiar zvolal do Zvolena takú poradu prednostov a predsedov VPN, keďže ja som to bol

jedna osoba v našom prípade, tak som sa tam zúčastnil a tam som priamo Mečiarovi povedal, čo si o tom jeho snažení myslím. Veľmi nervózne tam zareagoval, že či nevnímam tú sociálnu situáciu v tom našom okrese, tie Považské strojárne a tak ďalej. Tak bolo to tvrdé, však viete aká to je oblasť. Považská Bystrica aj Bytča sú doteraz voliči Mečiara. Takže toľko nenávisť som v živote nezažil ako v tých mesiacoch.

Rastislav Diovčoš, Trnava

Keď hovoríme o tých vyhrádkach, tak mne sa tiež stalo po odvolaní Mečiara, že sme vyrazili na cestu a po pár metroch mi zrazu začali kmitať kolesá, všetky štyri skrutky boli uvoľnené a držali iba na koncoch. To iba na doplnenie.

Juraj Šušaník, Nová Dubnica

Ešte som si spomenul na jednu maličkosť, keď už hovoríme o tej prehre alebo o tom odchode HZDS. Ja pochádzam z Lazov pod Makytou, to je taká podhorská obec, pod Javorníkmi. Ja som sa tam veľmi angažoval predtým, keď odtiaľ pochádzam, a vraciam sa odtiaľ, manželku mám odtiaľ, mám tam kopy rodiny, tak som sa tam veľmi angažoval. No a to angažovanie dopadlo tak, že v tých voľbách z 12-členného poslaneckého klubu bolo 12VPN-károv a samozrejme, aj predsedu sme mali zvoleného, tak to bol totálny 100 % úspech. Nuž a tak je to teda tak, tá irónia, že ten 100 % úspech sa premenil na 100 % neúspech. Za pol roka sa stali všetci HZDSáci, komplet, neostal mi nikto. Takže keď som tam prišiel, tak som nevedel kde som, či som doma alebo kde som, také sú tie situácie.

Séryj, Martin

Tie rozpory u nás vznikali tiež podstatne skôr ako došlo k tomu deleniu a štiepeniu oficiálnemu. Takže my vlastne sme skončili ako prvá VPN, ak by som to tak mohol nazvať, tak sme skončili ešte dávno pred tým snemom Trnavským, tam už bolo iné zastúpenie. Vyplývalo to vlastne z toho, že tie spory boli nakoniec vyriešené koordinačným centrom tak, že je treba zvolať mimoriadny snem. A na ten mimoriadny snem budú delegovaní tí, čo si pozháňajú najviac si podpisov. A vtedy bola vytvorená skupina, z tých práve, ktorí rozbíjali VPN, ktorá zháňala podpisy aj za poldecáky, aj za pivo, aj po krčmách, a kde kade. Tým pádom sme boli v podstatnej menšine a dokonca mňa ako vtedajšieho predsedu okresnej rady nechceli ani na ten mimoriadny snem vpustiť, pretože ja som žiadne podpisy nezbieral, ako doterajší predseda. Tam sme predniesli vyhlásenie, že tento mimoriadny snem neuznávame za platný, že nie je, to sa odohralo niekedy v novembri, po komunálnych voľbách, tesne po komunálnych voľbách to bolo. Že ho neuznávame a že teda budeme žiadať riešenie znova. Ovšem riešenie skončilo tým, že bol centrom uznaný ako legálny, my sme boli prinútení odovzdať doklady, odovzdať kanceláriu, odovzdať financie, proste všetko odovzdať a deväť nás vtedy z toho okresného snemu odišlo. Od tej doby sa vlastne datuje HZDS u nás, pretože tam bol zvolený Žingor ako za predsedu okresnej rady a prakticky celá táto VPN prešla k HZDS.

Milan Galanda, Dolný Kubín

Ešte dve poznámky. Jedna je k tomu dlhému odvolávaniu, akože 40 dní, to je naozaj dosť dlho. Tam bolo poslancov 150, ale toto mohlo urobiť predsedníctvo SNR, kde sme mali relatívne väčšinu, povedzme, že proti kto by bol? Bavme sa určite, že proti by asi bola pani Keltošová z DS, ktorá by ho vlastne nechcela odvolať, predpokladám, že asi ani Anđel,

Ftáčnik a takýto sólisti, čo tam boli. Ale v zásade tam stačilo, keby KDH povedalo na druhý deň, alebo na tretí deň, predsedníctvo by to odvolalo, s tým, že viem si predstaviť, že by sme to ustáli aj na schôdzi na druhý deň na Národnej rade, to by nebol problém. Čo je zaujímavé, čo s tým súvisí a nesúvisí, je otázka ako pracovali médiá. Lebo jednoducho, čo sme tu vtedy mali, bola tu STV, respektíve Československá televízia jednotka, slovenský program vlastne, a nejako sa tam vyvažovalo a nevyvažovalo, už tam bola otázka toho boja. A plus tu boli tlačene médiá a teraz sa bavme, čo tu existovalo – bola tu Pravda, s jasnou líniou, no ešte Rádiožurnál a ďalšie veci, ale takže mali sme tu Pravdu, a Smenu, dosť silné denníky, ktoré boli povedzme istým smerom vyhranené a istým spôsobom ovládané, oni mali aj nejaké vlastnicke zázemie. Slovenský denník nemal vtedy asi takú veľkú nákladovosť a potom tu bola Národná obroda, ktorá bola formálne vydávaná vládou, a ktorá niekedy sa správala ako vládne noviny a niekedy ako protivládne noviny a plus sme tu už mali Zmenu, a všelijaké tie Avíza a podobne. Takže treba brať do úvahy, aká tu bola atmosféra, a ako v tej atmosfére mohli reagovať ľudia, relatívne informovaní, neinformovaní a ako stačil nejaký ten výstup. A keď budeme hovoriť o rozkole, tak z môjho pohľadu rozkol vo VPN – a teraz budem hovoriť za poslanecký klub a za svoju osobu. Prvý rozkol vo VPN vznikol po voľbách, v Častej Papierničke, a to vždy hovorím, že kedy sa začalo VPN rozpadáť. No keď sme sa zišli všetci, nás 48, federál to bolo nejakých 60 – 80 ľudí, takže 100 ľudí keď sa zišlo, ja som si pozrel, z tých ľudí som poznal niektorých, čo boli kandidáti stredoslovenského kraja, ale otvorene povedané, niektoré tie tváre keď sa tam zjavili, tak som si povedal, že nie som si istý, či je to moja banda a či v tejto komunite sa budem cítiť. A to nebola otázka veku. Starý pán Hübel absolútne zapadal do našej krvnej skupiny, ale boli tam niektoré tváre a mená, kde som nemal istotu. Ja to dávam ako výčitku voči niektorým okresom, že stavali na hercov a známe mená, no, to je dosť problém aj Martina. V Martine si mysleli, že syn starého Viliama Žingora musí byť z podobného materiálu. V Častej Papierničke sme sa bavili o jednej maličkosti, to sa nazývalo federálny vládny program a tvorba ekonomického chápania budúceho štátu, či už československého, alebo slovenského. A tam sa to vlastne rozbilo, tam sa vykryštalizovalo to jedno krídlo, čo môžem nazvať, že bol Klaus na federálnej úrovni s Dlouhým a spol., a na slovenskej úrovni to asi reprezentoval Kučerák, Vavro, Ivan Mikloš. A druhé bolo to komárkovské krídlo, kde na Slovensku sa dalo identifikovať v podobe Kočtúcha, Húsku, Filkusa. Na tomto sa to lámalo a jednoducho keď si, veď my čo sme tam boli, vieme ako vyzerali tie hlasovania a to presvedčanie. A podľa mňa vtedy vlastne vznikol zárodok budúceho rozkolu VPN. Ono sa to raz muselo niekde prejaviť. A úplne ten najväčší problém, alebo ten začiatok tých problém bola otázka, ktorá tu bola včera naznačená – komunisti áno alebo nie, exkomunikovaní komunisti áno alebo nie. Ak chceme Dubčeka, prípadne Čalfu, tak chceme aj Čiča, prípadne Hofbauera, Mečiara, a tak ďalej. To vlastne bola prvotná otázka, s ktorou sme sa nevysporiadali na začiatku a ono to raz muselo priniesť svoje ovocie. A asi v takejto podobe a to by som povedal skôr, že to bola zákonitosť.

Alfréd Haško, Kremnica

Ono je to o tom ako má všetko svoje súvislosti. Skončili sme rozlúčkou v Košiciach a po tej rozlúčke bolo jedno stretnutie už oklieštenej VPN v Papierničke. Tam sa konštituovala nová vláda, a na miesto ministra privatizácie po Augustínovi Mariánovi nastúpil Ivan Mikloš. Bol nám tam predstavený, on sa predstavil sám a požiadal nás, aby sme z regiónov poskytlí nejakých ľudí, ktorých by mohol umiestniť na funkcie svojich námestníkov. V tej chvíli Taši Michalovský, Jano Paučo a ja sme sa zamysleli a povedali si, že my máme skvelého predsedu okresnej privatizačnej komisie, ktorý dosahoval veľmi dobré výsledky, tak ho tomu Ivanovi Miklošovi navrhne. No my sme ho navrhli, bol to inžinier Ľudovít Kaník a o dva týždne

sedel na ministerstve ako riaditeľ odboru malej privatizácie, čiže dokončil celé to volebné obdobie. To sú tie súvislosti, nebyť Mečiara, možno by nikto nevedel, že existuje Kaník.

KOŠICE, 7 – 9 mája 2004

Dano Brezina, Rimavská Sobota

Peter Tatár bol vlastne prvý človek, s ktorým sme sa streli na KC VPN, tam bolo strašne veľa ľudí. V rade sme stáli niekoľko minút, desiatok minút, nehovorím hodín a dostali sme sa k Petrovi konečne a chceli sme sa vyžalovať zo všetkých prúserov, ktoré má Rimavská Sobota a Peter povedal, že má na to nejakých tridsať sekúnd. A ak nevieme pomenovať problém za pol minúty, tak potom nemáme problém. Tak sme sa začali vadieť. Vadili sme sa asi štyri minúty pred všetkými. Potom Peter povedal, aby sme išli vedľa a tam sme boli asi pol hodinu. My sme hovorili o regionálnych problémoch a o potrebe riešenia regionálnych rozdielov a vôbec ako regionálnej politiky štátu. No a preto aj Peter uznal za vhodné, že bude počúvať. Prúser je v tom, že neviem koľko rokov je po revolúcii a do dneska nijaký zákon o regionálnej politike neexistuje ani nič také sa nedeje.

Ľubo Navrátil, Dunajská Streda

Tiež sme sa vlastne podobne stretli s Petrom, ale nebolo to už také hektické. Tým, že my sme boli dosť blízko Bratislavy, mali sme možno viac možností. Jednak tam ľudia od nás pracovali, ja som napríklad pracoval vtedy vo vydavateľstve Tatran, ktoré sídlilo skoro oproti Mozartovmu domu, takže my sme fungovali zo začiatku tak dosť samostatne a nosili sme správy do centra, že sa udialo toto, že bola taká a taká demonštrácia a vlastne sme ani neboli registrovaní na tom KC. Až som raz tam došiel, a z ktorýchsi dverí vyšiel Peťo Tatár a hovorí: „Hľadáte niekoho?“

„No, hľadám niekoho, u koho by sme sa konečne zaregistroval, akože by sme to zoficiálnili.“

„A vy ste odkiaľ?“

„Z Dunajskej Stredy.“

„Nó, vás zháňame už dva týždne, vieme o vás, že existujete, ale to je všetko!“

Čiže, zrejme ty narážaš na neskorší problém tzv. bratislavocentrizmu, že príliš silné je centrum a slabšie sú regióny. My sme to možno z týchto dôvodov nepocitovali a priznám sa, ja som tomu celkom dobre nerozumel, ale dnes viem pochopiť, ako tento problém vznikol.

Alžbeta Hanzlíková, Martin

Ja som asi nie ten pravý človek, ktorý by som mala toto celkom posúdiť, ale mám niekoľko postrehov. V Martine sa vlastne VPN grupovalo v divadle a v strojárňach. V strojárňach ovládli VPN-ku traja ľudia, ktorí zhodou okolností mali také podobné mená Vírec, Jakubec a Oravec. Boli to ľudia, ktorí už dnes všetci sú mimo toho a mnohí aj veľmi sklamali. Keď sme raz išli na Ventúrsku, na KC VPN, strašne dlho nás tam nechali čakať. Nikto si nás nevšimol, na tej pavlači sme tam postávali a potom ani to si nepamätám, kto vtedy s nami hovoril. Ja s Petrom som neskôr potom veľmi dobre spolupracovala a to nehovorím len preto, že je tu, ale tak isto aj s Janom Langošom a s ďalšími. Na Bratislavu mám práve tieto spomienky.

Peter Neuwirth, Košice

Môj exkurz do nedávnej minulosti je veľmi stručnou výpoveďou o udalostiach, ktoré sa stali v novembri 1989 a následne po ňom v Košiciach. Dňa 19.11. som sa zúčastnil pražskej demonštrácie na Václavskom námestí a bolo mi jasné, že komunistický režim musí padnúť teraz alebo nikdy. Pri demonštráciách roku 1988 a v priebehu roka 1989 režim demonštroval svoju silu a ja som vtedy neveril, že sa niečo môže zmeniť. No tentokrát som mal iný pocit. S pocitom vzrušenia a nedočkavosti som v to šedivé ráno vystúpil z vlaku v Košiciach s presvedčením, že musím niečo podniknúť. Zhrozený som prechádzal ulicami Košíc, ale nevidel som ani jediný náznak toho, že sa niečo deje. Mesto si dýchalo svojím pravidelným rytmom, ľudia sa náhlili nevedno kam. Uvedomil som si, že môžem ísť len za jediným človekom v Košiciach, ktorý si nepraje tento červený establishment – za Marcelom Strýkom. S Marcelom som sa poznal od detských čias a náš spoločný názor som si utvrdil v roku 1968, po vpáde sovietskych okupačných vojsk, keď sme ako deviataci vyjadrili svoj odpor proti vojenskej agresii. Tak som v to ráno 20 novembra 1989 zazvonil pri dverách jeho bytu a informoval jeho a skupinku jeho priateľov o udalostiach v Prahe. Dohodli sme sa, že v Košiciach založíme Občianske fórum. Od tejto chvíle až do konca roka 1992 som všetok svoj čas venoval tomu, čo sa neskôr nazvalo ako nežná revolúcia. V nasledujúcich dňoch Košice a jeho obyvatelia začali žiť novými udalosťami. Na rohu Alžbetinej ulice v centre mesta, vtedy Leninovej a Šrobárovej, sme zahájili podpisovú akciu na podporu požiadavok nezávislej iniciatívy Občianske fórum. Ľudia začali spontánne a nadšene podpisovať a najväčším problémom bol nedostatok pier, papiera a stolov.

Do konca decembra 89 petíciu podpísalo priamo v priestoroch 20 000 ľudí a spolu s podpismi, ktoré ľudia podonášali z pracovísk a bydlísk celkový počet činil viac ako 50 000 podpisov. Bola to úžasná podpora a ovzdušie sa napĺňalo očakávanými zmenami.

Peter Kalmus, Košice

Ja len naviazem na Petrove slová o Marcelovi Strýkovi. Tak bohužiaľ, tých mŕtvych je ďaleko viac, pred pár dňami zahynul tragicky Lucia Fendík, vykonával kvantum práce v tej tajnej službe po rozlúčení sa to volalo myslím úrad na ochranu ústavy a demokracie, no a je tu Slavo Stračár, minister, vynikajúci človek a je tu Tóno Ihnát, ako neznámy človek, ale tiež vynikajúce kvantum práce, pani Marta Hrabovská a mnoho ďalších.

Daniel Liška, Košice

Pokiaľ viem, prvé kontakty Košice – KC VPN v Bratislave sa uskutočnili prostredníctvom manželov Komárových ako i Erika Grocha. Poznali bratislavské prostredie, Jána Čarnogurského a ľudí zo vznikajúcej VPN. V Košiciach sme vnímali dve tváre bratislavskej

VPN. Na jednej strane to bol nám blízky okruh osobností, neskôr formujúci demokratické jadro ponovembrového Slovenska. Druhú podobu VPN stelesňoval Roman Hofbauer, Augustín Marián Húska, Milan Kňažko, Roman Zelenay. Akoby išlo o dve platformy, používajúce iný slovník. A tomu sme nerozumeli. Košičania si isto spomínajú na prvý ponovembrový darček z Bratislavy: odznaky so slovenským znakom. Čosi podobné mnohí z nás videli po prvý raz. Ktosi začal hrať kartami separácie, ale v Košiciach bol na zlej adrese. Tu nenašiel vôľu ani chuť narúšať väzby na Prahu.

Vladimír Komár, Košice

Spolu s manželkou, Máriou Komárovou sme, ako signatári CHARTY 77, zakladajúci členovia výboru Iniciatívy sociálnej obrany a členovia ďalších nezávislých demokratických iniciatív boli v Bratislave na súde, ktorý prebiehal s Jánom Čarnogurským hneď po 17. Novembri 1989. Bolo to práve v období, keď začínali demonštrácie už aj v Bratislave, ktorých sme sa pravidelne zúčastňovali, bývajúc u Antona Seleckého taktiež disidenta a člena Hnutia za občiansku slobodu, ktorého členmi sme boli aj my. V tej dobe sa uskutočnila aj schôdzka s Ivanom Čarnogurským a niekoľkými bratislavskými disidentmi v byte Jána Čarnogurského, kde sa rozoberali možnosti ďalšieho vývoja a nášho postupu. Dňa 24.11. večer sme odcestovali rýchlikom späť do Košíc, kde sme prišli druhý deň ráno. Predtým sme navštívili Kňažka na Koordinačnom centre VPN, ktorý dal pozdraviť Košice. Manželka hneď večer vystúpila na mítingu vysokoškolákov s prejavom. O tomto prejave je záznam v správe ŠtB o udalostiach 25. Novembra 1989 : V čase od 15,30 do 16,30 sa uskutočnila plánovaná demonštrácia v Košiciach za účasti asi 3000 osôb. Najväčšiu pozornosť upútalo vystúpenie objektu „Akcie OSA“ a duchovného Mydla. O dva dni sme už pracovali v Koordinačnom centre OF na rohu bývalej Leninovej a Šrobárovej ulice. Odtiaľ sme vyrážali na mítingy do ulíc a po vidieku. Tu sme prijímali aj ľudí s ich sťažnosťami a podnetmi. Manželka sústavne podávala správu do RFE. Dňa 29.11. volal k nám večer domov redaktor Štefan Anderko z Hlasu Ameriky a žiadal manželku o informácie v týchto oblastiach : vývoj situácie vo východoslovenskom. kraji, priebeh štrajku, či je v kraji zriadená VPN, celkový vývoj situácie v spoločnosti a ďalšie prognózy. Tieto rozhovory sú ešte zaznamenávané ŠtB, ktorá nám 24 hod. odpočúvala byt aj telefón. Manželka mu ich priebežne poskytovala, podobne aj RFE. Nakoľko východoslovenský kraj a najmä vidiek nebol naklonený demonštráciám, manželka pozvala na míting Jána Čarnogurského, ktorý prišiel 1.12.1989 a potom aj Václava Havla, ktorý prišiel na pozvanie manželky 20. 12. 1989 do Košíc. Po týchto návštevách skutočne aj ľudia viac a trochu smelšie začali chodiť aj na VPN so svojimi sťažnosťami a problémami. Nakoľko týchto podnetov bolo mnoho, manželka prišla s nápadom založiť Fórum spravodlivosti, ktoré by podobne ako Iniciatíva sociálnej obrany za totality, pomáhala ľuďom pri domáhaní sa ich práva proti zbyrokratizovaným úradom a nespravodlivostiam zo strany štátnych úradov, súdov, polície a prokuratúry, ale aj pri ochrane práv pacientov a pod. Spolu s Jozefom Horváthom sme v januári 1990 založili výbor a vydali vo Východoslovenských novinách oznámenie o začiatku jeho činnosti. Hneď od jeho vzniku v ňom pracovali PhDr. Andrej Stančák, Anton Ihnát, Štefan Lazorišák, tiež Ing. Vladislav Chlipala, MVDr. Vojtech Fejfar, Ján Beer, Gabriel Kladek, ktorí sa pridávali postupne. Okrem týchto, s Fórom spravodlivosti príležitostne spolupracovali aj iní. Triedili sme a analyzovali poznatky od občanov na skorumpovaných sudcov, policajtov, prokurátorov, posudkových lekárov, štátnych úradníkov a pod. Na základe podnetov od občanov ,bola manželka spolu s ďalšími členmi Fóra spravodlivosti vysloviť nedôveru a žiadať odstúpenie krajského prokurátora Kandráča a predsedu krajského súdu Vojtka, na ktorých činnosť sa boli sťažovať aj ich vlastní podriadení. Andrej Stančák sa značnou mierou zaslúžil o prinavrátenie majetku a pôdy ich pôvodným vlastníkom. V značnej miere pomáhal svojimi poznatkami úprave

pomerov v zdravotníctve a na LF UPJŠ. Žiaľ k očiste nedošlo ani v jednej oblasti, pretože do VPN sa veľmi rýchlo votreli rôzni karieriisti a bývalí spolupracovníci ŠtB, ktorí vlastne očistný a demokratizačný proces v spoločnosti zastavili, cez VPN. Fórum spravodlivosti odstavili, zobrali nám miestnosť odcudzili spisové materiály ešte pre prvými slobodnými voľbami, tak vlastne znemožnili našu ďalšiu činnosť. Po voľbách napokon rozbili aj VPN. Toto je len veľmi stručný prehľad o vzniku, činnosti a konci Fóra spravodlivosti pri VPN v Košiciach. O jeho takmer 5 mesačnej činnosti prakticky od prvej polovice januára r.1990 do konca mája 1990 by sa však dala napísať samostatná kniha.

Vlado Štefanovič, Topoľčany

Ja nie som až tak povolaný charakterizovať dianie v Topoľčanoch v súvislostiach. Ja som vtedy v osemdesiatom deviatom v novembri bol ešte len tretí rok v Topoľčanoch, dovtedy som žil v takom havarijnom zvetrí a začal som sa zoznamovať s Topoľčanmi práve vďaka, revolúcii, vďaka pohybu, ktorý ma teda samozrejme priťahoval a tak som sa spoznal aj s prvými zochármi Topoľčancami, ktorí sa angažovali v tých prevratových revolučných dňoch o pár hodín skôr povedzme, pretože ja som sa podujal na akúsi takú rebéliu malú v tamojšom podniku Mier, kde som robil, no a tak som sa zoznámil so svojimi, dnes už dobrými kamarátmi. V tých dňoch takou ústrednou postavou bol istý Jožko Červený. Taký spontánny, samorastlý regionálny politik. A potom sa paradoxne, na mňa to teraz už tak dnes pôsobí, ozvali ľudia, ktorí celé roky maľovali plagáty, transparenty, vyzývali do žatvy a do zberu v podstate každého zrnka a podobne, teda ľudia z osvetového prostredia, neviem ako sa to vtedy volalo, kultúrne strediská a učitelia. Tam sa skutočne potom stretli ľudia, ktorí sa orientovali tak ako kolegyňa z Martina hovorila, národne až nacionálne, potom sa tam objavili ľudia, ktorí pochopiteľne sa pridali k Mečiarovi veľmi skoro, keď prišla tá príležitosť. Takže ja som dovtedy tú diferenciáciu a napokon, myslím si to nebolo nejaké topoľčianske špecifikum, nedokázal postrehnúť. Ja som sa začal ocitať v Bratislave a v tom ústrednom akomsi dianí až trochu neskôr, niekedy v januári. Ja si spomínam na sťažnosti a nevôľu voči Jurajovi Flamíkovi. To už bolo obdobie, keď sa objavili pokusy formalizovať vzťahy, kedy už sa začalo diskutovať o určitých politických ambíciách, možno o určitých politických formáciách, ešte teda pred tým topoľčianskym snemom, ktorý napokon potom vyvrcholil tu v Košiciach. Čiže ja som mal alebo mám taký pocit, keď sa vraciam k tým časom, lebo to som sa stal predsedom okresnej rady, takže sme sa veľmi neobracali na bratislavských priateľov alebo teda ľudí, ktorí samozrejme mali dosť starostí so všetkým možným. A ako som už spomenul, ten vzťah k centru sme cez tú administratívnu Flamíka viac-menej vnímali a nevnímam to ako nejakú chybu alebo zámer. To bola jednoducho daň z neskúsenosti, možno aj nedostatku predstáv ako, s kým, a proti komu.

Imro Holečko, Krompachy

Keďže Krompachy sú malé mesto, má osem tisíc obyvateľov, u nás to prebiehalo trochu ináč ako v týchto veľkých mestách. Rovnako ako ste vy spomínali, v Krompachoch sme založili Občianske fórum, potom, čo sme sa zúčastnili novembrových udalostí priamo v Prahe. Myslím si, že napriek tomu, že práve preto, že to bolo malé mesto bol ten priebeh trochu iný a je to mesto, ktoré bolo veľmi silno orientované na komunizmus, takže snáď bude oveľa zaujímavejšie, keď budem rozprávať práve k týmto udalostiam. K téme vo vzťahu k centru. Z Krompách sme hodili do Spišskej Novej Vsi, kde boli stretnutia s umelcami a určitými predstaviteľmi vtedajšej už VPN, no a keďže sa nám zdalo, že je už všetko v poriadku, že teraz už to zoberú do rúk tí správni ľudia, tak my sme sa rozhodli odísť z politického diania,

nechali sme priestor pre tých, o ktorých sme si mysleli, že to zvládnú. Odišli sme možno po roku od novembrových udalostí a vrátili sme sa naspäť až cez Demokratickú stranu.

Števo Tomáš, Michalovce

Ja som mal v tej dobe devätnásť rokov, takže som bol skôr taký pozorovateľ, aj keď som sa vtedy tak aktívne zapájal do toho a vlastne na tú dobu si pamätám. To bol Dano Pastirčák, to bola asi taká najväčšia osobnosť v Michalovciach. A pamätám si na ten prvý míting, keď tu bol Maťo Hospodár, aj tie ďalšie mítingy on organizoval, potom Dano Pastirčák. Ja som v tej dobe pracoval v Geofyzike Brno a jedným z tých zakladajúcich členov bol aj Petr Rajman, ktorý neskôr akože dosť zle dopadol vďaka prezidentovi policajného zboru pánovi Piptovi. Na to si veľmi dobre pamätám, lebo som práve u neho robil, keď na neho vytiahol nejaké materiály, dosť závažné, ale skôr by som chcel povedať jednu vec, že na čo si dobre pamätám, tak po tých prvých mítingoch, to sa tam nasáčovalo do tej VPN-ky a kde sú vlastne tí ľudia dneska? A vlastne prečo tá VPN-ka v tých Michalovciach sa tak rýchlo rozpadla? Tak to bol pán poslanec za HZDS, pán Pado, terajšia pravá ruka pána Dzurindu. Potom to bol pán poslanec za HZDS a myslím, že on bol aj krajský predseda HZDS pán Paľo Derfění a pani Eva Bartošová. Tí traja ľudia si pamätám, oni to rozvalovali. Ja len tak stručne poviem, Eva potom prešla do DÚ a dneska je tuším predsedkyňa a založili si tu nejakú novú stranu, Aktívne ženy, myslím, že sa volajú. Martin Pado viem, že dnes je v siedmej strane keď dobre počítam, no a Paľo Derfění, tak ten už je momentálne myslím prezidentom Hádzanárskeho zväzu.

Tibor Takáč, Rožňava

Tiež som tie začiatky VPN zažíval podobne asi ako kolegovia v Topoľčanoch. Tiž nie som rodák z Rožňavy, ale prisťahoval som sa tam v septembri t.j.dva, tri mesiace pred revolúciou. VPN sme zakladali po tej...ja som geodet, po linke zamestnaneckej, či podnikovej. Novu skutočnosťou, ktorá nastala na Slovensku, či v celom Československu som prežíval s pre mňa novými ľuďmi, ktorých som doteraz nepoznal, čo bolo z istej stránky pre mňa výhodou. Rozbehli sme zakladanie VPN po linke zamestnaneckej alebo podnikovej, po celom Východoslovenskom kraji v priebehu pár týždňov, dvoch, troch... No a kontakt na centrum v Bratislave sme nemali. Sústredili sme sa len na zmeny v našom podniku a informácie sme čerpali väčšinou z médií. Naše aktivity končili niekedy v mesiaci apríl, máj, kedy sa rozhodlo, že na úrovni podnikov sa vytvorené VPN zrušia. V Rožňave som sa neskôr zoznámil s Rožňavčanmi ako Ivan Dianiška, Belo Hefler, ktorí by iste o situácii v Rožňavskom okrese vedeli povedať viac.

Imro Holečko, Krompachy

V Krompachoch to prebiehalo väčšinou v závodoch. Boli tam veľké závody cez Krompachy, ktoré zamestnávali 2500 zamestnancov, Kovohuty, ťažký priemysel, cez tisíc zamestnancov, blízke Solvínky, bane, takže tie udalosti boli prevažne priamo v týchto fabrikách. V tom meste sa dialo pomenej a vlastne sa to len prenášalo to, čo sa dialo v týchto fabrikách.

Milan Martiček, Bardejov

Jeden z týchto problémov KC VPN vidím aj v tom, že aj keď sme boli v tej republikovej rade VPN, my sme sa vlastne zdržali v Bratislave jeden deň. My sme odišli preč a vlastne výkonný výbor, ktorý tam bol, stále pracoval. Myslím si, že bol jeden z hlavných dôvodov, prečo

spolupráca nebola dobrá, pretože jednoducho ten tím tých ľudí, pokiaľ by mal pracovať, tak by musel byť spolu. Potom si myslím, že v tom bola aj istá nedôvera, pretože ľudia v Bratislave, ktorí sa poznali roky, tak istým spôsobom si dôverovali viac. Tí ľudia z vidieku, predsa len, boli to cudzí ľudia, tá dôvera nebola taká veľká a myslím si, že toto bol jeden, určite to nebol hlavný problém, ale bol to jeden z problémov. Bol to jeden z problémov, lebo je dôležité v takejto veľmi komplikovanej dobe dôverovať ľuďom a dôverovať môžem len tým, ktorých poznám. A to, že sme odchádzali z Bratislavy, že sme sa tam zdržali iba deň, dva dni, tak toto si myslím bol tiež jeden dôvod. Pretože na druhej strane zase tí ľudia v Bratislave, mne sa zdá, že niekedy ťažšie chápali, že vlastne vidiek má v menšom tú prácu, ktorú majú oni v Bratislave. Pretože riešenie tých vecí v meste, už som spomínal, či bol predseda, to boli predsedovia mestských národných výborov atď., tak to bola taká malá vláda. Toto všetko bolo treba riešiť. Prísť a povedať tomu predsedovi okresného národného výboru, že:

„Musíš odísť!“

„A kedy, o týždeň?“

„Nie, bolo jedenásť hodín. O tretej.“

To všetko chcelo obrovskú odvalu a to sú tie veci, ktoré my sme robili a mimo to sme ešte museli skákať do Bratislavy atď. a tu niekde vznikal ten konflikt.

Peter Kalmus, Košice

Počas politicky búrlivého roku 1989 pokračovali aj filozofické prednášky Marcela Strýka v jeho byte. 19 novembra nás informoval tam prítomný spoločný známy Jozef Leško o tom, že pri brutálnom zásahu VB a ŠtB v Prahe došlo k zabitiu študenta a niekoľkým ťažkým zraneniam, v dôsledku čoho vznikali občianske fóra a divadelníci vstúpili do štrajku. Neskôr sme zistili, že J. Leško bol agentom ŠtB, aj on sám sa priznal, že musel odovzdávať nejaké informácie o M. Strýkovi. J. Leško bol povolaním kazateľ cirkvi Adventistov. Bol jedným z mála ľudí z nášho okruhu, ktorý mal ukončené vysokoškolské vzdelanie a navyše perfektne ovládal anglický jazyk. Ku cti mu slúži, že napriek mnohým ponukám nevezal žiadnu funkciu a ani nechcel byť členom OF. Dohodli sme sa, že od teraz budeme v každodennom kontakte a každý sa bude snažiť získať dôveryhodné informácie od svojich pražských priateľov. Po prednáške sme spolu s vtedajšou manželkou prechádzali centrom Košíc. Centrum bolo ako po iné zimné nedeľné večery ľudoprázdne. Dokonca sme si nevšimli ani nijaký zvýšený pohyb policajných hliadok. Na druhý deň som zašiel do práce do televízneho štúdia. Skoro všetci sa tam správali, akoby sa v Prahe v piatok nič neudialo. Znechutený som odišiel domov a nakoľko sa ani v meste nič nedialo, rozhodol som sa, že obtelefonujem viacerých svojich známych. S tým, že 21. novembra o 16.00 hod. bude pred budovou Tuzexu na Leninovej ulici pokojné stretnutie občanov. Zavolať som približne dvadsiatim známym a požiadal ich aby o tom stretnutí informovali svojich ďalších známych. Počítal som s tým, že by mohlo prísť približne 30 – 40 ľudí. Na druhý deň, 21. novembra 1989, som z kočiárne zobral veľkú československú zástavu, ktorá sa používala na vlajkovú výzdobu pred našim panelákom. Zástava mala približné rozmery 2.5 x 1.5 metra. Cestou pred Tuzex som v obchode s názvom Mladosť kúpil v papiernictve biele kriedy a v drogérii sviečky. Miesto budovy Tuzexu som nevybral náhodne. Práve tu bol 21. augusta 1968 brutálne zavraždený guľkami sovietskeho okupanta 16 – ročný študent, Košičan Michal Hamrák. Pred spomínanú budovu som prišiel medzi prvými. Postupne prichádzali takmer všetci ktorých som včera obtelefonoval. Aj mnohí ďalší. Spolu s priateľom Antonom Ihnátom sme prevesili cez konár stromu spomínanú československú zástavu. Na mieste kde bol zabitý študent M. Hamrák, sme začali trasúcimi rukami zapalať sviečky. Boli to pocity, keď sa strach miešal s eufóriou. Manželku Janu som požiadal, aby na to miesto krasopisne a kriedou napísala nápis „Nezabúdame“. Ja sám

som kriedou na mieste kde z konáru stromu viala československá vlajka napísal nápis „Slobodné voľby“. Postupne sa pristavovali okoloidúci ľudia. Približne po hodine tam bolo niekoľko desiatok v hlúčkoch debatujúcich ľudí. Z našej partie tam bol spomínaný Anton Ihnát, Štefan Lazorišák, Marcel Strýko, Ľubomír Badiar, Peter Kalmus, Jana Kalmusová, Zbyňek Prokop, Jozef Leško a niekoľko ďalších. Po tomto prvom verejnom stretnutí občanov som zašiel s priateľmi do M – Klubu a odtiaľ som zatelefonoval do centra Koordinačného výboru OF v Prahe. Informoval som ich o práve prebiehajúcim zhromaždení. Zároveň som ich požiadal, aby do Košíc poslali nejakých študentov, ktorí sa aktívne zúčastnili na demonštrácii 17. novembra 1989 v Prahe. Z M– Klubu sme sa pobrali do štúdia Smer, ktoré patrilo Štátnemu divadlu. V štúdiu Smer síce košickí herci nehrali predstavenie, ale svojimi postojmi z javiska akoby sa nechceli zapojiť do podpory svojich pražských, brnenských a bratislavských kolegov. Texty, ktoré mali čítať – išlo o vyhlásenie OF, Niekoľko viet, prehlásenie pražského kardinála Tomáška – vyslovene svojím spôsobom interpretácie ironizovali a ignorovali. Na veľké šťastie tam bol prítomný aj bratislavský herec Ján Sedal, ktorý pôsobil v brnenskom divadle a v Košiciach práve v tom období natáčal pre televíziu nejaké večerníčky. Ján Sedal bol signatárom petície Niekoľko viet a jeho vystúpenie z pódia zachránilo nevýraznu atmosféru, ktorá tam do tej doby panovala. Spomínam si aj na svoj konflikt, ktorý som tam mal s košickými hercami po príchode do sály, keď jeden z nich čítal prehlásenie potichu a úmyselne nezrozumiteľne. Na moju výzvu aby čítal hlasnejšie a hlavne zrozumiteľnejšie ma ďalší z hercov začal presviedčať o akomsi bontóne návštevníkov divadelných predstavení. Vysvetľoval mi, že som na návšteve v ich divadle a podľa toho by som sa mal aj správať a predovšetkým si odložiť bundu do šatne. Prudko a podráždene som mu vysvetlil, že to divadlo nepatrí im, ale je štátne a neprišli sme na predstavenie, ale podporiť OF a študentské hnutie. Po vyše hodinovej slobodnej diskusii občanov mesta sa komunistické vedenie divadla rozhodlo toto stretnutie ukončiť, pretože podľa ich názoru sa nečrtá žiadne konštruktívne riešenie. V tej chvíli som sa postavil a povedal som, že jedno konštruktívne riešenie poznám. Vyzval som všetkých prítomných, aby svojim postavením sa podporili nielen OF, študentské hnutie, ale aj nezávislé občianske združenia ako napr. Chartu 77, VONS, Niekoľko viet. Povstali takmer všetci prítomní. Sedieť zostalo v prvom rade sediace vedenie divadla, niekoľko hercov a zopár tam prítomných komunistických funkcionárov. Napríklad vysokoškolský lektor marxizmu a leninizmu na UPJŠ, dnes riaditeľ košickej pobočky Dexia banky, súdruh Urbančík. Po tejto podpore opozície voči zločineckému komunistickému režimu, sme sa zoznámili so Slavomírom Stračárom, Borisom Štěrbačkom a niekoľkými ďalšími, ochotnými angažovať sa v koordinačnom centre OF. Na druhý deň, 22. novembra 1989 sme sa pokúsili získať výstavné priestory ZSVU pre činnosť OF. Malo to dve veľké výhody. Výstavná sieň sídlila v absolútnom centre Košíc a práve v nej neprebíhala žiadna výstava. Naše jednanie s tajomníkom KO ZSVU Tiborom Kočíkom bolo neúspešné. Keď som oznámil zamestnancom ZSVU a kamarátovi Ľ. Badiarovi, že začneme túto miestnosť morálne okupovať, rozhodol sa konať a obtelefonoval funkcionárov tohto zväzu, aby sa rozhodli či miestnosti prepustia Koordinačnému výboru. Žiaľ, tento manéver na niekoľko dní oddialil normálne fungovanie OF. Za urýchlenú a okamžitú okupáciu tohto priestoru bolo viacero výtvarníkov. A. Eckerdt, Z. Prokop, J. Bodnár, V. Vološin a niektorí ďalší. V ten deň sme, ale prilepili z vnútornej strany výkladných skiel spomínanej miestnosti všetky dostupné vyhlásenia. Až do neskorého večera sa pri nich zastavovali ľudia, čítali si ich a diskutovali. Na druhý deň ráno boli všetky odstránené. Odstránil ich tajomník ZSVU, ktorý tvrdil, že konal na pokyn predsedu Ko. ZSVU, národného umelca Apráda Račka. Nasledujúce štyri dni boli takmer rovnaké. Stretávali sme sa každý deň, diskutovali o situácii, vylepovali po meste aktuálne prehlásenie OF a snažili sa komunikovať so študentami. Až 26. novembra 1989 začali v historickom centre Košíc mítingy, ktoré boli ozvučené zvukovou aparátúrou. Predchádzajúce mítingy v centre neboli ozvučené. V ten deň pred mítingom sme v byte

akademického maliara Zbyňka Prokopa podpísali prehlásenie zakladajúcich členov koordinačného výboru OF. Na mítingu ho bol prečítať herec Jozef Švoňavský s televíznym režisérom Jaroslavom Kernerom. Zakladajúci dokument, ktorý sa neskôr záhadne stratil podpísali týmito ľuďmi: Ján Beer, Vladislav Chlipala, Erik Groch, Ondrej Jurín, Peter Kalmus, Jaroslav Kerner, Štefan Lazorišák, Ivan Lupták, Peter Neuwirth, Zbyňek Prokop, Slavomír Stračár, Marcel Strýko, Jozef Švoňavský, Tibor Varga, Karel Witz a ďalší. K aktivitám v meste sa pridávajú mnohí. Spomeniem aspoň niekoľkých: signatári Charty 77, manželka Vladimír a Mária Komárovci, právnik Martin Hvozdič, herci Ľuba Blaškovičová, Peter Rašev, Boris Velat, Jana Kalmusová, dirigent košickej filharmónie Richard Zimmer, učiteľia Peter Bulla a Jozef Bakšay a mnoho ďalších. 27. novembra 1989 sme oficiálne získali pre svoju činnosť priestory ZSVU. Začali sme zbierať podpisy na podporu OF. V priebehu niekoľkých dní sa nazbierali desaťtisíce. Okrem podpisov sa začali od prichádzajúcich občanov zbierať aj finančné príspevky. Výtvarníci začali pracovať na výrobe plagátov a aj preukazov pre členov koordinačného a organizačného výboru. V meste prebiehali mnohotisícové mítingy. Jednoznačne a spontánne podporovali OF. V priestoroch OF sme pomáhali občanom z vidieka ale aj z podnikov a škôl zakladať OF.

Daniel Liška, Košice

Pokiaľ môžem byť osobný, o udalostiach zo 17. novembra 1989 v Prahe som sa dozvedel v ten istý večer z hektickej správy vysielania Čs. rozhlasu na frekvencii Elán okolo 23 hodiny. Atmosféru stotisícovej demonštrácie som zažil tri týždne pred tým v Lipsku. I preto som naivne predpokladal, že čosi podobné sa zopakuje v nastávajúcu noc aj v uliciach Košíc. Tie však ostali ľudoprázde. Pod pazuchou československá vlajka – takto som prešiel centrom vyľudneného mesta i počas oboch víkendových večerov, ktoré nasledovali po 17. novembri. Vtedy mi došlo – demonštrácia sa sama nespraví. A ako som sa neskôr dozvedel zo zvodky Štefana Sarnovského, krajského náčelníka Štátnej bezpečnosti v rokoch 1981-1990 v Košiciach, žiaden mimoriadny pohyb 17. novembra nezaznamenala ani ŠtB, pokiaľ nerátame propagáciu myšlienky „Veľkomadžarskej ríše“ a rozdávanie mapy Veľkého Uhorska na pôde Štátneho divadla jedným z členov miestneho baletu. Keďže pamäť, aspoň tá moja, nie je najspoľahlivejším zdrojom informácií, opäť načriem do záznamov ŠtB v dobrej viere, že sa informátori tejto inštitúcie nezmylili. V jednom z novinových rozhovorov Marcel Strýko na udalosti po 20. novembri 1989 spomína: „V Košiciach vznikli, podľa mojich vedomostí, minimálne štyri také revolučné bunky, výbory či orgány, ťažko to teraz presne nazvať, nemali sme vtedy žiadne papiere, štatúty alebo stanovy. Jednou takou skupinou boli výtvarníci, ktorí predstavovali v našom meste jednu z najrevolučnejších zložiek spoločnosti. Ďalšou boli divadelníci, ako tretiu by som spomenul skupinu zo železiarní... No a nakoniec tu bola tá naša societa, ktorú by som nazval klasickou košickou opozíciou. Tieto štyri základné skupiny sa potom stretli v byte Zbyňka Prokopa a vytvorili už spoločne organizované celomestské jadro OF.“ Marcelovo rozčlenenie si dovoľm rozšíriť o ďalšiu, nie bezvýznamnú skupinu – študentov. Môj november 1989 začal práve v hlúčkoch študentov, diskutujúcich na tému dňa, či a ako reagovať na pražské udalosti. Ako na každej vysokej škole vo vtedajšom Československu, i medzi študentstvom v Košiciach existovali radikálnejšie prúdy, i také, čo vyzývali k ignorovaniu pohybov v spoločnosti. Štátna bezpečnosť za najrevolučnejšie vyhodnotila aktivity na elektrotechnickej fakulte VŠT. Protipól študentskej rebelie reprezentovali študenti právnickej fakulty. 21. novembra študentský štrajkový výbor VŠT predstavuje aj tieto požiadavky - zabezpečenie nedotknuteľnosti akademickej pôdy, demokratickú zmenu celkového volebného systému štátu, vyjadrenie nedôvery vláde za

nepružné riešenie súčasných problémov spoločnosti, urýchlenie prípravy novej demokratickej ústavy ČSSR, skrátenie vojenskej služby vysokoškolákov. Študenti rokujú s tajomníkom MV KSS s. Lukáčom a primátorom Košíc s. Trebulom / otcom terajšieho primátora Košíc /, okrem iného aj o povolení demonštrovať v centre mesta 24. novembra. Udalosti naberali rýchlejší spád aj po príchode priamych účastníkov pražského incidentu na Národní třída, hlavne vďaka prítomnosti útleho študenta z Plzne, pôsobiaciho na pražskej prírodovedeckej fakulte s výzorom Karla Effu. Nerozhodných Košičanov motivoval k väčšej razantnosti. Prvý masový míting s ozvučením, aj za účasti spomínaného "posla z Prahy", sa konal v réžii študentov pred areálom Vysokej školy technickej 22. novembra 1989 po piatej popoludní. Odtiaľ sa asi päťtisícový sprievod v tichosti, bez transparentov pohol po Komenského a Leninovej ulici k vedeckej knižnici na druhom konci starého mesta. Nevedno koľko okoloidúcich sa spontánne pridalo k dlhej študentskej riave s kvetmi a blikotajúcimi sviečkami v rukách. Na Pribinovej ulici pochodujúcich očakávali požiarnici. Tak ako deň predtým, o ôsmej večer opakuje sa spomienka na obeť okupácie z roku 1968. V najbližších týždňoch stovky známych i neznámych rečníkov uvádza moderátor mítingov Peter Rašev. Najprv z improvizovanej tribúny, neskôr z balkóna Štátnej vedeckej knižnice hovorili o svojich snoch, túžbach i bolestiach. Takmer štyridsaťtisícový dav zaplnil centrum Košíc 27. novembra, 20. decembra 1989 a 17. mája 1990. Prvý dátum bol dňom generálneho štrajku. Dva ďalšie sú dňami kedy ku Košičanom prehovoril Václav Havel. Zabudnúť nemožno ani na 6. december 1989 – na tisícčlennú návštevu z Bratislavy, putujúcu po Slovensku mimoriadnym vlakom. Ešte jeden návrat k pochodu študentov z 22. novembra 1989. Asi o mesiac neskôr, spolu s vtedajším tajomníkom Národného výboru mesta Košíc Štefanom Daňom, navštevujeme hasičskú stanicu s prosbou o pomoc pri nakladaní humanitárnej pomoci pre Rumunsko. Pravdepodobne náčelník stanice, považujúci aj mňa za súčasť "starých štruktúr", skonštatoval; „Dobre, že sme proti študentom vtedy nezasiahli“. Spomienku Petra Kalmusa na prvé verejné vystúpenia z 21. novembra 1989 doplním o tie, čo mi najviac utkveli v pamäti: Emóciami presiaknutý prejav Anežky Piaseckej pred budovou Tuzexu. Apel Ivana Žezulu staršieho na potrebu morálnej obnovy spoločnosti v štúdiu Smer, kde taktiež prehovoril Slavomír Stračár o nevyhnutnosti ekonomickej transformácie socializmu.

Peter Neuwirth, Košice

Po získaní priestorov sme začali riešiť problémy odstraňovania komunistických symbolov, vstupu hnutia OF do politiky, prvých odvolávačiek červených funkcionárov a prvých kooptácií.

Neboli sme ani politici, ani úradníci, len nadšenci. V decembri som osobne viackrát navštívil KC OF v Prahe a KC VPN v Bratislave, kde som hlavne pozoroval organizačnú prácu v týchto centrách. V tom čase som nevedel čo je marketing, ale uvedomoval som si, že sa mení režim so všetkými pozitívami aj negatívami. Vedel som, že to robíme pre tých, ktorí chcú zmenu a títo občania musia byť objektom našej práce, našimi zákazníkmi, neskôr voličmi. Na základe týchto poznatkov som postupne presadzoval v košickom OF koncepciu otvoreného a denného styku s verejnosťou, predchodcu neskoršej public relations práce. Začal som viac počúvať ľudí a zaoberať sa ich problémami, pretože to bola báza pre lokálny politický život. Množstvo ľudí, ktorí navštevovali do konca roka 1991 košické KC boli vlastne jadrom voličskej základne

nového politického subjektu. Stretávali sa na pôde Kontaktného centra, dýchali vzduch slobody a oboznamovali sa s fenoménom, ktorý doposiaľ nepoznali – s demokraciou. To čo pre Londýňčanov je Hyde Park, to bolo v Košiciach niekoľko metrov štvorcových bývalej výstavnej siene výtvarníkov. Väčšinou to boli ľudia poznačení režimom, neverili, že môžu

slobodne vyjadriť svoj názor, mnohí rozprávali ticho, obzerali sa niekam a dennodenne sa chodili presviedčať, že je to pravda, mnohé petície sme museli napríklad podpísať najprv my, aby hárok nebol prázdny, aby sa nebáli. Presviedčali sme návštevníkov, že sú slobodní, že môžu konať podľa svojho presvedčenia, že si môžu aj sami založiť svoj spolok, združenie, stranu. Tak sa formovali na pôde košického KC košické pobočky politických strán / KDH, Zelení, Sociálna demokracia a i. / a ďalšie organizácie a spolky. Mnohé tieto zoskupenia ostali na pôde KC ako naši priaznivci, mnohé odišli aby pôsobili aj proti nám. Aj to je súčasť demokracie. V prvom rade bolo potrebné podchytiť záujem a podporu ľudí. Bolo nás však málo a tak som postupne povolal ďalších dobrovoľníkov aby sa práca profesionalizovala a zúročovala. Pomocou týchto

obetavých ľudí vznikla na pôde KC najprv psychologická poradňa, ktorú viedol Doc. Stančák /právnickú sme už mali – JUDr. Hvozdič /a Spoločnosť ľudí dobrej vôle, ktorá pod vedením pani Hrabovskej riešila, nie však suplovala nové sociálne dôsledky zmeny, v tom čase hlavne ožehavý problém navrátilcov z výkonu trestu po rozsiahlej amnestii prezidenta Havla. Ďalším významným klubom bolo Ekofórum, spočiatku zložené z odporcov výstavby JE v Kecerovciach. Jeho významnými protagonistami boli Jozef Križan a Jana Bohdanová. Učiteľské fórum už bolo zavedenou a úspešnou organizáciou, ktorú vybudovali naši členovia Peter Bulla a Jozef Bakšay. Neskôr sa slovenským prezidentom UF stal práve Peter Bulla. Veľmi dôležitú úlohu zohralo Fórum spravodlivosti, ktoré sa začalo zaoberať skrivodlivosťami komunistického režimu a dvaja jeho členovia Vlado Chlipala a Vojtech Fejfar sa stali vzápätí čelnými funkcionármi novovzniknutej košickej úradovne Úradu na ochranu ústavy a demokracie, neskôr pretvorenej na FIBS. Z mnohých aktivít by som rád spomenul združenie Stop kriminalite /organizoval ho pán Labaš /, KAN Števa Lazorišáka a dôležitú redakčnú a vydavateľskú činnosť – vydávanie vlastného tlačového média. V decembri 89 sa síce podarilo vydať vlastné noviny – Fórum verejnosti no až 20. 4. 1990 vyšlo prvé číslo periodika Akcia – orgánu KC VPN. Podarilo sa to hlavne zásluhou šéfredaktora Tibora Iča, že sme mali vlastné noviny, na ktoré sme čakali tak, ako aj naši priaznivci.

Daniel Liška, Košice

Naše rozpomínanie sa na vzťahy Bratislava – regióny by som rád oživil príhodou z počiatku februára 1990. Krátko pred vypuknutím známej pomlčkovej vojny vo Federálnom zhromaždení, košickú pobočku, vtedy už Verejnosti proti násiliu, navštívil starší muž, aby predstavil svoju misiu: za presadenie pomlčky v názve štátu nás chcel finančne podporiť zo zdrojov kanadských Slovákov. Návštevníkovi som nediplomaticky ukázal dvere. Peter Rašev, jeden z našich poslancov v Prahe, ma, pravda s humorom, aby ste to aj takto pochopili, vyhrešil. „Oponentovi sa najprv malo umožniť pomlčku zasponzorovať a prípadné nepresadenie požiadavky štedrého separatistu vysvetliť indispozíciou poslancov pri hlasovaní.“ Istý stupeň nedôvery k niektorým predstaviteľom KC VPN nevyviedol z akejsi rivality dvoch najväčších slovenských miest. Nejednalo sa ani o technicko-organizačné výhrady. Na rozdiel od menších okresných miest, kde často jeden – dvaja ľudia, okrem permanentného cestovania, museli zvládať prácu sekretárky, riešenie množstva personálnych problémov, Koordinačný výbor v Košiciach mal od konca januára 1990 možnosť na plný úväzok zamestnať Petra Neuwirtha, neskôr aj Ivana Jurčišinu, sekretárky Evu Huščavovú, Beátu Szilágyiovú, od apríla toho istého roku aj redakciu novín Akcia. V tomto tíme som mal v prvej polovici roku 1990 príležitosť pôsobiť aj ja. Nemožno zabudnúť na množstvo dobrovoľníkov, ochotných popri svojej hlavnej profesii nezištne vypomáhať. Aj títo dobrovoľníci nás často odbremenili od „ťažkého údelu solitérov“, pôsobiacich v menších mestečkách. Výhrady k niektorým aktivitám prichádzajúcim z Bratislavy pramenili

z uprednostnenia odlišných politických priorít a vízií. Jednoducho povedané: Pokiaľ niektorí v Bratislave robili všetko pre urýchlené rozviazanie česko-slovenského zväzku, v Košiciach sme za základnú prioritu považovali urobiť všetko pre zachovanie spoločného štátu. Idea „samostatnej hviezdičky a stoličky“ nás napĺňala priam panickou obavou zo sovielizácie Slovenska po prípadnom rozpade ČSFR. Sovietsky zväz mal v tom čase vlastné problémy a vývoj v geopolitickej oblasti sa našťastie uberal pozitívnejšie než sme očakávali.

Peter Kalmus, Košice

Po počiatočných dňoch plných eufórie a hlavne veľkého vyčerpania začalo dochádzať k menším konfliktom. A to hlavne medzi tými, ktorí boli v opozícii po celú dobu normalizácie a tými, ktorí začali byť v opozícii koncom novembra 1989. Výstižne to vystihla situácia, ktorá sa dohrala začiatkom decembra 1989. V koordinačnom centre sa objavil aj náš starý priateľ Jaroslav Toldi, ktorý revolúciu prežíval aktívne v Prahe, kde bol služobne. Keď sa ho herec a moderátor mítingov Peter Rašev spýtal, kde bol dva týždne, Jaroslav Toldi mu s úsmevom položil otázku: „A ty si kde bol celých dvadsať rokov?“ Tento reálny príklad dokonale ilustruje situáciu aká bola v novembrových a decembrových dňoch 1989 v koordinačnom výbore. Stretli sa tam ľudia, ktorí nekolaborovali s komunistickým režimom a žili maximálne možne bez kompromisov s politickou mocou s ľuďmi, ktorí boli lojálni k režimu. Tento druh konfliktov alebo nedorozumení bol vlastne dosť logický, pretože ľudia, ktorí mali politicky dokonalé čisté svedomie bolo v Košiciach niekoľko. Väčšina týchto ľudí okrem odporu voči komunistickému režimu bola v odpore aj voči väčšine lojálnych a znormalizovaných občanov. Navyše takmer nikto s týchto ľudí nemal politické ambície. Takmer nikto s týchto ľudí nemal ukončené vysokoškolské vzdelanie. Nakoľko nechceli, alebo nemohli študovať na komunistických zideologizovaných vysokých školách. Život v pravde bol pre nás dôležitejší ako vysokoškolský diplom so štátnicami z marxizmu-leninizmu. Tento názorový konflikt sa po niekoľkých týždňoch pôsobenia koordinačného výboru OF dostal do situácie, keď väčšina členov, ktorí v ňom pôsobili zúžila koordinačný výbor práve o ľudí, ktorí boli aktívni a nekompromisní ku komunistickým štruktúram. Koordinačný výbor sa takto zbavil Vladislava Chlipalu, Vojtecha Fejfaru, Petra Kalmusa, Vladimíra Komára, Márie Komárovej, Štefana Lazorišáka a Antona Ihnáta. Najneprijemnejšie na celej udalosti bolo to, že prebehla bez akejkoľvek diskusie.

Spomínaní členovia nerezignovali na dianie v spoločnosti a ihneď začali pracovať v novo založených združeniach. Vladislav Chlipala, Vojtech Fejfar, Vladimír Komár vo Fóre spravodlivosti, manželia Komárovci aj v práve vznikajúcich kresťansko-demokratických kluboch. O niečo neskôr sa Štefan Lazorišák a Anton Ihnát začali angažovať v KANe, ktorého činnosť v Košiciach sa podarilo obnoviť začiatkom roku 1990. Žiaľ, zo začiatku na jeho čele stál spolupracovník ŠtB Oskar Svitanič, ktorý po upozornení na túto skutočnosť Klub angažovaných nestránikov opustil. Súčasne so vznikom Fóra spravodlivosti vzniklo aj Učiteľské fórum, na čele ktorého stáli Peter Bulla a Jozef Bakšay. P. Bulla bol do roku 1989 radový člen KSS a J. Bakšay dôverník ŠtB. Najaktívnejšie a najdôležitejšie bolo Fórum spravodlivosti, ktorého košický členovia sa stali prvými profesionálnymi zamestnancami Úradu na ochranu ústavy a demokracie. Neskôr FBIS. Skôr ako začal vychádzať týždenník košickej VPN Akcia, predchádzali mu dlhé týždne príprav. Pracovný názov nového týždenníka bol Fórum Verejnosti. V tom čase sa už angažovali v činnosti OF a VPN aj Gabriel Kladek a Ján Kopnický. V priestoroch OF pripravil G. Kladek svoju vynikajúcu autorskú výstavu fotografií, dokumentujúcu vandalizmus komunistického systému. Peter Kalmus v tom istom čase v Klube M vystavil svoj pomník konca komunizmu, ktorý prvý krát predstavil verejnosti na podujatí Malý Veľký Tresk v máji 1989 v Bratislave. S P. Kalmusom na výstave participoval aj košický fotograf J. Jančo, ktorý tam vystavil fotografie

z prelomových novembrových dní. Dobrovoľné príspevky z výstavy boli určené na pomoc obetiam udalosti v Rumunsku. Na podporu činnosti Občianskeho Fóra, košickí výtvarníci pripravili v priestoroch Vychodoslovenskej galérie predajnú výstavu umeleckých diel. Veľká časť výťažku z tejto úspešnej akcie putovala do pokladne OF. Napriek tomu došlo ku kuriózne situácii. 15. decembra 1989 som zorganizoval spolu s kolegami výtvarníkmi Zbyňkom Prokopom, Viktorom Šefčíkom a niekoľkými ďalšími priateľmi výtvarno-politickú akciu „Zabalenie Gottwalda“. Priamo počas balenia veľkej bronzovej sochy komunistického zločinca do čiernej igelitovej fólie nahrával so mnou rozhovor pre Slovenský rozhlas redaktor Ján Beer. Nakoľko v nasledujúcich dňoch „staré štruktúry“ igelit strhávali, snažiac sa odhaliť tú odpornú sochu. Rozhodol som sa preto pre radikálnejšie riešenie. A to sochu obložiť lešením a foršňami. Materiál na takéto zadbrenie sochy mi sľúbili pracovníci Pamiatkостavu, ktorí pracovali na lešení pri Dóme Sv. Alžbety. Za litrovú fľašu rumu boli schopní celý objekt zrealizovať. Občianske Fórum v Košiciach v tom čase pripravovalo prvú historickú návštevu Václava Havla na Slovensku. V. Havel mal prísť na návštevu Košíc, VSŽ a Prešova. Míting s V. Havlom sa mal uskutočniť pred vedeckou knižnicou, v blízkosti ktorej sa pomník Gottwalda nachádzal. O to viac mi záležalo, aby pomník bol obložený lešením a foršňami, na ktorých som plánoval rozmiestniť plagáty súvisiace s návštevou V. Havla. Peniaze na zakúpenie fľaše tvrdého alkoholu som pochopiteľne išiel vypýtať od pokladníka OF. Po úspešnom predaji umeleckých diel som bol presvedčený, že peniaze dostanem bez väčších problémov. Opak bol pravdou. Nedostal som ani korunu s odôvodnením, že OF nebude podporovať kupovanie alkoholu. Na večeru s Václavom Havlom, ktorá sa konala v priestoroch OF sa, prirodzene, alkoholické nápoje zakúpili. Spomínanú fľašu rumu som nakoniec kúpil zo svojich peňazí a to aj napriek tomu, že skoro mesiac som nechodil do práce. Návšteva V. Havla, ktorý prišiel aj s M. Kňažkom sa uskutočnila 20. septembra. Niekoľko dní pred touto historickou a dôležitou návštevou Košíc ma dost' zaskočil a trošku aj sklamal v svojom známom televíznom prejave. Prejav sa uskutočnil 16. decembra 1989 a V. Havel v ňom okrem iného vyhlásil o A. Dubčekovi: „Je to po Milanovi Rastislavovi Štefánikovi pravdepodobne najvýznamnejší muž, ktorého dalo Slovensko našej vlasti a svetu. Nedopustím, aby sa akýmkoľvek temným silám podarilo vraziť klin medzi neho a mňa a tým aj medzi naše dva národy.“ V. Havla som si v tej dobe veľmi vážil a obdivoval. A. Dubčeka som si nevážil vôbec a nevedel som sa zmieriť s tým ako v auguste roku 1969 svojím podpisom ako predseda Federálneho zhromaždenia dal súhlas k brutálnemu policajnému zásahu voči pokojným demonštrantom, protestujúcim 21. augusta v pražských uliciach. Bol som vtedy presvedčený a som do dnes, že revolúcia ktorá prebiehala asi koncom roka 1989 bola revolúcia proti komunistickému režimu a preto v Občianskych fórach nemala byť umožnená spolupráca členom komunistickej strany. Pred vystúpením V. Havla na mítingu z balkóna Vedeckej knižnice som mu venoval niekoľko fotografií. Zabaleného a zadbreného Gottwalda. Celá akcia sa mu páčila a pripili sme si džúsom s borovičkou. Na jedno večerné rokovanie členov koordinačného výboru OF prišiel P. Rašev s krabičkou nevkusných hliníkových odznakov erbu Slovenska. Pri rozdávaní nám oznámil, že ide o Mikulášsky darček od M. Kňažka.

Daniel Liška, Košice

Novembrové udalosti nastolili aj prevedenie zmien v štátnej správe, vo vedení hospodárstva a v masovokomunikačných prostriedkoch. Niektoré z postáv prevzali členovia KC Občianskeho fóra v Košiciach. Predsedom Krajského národného výboru sa stal Martin Hvozdík, primátorom Košíc Ján Kopnický. Na magistráte pôsobil ako poradca primátora Gabriel Kladek. Za poslancov Federálneho zhromaždenia v Prahe boli kooptovaní Jozef Bakšay, Peter Rašev, Slavomír Stračár. Do Slovenskej národnej rady, rovnako prostredníctvom kooptácií v januári

1990 nastúpili Ivan Ľupták a Marcel Strýko. Prvým ponovembrovým riaditeľom Východoslovenských železiarní sa stal Slavomír Stračár, neskôr vystriedaný Zoltánom Berghauerom. Rekonštrukcii bezpečnostných zložiek štátu sa venovali Vladislav Chlipala a Vojtech Fejfar. Členmi Slovenskej rady VPN boli Marcel Strýko a Ľubomír Badiar (inak aj štatutár košického KC OF, neskôr VPN).

Ľubo Navrátil, Dunajská Streda

Ja len jednou vetou chcem spomenúť taký moment. Dnes hovoríme, že komunisti tu, komunisti tam. V prvej chvíli nebolo jasné, že my tu ideme robiť kapitalizmus, aspoň mne to nebolo jasné. Prvé naše demonštrácie boli o tom, že ideme veľmi jemne reformovať socializmus a viem, že na prvom sneme vznikol problém. Snem sa konal v Bratislave v Istropolise a padla otázka, či vôbec komunisti majú byť vo VPN alebo nie. Radikálne krídlo, už neviem odkiaľ to boli chlapi, povedali: „No ak tu budú komunisti, tak tu nemám čo robiť ja!“ A komunisti zas povedali: „No ak nechcete našu pomoc, však my sme nič zlé nerobili!“ Takže dnes už to vidíme úplne ináč, ale tie prvé chvíle boli také, že sa dokonca bála možno aj Praha vysloviť, že my tu ideme búrať komunizmus. Možno to bolo z taktických dôvodov, no ja si pamätám, že to bolo tak.

Mikuláš Laš, Prešov

Mal som tú odvahu vystúpiť na Prešovské námestie ako prvý so skupinou vysokoškolákov v novembri osemdesiatdeväť. Pred prvým mítingom prišli za mnou dvaja vysokoškolační, bratislavský vysokoškolační na byt ma poprosiť, či by som išiel moderovať prvý míting na námestie. Samozrejme, že som s tým súhlasil, zrejme oni robili viac pokusov, ale nemal nikto odvahu, išiel som. Prišiel som na námestie v určený čas to bola druhá hodina, sobota to bola, tak sme sa schádzali ako nebadane. Išli skupinky. Najviac išlo vysokoškolákov. Po traja, po piati, po dvaja. Keď som ja prišiel na námestie, práve som videl, že jeden chlapík tam rozvešával plagátky o plot. Naraz sa tam zjavili dvaja esenbáci a nakazovali, aby strhával tie plagátky dole. On to nechcel robiť, no a naraz prišli tam mladí študenti a nastala taká trmavica. Naraz len vidím, že jednému esenbákovi čiapka už je na zemi. I hovorím, to nebude dobré, to nebude slávny začiatok a tak som vyskočil na betónový kvetináč a otvoril som míting. Vyzval som všetkých aby sme sa chovali slušne, aby sme sa chovali dôstojne, aby sme nedali zámer na nijaké provokácie a tak som vyzval človeka, ktorý mal ako hlavný prejav tam, potom za skupinu študentov vystúpil tam ďalší. No a tak to vlastne začalo. Na druhý deň bol druhý míting a ten už bol taký masový, že bolo tam možno sedem, možno až desaťtisíc ľudí. No a tak som tri mesiace môžem povedať obrazne fungoval na prešovskom námestí v mraze, pretože fungujúce štátne orgány a miestne orgány nás nepustili nikde, nedávali nám ozvučenie. Najviac sme to pocítili v čase vyhlásenia generálneho štrajku, kde prešovské závody, podniky, fabriky išli mohutne na námestie. Toľko národa snáď ani na prvého mája ešte na prešovskom námestí ani nebolo, ako v tom čase. A nemali sme ozvučenie. Čiže tri štvrtiny týchto ľudí nemohli proste počuť. Tam sme prečítali tú výzvu, ktorá bola k národu.

Matej Hospodár, Michalovce

Neviem, či sa mi podarí vzhľadom na dlhý časový odstup zrekonštruovať celú genézu vývoja VPN, ale sme tu štyria, takže predpokladám, že tie chýbajúce fragmenty z tej mozaiky sa nám podarí nejakým spôsobom pozliepať do uceleného obrazu. Neviem, či prvý míting v Michalovciach bol pred sedemnástym novembrom, alebo až po, viem, že negatívna nálada u obyvateľstva kulminovala práve v súvislosti s technológiou v Chemku Strážskom, kde

Chemko produkovalo ako odpad formaldehydy PCD-déčko myslím, ktoré sú ako karcinogény a práve na tomto argumente tá negatívna verejná mienka v tom čase kulminovala, viem, že prvý míting bol v duchu tejto problematiky. Viem, že tie prvé mítingy potom boli, ktoré nás vlastne vtiahli do toho diania po sedemnástom novembri boli spontánne, boli bez nejakého ozvučenia. Pamätám sa , že VPN-ku sme zakladali v hostinci Zlatý klas, pár mien: Danó Pastirčák, Marián Matík stomatológ, Dušan Plichta, Hela Bartošová, nespomeniem si teraz na ďalšie. Viem, že potom prišli kontakty na Košice a na Bratislavu a viac-menej tie mítingy po sedemnástom novembri boli monitorované, čo bolo prirodzené, Verejnou bezpečnosťou vtedy aj Štátnou bezpečnosťou. Dokonca aj to prvé stretnutie, to zakladanie VPN-ky bolo monitorované Štátnou bezpečnosťou.

Daniel Pastirčák, Michalovce-Bratislava

Tak ja sa pokúsím iba podoplnať. V Michalovciach som vlastne bol cudzincom, my sme sa len prisťahovali, čiže žiadne kontakty tam neboli, ale to čo si spomínam je, že ja mám pocit, že celý osemdesiaty deviaty už bol ako keby narastala taká atmosféra, že niečo sa musí stať. Pamätám sa, že prichádzali k nám na faru rôzni kresťania, ktorí hovorili, že treba sa modliť za to, aby padol duch komunizmu to bolo také nezvyklé, to predtým nikdy nikto nehovoril a my sme to aj začali robiť, to je jedna taká okolnosť, čo si spomínam. Ale v tom novembri, to už bolo tak silné ja neviem, či ja som taký senzitivny, ale ja som mal pocit, že musím niekde ísť a niečo urobiť. Jediný kontakt, ktorý som mal, bol tuná Košice cez Ľuba Badiara, tak to som už sledoval, že čo sa deje a tesne pred tými udalosťami, ktoré smerovali k tomu generálnemu štrajku som bol v Bratislave. Musím spomenúť okolnosť, ktorá mi pripadá skoro zázračná. Cirkev bratská, ktorej ja som bol farárom, tak ona vlastne v Michalovciach začala existovať ani nie pol roka. Predtým. Čiže nikto o tom nič nevedel, nikto nevedel, že kde Cirkev bratská môže vôbec byť v Michalovciach. Asi o jednej v noci, my sme tam spisovali také svoje prehlásenie, ktoré sme zlievali z prehlásení Občianskeho fóra a Verejnosti proti násiliu, tak došiel kameraman z Košickej televízie Paľko Hospodár. Nás tam proste našiel. A v dôsledku toho v nočnom vysielaní Košickej televízie, vystúpili tuto Maťo Hospodár aj s Mariánom Matim, kde proste vyzvali ľudí, aby sa pripojili ku generálnemu štrajku, aj tam prečítali naše postoje. Mne sa zdá, že sa v tom čase dialo mnoho úplne takmer nepochopiteľných vecí. Napríklad to ako on našiel v Michalovciach ten náš domček s tou kanceláriou tak to si dodnes neviem vysvetliť. A potom, keď porovnáme ten piatok tých stopäťdesiat ľudí, to vyzeralo beznádejne, v pondelok na tom generálnom štrajku bolo úplne plné námestie. Ja neviem, to bolo nepochopiteľné a tak isto v Chemku Strážske, aj tam prebehol veľký generálny štrajk. Ja si myslím, že dá sa to vysvetliť možno trochu tým vystúpením akože v tej televízii. Takže tak to začalo. Ešte týždeň malo to koordinačné centrum u nás kancelárie, čo bola ináč švanda, lebo tá kancelária bola v našom byte. Takže manželka keď dvíhala telefóny, tak nevedela, ako sa má hlásiť. Či byt Pastirčákových alebo Cirkev bratská, alebo Koordinačné centrum Verejnosti proti násiliu. No ale potom sme sa presunuli k Stanovi Mercovi. To bolo zaujímavé, že Stano Merc bol komunista, ktorého my sme prizvali a on sa stal súčasťou toho koordinačného centra. To bol taký rozumný hygienik. Tak na tej hygienickej stanici sme sa stretali dosť dlho, no a taký zlom mne sa zdá, že prvá taká naša agenda bola, že sme bojovali za toho Havla, aby sa stal prezidentom. Potom tí prví ľudia, ktorí boli vo VPN, už len čakali, kedy to skončí, však my sme celé noci sedeli. To bolo proste tak vyčerpávajúce, a nikto to nechcel robiť, nikto nebol na to pripravený, nikto si nemyslel, že niekto musí aj prevziať vládu a politicky riadiť veci, čiže všetci už čakali, kedy budú môcť odísť. A iní pochopili, že však teraz moc má VPN, čiže ja sa pamätám, že potom akýsi pán Rajnoha zrazu niekedy v januári, februári v deväťdesiatom roku, napísal strašne antikomunistický článok do

miestnych novín a to bol úplne raketový štart druhej fázy tých ľudí, ktorí boli vo VPN, ktorú my sme postupne vyprázdnil. To už boli ľudia - karieristi.

Peter Neuwirt, Košice

20. novembra som bol v Prahe na demonštrácii a nasledujúci deň som vystúpil ráno v Košiciach s taškou plnou propagačných materiálov a vedel som hneď, že zamierim k Marcelovi Strýkovi. Vlastne v Marcelovom byte sa začala prvá debata o vzniku Občianskeho fóra v Košiciach, ktorá ďalej pokračovala stretnutím v byte výtvarníka Zbyňka Prokopa. V tých priestoroch sme vlastne pôsobili do konca roku 1990, dá sa povedať do jesene roku 1990, kde vlastne začalo pôsobiť koordinačné centrum Občianskeho fóra v Košiciach. My všetci sme sa na tom podieľali, dá sa povedať že dobrovoľne, že 24 hodín denne a v januári prišlo k situácii, že je potrebné teda aj profesionálnych zamestnancov, tak som sa stal jeden z nich. Chcel by som spomenúť, že na pôde košického centra vznikali občianske iniciatívy, ale čo sa týka organizačnej práce, tak v prvom rade chcem spomenúť ako Fórum spravodlivosti, Spoločnosť ľudí dobrej vôle, ktorá dokonca funguje dodnes. Prečo to spomínam. Spomínam to preto, že koordinačné centrum bolo vlastne takou prvou otvorenou spoločnosťou v Košiciach, kde sa chodili občania nadýchať demokratického vzduchu a myslím si, že týmto otvorením sme vlastne dosiahli aj, dá sa povedať, najväčší úspech v parlamentných voľbách, kde vlastne košická VPN-ka dosiahla v priemere 50% volebný úspech. Vtedy sa volilo do troch zborov, teda Slovenská národná rada, dve komory Federálneho zhromaždenia. Spomínam to preto, že vlastne dali dôraz okrem tej politickej práce aj na organizačnú a samozrejme sme začali tvoriť aj štruktúry hnutia, či územné, alebo podnikové. Chcem povedať, že to bolo množstvo ľudí, teda desiatky, stovky dobrovoľných spolupracovníkov, ktorí prispeli k celému tomu pohybu v Košiciach.

Tibor Varga, Košice

Moje spomienky začínajú práve stretnutím u Zbyňka Prokopa. Išli sme k nemu zvláštnym spôsobom - plazili sme sa po ulici popri múre. Dohodli sme sa, že niečo spravíme a tam sme si to aj povedali. Aby sme boli stále v styku, vymenili sme si telefónne čísla. Môžem spomenúť niektoré mená ako Marcel – ten je na prvom mieste, Kamil Varga - to je môj menovec - Peter Kalmus - ten tu je, neviem, či má ešte stále ten istý telefón, Groch Erik tam bol, Švoňavský tam bol... No a začalo to vlastne tým, že sme sa usadili v priestore výtvarníkov, teraz je tam banka OTP. V prednej miestnosti bola výstavná sála, ktorú sme začali používať, otvorili sme informačné stredisko, vylepili sme veľký plagát „Občianske fórum“, dali sme do výkladu televízor. Veľmi aktívny bol Jožo Bakšay, ktorý natáčal filmy, nosil kazety, ktoré sme tam premietali, eventuálne sa premietali prenosy z Prahy. Takto sme začali. Ľudia sa začali hrnúť. Samozrejme, bolo tam strašne veľa ľudí pred výkladom a potom začali chodiť aj dovnútra. Naša najväčšia starosť bola vydávať nejaké informácie pre týchto ľudí. Znamenalo to, že sme potrebovali veľa papiera, to bola prvá úloha. Začalo to tak, že sme postavili fľašu od zavaraniny na stôl, napísali sme, na čo to je a ľudia hádzali peniaze. Takto sa zbieralo na papier. Hlavným organizátorom tohto diania bol Ľudo Badiar. Peter Neuwirth a ja sme boli styk s verejnosťou. Potom sme deložovali Národnú frontu. Mali na poschodí kancelárie, tam sme sa usadili a konečne sme mali nejaké priestory. Bol tam aj Zväz žien, aj tie odpochovali, takže bolo kde úradovať. Samozrejme Marcel mal hore kanceláriu, tam boli zasadnutia, tam bola veľká zasadačka, do ktorej chodieval aj predseda Národnej rady – teda vtedajší. Vždy, keď priletel naspäť do Košíc referovať čo na Národnej rade bolo, chodil aj so svojím námestníkom Najväčší náš problém bolo začať vydávať nejakú tlač. Dostal som za úlohu dať do hromady tím takých novinárov, ktorí by to robili. Veľmi zaujímavý bol

Křížek, predošlý redaktor Večerníka, ktorého odtiaľ nejaký vyšupovali. Tak som začal u neho a zbieral som jednotlivých novinárov a prosil som ich, aby prišli robiť noviny. Horko - ťažko sa to podarilo. Křížek sa stal šéfredaktorom Večerníka a prvým vydaním našej tlače bola príloha vo Večerníku, jedna strana. Písali tam skoro všetci, hlavne Mária Komárová, ktorá je novinárka, tam písala veľa. Potom sme založili „Akciu“, časopis, ktorý ste možno všetci dostali do ruky, lebo sa šírila nielen v Košiciach, ale všade. Rozšíril sa okruh novinárov a prispievateľov. Potom sme sa museli odsťahovať inde. Dodnes neviem dôvody. Nakoniec sme sa odsťahovali na Hlavnú 68 a tam sme pokračovali ďalej ako VPN. Ako Občianske fórum sme sa zmenili ešte v budove tej banky. Prišiel Janko Budaj z Bratislavy a povedal - musíte byť VPN. No tak sme sa potom stali VPN. Najprv sme boli Občianske fórum VPN a potom už len VPN.

Imrich Holečko, Krompachy

19. novembra o asi ôsmej večer zazvonil mi do bytu môj dobrý priateľ Laco Končík a spýtal sa ma, či som počúval Slobodnú Európu, alebo Hlas Ameriky. Ja som mu povedal, že áno a on sa ma spýtal: A ty teraz chceš sedieť so založenými rukami a hompáľať nohami? Hovorím, a čo mám robiť? Že ideme do Prahy. Kedy? No hneď. Tak takto sme sa v ten večer vybrali do Prahy a tam sme strávili tri dni. Keď sme sa vrátili z Prahy späť, doniesli sme plno propagačných a iných materiálov. Keďže sme pracovali v SZ Krompachoch, tak sme prišli na jednotlivé dielne a snažili a snažili sme sa tieto materiály propagovať. Okamžite za nami išli dielenské výbory KSČ, ktorí rozprávali o nejakej štvavej propagande opäť v snahe zvrhnúť socializmus a aby sa nás zbavili, robili, snažili sa to celkom decentne, že nás poslali na služobnú cestu. To sme odmietli, môj priateľ Laco, ktorý veľmi aktívny, tak jeho dokonca, a to je veľmi zaujímavá vec, zamkli do kancelárie, takže bol svojím spôsobom izolovaný. Zabudli na neho, takže tam bôl až do večera. Trošku si nadpracoval v ten deň. Postupne dostávalo sa do médií čoraz viacej informácií a ľudia sa pridávali, tak by som spomenul ďalších ako boli Štefan Klein, Štefan Kitko, Anna Raková, Marián Tomašov. Postupne sme pripravovali mítingy. Mítingy boli pripravené v prvých dňoch hlavne v SZ Krompachoch, ako pódium nám slúžil plošinový vozík. Ľudí postupne pribúdalo a aj stanovisko vedenia sa prirodzene menilo zo dňa na deň. Čo sa týka mesta, tak v meste sme urobili prvé stretnutie asi po týždni. Na námestí vystúpil ešte Juraj Senaj a za pozornosť by som ešte povedal tú vec, že môj priateľ Laco Končík bol taký oddaný tejto myšlienke, že snažil sa ľudí presvedčiť o tom, že sa im nemôže nič stať aj tak, že sa na námestí postavil na pódium a pomodlil sa. Už keď bolo všetko jasné, pridala sa k nám pán Ján Kato, ktorý veľmi prezieravo povedal, že on si zoberie na starosť kontakt so Spišskou, s Bratislavou a my nech len ďalej pracujeme, on sa už o všetko postará. Myslím si, že to zvládol veľmi dobre.

Vlado Štefanovič, Topoľčany

V prostredí tých najaktívnejších osôb som sa ocitol až po dvadsiatom siedmom, keď sme sa my v tom slávnom topoľčianskom Mieri prihlásili, určitá skupina k udalostiam, takže začnem tými menami, ktoré vlastne v Topoľčanoch v podstate dodnes sú verejne známe, alebo aj verejne činné. Bol to Julo Krajčík, ktorý bol chvíľu aj šéfom, predsedom toho nášho koordinačného výboru, potom spomínaný Jožko Červený, ktorý je už dnes dôchodca a s nostalgiou spomína. Objavil sa tam Dušan Vaňo. Fero Peter, ktorý bol neskôr poslancom Federálneho zhromaždenia, Jozef Sitkej, Marta Kúdelová, Marian Kapusta, ktorý postupne prešiel na takú nacionalistickú platformu, Karol Zaťko, ten sa pridala zase k vznikajúcemu Kresťansko-demokratickému hnutiu. A Tibor Cabaj, ktorého musím spomenúť. Postava, stále ešte činná a stále aktívna, hlavne, keď mu prikážu zrejme, ten teda po rozchode, Milan

Sečanský, ďalšia postava topolčianskeho verejného života, ktorý už dnes je starší pán, takže už ho veľmi nevidno. No a to už som tiež včera povedal, že sa tá skupina akéhosi vzdoru tak trochu sformovala na pôde miestnych kultúrno-osvetových ustanovizní, tak aj miesto, sídlo sme mali až do jesene roku 1990 v budove Miestneho kultúrneho domu. Napríklad pozoruhodné bolo to, ako veľmi rýchlo sa podarilo rozhodnúť o tom, že kto dostane budovu komunistickej strany, kde keď bolo treba hviezdy skladať podobne, teda strhávať, to boli také epizódy, ktoré nenarazili na žiaden odpor, naopak spontánne, až také happeningy to boli čo v tom takom dogmaticky pôsobiacom topolčianskom prostredí proste bolo pre mňa prekvapením. Pokiaľ ide o závody, ten Mier som trochu spomínal. Tam sa sformovala skupina pár ľudí, ktorí potom dosť spontánne zrejme oslovili aj ostatných ľudí a technický personál a ľudia z tej nábytkárskej továrne boli veľmi rýchle, sa akosi veľmi rýchlo prispôbili vývoju udalostí. To boli ľudia, ktorí boli zvyknutí obchodovať so zahraničím pomerne moderné hospodárska štruktúra tam fungovala. Za zmienku hádam stojí ešte topolčiansky Elektrokarbón, ktorý bol známy tým, že tam bola veľmi primitívna technológia, veľmi znečisťoval okolité ovzdušie, hoci bol v podstate takmer v strede v meste, takže tam sa iniciatíva skôr taká ochranársko-ekologická objavila a pomerne rýchlo sa tam začali diať zmeny. Dnes je to fabrika veľmi modernizovaná samozrejme veď už uplynulo veľa rokov aj veľa peňazí sa tam dostalo, ale aj bezprostredne pod vplyvom tých novembrových takých entuziastických postojov začali redukovať výrobu a aj tam sa vlastne začali diať veci, ktoré už dnes sú históriou.

Dano Brezina, Rimavská Sobota

Chcem najskôr spomenúť, že už 16 novembra 1989 demonštrovali študenti v Bratislave. Takže by sme si na to mali spomenúť. U nás to začalo tak - v piatok 17. som robil nejakú skúšku na škole a v sobotu ráno sme išli niečo filmať a vidím - takí traja asociáli pobejú po Rimavskej Sobote a vylepujú plagáty. Tak sme zastali a čítali sme. Laco Líz bol jeden z nich, aj druhý bol Laco a tretím bol Janko Kováč, ktorý neskôr zomrel tuším na infarkt. No a v pondelok ráno išli so slovenskou zástavou po meste, zase všetci traja a snažili sa nabaliť na seba niekoho. Zhodou okolností my sme tam, niečo na tržnici filmovali, tak som ich zastavil, že čo robia akože, kam idú. No však nevieš? A ja hovorím viem, ale treba ľudí zohnať a keď už chodíte, tak zoberte aj nejakú kroniku. A tak sme im kúpili kroniku, dodes je schovaná v Rimavskej Sobote, bolo v nej okolo 15 000 podpisov. A keď ľudia videli tú kroniku a zástavu, tak sa začali normálne zapisovať a tak to začalo fungovať u nás v Rimavskej Sobote. Tá kronika je u nášho kamaráta v garáži. Prvé čo bolo, sme museli vyjednávať s oficiálnymi štruktúrami, lebo ináč to nemá význam, tak sme začali vyjednávať, my sme už niekedy v stredu, to bolo okolo 22 alebo 23 sme mali normálne prijatie u vedúceho okresného tajomníka strany a ten bol z toho taký zúfalý, nevedel, čo sa deje. On bol nový, tri týždne alebo štyri týždne vo funkcii. Však sa môžeme vymeniť, ako nevedel, čo robiť. Vredík sa volal, no my sme ho nevymenili, hoci boli ochotní - povedzte kádrové, všetko a my sme už asi o desať dní sme vyjednávali s predsedom ONV, že aké kádrové zmeny sa majú robiť.

Lubo Navrátil, Dunajská Streda

Ja by som dodal k tomu 16. novembru, čo si spomínal tú študentskú demonštráciu v Bratislave. No predtým bola sviečková demonštrácia, ktorá hlavne pre Bratislavčanov bola veľmi dôležitá. Hovorím to aj preto, že ako som včera spomenul, pracoval som vo vydavateľstve Tatran, kde prihádzalo kvantum literatúry samizdatovej, či už Svědectví alebo Bratislavské listy Černogorského, veľmi dôležitá publikácia bola Bratislava nahlas, v Bratislave to bola veľmi dôležitá vec, ktorá pripravovala ľudí na čosi takéto,

samozrejme nikto neveril tomu, že to pôjde tak rýchlo. Čo sa týka Dunajskej Stredy, v podstate celý okres Dunajská Streda jednak že je väčšinovo maďarský, čiže 85% Maďarov, jednak to boli kovorolníci, ktorí pracovali v Bratislave, takže prvá demonštrácia Dunajskej Stredy bola po týždni, presnejšie 26. novembra v nedeľu. Množstvo ľudí tam však prišlo už s predchádzajúcou skúsenosťou z Bratislavských demonštrácií, boli to robotníci zo Slovnaftu, z Dimitrovky a iných podnikov, ktorí ráno o štvrtaj, o piatej cestovali vlakom do Bratislavy a vracali sa neskoro večer. Prvá demonštrácia bola načasovaná tak, aby sa pri nej zastavili katolíci vracajúci sa z večernej omše, konala sa o štvrtaj pri zadnom východe z dunajskostredského domu kultúry.

Čo sa týka založenia VPN. Zo začiatku to nebolo nijako koordinované a aj prvá demonštrácia vznikla ad hoc. Pripravovala sa u mňa doma a ak si dobre pamätám, boli tam Ďuro Holík, Ľubo Banič, Ľubo Baluška, Rast'o Baluška, Peter Fedorko, Jaro Jorík a ďalší.

Boli sme oboznámení s materiálmi, ktoré sa prinášali z Bratislavy a ktoré boli vylepované. V sobotu 25. novembra sme sa rozhodovali, kedy a ako zorganizovať demonštráciu, aby sme prebudili ľudí v Dunajskej Stredy. Napokon niekto prišiel s nápadom urobiť ju v čase, keď sa slovenskí a maďarskí katolíci vracajú poobede z kostola. Mali sme kamarátov, ktorí mali kapelu a nacvičovali v kultúrnom dome (R. Baluška, M. Dúbrava) a súhlasili s tým, že bez vedomia riaditeľa v tajnosti otvoria zadné dvere domu kultúry a zahrajú nejaké dve alebo tri pesničky. Nakoniec to boli kapely Klinika a Dioptrik, ktoré ľudí prilákali a zrazu tam bolo nejakých päťsto, šesťsto ľudí, ktorí počúvali tie prvé výzvy, to bola ešte Feldekova výzva, tu ju nikto zatiaľ nespomínal, preto som včera hovoril, tí komunisti neboli od začiatku vytesnení, naopak boli prizývaní k spolupráci, povedzme aj takými osobnosťami ako Feldek. Prvé vyhlásenia boli prečítané v slovenčine a maďarčine a tu by som spomenul mená. Keď sme sa pripravovali, tak sme potrebovali maďarský preklad všetkých dokumentov a keďže ja som poznal Laciho Baráka ako literáta, Petra Hunčíka, Laciho Szigetiho, tak všetky tie dokumenty sa prekladali do Maďarčiny a bežalo to dvojjazyčne. Tak sme sa skontaktovali vlastne s už vtedy existujúcou Maďarskou nezávislou iniciatívou, ktoré vznikla v Šali tuším 16. novembra.

Jedna taká zaujímavosť, na konci bratislavských demonštrácií sa vždy spievala hymna, podobne to bolo aj v spomínanú nedeľu a keď sme dospievali československú hymnu, samozrejme bolo tam 80% Maďarov, a nastalo rozpačité ticho, ako keby malo niečo nasledovať... Zrazu ľudia začali spievať maďarskú hymnu. Ako organizátori sme nevedeli, čo robiť. Či sa pokúsiť to zabrzdiť, lebo veď je to hymna cudzieho štátu?! No ale v Dunajskej Stredy sa stalo takou tradíciou, že sa spievali dve hymny a nikomu to proste nevadilo a viali aj maďarské aj československé zástavy.

V okrese bola veľmi silná MNI, ktorá bola, čiže keď som s Rast'om Baluškom prišiel za Lacom Barakom, aby nám preložil texty na prvú demonštráciu, on hovorí. My už máme takú ako keby stranu, my už máme Maďarskú nezávislú iniciatívu, jasné sedí nám to všetko do programu. Do poobedia sme mali všetky texty preložené a pripravené. Vtedy sa spomedzi Maďarov najviac aktivizovali Oszkár Világi, dnes advokát, Ilona Némethová, výtvarníčka, Laco Barak, básnik a publicista, Peter Hunčík, psychiatier Laco Szigeti, novinár, Zsiga Bôdök, astronóm a viacero ďalších. Dá sa povedať, že ďalší týždeň už celý okres žil týmito udalosťami.

Ešte jedna taká dôležitá vec, keď išlo o sídlo, keďže každý bol od nejakého literárneho fachu, a poznali sme dôležitosť tlačných materiálov, ktoré by sa dali rozširovať po okrese, tak my sme hľadali miesto, kde by bola tlačiareň a to bolo osvetové stredisko, kde bola ofsetová tlačiareň, ktorá dosť dlho pre nás fungovala, možno rok, možno dva, riaditeľ osvety bol vtedy Karči Héger, ktorý, ako sa za socializmu nosilo, mal vtedy obrovské zásoby papiera načierno, lebo on ho tak skladoval, akože vždy čosi ušetril, nuž a počas tej revolúcie sa to minulo. To bola plná pivnica a my sme tlačili pre niekoľko okresov samozrejme, také menšie veci ako

plagáty brožúrky pre Nové Zámky, pre Vlasta Vicena, aby som aj jeho spomenul, pre Komárno, pre Galantu, takže my sme mali tú výhodu, že tam bolo silné podhubie, také literárno-politicky sfarbené - a mali sme vlastnú tlačiareň.

Už len posledná príhoda, pri ktorej vznikol pojem pamäť gumového valca. Keďže na tej „našej“ tlačiarňi na Osvetovom stredisku sa tlačila nielen pre nás, ale napríklad aj pre komunistov a po 17. novembri, neviem presne kedy, 25., 26., 27. vydali miestni komunisti materiál nazvaný Akčný program. To bol asi centrálny dokument, ktorý riešil, čo treba robiť, keď dôjdu tí mladí pulóvroch z VPN, ako sa treba chovať, ako vyjednávať. Keďže tlačiar, po tom ako Akčný program vytlačil, ochorel, museli sme zohnať nového. Ten došiel až o tri dni a začal tlačiť plagáty, to už bolo niekedy blízko k decembru, lebo sme robili také pásy s nápisom Slobodné Vianoce s VPN a ako začali zo stroja vychádzať prvé plagáty VPN, presvitel cez ne nápis Akčný program Komunistickej strany, ktorý si proste ten ofsetový gumový valec „zapamätal“. Bolo to ako keby sa objavil duch, ale zostal pokojný. Kým vytlačil 50 kusov, duch Komunistickej strany zmizol z našich plagátov.

Dano Brezina, Rimavská sobota

Aj v Rimavskej Sobote bola naozaj od prvých dní veľmi kvalitná spolupráca Maďari - Slováci. Dokonca sme boli prví na Slovensku, ktorí mali demokratický blok - kandidátku, kde boli všetci okrem komunistov, nacionalistov a tak. Aj sme vyhrali, mali sme okolo 70% poslancov ako mestského zastupiteľstva.

Alžbeta Hanzlíková, Martin

V mojich záznamoch mám napísané, že 22. novembra začalo štrajkovať tiež martinské divadlo. A tým sa vlastne v martinskom divadle začalo tvoriť to koordinačné centrum a z osobností, ktoré vtedy tam začali byť takými vedúcimi osobnosťami. Ivan Gjač, Jozef Ciler a ďalší. Prvý míting, ktorý bol v Martine nebol na verejnosti, začal v divadle 23.11. a tu už vystúpil profesor Dr. Štefan Straka z Lekárskej fakulty, ktorý sa jednoznačne pridal na stranu tých, ktorí zápasili o zmenu a dá sa povedať, že sa stal takým profesorským koordinátorom toho Študentského hnutia, aj keď študenti sami začali veľmi tuho pracovať. Hlavne Hacek a Straka potom ťahali to Študentské hnutie dosť dlho. Títo študenti sa rozbehli aj po stredných školách a začali dialóg so stredoškolskou mládežou už 23. novembra. Ešte som nespomenula, že sa začal potom veľmi angažovať Raďo Žingor. Raďo Žigor je syn Viliama Žingora a nie je osobnosť taká, ktorá by neviem čo vedela dokázať, ale začal sa, no a toto mu tak zametalo tú cestu, že bol syn popraveného človeka. Ešte sa tam objavil Paľo Rudkaj a v tých časoch sme chodili my, ja som sa už vtedy angažovala v Učiteľskom fóre a chodili sme tam tri osoby, tak aj tie mená by som chcela povedať: Soňa Šimeková, Marta Somorová a ja sme chodili, sme boli prizývané na to zasadanie VPN-ky. A raz sa nám stalo, že jeden človek, lebo my sme išli takou líniou a oni už tam začali všeličo možné robiť, takže nám povedali, že sme z komunistickej štruktúry, takže my sme sa zdvihli a sme odišli a viem, že sme boli z toho úplne hotové a sme povedali, že viackrát medzi túto partiu nepôjdeme, teda tá partia sa tam už veľmi veľmi zmenila, už prestal chodiť aj Štefan Straka, už prestal chodiť Ivan Gjač, ktorý mal iné dôvody prečo takto sa od toho stiahol a teraz už to chytili takí ľudia ako Paľo Rudkaj, ja neviem kde ten mal aké zásluhy v čom, lebo tých prvých dňoch novembrových som ho tam nevidela. No a ešte som chcela povedať jednu zaujímavú akciu, ktorá bola v divadle v týchto dňoch mítingových, že výtvarníci a nielen martinskí výtvarníci, ale aj z takého blízkeho

okolia poskytli svoje diela na podporu VPN a tie diela sa predávali v takej prijateľnej cene, takže si ich mohli kúpiť aj chudobnejší ľudia, ktorí nemali veľké majetky. A ja si pamätám, že som si kúpila preto to spomínam, dva obrázky od Mušku, manželka poslankyne za HZDS, takže vtedy prispel a veľmi krásne sú to obrázky a vzadu je napísané, že to bola podpora VPN, takže je to taká pamiatka. No a ešte by som len takú maličkosť povedala, že keď bol ten generálny štrajk, tak to bolo také isté ako v každom inom, že vymysleli, to boli asi Komunistickou stranou šéfovia vedení k tomu, že majú nejakú aktivitu vymyslieť, na ktorej musia tí ľudia byť. A ja som v tom čase bola výchovná poradkyňa a vtedy sa riaditeľ zvolal na ten deň, že bude taká komisia pre odporúčanie na vysoké školy, kde tá výchovná poradkyňa musela teda byť, lebo ja som mala všetko poruke, čo ako o tom hovorí. A ja som vtedy prišla za ním a som mu povedala, že súdruh riaditeľ, môžete robiť tú poradu, ale ja sa jej nezúčastním, lebo ja idem na generálny štrajk. A bola som červená ako rak, to viem, že som to prežila ako takú hroznú vzburu proti riaditeľovi, ale on povedal: ako myslíte, ako myslíte, ale neopovážte sa organizovať to nejakou verejne. No a potom za odplatu sa ma raz v zborovni, keď všetci boli v zborovni veľmi zavčasu opýtal: a čo, čo Hanzlíková, vy ste čo robili v tom predchádzajúcom systéme, keď teraz sa takto angažujete? A ja som povedala: máte pravdu, nič takého, čo by stálo za reč. On si asi myslel, že budem tam sa nejakou ospravedlňovať, ale takto ma chcel pred všetkými tam zhodiť. No a v ten deň toho generálneho štrajku a podpisovala aj tá podpora, ako sa to volalo...podpora študentov, Občianskeho fóra a združenia VPN, tak to mám zapísané. A podpísali sme to len piati z celého zboru, kde nás bolo vyše tridsať. Takže aj to je taký obraz tej doby a... A ešte tu mám jednu vec. Dovoľte mi to ešte povedať, lebo to je pre mňa aj pre moju profesiu také významné. Už ako v Učiteľskom fóre sme sa stretli, ale nemám napísané dátum, aj taká som bola nedôsledná, s Milanom Hejným, ktorý nám tam všetko možné rozprával, mám o tom veľmi veľký zápis, ale medzi iným povedal, že Martin- také veľmi významné mesto má len jednu vysokú školu, že by bolo treba ešte nejaké štúdium zriadiť v Martine, že trebárs také, že také humanistického smeru, keďže máme Maticu atď., no a mne začalo potom takto svietiť v mozgu taká myšlienka, že tu by sme mohli si prihrať polievku pre našu profesiu, pre profesiu ošetrovateľstva a to je nakoniec fakt tak, že sa to potom stalo, že išla som potom za vtedy zmeneným dekanom. Dekan Lekárskej fakulty bol veľmi rýchlo zmenený nový a bol to profesor Drobný, ktorý potom odskočil do HZDS, ale vtedy bol veľmi agilný, nosil trikolóru po pás skoro a tak nakoniec keď boli všetci tom VPN, že sa odštiepili a išli inou cestou, to už boli iné dôvody. A tak som mu navrátila túto myšlienku, že či by sa nedalo niečo urobiť ohľadom vysokoškolského vzdelávania sestier v Martine, keď takýto návrh od toho Hejného, ktorý tvrdil, že by to podporovali a podobne. A tak sa aj stalo, že jemu sa podarilo zriadiť už v školskom roku 1990/1991 prvé vysokoškolské vzdelávanie sestier na Slovensku ako jednodoborové vzdelanie. Odvtedy je už, aby som vám povedala teraz desať takých škôl, ale v Martine bola prvá a vznikla na základe aj tejto VPN-kárskej snahy. Tak preto som to chcela povedať, aby sme aj na tieto veci nezabúdali, že ktoré dnes už nikto neberie do úvahy a keby som niekomu povedala, že táto myšlienka takto, tak to asi aj pán profesor Drobný poprie, že to tak bolo, ale nebudeme sa o tom s ním baviť. No a posledné, čo sa mne stalo a to poviem ako osobnú vec, že som sa pohnevala s viacerými kolegami. Prvý kolega bol, ktorý bol nomenklatúrnym kádom na riaditeľa školy a bol silný straník komunistický, ktorý ma zase verejne vykričal, že kto mi dal morálne právo, aby som povedala, že treba dodržiavať už vtedy ústavu, že strana musí von. To už bolo teda po 4. decembri, či kedy to bolo, v decembri, tak voľajako. Že kto mi dal morálne právo, aby som o tom hovorila, lebo ja som mu povedala: prestaňte hovoriť, prestaňte takýmto spôsobom viesť študentov!, lebo teda mne to chodili oni hovoriť, čo on rozpráva na hodinách, aké si robí posmechy z funkcionárov, takže cítil sa ako trafená hus a hneď povedal, že kto mi dal to morálne právo a potom si napísal takýto lístok: Každý kto mne, a mal ho položený na stole a niekto ho prečítal a povedal predstav si on ťa

tam už preklína. Každý kto mne ublíži, je mi nepriateľom a nech si nemyslí, že sa mu to neodvráti za zlé. A neviem presne ten text, ale bol hrozný. A druhá nepriateľka sa mi vytvorila z jednej kolegyne, ktorá pri každom prvomájovom sprievode sa trhala a hádzala kvety na tribúnu funkcionárov, podnecovala: Kričte tie heslá, kričte tie ich heslá!!! My sme prechádzali úplne s tvárou takou len, že sme sa hanbili, že tam musíme ísť. A ona sa takto angažovala a hneď po týchto udalostiach začala tak isto nosiť tú trikolóru a bola veľmi angažovaná. A ja som sa nezdržala a som jej povedala: Prosím ťa prestaň sa takto angažovať, už si raz... Ty si robila nadprácu za komunizmu. Tak teraz čo chceš povedať týmto, že to robíš! No jej dcéra mi povedala, že celé sviatky som jej pokazila vianočné práve touto poznámkou. A takto chcem len zavrieť moje, môj vstup, že sme si vytvorili veľmi veľa nepriateľov. Iste máte všetci túto spomienku na to, že za komunizmu sme mali jedného nepriateľa-komunistov a aj takí, ktorí sa takto tvárili, predsa prijali také tie naše kuloárne, tiché spory, ktoré sme sami, ale to teda neboli spory, to boli dohody, že sme boli proti, všetci sme boli rovnako. A potom som zistila okrem týchto dvoch veľkých nepriateľov, že veľmi veľa ľudí, s ktorými sme si dobre rozumeli začali sa vyvíjať celkom iným smerom.

Belo Hefler, Rožňava

My sme si tam urobili taký malý šachový krúžok alebo ako by sa to dalo povedať, úplne nezávislý. Začnem ale úplne niečím iným v tom období. Nejaký výtvarník a piati, šiesti ľudia sme si spravili takýto klub a vstúpili sme do neviem, či okresnej alebo krajskej ligy úplne prvýkrát v živote a tak sme si povedali, že to skúsime. A v ten deň, v piatok 17. novembra 1989, sme mali ďalší šachový turnaj. V tej lige sa nám veľmi dobre darilo. Samozrejme, ja som vedel cez Slobodnú Európu, čo sa deje v Prahe. Roky som počúval túto stanicu, bol som odberateľom samizdatových Lidových novín, distribuoval som v okrese knihy zakázanej Jazzovej sekcie, 28. októbra 1989 som bol na nábreží pri bratislavskom levovi, asi dvadsať ľudí a najmenej stovka tajných na okolí. Že to končí aj u nás, bolo už cítiť vo vzduchu. Situáciu v Prahe som takmer nonstop sledoval cez Slobodku, dokonca som všetkých doma uisťoval, že v Prahe to už začalo. Už popoludní tam bolo na demonštrácii, pôvodne organizovanej k medzinárodnému dňu študentstva, viac ako 40 tis. ľudí. Vo vysielaní Slobodnej Európy bolo počuť, ako vypískali zväzákych, či stranických rečníkov. Neskôr, niekedy o šiestej, keď začal náš šachový turnaj, na ktorý som prišiel plný eufórie z toho, čo som práve počúval, som povedal, že dnes padol režim. To si viete predstaviť, v tom okrese a v tom meste, že ako tam asi po mne všetci pozerali. No ale potom sa veci pohli aj u nás, hoci v Rožňave to bolo troška zložitejšie. Boli sme hádam prví spolu s mojím bratom Ľubom, kto tam nosil trikolóru v dňoch pred generálnym štrajkom. Mesto i región žili ďalej nerušene svojim životom. Ľudia vnímali udalosti iba cez televízory, na verejnosti sa ešte báli o tom voľne diskutovať. Nejaké prvé masívne stretnutia, tak to bol práve až ten generálny štrajk. A ako tu už hovorili aj ostatní, robili sa rôzne akcie, aby tam ľudia neprišli. V podniku ZDROJ Betliar, kde som vtedy pracoval, vtedajšie vedenie bránilo akýmkoľvek prejavom sympatií s tým, čo sa dialo v Prahe. Ľudia boli vyľakaní, diskutovali iba v hlúčkoch. S pribúdajúcimi dňami a zjavne aj pod vplyvom vývoja udalostí naberali ľudia na odvahe a pridávali sa. Možno aj tí, ktorí sa s tým vnútorne celkom nikdy nestotožnili. V tom čase som mal aj služobné cesty do Prahy, kam sme šli na Avii pre Freón do chladničiek. Šoféra som navigoval rovno k prvému sídlu Občianskeho fóra na nábreží Vltavy. Boli sme asi jediné nákladné auto, ktoré sa vtrepalo takmer pešej zóny. Naložili sme plno materiálov, plagátov, ktoré sme potom doniesli pre náš celý región. Riaditeľ podniku ZDROJ Betliar na deň generálneho štrajku zvolal verejné zhromaždenie do zasadačky, čím chcel zabrániť masívnej účasti na Námestí baníkov v Rožňave. Za predsednícky stôl som si však sadol aj ja a oboznámil som všetkých s vyhlásením Občianskeho Fóra a Verejnosti proti násiliu. Vyzval

som všetkých, aby sa zúčastnili generálneho štrajku, či už na pracovisku pripnutím trikolóry, alebo priamou účasťou. Ešte predtým, ráno, som obehal zásobovacie autá a rozdal som ich posádkam československé vlajky. Po mojom vystúpení sme sa mnohí jednoducho zdvihli a napriek zákazu riaditeľa sme odišli zo zasadačky rovno na Námestie baníkov v Rožňave. Tam to chceli organizovať myslím z Okresného výboru SZM, takí tí mladí a aktívni. Boli však vypískaní. Malo to skôr taký živelný priebeh, keď po ich vypískaní chodili k mikrofónu jednotlivci a vyzývali na podporu udalostí v Prahe a v Bratislave, na podporu Občianskeho fóra, vedeného Václavom Havlom. Po úvodných zväzáckych tláchaninách prišiel bez vyzvania jednoducho k mikrofónu dovtedy neznámy Šaňo Koper a ako prvý veľmi odvážne a razantne povedal, či skôr vykričal, čo si myslí. Potom to už bola lavína spontánnych vystúpení, pôvodní organizátori zo SZM stáli iba nemo a preľaknuto v úzadí. Mnohí z vystupujúcich pritom spomínali na rok 1968, na krivdy, ktoré sa udiali im, alebo ich príbuzným počas rokov normalizácie. Ako som sa neskôr dozvedel, a je to zaznamenané aj na videozáznamoch, stranícka luza z okresného vedenia KSS stála pokojne v kúte námestia a sledovala celý priebeh demonštrácie viac-menej s pobavením. Stále si zrejme mysleli, že to všetko skončí akýmsi razantným zásahom štátnej moci, alebo že sa situácia postupne upokojí a že krajinu povedie ich novovymenovaný partajný šéf Zdeněk Urbánek. Z jedného okna na námestí to kompletne nakrúcali ŠtBáci a práve na ich záberoch, ku ktorým sme sa neskôr dostali, tieto veci jasne vidieť. Na záver štrajku tam rozdával jeden z vtedajších aktivistov SZM Karol Kováč vopred pripravené pozvánky na prvé zasadnutie akéhosi nepomenovaného koordinačného výboru, ktoré sa malo dokonca udiť v ich priestoroch. Hneď po skončení generálneho štrajku, asi okolo šestnástej hodiny, sme sa spontánne pobrali asi dvadsiati na ich sekretariát hneď vedľa budovy OV KSS, traja zo skupiny sme vstúpili dovnútra a oznámili sme im, že začíname vlastnú aktivitu a že ich jednoducho neuznávame, pretože reprezentujú režim, ktorý práve definitívne skončil. Na stretnutie, ktoré bolo nimi už zvolané na 18. hodinu, prišlo do zasadačky vtedajšieho Domu pionierov viac ako tristo ľudí. Keď som tam vošiel, za vrchostolom už sedeli práve títo ľudia z OV SZM. Sadol som si tam aj ja a bez vyzvania som prečítal aktuálne vyhlásenie VPN, ktoré som už mal cez svoje kontakty k dispozícii. Zaznel veľký potlesk a to bol zároveň koniec snáh týchto ľudí zaradiť sa do čela zmien v meste a v okrese. Sála ich vypískala a museli predsednícky stôl opustiť. Spolu so mnou tam mohol ostať iba jediný z nich, vtedy mladý študent Karol Kováč. Na tomto stretnutí bol na záver plénom schválený Koordinačný výbor VPN, zastupujúci ľudí z rôznych oblastí regiónu. Následne sme sa stretli ešte v ten večer na prvom zasadnutí v pivnici jedného panelákového domu. Bolo nás tam asi pätnásť, vrátane spomínaného študenta Karola Kováča. Tam si ma zvolili vtedy za predsedu. Malo to zvláštnu atmosféru, jeden malý stolík, všetci sme stáli, videli sme sa mnohí prvýkrát. Dohodli sme si prvé kroky. Napätie a určite aj strach bolo cítiť, ale rovnako tak aj odhodlanie nevzdať to za žiadnu cenu. Tým sa to u nás rozbehlo... Ďalšie mítingy v zasadačkách, vždy inde, sme mali nasledujúce dni. Spomínam si, že keď som na druhé, či tretie stretnutie nedošiel, mal som na to osobné dôvody, prišli ľudia z čerstvo zvoleného Koordinačného výboru VPN za mnou domou. Vylakaný stál pri dverách bytu jeden z nich, Ivan Kuhn - bol som práve u jeho mamy na prízemí bytovky, zatiaľ čo ďalší, myslím že to bol dnes už žiaľ nebohý Šaňo Koper, stál pri vchodových dverách bytovky a ďalší stáli kdesi v blízkom parku pred bytovkou. Boli si úplne istý v tom, že začalo zatýkanie a že mňa už majú a boli takto pripravení reagovať. Vyšiel som k nim a boli sme navzájom radi, že sme všetci v poriadku a že môžeme pokračovať ďalej v práci. Z dnešného pohľadu je to možno banálna a smiešna príhoda, vtedy sme to však naplno prežívali a táto spolupatričnosť a nasadenie jeden za druhého boli čosi, čo som nikdy predtým a azda ani potom už nezažil. Viem, že takéto malé hrdinstvá novembra 1989 nebudú nikdy nikde historikmi zaznamenané, ale bez týchto pre verejnosť a dejiny neznámych drobných ľudí v regiónoch, ich odvahy a nasadenia, by

k reálnym zmenám v krajine nikdy nedošlo. Pamätám si aj situáciu, keď nám prišiel ktosi oznámiť, že neďaleko sú autá s Ľudovými milíciami, že už len čakajú na rozkaz. Dialo sa to v ten deň myslím všade v Československu, neskôr sa o tom odvysielali rôzne dokumenty. Napriek maximálne vypätej situácii nikto z nás neodišiel z nášho okresného koordináčného centra. Odhodlaní sme čakali, čo sa bude diať, kontaktovali sme kraj i centrum, neustále sme monitorovali situáciu. Našťastie, žiadny rozkaz už nemal ani kto vydať, režim padal ako domček z karát, až to bolo komické. Určite si pamätáte dvoch poslancov, ktorí neskôr vznikli z tej našej rožňavskej situácie. Jeden je Ivan Dianiška. Obidvoch som vyberal ja, vlastne za toho druhého sa môžem možno troška hanbiť, pretože sklamal v tých zlomových okamžikoch. Bol to bývalý minister HZDS a dnes už nežijúci Jozef Zlocha. Prešiel do vznikajúceho HZDS po Topoľčianskom sneme VPN. Ešte v autobuse večer, keď sme odchádzali naspäť do Rožňavy, bol takpovediac na tej našej strane, ale po stretnutí vo Federálnom zhromaždení, kde bol poslancom, vstúpil do klubu tých prvých ôsmich, vedených taktiež už nebohým Romanom Zelenayom, ktorí už dávali výzvy v mene vznikajúceho HZDS.“

Peter Neuwirth, Košice

V Košiciach vznikla skutočne funkčná organizácia KC OF, ktorá začala úspešne pracovať. Marcel Strýko viedol politický výbor, ktorý bol zložený väčšinou z kooptovaných poslancov, Dano Liška mal na starosti kandidátku prvých slobodných volieb, Ľubo Badiar organizáciu hnutia a ja Kontaktno-informačné centrum. Všetci sme sa začali pripravovať na voľby. No chcel by som sa dotknúť témy, ktorá sa neskôr označovala ako jeden z neuralgických bodov. Vstupovali sme na krehkú pôdu hospodárskej sféry. Vznik organizácií OF-VPN v podnikoch spočiatku prebiehal hladko, zamestnanci nosili petície, zvolili si svojich hovorcov a my sme ich evidovali. V tom čase / december 89 až marec 1990 / neexistovala ešte právna forma k legalizácii VPN na pracoviskách, išlo len o konštitucionálnu tvorbu protiváhy ZO KSS. Až 20.marca prišlo nariadenie vlády o Zásadách personálnej politiky a riešenia personálnych zmien v riadiacich štruktúrach štátnej správy a hospodárskej sféry, ktoré umožnilo vytváranie komisií tzv. Okrúhlych stolov, kde okrem iných mohol byť zúčastnený aj zástupca KV VPN, ktorý sa väčšinou ocitol osamotený v opozícii voči vedeniu podniku alebo družstva. Nariadenie aj terminovalo ukončenie personálnych zmien do 15.apríla. Smiešny jeden mesiac ostával na registráciu, preregistráciu a legalizáciu našich vépeeník. Tento čas od decembra do apríla využili tzv. staré štruktúry na intrigy, infiltráciu do VPN, rôznu manipuláciu a ovplyvňovanie, prípadne zakladanie duplicitných VPN a použitím pseudodemokratických volebných praktík si dávali potvrdzovať svoje vedúce postavenie a vplyv. Rôzni jednotlivci alebo skupinky využili meno občianskych iniciatív na presadenie svojich úzko osobných záujmov. S Ľubom Badiarom ako štatutárom sme denne riešili problémy „pravých“ a „nepravých“ vépeeník na pracoviskách. Napriek tomu si nemyslím, že vstup VPN na pracoviská bol zlým krokom. Zväčša splnil svoj účel a komunisti museli mnohé „teplé“ a vyárendované miesta opustiť a uvoľniť cestu novým ľuďom, z ktorých mnohí dokázali previesť svoje podniky cez rozbúrené vody krachov a neskoršej privatizácie a dnes fungujú či už zo zahraničným kapitálom alebo slovenským ako prosperujúce a výkonné podniky nášho priemyslu. Reštrukturalizácia tejto sféry musela nastať.

Tibor Varga, Košice

Ja by som doplnil iba toľko, čo Peter celkom nedopovedal, že sme mali výjazdne skupiny, ktoré chodili do jednotlivých fabrík a snažili sa o to, čo sa nám nakoniec aj podarilo. Osobné skúsenosti ktoré mám ja, tak to bola výmena šéfredaktora Východoslovenských novín, potom

Piloiimpregna a Technické služby, mali sme problémy s lôžkovými vozňami a podobne. Výjazdne skupiny po dvojiciach, trojiciach, alebo iba jeden a chodili do fabriek.

Mikuláš Laš, Prešov

Mimo toho, že sme vytvorili silný manšaft právnikov, tak sa vytvorili sekcie: poľnohospodárska, školská, priemyslu, atď. Mali prepojenie na podniky, závody. Akonáhle prišlo to nešťastné riešenie, že VPN von z podnikov, to ako keby nám boli odstrihli krídla. Čo sa týka výberu kandidátov, to bolo obdobné, ako tu rozprávali košičania..

Daniel Liška, Košice

Apríl a máj 1990 patrilo príprave kandidačných listín do parlamentných volieb. Ideál – zostavenia kandidátky s volebnými lídrami, pritom zachovať proporčné zastúpenie kandidátov z čo najväčšieho počtu okresov, to všetko zosúladiť s očakávaniami koalíčných partnerov, participujúcimi na spoločnej kandidátke, sa snáď aj podarilo naplniť. Taktiež sa diskutovalo, nakoľko sa opierať o podporu bývalých komunistov – šesťdesiatosmičkárov z Obrody alebo o tých prednovembrových – stelesnených Mariánom Čalfom. Pre objektívnosť treba pripomenúť zdráhanie sa vtedajšieho predsedu federálnej vlády Čalfu kandidovať za VPN. K Čalfovmu rozhodnutiu prijať takúto ponuku dochádza, pokiaľ si pamätám, tesne pred uzavretím kandidačných listín, aj vďaka naliehaniu vtedajšieho ministra federálnej vlády Slavomíra Stračára. Pýtate sa, nakoľko centrála v Bratislave zasahovala do výberu potencionálnych poslancov z okresných štruktúr VPN? Odpoviem stručne: nezasahovala. Zostavovatelia kandidačných listín bez výhrad akceptovali návrhy jednotlivých Okresných rád VPN. Iba na jednom z posledných zasadaní vedenia VPN v Bratislave koncom mája 1990, bola nadnesená pochybnosť o vhodnosti zaradenia Michala Kováča z Popradu na samotné čelo kandidačnej listiny do Snemovne národov FZ. Taktiež sme sa zaoberali listom, snažiacim sa spochybníť morálnu integritu jedného z kandidátov ROI. Obaja kandidáti napokon do zákonodarných zborov zasadli. Po voľbách v júni 1990 sa nezmenilo ani zloženie košických zástupcov VPN v SNR a FZ. Za koalíčných partnerov, kandidujúcich na spoločnej kandidačnej listine vo východoslovenskom kraji boli zvolení: Maďarská nezávislá iniciatíva; Ladislav Pirovits /SNR/, Helena Szollosová /FZ/. Rómska občianska iniciatíva; Anna Koptová /SRN/, Gejza Adam /FZ/. Študentské hnutie; Miroslav Ondruš /SNR/.

Peter Neuwirth, Košice

Parlamentnými voľbami v júni bola zavŕšená prvá etapa občianskeho pohybu a splnená jedna z hlavných požiadavok – slobodné voľby. Mimoriadne úspešne – najlepšie na Slovensku – dopadli voľby v Košiciach, kde VPN získalo cca 48 % hlasov /volilo sa do troch zákonodarných zborov SNR, Snemovne ľudu, Snemovne národov/. Úspech dosiahnutý nadšením malého tímu ľudí, ktorí vedeli čo chcú. Druhou stranou mince bola kandidátka plná komunistov a tzv. pragmatikov. Nie je však účelom tejto spomienky komentovať osoby ale udalosti.

Druhá polovica roka sa niesla v znamení príprav na prvé komunálne voľby. Išlo o prvé voľby tohto druhu v našich novodobých dejinách. Bolo potrebné sa sústrediť na reorganizáciu územných VPN, ktoré sa stali bázou na vytvorenie kandidátky, pretože Zákon o Košiciach rozdelil mesto na 22 mestských častí. Po víťaznej eufórii z parlamentných volieb bolo dosť ťažké presvedčiť ľudí o dôležitosti a význame komunálnych volieb. Reorganizovali sme územné organizácie v mestských častiach, aby sme mohli vytvoriť rozsiahlu kandidátku a obsadiť členov volebných okrskových komisií. Napriek vynaloženému úsiliu sa podarilo

zabezpečiť len 50%né obsadenie kandidátky našimi členmi. Vynikajúcu prácu podal volebný team manažovaný Ivanom Jurčišinom a Jarom Toldim. Obrovské poďakovanie patrí aj „pešiakom“ hnutia, ktorí sa zaslúžili o vytvorenie územných klubov VPN a pred komunálnymi voľbami tak položili základy samosprávnej demokracie v Košiciach ako Kristíne Šándorovej, Paľovi Kováčovi, Ernestovi Budayovi, Albertovi Paríškovi, Eugenovi Čuňovi, Igorovi Nišpanskému, Martinovi Jalčovi, Anežke Piaseckej, Alfonzovi Halenárovi, Jozefovi Sedlákovi., Kataríne Čintalovej a mnohým ďalším. Vplyvom vnútropolitických udalostí / Mečiarovo konfliktné pôsobenie vo funkcii premiéra, kolízia vo VPN spôsobená Trnavskou iniciatívou a nacionalistické vášne okolo zákona o úradnom jazyku /ako aj prvé zárodoky mestskej - magistrátnej krízy. Vznik tzv. Červeného a Modrého večerníka otriasli dôverou občanov vo VPN a tak sme s obavami očakávali výsledky volieb. Dopadlo to dobre, v koalícii s KDH, MNI a ROI sme obsadili posty starostov a poslancov v 16 mestských častiach. 30 %-ná podpora voličov naďalej zaväzovala a ostal otáznik, kde sa stala chyba pri takom rapidnom úbytku voličov. To je zase iná strana mince.

V atmosfére volieb prebehol 3.mestský snem VPN, ktorý potvrdil Marcela Strýka vo funkcii predsedu MR a vyzval občanov na odsúdenie nacionalistických snáh vedúcich k destabilizácii spoločnosti. Na KC sa vytvorili podnikateľské družstvo Fórum pod vedením Števa Tomča pre novú koncepciu využitia priestorov Župného domu, kde sme teraz sídlili.

Matej Hospodár, Michalovce

Ja sa vrátim spätne do obdobia, keď svojím spôsobom boli už konštituované určité organizačne VPN-ka bola konštituovaná v horizontálnej aj vertikálnej úrovni, keď bola už z centra načrtnutá akási stratégia ďalších postupov a keď v podstate tá nálada obyvateľstva už bola viac-menej pozitívne naklonená k týmto procesom, keď sa ľudia nebáli rozprávať. Bolo to obdobie, keď sa odvolávali riaditelia Komunálnych služieb a tak ďalej, čo prebehlo viac-menej podobne na všetkých úrovniach, respektíve vo všetkých okresoch a to bolo obdobie, keď sa začali otvárať dvere do nášho koordinačného centra a keď prišli ľudia s veľkou snahou pomáhať. Objavila sa tam skupinka ľudí, ktorí si hovorili Obroda, alebo niečo podobné. To boli ľudia, ktorí mali byť postihnutí v šesťdesiatom ôsmom, vyhodení v strane a tam došlo k prvým konfliktom názorovým, ako ďalej, pretože títo ľudia prišli pomáhať s jednou podmienkou – chceme pozíciu v štruktúre miestnej VPN, samozrejme, pretože máme odborníkov, ktorým ten minulý režim nedal príležitosť sa realizovať. Keď som im povedal, že pokiaľ chcú byť nejakým spôsobom rehabilitovaní, pretože vlastne to bola zaklínacia formulka, ktorou operovali najčastejšie, tak nech sa páči, prihlásiť sa znovu do komunistickej strany a tým pádom ich rehabilitácia skončí. Po neskoršej konfrontácii týchto ľudí s takzvaným Cibulkovým zoznamom som zostal konšternovaný, pretože som zistil, že to nemohla byť náhoda. To nemohla byť akási spontánna ochota pomôcť veci, že to muselo byť systematicky organizované, pretože ak prišiel jeden pán, ktorý bol na zozname a neuspel a sme mu poďakovali a odišiel, následne prišiel ďalší pán jednoducho presne ako na železničnej stanici. Vlaky prichádzali a vlaky odchádzali.

Lubo Navrátil, Dunajská Streda

Na toto obdobie si ja dosť nerád spomínam, lebo bolo veľmi hektické. Tých ľudí sa nedalo seriózne vyberať a myslím si, že v tomto aj centrum od začiatku malo problémy. Ja viem, že pri kooptovaní poslancov, tuším do Národnej rady prideliť Dunajskej Strede Hvezdoňa

Kočúcha , ktorý možno bol kedysi dobrý ekonóm, ale ten keď sa prvý raz objavil v Dunajskej Strede a povedal štyri vety, tak bolo jasné, že to je nacionalista typu Husku a proste mám pocit, že tú ruku nemalo šťastné ani to centrum, keď takto pridelovalo. Na druhej strane, stávali sa kuriózne situácie, zrejme existovalo čosi ako národnostná kvóta, keď povedzme, to viem z rozprávania Laca Baraka, prišiel telefonát a povedalo sa – do zajtra postavte podpredsedu vlády. A teraz to vznikalo v tom kamarátskom kruhu. No tak Oskár Világi nemôže, lebo ten je vo Federále, mal by to byť asi právnik, tak sa zavolalo vtedajšiemu právnikovi v Jednote Gáborovi Zászlosovi a ten telefonát, parafrázujem, odznel asi takto: Počúvaj ma Gábor, ty si ešte v strane? Som. Ja knižku len tak nezložím! No tak počúvaj, zajtra ju zložíš a staneš sa podpredsedom vlády, dobre? Koľko mám času na rozmyslenie? Tri minúty. Tak Gábor Zászlos povedal: Dobre, tak od zajtra nebudem komunista, ale budem podpredseda vlády za VPN. Čiže tá personálna politika fungovala aj takto. Naozaj to bolo tak, myslím, že ani Gábor Zászlos by sa neurazil, keby to počul a bolo to niekoľkokrát napísané. On potom fungoval pomerne dobre v tej vláde a dokonca, aj keď sa to delilo, teda keď bolo treba sa rozhodnúť, či Mečiar áno, alebo nie, napokon sa rozhodol podľa mňa správne, ale otázne je, nakoľko to bolo jeho rozhodnutie. Disciplína a zvyk z predchádzajúcich rokov totiž fungovali naďalej.

Toľko len k tomu a ešte si pamätám na jednu kandidátku, ktorú sme stávali v Nitre a bolo jasné, že sa nebudeme vedieť dohodnúť, že kto bude na prvom, druhom, desiatom mieste. Nejaké miesta si obsadilo centrum, tak sme losovali z klobúka. Bolo to tak, my sme si vytiahli sedmičku, ale Igor Konka si vytiahol trojku a povedal: Nechceš trojku? My nemáme až takého dobrého kandidáta. No daj, trojka je dobrá, my vám dáme sedmičku, lebo my zas máme takého kandidáta, že by mal byť na treťom mieste. Proste toto sa stávalo.

Okrem obsadzovania postov do vrcholovej politiky prebiehala každodenná práca v okrese. Ja som spomínal len začiatky VPN a priznám sa, že by som nedokázal bez dokumentov v časovom slede zrekonštruovať všetky udalosti. Jednou z dôležitých bolo odvolanie vtedajšieho predsedu OVKSS Kolomana Dudása. Dnes to pokladám za absurdné, pretože sme sa miešali do personálnych vecí inej strany, ale aj to poukazuje na fakt, že sme boli pokladaní za čosi mocnejšie a kompetentnejšie, ako bola strana. Zozbierali sme v okrese 7000 podpisov, ktoré žiadali „hlavu“ tohto bývalého učiteľa. Paradox bol, že výzvu podpísali aj jeho priami podriadení, pracovníci aparátu. Napokon na nejakej okresnej konferencii sa K. Dudás funkcie vzdal, čo sa hodnotilo ako veľké víťazstvo a kredit VPN a MNI stúpol. Povaliť miestokráľa KSS bolo dovedy nepredstaviteľné. Podobnému nátlaku podľahol aj Jozef Gyurcsík, predseda Miestneho národného výboru v Dunajskej Strede. Zmena v tom čase neprebehla na Okresnom národnom výbore, pretože vtedajší predseda František Vágó od prvej chvíle podporoval zmeny a prispel k nim svojimi radami.

Zmeny prebehli v takmer všetkých inštitúciách (Nemocnica, Hasičský zbor, polícia a pod.), väčšinou na základe voľby zamestnancov. Členovia VPN chodili po obciach a podnikoch a vyjadrovali sa k miestnym veciam, pomáhali riešiť konkrétne problémy, organizovali mítingy s významnými osobnosťami (Dubček, poslanci, ministri a pod.). Postupom času sa život dostával do normálnych koľají a zmeny sa nediali už živelne ale na základe vopred jasných kritérií (voľba riaditeľov škôl). VPN sa stávala čoraz viac stranou a prestávala byť „novou vedúcou silou spoločnosti“.

Dano Brezina, Rimavská Sobota

U nás to bolo tiež veselé, len na šťastie my sme vedeli ako očariť v Banskej Bystrici svojim šarmom a krikom, takže sme dostali na voliteľné miesto Štefana Glezgu a Tónka Kertiho. Zúčastnil som sa tiež čistenia celoslovenskej kandidátky, aj do Federálneho zhromaždenia, Národnej rady, konečnej úpravy v rámci slovenskej rady VPN, kde som mal tú česť

spolupracovať, ak sa to dá tak nazvať so Zelenayom Romanom, ktorý tam hovoril ako to bude fungovať, potom prišiel Laco Szigeti a povedal, že federál nenecháme Zelenayovi, že to musíme upraviť. A upravoval to potom Laco a podľa mňa to upravil dobre, akurát, že nakoniec z toho aj tak nič nebolo.

Belo Hefler, Rožňava

Ja by som si krátko dovolil k tomu, čo si povedal. Pamätám si z tých dní, pretože som bol často aj v Bratislave a aj tu v Košiciach, takú tú dvojpolnosť, keď to môžem tak pomenovať, pretože košické centrum ešte dlhé mesiace po novembri 89 bolo Občianske fórum. Kdežto z Bratislavy nám Kňazko myslím už v decembri telefonoval, že preboha čo vy tam máte aké Občianske fórum, na to zabudnite. A vraj telefonoval aj po ďalších okresoch, aby sa to zmenilo na Verejnosť proti násiliu. Čiže toto bol takýto prvý moment a troška to podľa mňa súvisí aj s tým čo nasledovalo potom – pomlčková vojna a tie ďalšie okolnosti rozdelenia republiky, pretože tam vidím troška v tom taký malý koreň toho všetkého. Proste v tomto nápade a v tomto nejakom rozdelení na nejaké takéto dve inštitúcie. Chcem uviesť ešte jednu spomienku. Keď v januári 1990 sa zišla vôbec prvýkrát Slovenská rada VPN, zložená aj zo zástupcov jednotlivých okresov, mal som tú možnosť zastupovať nielen okres Rožňava ale spolu s ďalšími aj východoslovenský kraj aj na nasledovnom prvom zasadnutí Predsedníctva SR VPN. Bol to úzky okruh ľudí, pamätám si prof. Miroslava Kusého aj ďalších. Povedal, že mali by sme najprv zvoliť predsedu VPN. Nepamätám si už celkom presne, mrmlali sme tam všetci po pod nos, bolo to pre nás z regiónov, ale myslím, že aj pre všetkých v tomto úzkom kruhu, veľmi zvláštne a nezvyčajné. Videli sme sa takto prvýkrát. Povedal som len, ako všetci ostatní, že azda je to jasné, že musí ním byť Jano Budaj. Potom ho ktosi zavolať dnu a tak začal byť oficiálnym predsedom hnutia Verejnosť proti násiliu až do známych udalostí okolo jeho osoby po júnových voľbách 1990. Pokiaľ ide o výber kandidátov na poslancov, myslím si, že v rámci košického krajského koordinačného výboru vtedajšieho východoslovenského kraja bol veľmi korektný prístup. Okresom boli vzájomným konsenzom pridelené poradové čísla na kandidátkach do SNR a FZ a podľa toho si mohli okresy sami dopĺňať mená. My sme určite to nerobili tým spôsobom, aby sme losovali, ale snažili sme sa nájsť nejakých ľudí, ktorí charakterovo mohli nejakú spĺňať reprezentáciu celého regiónu, ktorí teda boli nejakú viazaní s naším okresom, mestom, s regiónom a s jeho históriou, aj s tou priemyselnou. A ako som už predtým spomenul, tak si myslím, že do značnej miery sa to podarilo. Ivan Dianiška, ktorý išiel na 6. mieste do SNR, tak si myslím, že v jeho prípade sa nedá hovoriť o nejakom sklamaní, alebo niečo podobnom. Jozef Zlocha, ktorí šiel tuším na 8. mieste do FZ, tak tam nastal ten moment, ako to tu niekto už tiež spomenul, že Roman Zelenay ho nejakým spôsobom po Topoľčianskom sneme ovplyvnil. Ten výber kandidátov na poslancov bol možno podobný ako v ostatných okresoch. Koordinačný výbor VPN v Rožňave zvažoval ľudí do parlamentu a samozrejme prvé meno ponúkali mne – ty si predseda, ty choď. Ja som nešiel, nikdy som to nerobil pre to, aby som sa niekam prepchal a predovšetkým som tam chcel dostať ľudí, ktorí už mali čosi odžitú a mohli tam ísť ako vyzretí a aspoň vlastným životom rozhladení ľudia. Snažili sme sa k tomu pristupovať veľmi zodpovedne. Tak sme hľadali niekoho, kto by tam mohol náš región reprezentovať a urobiť preň aj nejaký kus práce. Ešte jednu poznámku by som chcel uviesť, k tým rozdielom Verejnosti proti násiliu, myslím tým vzťah centra a okresných štruktúr. Len tak na ilustráciu: poznámka, ktorá znela potom regiónmi, myslím z úst Juraja Flamíka – zas idú kalerábniči z okresov. To nejakú vystihovalo ten moment rozhodovania v rámci štruktúr VPN. Teraz to hovorím spätne z dnešného pohľadu, vtedy to človek nemohol vnímať v tej hektickej dobe. To boli celé dni a noci niekde na koordinačnom centre, okresnom, potom tie cesty do Košíc a do Bratislavy, spravidla na vlastné náklady, zasadnutia dlho do noci, chcelo to obrovské

množstvo energie, nasadenia a výdrže, robili sme to bez akéhokoľvek uznania, alebo aspoň viditeľnej vďačnosti u ľudí. Vždy som mal pocit, že sme vo veľmi malej menšine, ale veril som, že sa nám to podarí a že vývoj je už nezvratný. O to viac sme možno očakávali my z regiónov väčšiu akceptáciu na zasadnutiach Slovenskej rady VPN, kde však už bolo zväčša všetko vopred rozdiskutované v užšom kruhu a nám, „kalerábnikom“, predkladali na schválenie hotové riešenia. Tento postoj dosť vnímam z tých dôb, keď som tam ešte stretával vlasatého a ufúľaného Sergeja Michaliča a ďalších. Proste taký ten pocit, že prišli na slovenskú radu ľudia z regiónov, treba to s nimi rýchlo odbaviť a my si tu budeme robiť ďalej veľkú politiku, vrátane tej personálnej, keď sa dostal do popredia Mečiar a všetko to, čo potom nasledovalo. Jediný, kto hádam bez predsudkov s nami dokázal otvorene diskutovať, bol Fedor Gál. Ten človek sa na nič nikdy nehral, to ho z môjho pohľadu ctí dodnes a je mi ľúto, že neprijal zodpovednosť v exekutive, hoci viem, že pre „katolícke“ Slovensko je Žid na čele vlády vari horší ako Maďar. Tam potom možno niekde vznikali tie pohnútky smerom k Trnavskej iniciatíve – k Arpádovi Matejkovi. My sme sa raz pokúsili v Rožňave urobiť jedno také stretnutie a vyšlo to. To bolo buď v decembri 90., alebo 91, ale to malo opačný pól. Bol tam Jano Langoš a Soňa Somolányiová. Bol to skôr taký ten protitlak proti tým 68-čkárom a podobne, ale nie takým tým živelným nacionalistickým tempom, ako sa to potom zvrhlo v Trnave. Bola tam asi polovica zastúpenia VPN zo Slovenska. Najmä z Ružomberka si pamätám tých ľudí a ďalších z južných okresov zo Žitného ostrova. Stretnutie bolo orientované smerom k podpore Joža Kučeráka a jeho reformných krokov.

Matej Hospodár, Michalovce

K tomu štiepeniu VPN-ky. Ak si dobre spomínam tak ja som to vnímal ako skupinu ľudí, ktorí stáli na začiatku VPN, ktorá zostala VPN-ke verná a druhú skupinu, ktorých by som nazval korytári. Ktorých som ja vnímal a dodnes ich vnímam ako vnútorne nevyrovnaných, ktorí potrebovali vodcu, ktorí na mňa pôsobili stále a stále pôsobia ako stádo. Stádo, ktoré potrebuje svojho pastiera, ktorý ich dovedie kamsi do cieľa. V podstate vznikali názorové a hodnotové nezhody medzi jednou a druhou skupinou. Ak sme sa bavili na tému prečo to vlastne všetko robíme, tak napr. Milan Matejovič, ktorý bol na funkcii primátora Michaloviec, tak slovný konflikt s nim som mal v tom zmysle, že ja som vravel že potrebujeme urobiť systém, alebo spoločnosť, ktorá poskytne príležitosť schopným dostať sa vyššie prirodzeným spôsobom, nie po stránickej línii a on vtedy razil cestu, že oni chcú spoločnosť, ktorá umožní všetkým ľuďom v tejto krajine dostať sa vyššie. Ja som mu povedal nech mi vysvetlí aký je rozdiel medzi komunizmom a tým čo rozpráva, tak sme sa v podstate dostali do názorového rozporu a odvtedy sme svoju osobnú komunikáciu znížili na minimum.

Belo Hefler, Rožňava

Ja si dovoľm ešte poznámku k tomu Topoľčianskemu snemu. Bola to dvojdná akcia a tam už to bolo v podstate jasné, taká tá situácia vo vnútri VPN. Ale mne sa stala taká malá príhoda. V ten večer sa stálo v rade do jedálne. Predo mnou bol Jano Budaj a za mnou Milan Kňazko. Oni nevedeli, kam asi ja patím, bolo to večer v ten prvý deň. Povedali mi – príd' na 513-ku, tam budeme všetci. Mám ohromnú pamäť na čísla, preto si to číslo pamätám. Samozrejme, potom sa nejako zbadali, že asi by som to nemal počuť. Na druhý deň sa udiali tie známe veci – veľké skandovanie a ovácie Mečiarovi, rovnako silný potlesk však aj Fedorovi Gálovi. To si tak pamätám. Možno, že to si nemohol nikto iný vtedy všimnúť, že to

bolo dohodnuté už vtedy v Topoľčanoch, mali stretávkku na izbe a riešili tú vec rozdelenia hnutia a vytvorenie inej politickej partaje.

Daniel Pastirčák, Michalovce – Bratislava

Je pravda, že keď teraz sa snažím si na to spomenúť, tak mám len veľmi hmlisté pocity, ale mám pocit, že si viem uvedomiť ten proces, ktorý smeroval k tomu HZDS. Lebo ty si Maťo spomenul, že tam boli dve platformy, ale treba povedať, že tá pôvodná, tých ktorí založili to koordinačné centrum, sa stále stenčovala a nakoniec si tam už ostal iba ty. My sme postupne odchádzali, Dr. Mati odišiel do Čiech kvôli zamestnaniu hneď, potom som odišiel ja, lebo som mal pocit, že sa ma to už ďalej netýka. Zároveň ako my sme odchádzali začali tam prichádzať ľudia ako Rajnoha. Napr., je zaujímavá politická kariéra Evy Bartošovej. Ona bola pisárka u predsedu ONV. My sme potrebovali niekoho kto by písal na stroji, tak sme ju zavolali. Ona urobila potom najlepšiu politickú kariéru potom z celého okresu. Postupne tam silnela taká skupina ľudí ktorí nič nemali ani s myšlienkami novembra, len pochopili že teraz vzniklo nové centrum moci a nikto to centrum neobsadil. Tak vznikla skupina, ktorá bola stále silnejšia a v Michalovciach sa stalo to, že nakoniec úplne celé VPN skončilo ako HZDS. A zatiaľ nikto z nás nespomenul to, že hneď v januári 90 vzniklo KDĽ, že časť tých prvých ľudí u nás odišli do KDĽ. Spôsob akým vtedy niektorí ľudia agitovali do KDĽ, tak bol taký čudný - že v tom VPN to viete, za tým sú židia.

Jozef Németh, Michalovce

Ja by som chcel jednu takú epizódku povedať z toho obdobia, keď sa delilo VPN-ko v parlamente a neviem, či je to známe, že vtedy vlastne vznikli tri skupiny. To boli mečiarovci, gálovci a my sme boli asi piati poslanci, sme si hovorili trošku ako stred my sme sa zo začiatku sa nepridali ani k jedným. Moravčík a ešte asi štyria alebo piati sme boli poslanci. Prečo vlastne toto vzniklo? Tie sily neboli zo začiatku také isté, že kto vlastne bude mať väčšinu v parlamente. A od toho by sa vlastne aj odvíjal ďalší predseda vlády atď. A nám bolo strašne proti srsti, že aj keby sme sa rozdelili, vyzeralo to tak, že KDĽ bude najsilnejšie hnutie v parlamente a vtedy nám zimomriavky chodili po chrbte, keď sme si povedali, že Čarnogurský bude premiérom. Pre nás to vtedy bolo ešte neprijateľné, no potom sme sa s tým zmierili. Tu práve by som chcel povedať, že vtedy ako sa trochu kupčilo s hlasmi, za mnou bol konkrétne Okres poslanec Okres. Toho poveril Mečiar ma presvedčovať a ten mi doslova núkal, že keď sa pridám na ich stranu že mám zabezpečenú účasť v ďalšom parlamente, budem robiť predsedu niektorého výboru, bude sa privatizovať, vyjdeš z toho dobre.